

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé

Source : <http://catholique-quimper.ccf.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

2011

Feiz ha Breiz

Doue ra viro hor Brezoneg

Ar pez a ra eur vro, ar pez he laka da veza dis-henvel, diouz ar broiou all, eo, da genta, ha dreist pep tra, he yez.

Eur bobl a c'hell beza gouarnet gant diavêzidi, met keit ha ma talc'h he yez e talc'h, etre he daouarn, alc'houez aour he zi.

Ni a zo mibien vihan eur bobl sebezus; rouanteleziou kaer a zo bet savet gwechall gant hon tud koz e Breiz-Veur, du-hont, en tu all d'ar mor, hag aman, e Breiz-Vihan; diskaret int bet, an eil goude eben; met eun dra a zo hag a zo bet savet ganto hag a jom atao ganeomp hag eo o yez; eus genou ar vamm o vervel eo kouezet e genou ar mab hag eus genou ar mab, e genou ar mab bihan; treuzet he deus ar c'hantvejou, hep kosaat tamm hag hizio koulz hag er pempet kantved e c'hellomp lavaret gand ar barz Taliesin:

Hon Doue a garomp,
Hor yez a viromp.

Hag eun dra gaer kenan eo an dra-ze, rak pa virer ar yez e virer ar pep gwella eus ar pez a ra ar ouenn; ar yez eo ene ar Vro; hi eo banniel beo ar vroadelez.

Pell hag hir amzer omp bet ha ne daolemp ket a évez a-walc'h war an tenzor-ze m'eo ar brezoneg ha c'hoant am eus da lavaret zoken ez eus, en deiz

a hizio, e'hoaz, eleiz a Vretoned ha pa gomzer d'ezo eus traou o bro a zo ken dall hag an den het ganet dalla. Arabad eo beza re zouezet en holl, gand an dra-ze, evelato; ar skoliou o deus heuliet, ar skridoù o deus lennet, an dud o deus darempredet eo o deus o dihentehet evel ma 'z int.

Sklerijenna an dudou keiz-se, setu-aze hor gevridi, eur gevridi hag a zo seul ziesoc'h da gas da benn ma en em blij en denvalijenn eleiz eus ar re a garfemp lakat goulou Breiz da skedi a-zioc'h o zal.

E pep pobl e kaver tud reuzeudik ha n'o deus ket a ezomm e kinnigfed d'ezo tregont diner evit gwerza o bro; e Breiz int stankoc'h c'hoaz, marteze, eged e bro all ebet, war an douar, met an droug a ray ar skoliou, ar c'hazetennou hag ar re a zo er c'hargou ne deuio ket a-benn, eus hor gouenn, keit ha ma chomo, en o sav, an tadou hag ar mam-mou. Ar re-man, ha n'eo ket re all, eo gwella skoazell ar vro, ha keit ha ma komzint brezoneg d'o bugale, n'eus ezomm ebet da gaout aoun evit hon amzer da zont.

Siouaz, a-nevez a zo ez eus daou glenved lous oc'h en em skigna dre Vreiz: *Iorgnez an dizouea ha Iorgnez an divrezonega*, daou glenved hag a ya d'en em heul hag e vez atao an eil o tigeri hent d'egile.

Ya ! Breiz, bro ar zent, a zo oc'h en em zizouea a-nebeudou. E tiez a zo e weler breman kristenien o vont d'o gweleou, diouz an noz, hep *Pater* na *noster*, evel cur bern tousegi o vont d'o zoullou. Tiez evelse a zo henvel ouz ilizou ha ne vez beleg nag oferenn ebet enno ken : tiez divenniget da c'hortoz ma vezint tiez milliget.

Penaos eo kouezet ar Vretoned-ze ken izel all ?

Divrezoneget eo bet ar vugale gand ar gerent hag ar vugale, d'o zro, o deus dizouet o c'herent.

Penaos e vo pedet el lec'h ma ne oar ar gerent nemet pedennou brezonek hag ar vugale pedennou gallek ?

An Aotrou Doue, eme Izaias, a lavare gwechall, diwarbenn Yuzevien e amzer: « An ejen a anavez e berc'hen hag ann azen o oar an hent da vont da graou e vestr, met va fobl n'am anavez ket. »

Breiz, en deiz a hizio a c'hellfe ivez lavaret kement all: « Maget ha savet em eus eleiz a vugale ha breman o deus mez ouz va gwelet! »

Sellit, en dro d'eoc'h ha gwelit ha n'eo ket re wir ar pezh a lavaran.

Ped breizad a zo hag a laka yez e vro da genta, e pep lec'h ?

Mar d'int bet hadet stank int diouanet rouez: « O holl arc'hant a ya da breman levriou ha kazetennou gallek hag o holl amzer d'o lenn » (1).

Ped parrez breizat a zo hag a vefe yac'h a-walc'h ?

Hini, m'oarvat; enno holl eo krog, da vat, klenved an divrezonega ha kristenien virvidik, war o meno, a zo, zoken, hag a gav d'ezo n'eo ket da en em jala nemour gand ar c'hlenved-ze; siouaz, da heul an divrezonega e teu atao an dizouea, abred pe ziwezat; an hini a nac'h e dud koz a zo en toull tosta da nac'h e Zoue: berwelet eo, a-grenn, an hini n'her gwel ket. Breiz a zo diazezet war ar brezoneg hag ar feiz, ma lammit unan pe unan eus an daou vaen-diazcz-se, e kouezo en he foull ha setu perak brasa torfed a c'hell ober eun tad hag eur vamm, e Breiz, goude mouga ar feiz, e kalon o bugel, eo mouga ar

(1) Ar gomz-man a zo tennet eus « Breiz », kazetenn ar Feiz hag ar Vro.

brezoneg, en e c'henou. An tad hag ar vamm m'o deus bet brezoneg digand o zud n'eo ket evito o-unan eo o deus bet an tenzor-ze, met roet eo bet d'ezo evit m'her rojent, d'o zro, d'o bugale.

Pec'hed eo eta d'eun tad ha d'eur vamm diranna o bugale eus kaera tenzor hor gouenn, rak ar gwir da c'houzout yez e dud koz eo kenta gwir a ro an natur da eun den o tont er bed-man; setu perak pa welan tadou ha mammou, anoiou breizat, eus ar re gaera, d'ezo ha gwad breizat, eus ar yac'ha, o redet en o gwazied, o c'hallegat ouz o bugaligou — hag aoun ganto ne ouesfent eur ger brezonek — e vezan donjeret evel dirak eur pec'hed a eneb an natur; n'eus ket da lavaret nann, Bretoned omp; eun ane eo hennez ha n'eus ket a ezomm da gaout mez ouz e zougen; chomomp eta Bretoned penn-kil-ha-troad kement ha ma 'z omp. Doue n'en deus ket hol laket da veza holl eus an hevelep gouenn, nag holl eus an hevelep bro; pep hini a dle dere'hel d'e ouenn ha d'e vro; Doue a fell d'ezan kement-se hag an hini n'her gra ket a bec'h. Pep hini a dle chom en e renk, met pep hini, dreist-holl, a dle chom en e ouenn: eno eo eman an urz.

Hag arabad da zen ebet kredi e vefen enebour d'an deskadurez war zigarez ma tifennan gwiriou ar brezoneg. Pell emañ diouz eno rak seul-vui e vo desket ar Vretoned ha seul-vui e karint o bro hag o yez; ma n'her greont ket, peurliesia eo kentoc'h dre zallentez eget dre fallagriez.

— Deski eur yez eta estreget hini hor bro a zo mat ?

— Ya !

— Ha diou ?

— Gwelloc'h c'hoaz.

— Ha teir ?

— Ya ! ha kant ivez, mar kirit, m'ho peus amzer ha m'ho peus spered, gant ma ne zeskok'h hini, morse, da zistroada ar brezoneg ho peus desket war barlenn ho mamm.

Dere'hel d'hor yez hag her c'haret dreist an holl yezou all; hel lakat da vestrez en hor spered hag ar yezou all da blac'hed dindanni, her skriva dalc'h mat, her pinvidikât, hep paouez, her c'homz, e pep lec'h, ouz kement hini hen anavez, hep mont, e galleg, nemed an nebeuta ma c'hellimp, setu aze petra dle pep gwir vreizad da ober ma fell d'ezan e chomfe e vro en he sav.

Eur yez hon eus, ha n'eo da bobl all ebet hag a zo hor yez, savet m'eo bet gant hon tud ha p'her c'homzomp emamp er gêr: pebez enor ha pebez tenzor hag ez afemp d'he dilezel evit kemeret hini Bro-C'hall ?

Dante, barz brudet an Itali, hag en doa ranket beva eur pennad, en harlu, a lavar d'eomp peger c'houero e kave bara an dud all ha peger garo an hent pa ranke pignat pe ziskenn dre zereziou an nesa.

Pa rankomp presta dilhad eun all ne vez ket kals a iorc'h ennomp hag e vefe lorc'h ennomp pa rankomp presta dilhad gall da wiska ar pez hon eus da lavaret d'hor c'henvroiz ?

Tadou ha mammou, klevit mat, d'eoc'h c'houi eo da veza tadou ha mammou ho pugale, met d'eoc'h c'houi eo ivez da veza tadou ha mammou ho pro; poania a dleit da gas ho tiegez en dro, met poania a dleit, kement all, da virout ouz ho

pro da goueza en he foull ha koueza a raio, koulskoude, ma vary ar brezoneg, Doue ra viro.

Ma varfe ar brezoneg, e genou bugale Breiz, e vefe eun eostig nebeutoc'h, er bed-man, o kana meuleudi an Aotrou Doue; eur steredenn nebeutoc'h a vefe war an hent a gas da Rom; eur rivin e vefe eyid ar vro-man, zoken evid ar pezh a zell ouz an deskadurez, rak ar brezoneg desket mat, gand ar c'hrouadur, e tal e vamm, epad c'houec'h pe zeiz vloaz, eo alc'houez an holl yezou all.

Tadou ha mammou, digorit eta ho taoulagad ha n'it ket da lezel morse da zont en ho ti ar c'hiz fall da c'hallegat ouz ar vugale ken na ouezint komz, skriva ha lenn mat ar brezoneg.

Pemp bloaz war nugen a zo ma lavaran, hep paouez, d'am c'henvroiz: « Dihunit, savit, stourmit pe eman ho Pro o vont d'am traon ! » ha pemp bloaz war nugen a zo e welan an droug o kreski dalc'h mat hag ar brezoneg o koll tachenn, bemdez, aman hag a-hont ha den, kouls lavaret, ne ra eur van, evit gwelet eun darvoud ker glac'harus. Peurliesad, ar re a had ne dleont ket eost ar pezh o devez hadet met, evelato, a-raok mervel ez eus eun dra hag a garfen da welet: klenved an divrezonega o chom a-zav hag ar brezoneg o vleunia kaeroc'h eget biskoaz hag o staga a-nebeudou da c'hounid an tachennou en deus kollet.

Hag her gwelet a rin? Ar c'hilheien-radenn, eme Dolstoi, p'o devez c'hoant da dreuzi eur ster a en em gemer evelhen: ar re anezo a vez da genta a en em daol, war o fenn, en dour, a vil

vern, ken na deu o c'horfou maro da ober eur pont d'ar re all da dremen.

Red e vo ivez da veur a gant breizad en em rei, evelse, korf hag ene, evit savetei hor brezoneg pe anez emañ graet gantan: ar re her c'hav paour n'o deus nemet her c'homz hag her skriva bemdez hag her c'havint pinvidik hag ar re her c'hav pinvidik n'o deus nemet hen implija bemdez da ziskleria traou uhela ar spered hag e teuint hag her pinvidikaint c'hoaz.

Aotrouned beleien ha c'houi, tadou ha mammou, buhez ar brezoneg a zo etre ho taouarn; ma sav, a-benn dek pe ugent vloaz aman eur skrivagner breizat a-zoare, gand eur yez yac'h ha c'houek, ma c'hell pennadureziou hor bro abenn dek pe ugent vloaz aman lavaret, heb aoun ebet da fazia: « *Ar brezoneg, hiviziken, a zo barrek; trec'het eo gantan, da vat, ar galleg a oa tri c'hant vloaz a oa o klask rei lamm d'ezan!* » piou a vo da drugarekaat nemed ar bersoned o do komzet atao brezoneg, en o ziez koulz hag e tiez o farresioniz, en o ilizou koulz ha war an hentchou ha laket brezoneg en o ilizou, e traon taolennou hent ar groaz, war jichennou ar zent, war o bannieloù hag o c'halvarioù, war arrebeuri o ilizou ha war beziou o berejou; piou a vo da drugarekaat, dreist-holl, nemed an tadou hag ar mammou, o do desket brezoneg ha brezoneg hepken d'o bugale, p'edont bihanik c'hoaz, war o barlenn, hag o do gouezet lakat etre o daouarn levriou, kazetennou ha kelaouennou brezonek.

Daoust pegen izel eo kouezet Breiz en amzer hizio n'oun ket gouest da zisfizout anezi, a-grenn, evelato, rak izeloc'h eo bet c'hoaz gwechall ha

kavet he deus atao an tu d'en em zével hag en taol-
man e ray adarre gant harp he bugale a zo ken
niverus e baradoz an Aotrou Doue.

— Nann, hon embourien, kaer o do, ne deuint ket
a-benn da skriva war hor bez :

AMAN EMAN
AR OUENN DUD DIESA DA LAZA
A ZO BET GWELET BSKOAZ !

Ne vezimp ket evi trec'hi gouenn ; kousk eta,
o Breiz, er pez a c'halvont da vez, rak me lavar e
kouskes en da gavell ! Y.-V. PERROT.

*Selaouit 'ta. — Ma fell d'eoc'h rei harp d'ar re
a labour evid ar brezoneg.*

I. — *Komzit, atao, brezoneg pa c'hellit, war ar
maez koulz hag e kêr.*

II. — *Lennit, bemdez levriou brezonek hag evit
o c'haout skrivit da Emgleo Sant Iltud, 4, rue du
Château, Brest.*

III. — *Lennit bep sizun « Breiz » eur gazetenn
ha n'eus nemeti hag a vefe e brezoneg penn-da-
benn: A skoed er bloaz eo: he goulenn, 15. Rue des
Capucins, Guingamp. C/C 13.851.*

IV. — *Lennit, bep miz, Feiz ha Breiz ha Dihu-
namb ha lakit o lenn en dro d'eoc'h.*

V. — *Lennit, bep tri miz, Gwalarn, B. P. 75.
Brest, koulz hag al levriou nevez a embann.*

VI. — *It da c'houel ar Bleun-Brug, a vo er bloaz-
man e Douarnenez. Kasit 20 real d'an A. Le Milon,
tenzorier ar Bleun-Brug, 6, rue du Maréchal Foch,
Vannes, evit ma vo hoc'h ano war rollou ar gevre-
digez-se a dle boda an holl gristenien vat a venn
labourat evid o Breiz.*

Kenteliou war al labour douar

Ar boued-hanv

Warlene em boa komzet d'eoc'h diwarbenn ar boued
goanv; er bla-man e komzin d'eoc'h diwarbenn ar
boued-hanv ha goudeze diwarbenn ar foenneier a zo
o feuri eur boued-hanv hag o foenn eur boued-goanv.

I. — Melchen ar vro.

Melchen ar vro eo røue ar bouedou-hanv, e Breiz,
dre ma plij d'ezan hon tems-amzer hag hon douar.

Kavout a reer melchen gouez er foenneier hag er
parkeier; henvel mat eo ouz ar re a hadomp nemet ar
re-man dre ma vez roet teil ha ludu d'ezo a deu da
veza uheloc'h ha da gaout deliou ledanoc'h met ne
badont ket keit hag ar re c'houez; ar melchen gou-
nezet, hirra ma vevont eo daou vloaz.

II. — Gouennou ar melchen.

Teir gouenn melchen dishenvel a c'hounezomp :

Ar melchen ordinal, dem-henvel ouz ar melchen
gouez, nemet int eun tammig founusoc'h.

Melchen ar Flandrez, uheloc'h ha deliennekoc'h:
eur ouenn vat kenan.

Melchen Breiz, eur ouenn dreist anavezet ha gounezet, er bed-holl, zoken en Amerik. Had melchen Breiz a zo pouneroc'h ha brasoc'h eged an had melchen all, met keroc'h ivez e vezont gwerzet. Aes int da anaout diouz o liou, glas pe c'hlas rus.

Koulskoude, etouez melchenou Breiz, ez eus darn hag a zo gwelloc'h eged ar re all; e pep parrez ez eus tiegeziou hag a zo gwelloc'h ar melchen enno eged en tiegeziou all hag an holl a ya di da brena had.

III. — *Pegoulz ha penaos hada ar melchen.*

Ar melchen a vez hadet peurliesa d'an nevez-amzer, e touez kerc'h pe heiz pe a-wechou etouez gwiniz. A-wechou zoken ec'h hader melchen etouez ar gwiniz-du; al labour-man a gavan eul labour fall a-walc'h rak an douarou gwiniz du ne dalvezont ket kals a dra evid ar melchen hag an douarou melchen ne dalvezont ket kals a dra ken nebeud evid ar gwiniz du. Hag ouspenn-se, ma teu mat ar gwiniz du e vougint ar melchen.

Gwelloc'h eo hada melchen etouez heiz pe etouez kerc'h, kentoc'h eget etouez gwiniz, rak douar eur winizok a vezo re galet e miz meurs evit douara mat an had melchen. Ouspenn-se ar gwiniz hadet er goanv a vezo re hir hag a vougo ar melchen yaouank.

Koulskoude em eus bet melchen brao kenan etouez ar gwiniz nemed neuze arabad kaout gwiniz re stank hag arabad hada ar melchen a-raok miz ebrel rak an amzer yen hag ar glao bras eo enebourien touet ar melchen yaouank.

Ne blij ket d'in ar c'hiz da hada melchen hag ar c'herc'h pe an heiz, en eun douez, rak da genta re vouk eo an douar neuze c'hoaz ha re zouaret e vez an had bihan.

Re abred eo ivez hada ar melchen gand an ed e miz c'honeyrer pe e miz meurz ha lazet e vezont alies gand ar glao pe ar yenenn. Gwelloc'h eo hada ar melchen teir zizun goude an ed.

Evidon-me, gwech ebet, ne hadan va melchen a-raok ar c'henta à viz ebrel hag a-wechiou zoken, pa vez gleb pe yen an amzer, e c'hortozan betek ar bemzek.

Freuziet e vezo an douar da genta; arabad eo kaout aoun evid an ed; mar d'int diouanet pemzek dervez a zo, ar freuziou ne raint nemet vad d'ezo. Eur wech ma vezo hadet ar melchen e vezo eil freuziet an douar da zouara an had ha goudeze e vezo rouloueret. Mat e kavan touezia geot Pariz gand ar melchen rak

da genta, ma ne deu ket mat ar melchen e vo eun dra bennak all atao, da vihanan;

d'an eil, gwelloc'h e vezo ar melchen toueziet gand ar geot-se eged ar melchen drezo o-unan ha ne goenvo ket ker buan ar chatal ganto;

d'an trede, ma raer foenn melchen e vo aesoc'h hen ober evelse ha muioc'h a dalvoudegez o devezo.

d'ar pevare, ar geot ne raint droug ebet ouz ar melchen ha founusoc'h e vezo ar foennog.

d'ar pempet, padusoc'h eo ar geot eged ar melchen hag en eil bloavez pa vezo maro an darn vuia eus ar melchen e chomo c'hoaz ar geot.

Hada a reer 20 lur had melchen hepken dre zervez arat pe 15 lur had melchen ha 10 lur had geot Pariz. Red eo hada stank ar melchen hag ar gont a roomp n'eo ket re vras. Eur velcheneg hadet tano a ro a-wechou; peurvuia, avat, o klask gounit 10 lur war an had e vezo kollet 100 war an east.

Daou seurt geot Pariz a zo; ar geot Pariz ordinal hag ar geot Pariz barvek anvet ivez geot an Itali; geot an Itali eo ar gwella da douezia gand ar melchen.

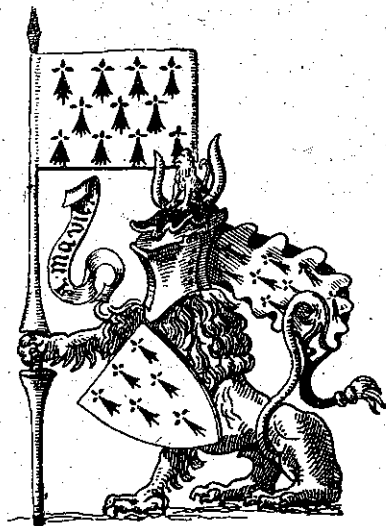
IV. — *Penaos entent ouz eur velchenog.*

Mar d'eo bras a-walc'h ar melchen goude an east, eo mat o freuzia; al labour-se a nevezo an douar hag a raio kals vad d'ar melchen.

D'an nevez-amzer e vezo taolet 100 lur super, war bep dervez arat, ha freuziet e vezo an douar adarre. N'eus netra gwelloc'h eged ar super skuilhet evelse da lakat ar melchen da greski. Ma ne gredit ket, taolit super war an hanter eus ho park ha lezit an hanter all hep. Gwelet a reoc'h dizale ar c'hemm a vo etre an diou dachenn.

Ar melchen a gav mat al ludu fosforek ha potasek ha rak-se eo eun dra vat, pa vez torret an douar, a-raok hada an ed, teurel warnan 300 lur gaoc'h-houarn ha 100 lur botas-klorek, dre zervez arat.

Olier CHEVILLOTTE,
Ingénieur-agronome.

Banniel Breiz

Itron Varia Benhors e Pouldreuzic

ILIZ-POULDREUZIC

Eul leo diouz bourc'h Pouldreuzic, harp er mor, e kreiz bro ar Vigou-denned, emañ chapel Itron Varia Benhors. Ar re goz, gwechall, o doa savet, stank, dre eno, chapelioù, war lez an aod, a weled o zourioù, abell, er mor, hag ec'h en em droe ar vordaidi, warzu enno, pa en em gavent e danjer da goll o buhez. Evel-se e kaver, adalek Penmarc'h, I. V. Tronoen, e Sant Yann Trolimon; sant Vio, e Treguenec; sant Guido, e Plovan; I. V. Benhors,

e Pouldreuzic; Lababan, gwechall Lan-Paban; an Dreinded, e Plozevet; I. V. Roskudon, e Pont-Kroaz; sant Tujen, e Primelin; I. V. al Loc'h, e Plogoff.

Pa vez ar mor e kounnar etre Beg ar Raz ha Beg an Dorchenn, gwas-a-zé d'al lestr paour a en em gav, dre eno; chachet e vez warzu an aod gand an avel ha bruzunet gand ar c'herreg pe gand ar bili a vez kaset ha degaset gand an tarziou, strinket aman, strinket a-hont, hag a gouez a vil vern, an eil war eben, en eur ober eun trouz estlammus a vez klevet meur a leo ac'hano. Souvestr a lavar zoken e c'heller klevet an trouz-voze eus a Gemper; war ar mor, ar vordaidi, p'her c'hlevont, a gren, en aoun n'en em gavfe eur gwall zarvoud bennak. Pa vez ar mor, en e wasa, evelse, ar mordead pa wel tour I. V. Benhors, hanter guzet, er vogidell, a zav e spered hag e galon warzu an hini a astenn he dourn d'ar re a ra pense, d'he fedi d'her miret d'e dud, a wel, gand enkreuz, alies, an danger bras eman ennan, hep gellout dont war e zikour.

Ar chapel-ze a zo koz kenan, rak gwaregeier a zo enni hag a zo anat a zo eus an XII^{vet} kantved; kredi a c'heller eo bet savet etre ar bloaz 1150 hag 1170. Eun aotrou bras pe eur marc'hadour pinvidik, bet tost da goll e vuhez war ar mor, eo a lakeas her sevel, sur a-walc'h.

Leanezed Lok-Maria Gemper, adalek an amzer gosa, eo a en em garge anezi hag i eo a lakeas renka, a-nevez, pennadou anezi, en amzer an dukez Anna.

E kichen ar porz-gwered ez eus eur c'halvar kaer war eur jichenn a bemp derez. Etouez ar zent a gaver er c'halvar-ze e welomp sant Laurans,

eur vaouez santel hag eun eskob, marteze sant Faron, patron Pouldreuzic.

Diabarz ar chapel a zo tenval. Skeudenn I. V. Benhors a zo kaer meurbed. Sant Itrop a zo ivez e skeudenn, eno, en tu dehou.

E harz treid skeudenn sant Vaudez e fastumet poultrenn, n'eus ket pell c'hoaz, a daoled en eur banne dour hag a eved evit para d'ioz ar c'hoenv, anvet « droug sant Vaudez ».

CHAPEL PENHORS

Etre daou brenestr ar c'hresteiz eman sant Laurans.

E chapel santez Anna ez eus eun daolenn goz, hanter zislivet, hag a zo bet c'hoant da ziskouez warni eur stourmad war vor etre daou lestr; hag al lestr a zo trec'h a zo eur banniel o ficha outan hag

a oa gwenn, en e bez, gwechall, nemet eo bet livet, n'eus ket gwall bell, e glas, e gwenn hag e rus. Er sakreteri e virer eur c'hatur arc'hant bet graet er bloaz 1622 hag eur relegouer koad douget gant daou ael daoulinet, a zo skrivet warnan ano sant Emeurit, hag a c'hell beza, marteze, patron ar barrez tosta : Peumerit (Plou-Emeurit).

Aotronez Kerandelec, e Pouldreuzic ha Kerangoff, e Plovan, o doa o skoedou, er chapel, ha c'hoant o deveze a-wechou da gaout o lod er gwir a ranke paea, da leanezed Lok-Maria, ar varc'hadourien a deue gand o staliou d'ar pardon. Ouspenn arc'hant ar gwir-ze, Priolez Leanezed Lok-Maria a c'houlenne, evit he gouel Mikael, digant merourien Penhors, 8 lur 15 gweneg, 55 skudellad winiz, 7 yar hanter ha 80 yi hag an deog bep tregontvet hordenn. N'oa ket bras ar pezh a oa da rei ha meur a verour hizio a garfe kaout gouel-mikaelou ker skanv-ze, da rei d'o mistri. Anat eo eta n'oa ket fall beza o veva dindan ar venec'h hag al leanezed.

Pardon bras Penhors a vez graet, bep bloaz, d'an 8 a viz gwengolo hag an hini bihan da c'houel san-tez Anna. Kals tud a veze en daou bardon-ze gwechall. Eus a Gemper, Pont 'n Abad ha Goayen e teue tud di da bardona. Kals profou a veze roet d'ar chapel, p'eo gwir e kavomp e voe savet 600 lur, er bloaz 1732, ar pezh a rafe, da nebeuta, 12 pe 15000 lur, en deiz a hizio.

Ar profou a veze gwerzet war ar groaz. Ar pro-sesion a veze graet war an aod ha teir barrez, Pouldreuzic, Plovan ha Peumerit, a gemere perz enni; ar bardonerien a veze gwelet oc'h heul ar bro-sesion, darn eur piled en o dourn, ha darn all diar-

ellen pe war gorf o roched, hervezal le o deveze graet. Alies a-walc'h e veze gwelet mordaidi, bet dare d'ezo koll o buhez er mor, o kana, gwalc'h o c'halon, meuleudi Itron Varia Benhors :

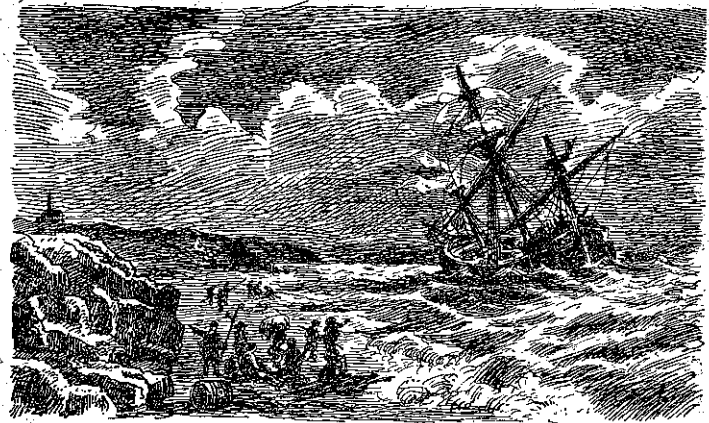
Mari, Rouanez an Arvor,

Ni fell d'eomp ho saludi,

Rak c'houi zo steredenn ar mor,

Ha ni keiz mordaidi.

D'an Dispc'h ar chapel a voe gwerzet ha prenet er bloaz 1795, evit 650 lur, gant Yann ar Vigou-roux hag eun nebeud tud vat, eus ar barrez, o devoa c'hoant da zavetei ti karet mamm Doue

EUL LESTR O PENSEA E PENHORS

hag abaoe, personed ha kristenien Pouldreuzic o deus kendalc'het da gempenn al lec'h santel-ze. Er bloavez 1905 e kouezas ar gurun war an tour

a voe red hen dskar hag hen adsevel penn-da-benn. Er bloavez 1919, da zeiz Nedeleg, e kouezas adarre ar gurun war ar chapel; an tour a gouezas ouz torgenn met ar c'hleier n'o devoe droug ebet. An tour a zo bet savet a-nevez, er bloaz 1927, evit 34.000 lur ha breman ar chapel a zo adarre ker kaer ha biskoaz hag ar bardonerien a deu daveti, en eur gana ar c'hantik koz :

Etre Penmarc'h ha Beg-ar-Raz,
 Zo savet e pleg ar mor braz,
 Eur chapelig eus ar braoa
 Evidoc'h, Itron Varia.

Chapel Pennc'hors eo e ano,
 Ama gwir zikour ho pezo,
 Evit ho korf hag hoc'h ene
 Digant ar Werc'hez, Mamm-Doue.

G. P.

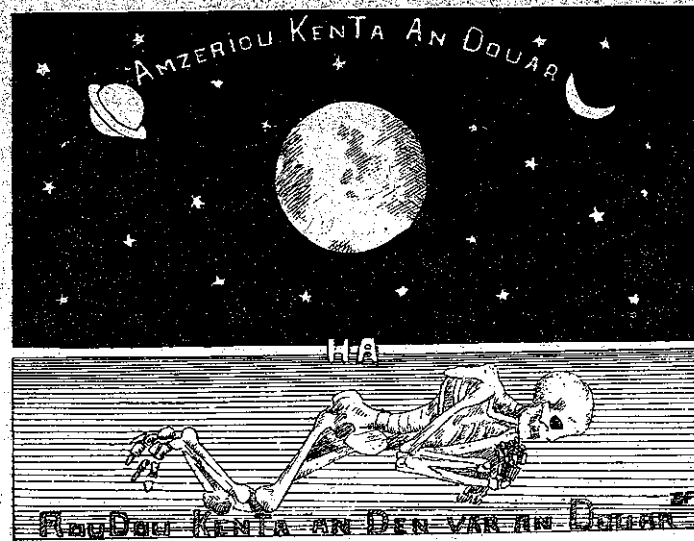
Ar pennad-man a zo eun diverra eus al levrig bihan en deus nevez savet, er bloaz-man, an A. Chaloni Perennes, eus a Gemper, war Itron Varia Benhors.

Tec'hit diouz an dansou, rak an tiez-dans eo tiez-skol an hudurnez, savet gand an diaoulou da gemeret enno o flijadur. Ma kouesfe eus an oabl, epad an noz. kement a stered hag a bec'hejou marvel a ra an danserien, dizale ne jomfe steredenn ebet ken, e bolz an nenv, d'hor sklerijenna edoug an noz.

St Yann Genou aour.

Gwelloc'h eo mont da balarat da zul, — ar pez a zo fall, koulskoude, — eget mont da zansal: an tiez-dans eo keviou hudur an diaoulou.

St Augustin.

A-raok staga da vat

Amzeriou kenta an douar ha roudou kenta an dud warnan, setu aze daou dra hag eo bet troet outo atao an holl, an dud desket koulz hag ar bobl ha troetoc'h eget biskoaz int c'hoaz en hon amzer, ha n'eo ket souez, rak istor an dud a veve, e penn kenta ar bed, a zo plijadurus kenan da glevet.

Betek hanter ar c'hantved diweza, an holl a grede ne oa ket a dud war an douar, nemet pemp pe c'houec'h mil bloaz a-raok donedigez Hor Zalver; eur fazi eo hennez ha ne gouezer ket ennan ken abaoe ma oar en em daolet da studia piz an traou koz-Noe a gaver ker stank en Egypt hag er Sina.

Hervez an dud desketa ez eus 500.000.000 bloaz, da nebeuta, abaoe m'emman an douar o trei e boaeou divent an nenv.

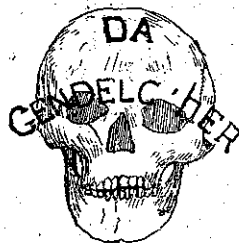
Diouz an traou a zo chomet ganeomp, a-zilerc'h an dud kenta, diouz o benviachou ha diouz o eskern, a oa chomet kuzet, betek vremen, e gouled an douar, diouz o liou ha diouz o fouesder a deu kemm enno gand an amzer, eo e teuer, tost da vat, da gavout o oad.

A-raok staga gand istor an den e livirin eur ger bennak d'eo'h diwarbenn amzeriou an douar a ranner e pemp kevrenn ha ni, na petra 'ta, a zo o' veva er gevrenn ziweza.

Goudeze, neuze, eo e welimp, da vat, istor an den, hag ar c'hemm a zo etrezomp ha tud ar c'hevriou a veve en amzer an arz bras, breman ez eus 500.000 bloaz hag a doulle o ziez, en douar, dindan ar reier, gand o bizied ha netra ken; o gwelout a raïmp oc'h ober o armou gant mein hag eskern, o kavout an tu da ober tan, — eur gavadenn gaer, ma 'z eus unan, — o tizelei an houarn, an aour hag an arc'hant, o tonvaat ar chas, ar zaout, ar c'hezeg hag al loened all; komz a raïmp eus o labour, eus o beyans, eus o gwiskamant hag eus o c'hredenn er vuhez da zont.

Ha gwella-ze breman, ma c'hell ar pennadouman ober plijadur da lennerien Feiz ha Breiz, rak an dra-ze eo a glaskan ha netra ken.

Yv. ar FLOC'H.

GWREG AN HEOL

Gwechall goz e oa, e kichenik Karaez, eun tiad tud paour e oa ennan an tad, ar vamm hag eur paotr hag eur verc'h. Ar paotr a oa e ano Tremeur hag ar verc'h, Franseza. Eur penn-danvad bennak o devoa ha Franseza, en eur ober stamm, a veze ouz o diouall, er gwaremmou a zo stank wardro eno.

Eun abardaez, edo o tigas he loened d'o c'hraou, pa gavas, war e hent, eun denchentil yaouank eus ar re goanta, gwisket gant dilhad alaouret. Henman a jomas, a-ban, eur pennad, da zellout ouz ar plac'h yaouank, a oa danvez eur zell emni, daoust m'edo en he dilhad pemdez hag e lavaras d'ezi :

— Doare ho peus da veza eur plac'hig vat, Franseza; ha ne vefec'h ket laouen da veza va fried ?

— C'houi a zo oc'h ober goap ac'hanoun, Aotrou, emezi. Eun aotrou yaouank pinyidik, eveldoc'h c'houi, ne ya ket da zimezi gand eur goueriadez.

— Ha perak n'her grafen ket ? Me, selaouit mat, n'oun ket nec'het o klask gouzout pe ez oc'h paour pe binvidik. C'hoant ho peus d'am c'haout da bried ? Livirit ya pe nann.

— Plijout a rit d'in, eme Franseza o ruzia, met an dra-ze n'en em gavo biken.

— Gwelet a reoc'h eme an Aotrou yaouank. Ha breman, ar pez ho peus da ober eo mont d'ar gêr, Sezaig; abenn eun nebeud derveziou e teuin d'en em glevet gant ho tud hag an eured a vo graet raktal goudeze.

Hag an denchentil a yeas ac'hano, d'an daou lamm, war e varc'h gwenn.

Franseza, strafuilhet, a zizroas d'ar gêr. Ne gredas ket lavaret ano d'he zad ha d'he mamm eus ar pezh a oa en em gavet ganti: « An dra-ze n'eo nemet evit c'hoarzin, emezi, hag hennez an Aotrouze en deus va ankounac'haet breman. »

Eiz dez goudeze, an Aotrou yaouank a deue da di Franseza; gwisket e oa kals kaeroc'h c'hoaz, eged er wech kenta; komz a eure ouz ar gerent hag e lavaras d'ezo e vije o merc'h eurus en e zerr; asanti a rejont d'an dimezi hag hen evit o digoll a roas d'ezo eur yalc'had aour. Prena a reas d'an hini a dlie beza e bried dilhad eus ar re gaera hag an eured a voe graet, en dervez warlerc'h, e iliz Plounevezel. Ar gwaz nevez, a baeas an eured, al lein hag ar zonerien hag e yalc'h, kaer a oa tenna anezi, ne zileunie ket.

Pa voe peurevet ar varrikennad ziweza a jistr ha danset an diweza jabadao, ar gwaz nevez a lavaras d'e vaouez:

— Ha breman, Sezaig, eo mall bras d'eomp mont d'hor c'hastell, rak ouz va gedal emaer hag evelse, livirit kenavo d'ho tud rak o vont kuit emaomp.

— : Diskouezit d'in, a-raok, da vihanan, eme Dremeur, an hent am bo da ober ma sav c'hoant ganen, eun deiz pe zeiz, da vont da welet va c'hoar garet.

— : N'eo ket diaes kaout an hent-se, avat, va breur kaer; n'ez peus nemet bale atao, etrezek ar

Sav-heol, da ober hag ec'h en em gavi war lez ar mor. Eno e c'houlenni ouz eur mordead bennak az kas d'an enezenn emañ enni Kastell-ar-Gwer. Eno eo emañ o chom hag eno, ma plij gant Doue, eo e kavi ivez da c'hoar, ker yac'h ha m'eo breman.

Franseza e vont da heul he fried

Ha setu an dud nevez aet d'o c'hêr. Eur pennad goude, Dremeur hag a garie kals Franseza, hag en doa mall d'he gwelet, a c'houlennas digant e dud mont betek enni. Bale a eure epad daou viz, etrezek ar Sav-heol hag e kave e oa hirrik an hent pa en em gavas, eun dervez, da c'houlou-deiz, e kichen ar mor; kaout a eure dirazan, demdost d'an aod, eun enezenn ha warni eur c'hastell bras e welet sklaer a-dreuz e vogerioù hag a lurgerne evel eur pezh pikol perlezenn :

— N'eo ket aze eo emañ ar C'hastell-Gwer ? emez
zan d'eur pesketaer a oa o labourat wardro e vag.

— : Eo 'vat, eme henman. C'hoant ho peus ez
afen d'ho kas di.

— : Ya ! laouen ! rak deuet oun da welet va c'hoar
a zo dimezet da Aotrou ar c'hastell-zé.

— : Eur stultenn fall a-walc'h a zo tremenet
dre he spered p'eo aet da gemeret eun hevelep
pried, met an dra-zé ne zell ket ouzin. Pignit em
bag m'ho kasin dioc'htu d'an enezenn.

P'en em gavas e porz ar c'hastell, Tremeur a voe
souezet o welet e oa goullou. O veza m'oa digor dor
an ti ez aes ebarz hag e redas eus an eil sal d'eben
hep kaout eur penn den war e hent. Edo peur-
c'hraet tro an ti gantan pa gavas, en eur gampr
vihan, e c'hoar azezet war eur gador aour ha
gwisket ker kaer hag eur rouanez.

— : Sell, te a zo aze, breur paour, emezi. Plija-
dur vras a res d'in, avat, e tont d'am gwelet, rak
hir e kavan an amzer aman, va-unan.

— : N'eo ket mat da bried ouzit, eta, eme Dre-
meur, goude beza briatet e c'hoar.

— : O ! mat kenan eo, met mont a ra ac'han
abred, abred, diouz ar beure ha ne zizro nemet
pa vez noz, ha neuze e vez skuiz hag e vez mall
gant an mont d'e wele, setu ma vezan aman, edoug
an deiz, va unan penn.

— : Da unan, aman, epad an deiz, en eur c'has-
tell hag ez euz plas a-walc'h ennan da loja eur
millierad tud.

— : Aman, n'eo ket tud eo a vank. P'oun en em
gavet em eus gwelet berniou anezo met evel ma 'm
eus komzet outo, daoust ma oa difennet grons
ouzin hen ober, int tec'het n'ouzon ket da helec'h

ha ne gavan hini ebet anezo ken, war va hent.
Tremen a ran va derveziou o troidellat dre ar
c'hastell fiag o sellout ouz an traou-kaer a zo ebarz.

— : Piou a aoz da voued d'it ? N'ez peus ket
zoken eur geginerez ?

— : Abaoe m'emaon aman n'am eus bet na
naon, na sec'hed. Marteze e karfes kaout eun dra
bennak da zebri.

— Nann, avat ! bremaik, e vije bet aet ganen
eur skudellañ laez hag eur gram-poezenn winiz-du
bennak, breman eo leun va c'hof.

Ar C'hastell Gwer

Tremen a rejont o dervez o komz an eil gant
egile hag oc'h ober tro ar c'hampreier, da welet
an traou-kaer a oa enno. Da zerr-noz e tigouzas
gwaz Franseza. Daoust m'edo liou ar skuizder,
war e dal, e voe laouen ouz Tremeur, a glaskas rei
eur gentel d'ezan gouestadik :

— Mat, breur kaer, pa 'z aer gand ar wirionez eo red anzav ne rit kêt brao a-walc'h d'ho kwreg. Bemdez, abred, abred, ez it eus ar gêr hag e vez noz atao pa zizroût hag hi aman he-unan-penn edoug an deiz. An dud a en em gar ne reont ket a draou evelse.

— : Petra fell d'it, breur kaer kaez; va gevridi am eus da ober hag evit hen ober eo red d'in loc'hat abred ha dizrei diwezat. Netra ne c'hell mirout ouzin da vont en hent rak bemdez e rankan ober tro ar bed.

— : Tro ar bed ! en eun dervez ! redet a rankit neuze, mantrus; me 'garfe mont ganeoc'h, avat, da ober an dro-ze, rak traou kaer a dleit da welet oc'h ober tro ar bed.

— : Sur a-walc'h, met n'em eus ket a amzer, e c'helles kredi, da jom kement-se, da zellout ouz an traou.

A yec'h ma vezan tremenet ebious d'ezo ma vezan pell diouto. Ma 'z peus c'hoant da welet petra eo ne 'z peus ken nemet dont ganen, eun dervez bennak hag e weli.

Antronoz, pa zigoras Tremeur e zaoulagad ha pa skoas war gampr e c'hoar, gwaz houman a oa pell. Ne zizroas nemet diouz an noz. Hag en derveziou warlerc'h e oa an hevelep tra. Tremeur ha ne gave nevezenti ebet ken da welout er c'hastell a lavaras, eun dervez d'ezan, e vije laouen bras o vont, gantan da ober an dro :

— Mat, mat, eme bried Franseza, warc'hoaz d'an taol a bemp eur, ker kent ha m'en do kanet ar c'hilhog, e vezi er porz hag ez aimp hon daou. Laka doun da dok en da benn avat ha stard mat da zilhad en dro d'it rak ni a lako err pa loc'himp.

— : Dal ma klevas ar c'hilhog o kana, Tremeur a ziskennas er porz el lec'h ma kavas e vreur; poan en devoe ouz hen anaout kel lugernus e oa penn kil ha troad. Sklerijenn a daole dioutan, tu ha tu, hag e sked a bare war ar c'hastell :

— D'eomp en hent, Tremeur baour; mall eo : ro d'in da zourn hag arabad eo d'it kaout aoun.

Dal m'en doa kroget, e dourn e vreur, e savjont o daou, er vann, war nij, hag e kerzent buan, buan, kals buanoc'h eget ar gwennili.

Boudinell et e ziskouarn outan, gand an avel o tont a-benn d'ezan, ha spontet kement a aoun en doa da goueza d'an douar, Tremeur a deuas keuz d'ezan da veza goulennet mont en hent gand eun hevelep baleer. Koulskoude, a-nebeudbu, e teuas d'en em hardisaat, ha da gemerout plijadur o sellout ouz ar c'heriou, ar porziou, ar menezio, ar sterio, ar morio a dremene, an eil goude egile, dindan o zreid. Sébezusa tra a gavas oc'h ober e dro a voe gwelet eur gompezenn gaer ha ne oa enni nemet reier bras, ha dre douez, saout hag ejenned, a oa maget ker mat ma oa eur blijadur sellout outo ha pelloc'h en eur prad, el lec'h m'o devoa geot betek o c'hof, eun toullad kezeg treut gagn, eun druez sellout outo.

Wardro kreteiz, gwaz Franseza a jomas a-zav, dirak eur c'hastell, mogerio uhel en dro d'ezan hag e lavaras da Dremeur :

— Me a rank chom aman, eur pennad; chom d'am gedal er maez ha ma kaves e choman re hir deus d'am c'haout e diabarz ar maner, met a-raok, torr eur skourr glas ha lak hen dindan an nor. Goudeze ne gredan ket ez pefe kals a c'hoant da lakat da dreid dreist an treujou.

Ar paotr yaouank a c'hedas eta, met o veza ma n'en doa ket a habaskder a-walc'h, e klaskas mont en ti. Evit senti ouz e vreur-kaer e torras eur skourr glas hag her sankas dindan an nor vras. Raktal ar skourr-ze a grogas an tan ennan evel ma vije bet eur skourr kraz :

— O! o! emezan, gwall domm eo, dre aze, 'm eus aoun hag, evit doare, eo gwelloc'h d'in chom er maez.

E vleiner, evelato, a deuas d'e gaout hag e kendalc'hjont da vale a-zioc'h an douarou hag ar moriou. Tremeur a wele e kolle e vreur kaer e lufri, dre ma tostae ouz ar-pardaez. P'en em gavjed gant ar C'hastell Gwer, e berc'hen en doa kollet e holl vaniou skedus ha ne jome gantan nemet eun tamm rusder war e dal.

A-raok mont d'e wele Tremeur a gomzas d'ezan eus ar pezh en doa e zouezet ar muia oc'h ober e dro : ar zaout lart hag ar c'hezeg treut.

— Al loened lart ez peus gwelet e kreiz eur boaed douar fall, ha ne oa ennan nemet reier ha mein rodell, a verk an dud fur a oar beza laouen, e kreiz o faourentez, hag a dec'h diouz ar gasoni hag ar gwarizi. Doue a oar o anaout hag a ro d'ezo grasou kaer. Ar c'hezeg treut ez peus gwelet, e kreiz ar peuri druz, eo an dud pinvidik hag e lec'h lakât e danvez da ober vad hel laka da ober droug. Spe-rejou debret int; Doue o c'hastiz ha, daoust m'emañ an aour o tistribilha diouz o hizied, int reuzeudika tud a zo o vale.

Tremeur a jomas eur pennad c'hoaz e kichen e c'hoar hag e kemeras penn an hent da vont d'ar gêr goude beza roet e c'her e tizroje d'he gwelout adarre, er bloavezh warlerc'h. Poan en devoe o

kaout e hent ha pa zigouezas e Breiz, e kichen al lec'h m'edo ti e dad, e voe estlammet o welet, dre eno, eur c'hoadad fao ha dero o doa doare zoken da veza koz; met ne gavas ket e di. Eur c'houer, ouz e welet nec'het a c'houlennas outan petra glaske :

— O klask ti Youenn Dagorn, emañ, emezan.

— : Youenn Dagorn, eme egile; dre aman n'eus Youenn Dagorn ebet; me a gred; koulskoude, beza klevet va zad koz o komz eus eun den hag a zouge an ano-ze.

Deuit ganen hag e klevoc'h gantan.

Tremeur a yeas da heul ar c'houer betek e di hag eno e kavas eur paotr koz a oa rampet e kichen an tan, o tomm :

— Tad koz, eme ar c'houer yaouank, ha n'ho peus ket bet komzet d'comp, a-wechou, eus unan eus hoc'h amezeien, ho peus anavezet mat gwechall, hag a oa anvet Youenn Dagorn.

— : O! eme an hini koz, me ne 'm eus ket anavezet an den-se, met klevet em eus va zad koz, avat, oc'h ober ano eus a Youenn Dagorn, pa oan bihan. Anavezet en doa, emezan, en e yaouankiz, eur Youenn Dagorn hag e oa bet dimezet e verc'h d'eun aotrou pinvidik hag e vab a oa bet aet da welet e c'hoar hag abaoe ne voe klevet ano ebet anezan ken. Kant vloaz a zo, da nebeuta, abaoe ma n'eus hini ebet eus an dud-se ken er vro.

Ar paour kez Tremeur goude beza klevet kement all n'en doa ken tra da ober nemet dizrei d'ar C'hastell Gwer ha setu aze, sur a-walc'h ar pezh a reas rak, abaoe, den n'en deus bet eus e gelou.

Ar gontadenn-man a zo unan eus ar re gosa hon eus e Breiz. An denchentil a zimezas da Franseza eo an heol a ra bemdez, — da vihanan, gwechall her c'hredet; — tro an douar hag a goll e sked bep abardaez evit her c'haout adarre antronoz. Ar c'hastell e ya ennan da gresteiz eo ar zenit el lec'h ma lavarfed e rafe eun ehan, endra ma vez tomma an dervez. An dud desket o deus studiet ar gontadenn-se ha lavaret a reont e oa anavezet ar steuenn anezi gant hon tud koz pell a-raok m'oa deuet H. Z. Jezuz-Krist war an douar.

An Itron tamallet e gaou

Er bloas 1088 e voe embannet dre holl er bed kristen eur brezel santel evit tenna an Douar Zantel eus a dre daouarn an Dürked. Eun aotrou brás a Vro Gembre, anvet Humphrey Berkerollés, eus a ouenn an Normaned, a roas e ano da vont ive. Nevez dimezet oa da eur plac'h yaouank flamm ha brudet evit he gened, he ano Levenez. C'hwero e kave an itroun gez gwelet he fried aet da vrezel ar Groaz; ha keit ha ma padas an disparti, n'oa

netra evit laouenaat he c'halon. Huanada noz deiz, ha pedi Doue ma tistroje he fried yac'h ha dibistik: setu aze petra a rae.

Distrei a reas an aotrou. Hogen, endra m'edo du-hont, pell diouz e vro, eun amezeg, eun aotrou eus a ouenn an Normaned, eveldan, a veze dalc'hmat o tarempredi ar maner, hag oc'h ober kement a c'helle evit distrei an itroun yaouank dious he dever, bete zoken kinnik dezi tec'hel gantan da eur vro all. Koll a reas e boan, hag e touas en dije e zigoll. Pa deuas Humphrey d'ar gêr, ar pezh fallakr a voe mall gantan tamall e bried da veza bet eur plac'h fall. An droug, siouas, a vez kredet alies buanoc'h eged ar mad: ker brao e livas an trubard e c'heier, ma tremenjont evid ar wirionez. Levenez en em zifennas, a ouelas fors, a bedas: n'hellas ket difazia he fried dallet ha kounnaret. Taolet e voe en eur gampr distro, heb aer na sklerijenn ha difennet e voe ous an holl kas netra dezi da zebri na da eva. Hogen, mevellien ha plac'hed ar maner a gare o mestrez ker koant ha ker mat, hag a gase dezi e kuz eun tamm boued bennak. Neuze ar mestr a zifennas dindan boan a varo rei dezi na boued na netra all a gement a rofe didor dezi en eun doare pe zoare. Eur pennad goude e lakeas en e benn ober dezi gouzant eur maro kriz. Liamma a reas dezi he daouarn, hag he zreid, hag hel lakeas beteg he gouzoug, en douar, ken na deuje ar maro d'he zenna a boan.

Den ebet n'en doa aotre da vont d'he gwelet, nemet eur c'hoar dezi, hag a c'helle mont eur wech bemdez. Houman a yea mintin c'houlou, a-raok ma veze sec'het ar c'hlizenn diwar ar geot, hag a laoske he sae da skuba an douar. Neuze e

fostae oud he c'hoar hag e lakae ar c'hlizenn da zivera war he zal hag he muzellou devet gant an dersienn, war he zeod skarnilet gant ar zec'hed: rag ne grede ket ober muioc'h, gant aoun na deuje ar mestr d'her gouzout ha da zifenn outi dont pelloc'h. Epad daouzeg devez e teuas evel-se, ha bep tro e lavare d'he c'hoar komzou mat da rei c'ezhi nerz-kalon o sonjal e vije digollet heb dale eus he foan e baradoz an Aotrou Doue. Da benn an amzer-ze, Levenez dimerzet holl dre an diouer a bep tra ha dre ar boan griz he doa gouzanvet, a varvas en eur lavaret ez oa didamall ha ne zalc'he kasoni ebet oud he muntrer.

N'oa ket deuet c'hoaz deiz ha bloas maro e wreg, hag an aotrou a oa deuet evel eun all en e lec'h. Hen, hag a oa bet eur c'hristen mat, eur marc'heg feal ha kalonek e brezel ar Groaz Santel, a oa breman eur mezhier divezet hag eun touer-Doue spontus da glevet. E diegez hag e leve a yea gwasoc'h gwasa. Eun devez e teuas d'ar maner eun den, Penmarc'h e ano, hag a lavaras d'ezo eun nebeut komzou e pleg e skouarn. An holl a lavare oa deuet da rei testi en ez oa Levenez didamall kaer: her c'hlevet en doa eus genou ar fallakr en doa he c'holllet.

Diwar neuze Humphrey a gollas e benn. E vreur a rankas prenna doriou ar maner war e gein. Beva a reas evel-se eun nebeud blaveziou, ha mervel a reas e kreiz eur barrad kounnar. Pa veze en e wasa e veze gwelet o redeg dre ar maner, o klask hag o c'hervel e wreg paour.

Eras-troet divar ar Zaozneg gant

YANN GOSTARREUN.

Diwar begen nebeud a dra e sav trouz

Bez'e oa daou Vorian hag o doa, unan anezo eur yar hag eun all eun dousenn viou hag ec'h en em glevjont evit lakat ar yar da drei ar viou e gor, hag ar yer bihan, goudeze na petra 'ta, a vije ranet war zaou hanter.

Met, e lec'h kaout daouzek labous bihan ne voe nemed unnek ha pa glaskjod ranna an torrad, hini anezo n'en doa c'hoant da lezel an unneket gant egile setu mia rankjod, siouaz, mont d'al Lez-varn.

P'en em gavjod dirak ar barner, henman, kenta tra a reas a voe kemeret ar yar hag her rei da eur paour o-tremen: « Sell, emezan, kas bounez ganez, buan, da laza a-benn da goan.

Goudeze e lakeas staga an daou drabaser, ouz eur voger, ha rei d'ezo eur roustad bazadou, evit beza deuet d'e zirenka, evel-se, evit ken nebeud all a dra, ha n'oa ket re abred.

N'eo ket hepken e bro ar Vorianed eo e sav trouz diwar dister dra; e bro ar Vretoned e c'hoarvez ivez kemend all; pegoulz e vo kavet, dre aman, barnerien koulz ha re ar Vorianed, d'o dizouna diouz ar c'hoant proezi?

Muzik ar Bed

E peb amzer hag e peb bro,
Doue d'an dud muzik a ro:
Atao nevez, founnus meurbed,
Kanet d'an holl gant mouez ar bed.

Muzik a vez gant an ezenn
A c'hoari e lein ar wezenn;
Muzik euz ar skourrou a gouez,
Pa lamm er c'hoad an arne gouez.

Muzik a ra ar feunteuniou
A zans war o fallenn bleuniou
Muzik a ra ar gwaziou splann
O ruilha war o gwele lann.

Muzik flour, war an traez melen,
A ra ar c'houmm gant e delenn;
Muzik rust a ra ar mor bras
Gwall gounnaret e beg ar Raz.

Muzik a nij, er parkeier,
Pa hej o fenn an edeier;
Muzik a strink, nebeut pe galz,
Pa grog en eost teod lemm ar falz.

Muzik a daol, da c'houlou-deiz,
An eostig-bailh, klujet en neiz;
Muzik gantan a vo d'an noz,
Araok hunia, e lagad kloz.

Muzik ez eus, padus ha krenv,
Gant ar gurun, e bolz an nenv,
Gant an heol aour, gant al loar wenn,
Gant ar stered a-ziouc'h hor penn.

Muzik a enaou komz an den,
Hag e vefe unan hepken,
Gant ma hello teuzi an doan,
E kalon e vreudeur er boan.

Muzik an douar petra eo
Nemet, siouaz, eun enep- kleo
Euz eur muzik kalz kaeroc'h c'hoaz
A glevo hor skouarn warc'hoaz?

Euz eur muzik c'houek dreist pep tra,
Euz an hini, en nenv, a ra,
E lidou o Rouantelez,
Moueziou ar zent hag an Elez.

Miz Eost 11-1928.

J. L'Helgouach.

KUZULIOU AR MEDESIN

Tomm ha yen

I. — *Ar skourn a zev ar c'hroc'hen koutz hag an dour tomm.*

P'ho pezo eta skourn da lakat war groc'hen ar c'hlanvour, lakit hen, da genta, en eur sac'h gomm pe en eur zoroc'hell. Lakit da dosta d'ar c'hroc'hen eun tamm flanel, pleget dre ar hanter; ar zac'had skourn a vezo laket war ar flanel-ze a vezo chenchet pa deuo da veza re c'hleb.

Ar skourn a deuz buan hag evit hen dere'hel eo red e choucha gant gloan pe flanel hag e lakat e korn yena an ti. Arabad eo terri ar skourn nemet pa vezo ezomm ha p'hen torroc'h, torrit hen gant beg eur spilhenn pe veg eur gountell ha nann gand eur morzol.

Pa lakoc'h skourn er zac'h n'hel lakit ket re leun: re bounner e vije ar zac'had d'ar c'hlanvour da zougen.

Ar skourn pa vez laket war ar c'hroc'hen a laka teir eur bennak da deuzi; dal ma welit n'eus nemet dour en ho sac'h, taolit an dour-ze, er mæz, ha lakit skourn all, en e lec'h.

Ar medesin eo a lavaro d'eoc'h war be gorn eus ar c'horf eo ho pezo ar skourn da lakat hag epad pegeit amzer e rankoc'h hen delc'her. /

Pa vezo gourc'hemennet d'eoc'h ober eur gwalc'hi d'ar c'hlanvour, gant dour yen, lakit hen, en noaz ha gant eun torch soubet en dour yen gwalc'hit d'ezan buana ha gwella ma c'helloc'h e zivrec'h, e vruched, e gein, e zivesker ha dioc'htu goude sec'hit gant eun torch fresk, ha gwiskit ho ten. N'eo ket eun ebat evid ar c'hlanvour beza gwalc'het evelse, met, ar gwalc'hi-ze a ra kals vad d'ezan, dreist holl p'en devez terzienn vras.

II. — *Ha gouzout a rit petra eo an-tomm?*

Tomm n'eo na klouar na bero. Pa vezo gourc'hemennet lakat traou tomm, aman hag a-hont, war gerf ar c'hlanvour, n'eo ket da boazat e groc'hen eo e c'houre'hemenner kement-se.

Lienennou tomm a zo tammou flanel pe c'hloan pe lien koz a zoubit en dour vero hag a waskit goudeze a-raok o lakat el lec'h gourc'hemennet. War gerre al lienennou tomm, d'o dere'hel tomm pelloc'h, e c'hellit lakat taffetas gomet ha war c'horre henman gloan pe flanel.

Pa detint da veza yen, da lavaret eo bep kart eur, lakit re all; gwella ho po da ober eo kaout daou re lienennou hag en hent-se, kerkent ha ma vo yen eur re, e kavoc'h eur re dommi dioc'htu, da lakat en o lec'h.

Ar c'hataplasmou ivez a vez laket war ar c'hroc'hen ez tomm. Evid ober eur c'hataplasm gant bleud had lin, gwella a zo da ober eo teurel ar bleud en dour yen, ober yod gantan d'e zigrougounenna hag e lakat war an tan goudeze heb ehana d'e veski en dra ma vezo o tomma. Ar yod pa vez tomm a-walc'h a vez ledet war eun tamm lien ha paket ha laket war groc'hen ar c'hlanvour. An tomma ma vo eo ar gwella, gant ma ne boazo ket. Eun hanter eur e tleer e zalc'her.

Evit e lakat da gregi muioc'h e vo lavaret d'eoc'h, a-wechou, teurel bleud moutard warnañ. Taolit ar bleud-se, ayat, en tu a lakeoc'h war ar c'hroc'hen, met n'it morse da deurel bleud moutard war ar c'hroc'hen.

En em gemeret a c'heller c'hoaz en eun doare all: ober a c'heller yod gant dour yen ha bleud moutard ha meski henman gant yod tomm ar bleud had lin.

Ar Medesin.

KELEIER AR MIZ

Labourerien-douar Breiz e Gwened

D'an 9 aviz Kerzu diweza 12 pe 15.000 labourer-douar eus pemp korn Breiz a en-em vodas, e Gwened, war galv an A. Herve de Guebriant, o difennour bras, evid anebh ouz lezenn nevez asuransou an dud bet savet d'ar 5 a viz ebrel 1928 hag a dle beza laket da dalvezout er bloaz 1930.

Eul lezenn eo graet gant tud ha n'eo ket bet krog o daouarn biskoaz e paouiou eun alar ha gwella ma vezo eo da rivina al labourerien douar.

Kannaded Breiz e Paris a oa eno hag an A. Tinevez, eus a Blabennec a roas d'ezo ar flipad-man : « Votet ho peus al lezenn-ze, dre m'en deus an A. Poincare lavaret d'eoc'h e vije etinet; mat, ma vijen bet e Pariz, evel doc'h, me em bije lavaret d'an A. Poincare: Eñnit ho lezenn, da genta, ha ni a welo, goudeze, petra hon de da ober outi. »

Al lezenn, e gwirionez, evel m'eman, graet dreist pep tra evit tud ar c'heriou, ne c'hell ket beza laket da dalvezout evit tud ar meziou.

N'eo ket he zeurel d'an traou, evelato eo a ranker met he c'hempenn, diouz hor bro ha diouz hor micher, setu ar pezh o deus divizet labourerien-douar Breiz, e Gwened. Asuransou-tud a fell d'eomp, emezo, met asuransou hag a vo savet ganeomp hag ec'h anvimp, hon-unan, ar re hon do c'hoant da welet en o fenn; en hent-se ne lakimp ket dek da ober labour unan hag hon arc'hant ne vo ket foranet evel ma vije ma kouesfe e kefou ar c'houarnamant. En em c'houarn, hon-unan, ken etrezomp labourerien-douar, setu petra c'houlennomp.

An A. A. Guyomard, Simon ha Tinevez a zo bet karget da gas klemmou ar Vretoned da Bariz.

Gwelet e vo graet diwezatoc'h an digemer a vo graet d'ezo.

Kanerien Breiz, e Vienna

An A. hag an I. Emil Cuff, eus a Bont-Aven, anavezet mat gand ar re a vez er *Bleun-Brug* a zo bet o kana, e

Vienna, ker benn an Autrich, er miz tremen. Kanet o deus eno kanaouennoù kaera Breiz-Veur, Iwerzon, ha Breiz-Izel hag evid an holl eo bet eun drugar o c'hlevet; danset o deus dansou kaera hor bro, en o dilhad Kerne.

Eur skieur, eus gened Breiz, o deus laket da drema dirak Aotroued vras an Autrich.

An A. Leo Perutz, unan eus skrivagnerien vrasa ar amzer-man, hag a deuas da welet gouelioù ar *Bleun-Brug* warlene, eo a zigoras hent da ganerien Breiz da vont da Vienna. Bennoz Doue d'ezan.

Klemmou Breiz

Al lizer-man hon eus bet, en deziou tremen :

Pl., 8 a viz kerzu 1928.

AOTROU PERROT,

Me a wel ennoc'h eun difennour eus ar re wella evit Breiz ha setu perak hizio, pa m eus amzer, e kasan eur ger d'eoc'h.

Hor parrez n'eus ket a bemp den enni ha ne ouesfent ket a vrezoneg; mat, daoust da-ze, d'ar vugale, en iliz, ne gomzer nemed e galleg. Abenn dek vloaz aman ma kendalc'h an traou da vont evel ma 'z eont ha ma ne enebomp ket, a zevri, ne gouezo ger brezonek ebet ken eus kador ar wirionez.

Ni, Bretoned, hon eus karet, a-holl viskoaz, rei an dourn d'hor beleien, met doaniet omp o welet e labourent, a-wechou, en hon eneb, o c'hallekad, tamm ha tamm, hor parrezou, evel ma reont...

Eul leonad yaouank.

Kasaüs eo, evit gwir, ar pezh a livirit, met, me gred, e vefe tra a-walc'h d'eoc'h ober ho klemm, en eun doare dereat, d'ar re a gav d'eoc'h a ra gaou ouz hor brezoneg, evit beza selaouet. N'eo ket evit deski galleg d'an dud eo en deus Jezuz-Krist savet beleien, met evit deski e gelenadurez da bep den en e yez.

Y. V. P.

DIVINADENNOU MIZ GENVER

I. — Goude beza kavet ar ger kenta, tennit anezan eul lizerenn, pe ouspenn, evit kavout ar geriou all:

1. — Du pod oun gant ar riou, ha ruz gant an dommder.
2. — Eus an neñv e kouezan eur wechig an amzer.
3. N'heller va lavaret
Heb ober eur pec'hed.
4. — Anevaled bihan, pa c'hellomp ni grog yut.
5. — Distaget 'vezan frêz gant ar chas n'int ket mut.

Digaset gant eul « lenner », Plouescat.

II. — Petra 'rez ato bemde
Arok mont en da wele?

Digaset gant Potred Sant Magloar, Mahalon

III. — Va c'hredit pe n'am c'hredit ket,
Gwir bater e vezo bepred:
Eur grouadurez 'm eus gwelet
O vont, maro, d'ober tro 'r bed.

Digaset gant J.-M. Salaün, Trehou.

IV. — Diou vioc'h oc'h en em dourtal. Korn unan anezoa ya e genou eben. Daoust ha ne vo ket a lorc'h er vioc'h-se o lavaret: « Eur c'horn am eus em genou »?

Digaset gant R. Eozennou, Gwitalmeze.

V. — Petra gerz ato da heul an « train », pe e ya huan pe c'houestad, a jom a zav pa jom hen a zav, ne dalv d'ezan da netra, ha koulskoude ne c'hell ket an « train » mont en dro hebdañ?

Digaset gant eur Breizad divroet e Paris.

Feiz ha Breiz

Ar Brezoneg en ti

Prezegenn graet gand an dimezell M. de Kermenguñ, e Bleun-Brug Lesneven, d'ar 5 a viz Gwengolo diweza, en eur vodadeg renet gand an A. Joncour, vikel vras.

Pe seurt mouez eo ya hini evit kaout an hardiziegez da gomz aman dirak kement-all a dud desket?

Tud hag o deus komzet divarbenn Breiz, ha kanet, en eun doare dispar, kaerder o bro!

Met, ne vezer ket o c'hedal e kanfe ar c'hriñh evel an eostig! Pa deu ar mab, goude maro an tad, da zer-c'hel e blas en ti, n'en deus nemed eur zonj: kender-c'hel ar pez en deus graet e dad, ha lakaat da dalvezout an hérez en deus bet digantan. Petra bennag m'eo e di: eul lochenn pe eur palez, e poanio d'e vraoaat ha d'e gaéraat; harpa a ray ar mogerioù koz; ledannaat a ray an nor pe ar prenestr; labourat a ray, gant aket, al liorz pe ar parkeier, evit o lezel, pa varvo, etre daouarn e

vugale. Met *biken* ne zismantro ar pezh a zo bet fiziet ennan!

An hini a zigemer heritaj e dad gant eur galon yen, gant ar sonj da lezel dirapar an ti, dic'hounid an douar, hennez n'eo ket eur mab eo, met eur foraner milliget! n'eo mur din da zougen hano e dad!

Eun herez pinvidik hon euz bet digant hon tud en hor c'havell hon euz kavet, gant feiz hon tadou, ar brezoneg evit he skoazella; eur yez dudius enoret gwechall er paleziou kouls hag en tiez-soul, ha disprizet breman e pep lec'h... nemed aman!

Ni a zo bodet evit kempenn an ti, e skléraat, e viret da goueza, rak holl hon eus an hevelep karantez evit hor brezoneg; holl e sonjomp, gant an Aotrou Uguen, e vije « eur pec'hed lezel ar yez da vervel », eun torfed zoken! met siouaz! eur maread torfetourien a zo e Breiz, ha ne glas-kont nemed diskar an ti, laza ar brezoneg!

Er c'heriou hag er bourkou ne ouezer mui a vrezonég! Ar vugale ne gomzer nemed galleg guto, galleg fall, met ger-brezoneg ebet, eun dize-nor eo!

E Kastell-Paol, eur miz a zo, em eus gwelet, en eur stal, eur botrezig yaouank o c'hoari gant eur gountell:

— Diouall da drouc'ha da vizied, va merc'hig, emeve!

— Comment Madame?...

Hojet em eus va diouskoaz; petra em bije graet ken?

Em farrez-me, en eun ti, war ar maez, e vez difennet ouz ar vugale komz brezoneg! da belec'h ez eomp gant ar c'hiz nevez-ze?

Eul leanez wenn, — o! ney'z an ket da lavaret traou eus al leanezed gwenn a ra kement a vad en hor bro; evelato, houman he deus ezomm da veza barnet, — eul leanez wenn eta a zavas, en tren, eun neubeudig war va lerc'h; marvailhou a oa ganeomp — pemp pe c'houec'h maouez ne jomont ket pell sioul — mat! n'em eus ket gellet lakaat al leanez-man da gomz brezoneg! hor respont a rae atao, ya! e galleg!

Galleg a zo mat a walc'h, n'hen, nac'han ket! ma'z an da Bariz e komzin galleg, evel just; ma'z an da Londrez e teskin eur ger saozneg bennak; met, pa vezin war zouar Breiz, e tro Kastell-Paol, Lesneven ha Montroulez, e komzin brezoneg, *alies*a ma c'hellin ha *distagell*eta ma c'hellin! Piou a zo da damall ma vez graet fae war ar brezoneg?

Ar gerent da genta rak ne gomprenont ket petra eo an deskadurez!

Deski eur c'hrouadur a zo e gelenn war bep tra: sevel e galoun, euna e volonteiz, kreski e ene, rei nerz d'e spered evit ma teuio da veza eun den a feiz hag a gousianz; eun den a galon gouest da renta servich d'e vro.

Penaos e c'hellint lakaat e kalon o bugale karantez ar vro, pa ne zeskont ket dezo yez ar vro?

Penaos e teuint a-benn eus o labour pa gomzont d'ezo en eur yez ha n'anavezont ket?

Evit sevel kristenien start, evit kaout er vro, sperejou tud evel ma'z euz bet gwechall, ez eo red ober Bretoned eus ar vugale, ha staga dioc'h-tu d'o c'hentelia.

N'oun ket deuet aman da lavaret gevier. Anzao a rankan, ec'h en em gavan a-wechou, da gomz

brezoneg ouz Bretoned; e Montroulez, warlene, en eur stal vras, e voen respountet e brezoneg, gant eur vaouez : « Plijadur vras am eus ouz ho klevet, emezi; re a dud a zo hag o deus mez eus o brezoneg ! »

Hag en eur gêr all, daou viz a zo, hor boa rannket diskenn eus an « auto » da c'houlen hon hent, e brezoneg evel just, digant eur vaouez, laouen he dremm, a oa e-kichen he zi. Raktal e lavaras : « Santez Anna ! » c'houi a oar brezoneg ive ? Hag he tigoras an nor da youc'hal ouz he merc'h : « Deus ta Mân ! amañ ez eus diou itron hag a oar brezoneg ! Diou itron, eun auto ganto, ha tokou war o fenn ! »

Kement-se a ziskouez ez eus c'hoaz eur rumm dud hag o deus joa ar brezoneg.

Arabad eo deomp eta fallgalouni : hor gouenn n'eo ket et da fall ! — Troomp ouz ar vugale : red eo o c'hentelia abred ! Desket e vezo dezo o c'hreansou, e brezoneg, o c'hatekiz e brezoneg; desket e vezo dezo kana e brezoneg, senti e brezoneg.

Lennet e vezo dezo traou kaër, e brezoneg, a-raok ma ouezint lenn !

Josef de Maistre ne ehane ket da lavaret : « Anaouez vat am eus d'am mamm evid ar skridou kaër a lenne a vouez-uhel e-kichen va c'havell; evel eur ganaouenn vras, e lakeont va c'halon da dridal ! »

Eun tad hag eur vamm, hag a fell d'ezo kaout bugale savet mat, o lakaio er skoliou kristen; er skoliou-ze e vezo desket dezo lenn ha skriva, n'eo ket galleg hebken met brezoneg ive !

Ne dalv ket ar-boan, avat, deski lenn brezoneg,

ma n'eus netra da lenn ! red eo kaout ebarz an ti, ouspenn « leor an offerenn » ha « Buhez ar Zent », eul leor bennak gouest da zidui ha da vaga kalon ha spered al lennerien. Ouspenn ar « C'hourrier » a ro deomp keleier ar zizun, e vez moulet en hon amzer leoriou kaër : « Prinsezig an dour » evid ar vugale; « eul Leanezig », « Jenovefa a Vraban » evit ar re-vras; « Doue anavezet dre ar garantez » evid an dud devot, ha meur a hini all; gwerziou evit an dud desket, peziou-c'hoari a bep seurt.

Evidomp da gaout traou nevez, arabad eo d'eomp ankounac'haat ar re goz, ha greomp eur plas a enor, en ti, d'ar *Feiz ha Breiz* savet er bloavez mil eiz kant pemp ha tri-ugent, evit laouennaat, bep miz, kalon ar Vretoned, ha derc'hel en e zav ar brezoneg warnez da veza tumpet.

Br eur va mamm, e hano Charlez de Saisy de Kerampuil a oa neuze e skolaj ar Jesuisted e Pariz, a zigemeras ar gelaouenn nevez-ze gant levenez. Merka a rae war e lizeri (e brezoneg alies) :

Eun dra bennag a vank d'in pa n'em bevez ket bet va *Feiz ha Breiz* ! Hel lenn a ran penn-dabenn, derc'hel a ra beo, em c'halon karañtez ar vro; va lakaat a ra d'he c'haret maoc'h c'hoaz ma ve posubl ».

Eus a Rom, daou vloaz goude, e skrive ive : « Va c'hamaladed a vez souezet ouz va gwelet o « lenn eur seurt yez, setu e stagan a-wechou da « zeski dezo eur ger bennak, da ziskouez d'ezo « peger brao eo va brezoneg, c'houek d'am ene ! »

Feiz ha Breiz n'en deus ket kollet e dalvoudegez a-wechall, ha koulskoude, eur c'halz a dud

ne reont ket an neuz d'e anaout. Digoret e vez an nor d'al lennaduriou gallek, d'ar c'hazetennou livet brao a deu, bep sizun, eus a Bariz, met dre doull an alc'houez nemet ken en devez aotre *Feiz ha Breiz* da zont en ti !

Ne garan ket lavaret traou eus ar veleien, hogen unanig bennak anezo o deus o flipad da gaout : e meur a barrez o deus savet eul leordi, ar pezh a hanver « *bibliothèque paroissiale* » traou hag a ra vad, difazi eo ! N'eus ket pell, e raen an dro en unan eus ar re-ze, hag e oan sôuzet o welet n'oa ebarz nemet galleg : na *Feiz ha Breiz* na seurt ! en eur barrez ha ne vez komzet enni, a drugarez Doue, nemed brezoneg yac'h ! Gwelet a raen neuze eur bern gazetennou, kelaouennou, leoriou, kement evid ar vugale hag evit ar re vras ! a ! sellit ! re en holl a c'hoant a vez da ziarbenna ar skridou brezonek ! Daoust ha n'eo ket gwelloc'h *Feiz ha Breiz* d'hor bugale eged ar re-man : *Bernadette, Le Noël, La Semaine de Suzette* ?

Feiz ha Breiz a zo eun tenzor : kaout a raer warnan pep tra, evit pep spered !

Danevellou, mojennou eus ar re vraoa d'ar vugale, d'ar re yaouank ; ar re-ze eo a blij ar muia deomp-ni tud diwar ar maez, rak ar sperejou bras n'int ket stank en hon touez.

Evelato, ne reomp ket a fae var « *Buhez an Tad Maner* », pe war buhez *Mikeal an Nobletz* : an Aotrou Uguen eo ar mestr evit displega labouriou an daou zen santel-ze !

Ar medisin a ro kuzuliou mat d'an holl ; al labourer douar a gav aliou dioc'h e stad, skrivet gant unan hag a oar ar vicher.

An dud poellek a gav ive boued d'o spered, her

gwelet a rit ; hag ar pezh a blij d'an holl eo an ilizou a vez diskouezet d'eomp, ar maneriu kizellet brao en amzer dremenet, a ra d'eomp anaout istor hor bro, ha karet ar re a veve en hor raok.

Met perag ? perag ? p'eo gwir holl e karomp ar brezoneg, perag ne boaniomp ket evit skigna *Feiz ha Breiz* ?

N'eo ket abalamour m'az eo re ger, kredabl ? eur wech c'hoaz : talvoudusoc'h eo d'ar Vretoned lenn *Feiz ha Breiz* eget lenn pemp pe c'houec'h gazetenn c'hallek all !

Red e vezo d'in, arok echui, anzav ez eus sperejou pounner etouez ar Vretoned, pa ne gomprenont ket ez eo dleet difenn hor bro, hag evit he difenn : enori he yez, komz ar yez-ze skigna ar c'hazetennou a veul ar brezoneg, ha lenn ar re ez eus brezoneg warno !

Hep hor yez n'omp netra ! eur vaouez vut n'eo ket eur vaouez eo ! Mat, n'eus nemed eur gelaouenn vrezonek, skrivet penn-da-benn e brezoneg hag a vec'h ma c'hell chom war he zreid.

Evit difenn war eun dro hor *Feiz* hag hor *Breiz*, ha ne vefemp ket gouest, ni, eur milion hanter pe zaou a Vretoned, d'hen harpa ha d'her skigna ? met eur vez e vefe evidomp !

Eur yez koant eo ar galleg ; eun dra vat eo hen deski ive ; n'emaomp ket o klask dispartia Breiz dioc'h Frans, met enoromp Breiz da genta ; dalc'homp d'hor brezoneg ; lavaromp evel ar re goz :

« Me a drouc'ho va zeod em beg

« Kent dizeski ar brezoneg ! »

Ha... ra vezo hor ger diweza eur ger brezonek !

Kenteliou war al labour douar

I. — Ar melchenou

Beza ez eus douarou eo diaes kaout enno melchen ar vro, douarou skanv e teu enno ar gwiniz du, ar segal hag ar ruta ha koulskoude red eo lezel an douarou-ze, da leton, d'o diskuiza ha setu perak ec'h hadimp enno melchen-douar, melchen entre, melchen melen pe c'heot Paris.

I. — Melchen-douar

Ar melchen-man a zo anavezet gant an holl. Kreski a reont o-unan e kals douarou ha rei a reont eur peuri mat kenan. N'eus fors pe seurt douar a zo mat d'ezo: an douar mat hag an douar fall, an douar sec'h hag an douar gleb hag an dra-ze dre m'o deus gwri-ziou hirr ha doun da gerohat boued e dounder an douar ha re all tanoc'h da baka ar boued a zo war gorre.

Dibaot-tre eo d'ar melchen-se dont da veza hirr a-walc'h, evit ma vo gallet o falc'hat, zoken en douar mat.

Evit lezel da beuri avat n'eus ket gwelloc'h eged ar melchen-douar; sevel a reont buan goude beza bet touzet ha vad a ra d'ezo beza breset dindan treid ar chatal.

Hada a rear ar melchen-douar evel melchen ar vro; eun tremp mat d'ezo eo:

300 lur gaoc'h houarn

100 lur botas klorek

dre zervez arat.

Daouzek lur had a vez hadet dre zervez arat.

II. — Ar Melchen entre

Trifolium hybridum a raer anezo, e latin, dre m'eman liou o bleunv hag o ment e kreiz etre ar melchen-douar ha melchen ar vro, ha koulskoude, eur ouenn velchen eo ha n'eo tamm kar na da velchen ar vro na d'ar melchen-douar. Ne zav ket anezi he-unan e Breiz-Izel; dont a ra eus broiou hanter-noz an Europa.

Padusoc'h eget melchen ar vro eo ar melchen entre; dont a reont mat en douarou yen ha ne blijont ket en holl da velchen ar vro.

N'it ket da hada melchen entre e douarou mat; hadit eno melchen ar vro a roio d'ec'h kals gwelloc'h eost; e douarou fall, avat, e douarou skanv ha gleb e vezo talvoudus bras d'ec'h lakat melchen entre. O hada a raer evel melchen ar vro o teurel 10 lur had, dre zervez arat.

III. — Ar melchen melen

Ar melchen melen hanvet e galleg « lotiers corniculés » a vez kavet e meur a foennog; n'eus ket pell abaoe ma 'z oar en em lakat d'o hada; melchen talvoudus tre int. Padout a reont pell e douarou hag a blij d'ezo: betek ugent vloaz. Mat eo eta o hada e douarou diaes da labourat, hag a zo kerreg enno pe a zo dimaou ganto. Douarou sec'h pe c'hleb, mat pe fall, pounner pe skanv a blij d'ezo. N'oum ket evit hoc'h alia re da hada melchen melen evid ober foennier padus, ho pezo nebend a vizou ganto hag a roio kals foenn d'ec'h bep bloaz.

Hada a raer ar melchen melen evel melchen ar vro d'an nevez-amzer, etouez eun ed bennak; 10 lur had, dre zervez arat a vezo a-walc'h. Trempet e vezo evel evit melchen ar vro; koulskoude p'eo gwir e padont

pelloc'h e vezo mat trempa gwelloc'hik an douar gant 500 lur skori ha 300 lur botas klorek, dre zervez arat; hep bloaz goude e vezo roet d'ezan 100 lur super ha freuziet e vezo ar foennog da taza enni ar c'hinvi hag al louzeier fall.

II. — Ar foenneier

Bez' ez eus daou rumm foenneier.

- 1) Foenneier sec'h, graet e parkeier ha ne c'heller ket kas dour warno.
- 2) Foenneier gleb, da lavaret eo foenneier hag a zo douret kals pe nebeut.

I. — Foenneier sec'h

Alies a-walc'h e vezo talvoudus ober foennog eus eur park bennak rak nebeud a diegeziou a zo hag e vefe foenn a-walc'h enno; seul-vui a foenn a zo en eun tiegez ha seul-vui a dro a vez da zevet chatal; seul-vui a chatal a vez ha seul vuioch a deil a vezo ivez hag e lec'h ma 'z eus teil e vez eostou puilh ha founnus.

El lec'h ma 'z eus foenn a-walc'h e vez atao lart ar chatal, er goanv, pa 'z eo mat ar foenn. Met, red eo lavaret ne vez ket mat alies ar foenn. Tud hor bro a oar labourat mat an douar, met ne ouzont ket kem-penn ker kouls o foenneier nag aoza o foenn evit kaout foenn mat.

P'eo gwir e komzan eus ar foenn eo kouls d'in lavaret dioc'htu penaos en em gemerout evid o sec'ha. Trouc'het eo ar foenn pe gand ar falc'h pe gand al falc'herez. Ar falc'herez a zo mat dreist da vont er foenneier sec'h rak a-wechou e vezo diaes mont gand ar c'hezeg er foenneier gleb. Taolit evez avat da lemma alies ho kountellou; arabad labourat, gand eur gountell, ouspenn div eur, diouz renk, dioc'htu, hep he lemma pe e reoc'h labour fall.

Ar foenn trouc'het a vezo lezet eun dervez, war o dram, heb ober netra outo. Epad an amzer-ze ar foennog a zec'ho hag ar foenn a raio ivez kals pe nebeut.

D'an deiz warlerc'h, pa vezo ledet ar foenn, n'it ket d'o fichat, pe lier grit, an nebeuta ar gwella, en aoun d'o lakat da goll o deliou, da lavaret eo ar pezh a zo a-wella er foenn.

Evid ar melchen, it gouestac'h d'ezo c'hoaz eget d'ar foenn pe e kolloc'h o holl deliou hag ouspenn an hanter eus o zalvoudegez.

Ledet ho peus ho foenn abred kerkent ha m'eo savet ar gliz; m'ho peus amzer troit i adarre goude marenn ha bernit i a-raok an noz; n'it ket da lezel o foenn ledet epad an noz, gwech ebet; biken ne vo pouezet a-walc'h war an dra-se.

Ar foenn a jom gleb a jom glas; bernit i en dervez kenta ha rak-se n'it ket da drouc'ha nemet dres ar pezh m'oc'h gouest da labourat diwar ar sikour ho peus; gwelloc'h eo eur c'harrad foenn mat eget tri garrad foenn fall. Ar foenn diswalc'het gand ar glao ha gwennaet gand an theol n'int mat nemet da ober gouzel hag evelse koulskoude eo e vez graet peurliesat foenn ar vour-man hag ivez, red eo hen anzav foenn an darn vrasa eus ar broioù all.

Ar foenn berniet, diouz an noz, a vezo dispaket, en deiz warlerc'h, mar d'eo brao an amzer ha ma n'eo ket o lezit berniet; o foenn ne louedint ket mar d'eo bihan a-walc'h ho perniou; ma chomfe fall an amzer, eun dervez bennak, dispakit ho perniou, etre daou varr, ha bernit i dioc'htu goude pe c'hoaz grit « penn doul-tig » d'ezo.

Dre ma sec'ho ar foenn grit berniou brasoc'h hag a-benn eun nebeud derveziou ho pezo, zoken er bloaveziou fall, foenn brao, ha glas ha c'houez vat d'ezo epad ma vezo foenn moc'h amezeien, gwenn, louet ha mat da netra.

Gant a reoc'h n'it ket da lezel ho foenn dispaket epad an noz, na dindan ar glao. Eur wech berniet ar foenn a deu da c'houezi hag an ezenn-domm-ze a ya kuit dre genn ar bern ha ne c'heller ket mont dour glao ebaz mar d'eo graet mat. Souezus eo gwelet foenn, berniet glas ha gleb ha laosket evelse daou pe dri dervez pe ouspenn, dindan ar glao, hag a vez hanter sec'h pa vezont dispaket.

Komzomp a-nevez eus ar foenneier seclh.

Mat e vije, en hor bro, ober nebeutoc'h a winiz ha muioc'h a chatalerez. Ar gwiniz n'eo eun eost talvoudus nemed en douarou mat, en douarou mat tre; en douarou all ne zigollont ket an tiel eus ar mizou en devez bet ganto; lavaret a raer ne bae ar gwiniz o mizou nemed en douarou a o'heller kaout enno 2.500 lur dre zervez arat; mat n'eus ket kals a zouarou hag a rofe, dre aman, kement-se a eost. Pa vezo paeet d'eomp ar gwiniz, er priz a dalv, neuze e vo mat o hada, met breman hadomp ar pez a zo red d'eomp da gaout bara ha kolo d'hor chatal ha lakomp muioc'h a zegal ha muioc'h a zouar dindan foenn evit kaout peadra da vaga eleiz a chatal evit gellout gounit diwarno eur gwenneg bennak.

II. — Pe seurt douarou a zo mat ober foenneier anezou?

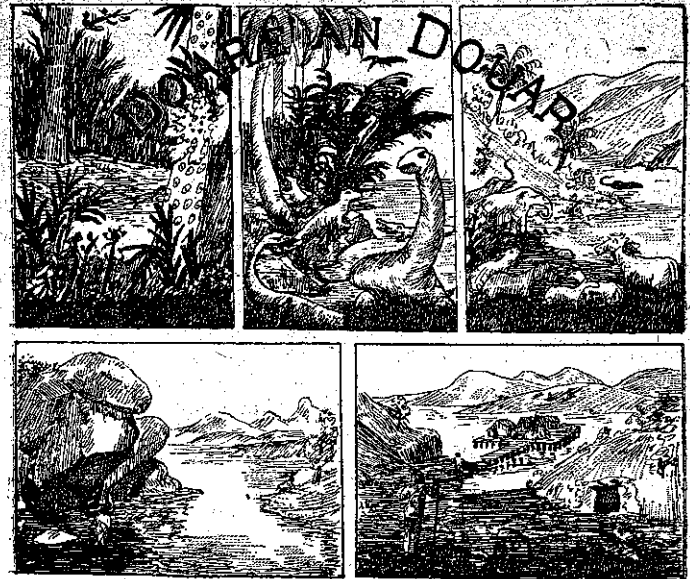
An douarou pella eus ar ger hag a roio eost evelse hep m'hor divije ezomm da gemeret poan ganto; an douarou diaes da labourat dre ma 'z int diskompez pe ma 'z eus re a gerreg enno.

An douarou fall a vezo gwellaet evelse a-nebeudou.

An douarou lous el lec'h ma vez goloet an eostou gand al louzeier fall a zo dreist da lakat dindan foenn koulz hag an douarou skuiz da lavaret eo ar re a zo bet labourer re bell hep beza bet trompet a-walc'h.

Ma n'ho peus nemet douarou mat, kompez, aes da labourat, lakit unan bennak anezo evelato, dindan foenn; marteze ne vezo ket ker bras ho kounidegez met nebeutoc'h a zispign ho pezo kals ha pa vo sellet piz e homo pounneroc'h ho yalc'h. Muioc'h a chatal ho pezo ha rak-se muioc'h a deil da drempa ho touarou all a roio d'eoec'h eostou kals founnusoc'h e pep doare.

Olier CHEVILLOTTE.

E PENN KENTA AR BED

Diouz ar pez a jom kuzet ennan, abaoe an oajou pella, eo e teuer, a-nebeudou, da anaout eun dra bennak diwarbenn amzeriou kenta an douar.

Pa douller down an douar e kaver eskern loened ha stern plant ha n'eus hano ebet anezo ken en dro d'eomp. Diouz m'eo en em viret ar relegou-se eo e teuer da c'houzout, tost da vat, pegeit a zo m'emaint eno. N'eo ket er reier hag a ra, evel pa lavarfen, gouled an douar, eo e kaver an dismantrou-ze, met etouez ar reier-rodell hag an douar-stlej dastumet, en eun douezenn, war o gorre, a-nebeudou, gand an dour. Diouz ar gwiskadou traou-stlej-se a zo deuet, d'en em c'helei, an eil eben, eo ez oar deuet a-benn da anaout,

tamm ha tamm, istor an douar a ranner e pemp kevienn hag ez an da rei d'eoc'h dioc'htu eun diverra dister anezo.

I. — Amzer genta an douar

En amzer-man, da lavaret eo breman ez eus 500.000.000 bloaz bennak, e veve dre aman loened hanvet « *trilobites* » hag e tizoloer o relegou c'hoaz e Breiz hag en Normandi; o studia ar morgad hag ar pesked eo ez eus gellet gouzout pegeit emañ an amzer genta-ze diouzomp.

Evit doare, al loened o doa c'hoari a-walc'h da ober neuze evit stourm ouz ar plant a zave hag a en em lede mantrus war an douar. Al loened bras divent a vreine, el lec'h ma kouezent, hag a veze chachet goudeze gand an dour, e goueled ar moriou kenta hag eno, o veza ma ne oa ket a aer e trojont e glaou; en doare-ze eo ez eus gellet o harn diouz o relegou.

En amzer genta-se e veze tan alies o tarza eus an douar a deue da ziazeza e meur a lec'h.

II. — Eil amzer an douar

En amzer-man, da lavaret eo breman ez eus 50.000.000 bloaz bennak eo e kaver aered koulz ha plant hag a goll o deliou ha diouz an dra-ze e weler e veze neuze bep eil, hanv ha goanv.

Neubeutoc'h a dan a darz eus an douar hag ar goc'henenn warnan a deu da galetaat rak n'her gweler ket ken o tiazeza pe o sevel, evel en amzer genta.

III. — Trede amzer an douar

En amzer-man, da lavaret eo breman ez eus 15.000.000 bloaz bennak, an douarou e gemer, a-nebeudou, ar stummou o deus breman. Evelato Breiz-Veur n'oa ket distag diouz Bro-C'hall c'hoaz nak ar Sisilia diouz an Itali.

Ar Suis, an Danmark hag ar Skos a oa warno eur vantellad erc'h ha skourn.

E penn diweza an amzer-ze eo e figouezas, pell a-raok m'oa deuet an den kenta war an douar, daou zour-beuz an Europa.

Ar c'henta a reas e reuz dreist-holl en hanter-noz an Europa, m'oarvat, pa zavas meneziou an Norvej, en o sav.

An eil a veuzas Europa ar Sav-heol pa zavas meneziou an Alp war o zreid.

Ar Parthenon, templ brudet ar Gres, a zo savet war eun dorgennad zouar hag a zo bet chalbotet gand an dour-beuz-se.

Goude an daou zour-beuz bras-se, da lavaret eo goude trede amzer ar bed eo e kavomp roudou kenta an den, war an douar.

IV. — Pedervet amzer an douar

En amzer-man, da lavaret eo breman ez eus 5.000.000 bloaz bennak e tigouezas eun darvoud bras: an darn vrasa eus an Europa a voe goloet a skourn hag eun eil darvoud a deuas warlerc'h ar c'henta: an dour-beuz. Eus an dour-beuz-man eo ez eus hano er Skritur Zakr. An douar, da gredi eo a voe re dommet; ar skourn a deuzas, en eun taol, ha warlerc'h ar skourn e teuas eur glao spontus a vennas beuzi pep tra: plant, loened ha tud.

An dour-red a oa kement a gas gantan ma chalbotas an douar, ar vein, ar plant, al loened hag an dud, holl mesk ha mesk, ha ma reas dre aman meneziou ha dre a-ze traoniennou hag a zo chomet abaoe evel ma oant bet graet neuze.

Amzer an dour-beuz-se a zo aes a-walc'h da anaout rak berniou eskern ha meur a dra labourer gant tud an amzer-ze a zo deuet betek ennomp.

V. — Pempet amzer an douar

An amzer-man eo an hini ma vevomp enni hag a zeraouas daouzek pe zek mil bloaz bennak a-raok donedigez Her Zalver pa en em daolas an den da labourat ar vein.

E penn kenta an amzer-man e figouezas eun nevezenti vras en Europa : eur ouenn dud nevez a deuas da jom enni da gemeret lec'h ar re a oa bet-beuzel-gand an dour-beuz : Arianed oa an dud-se; eus an Azi e teuent hag hon tud koz ar Gelted a ziskenn anezo; tud gouez e oant, mar kirit, met spered o devoa ha gand o spered e oant deuet da anaout o devoa eun ene ha ne varv ket hag ez oa dreisto, en nenv, eun Doue hag a ro da bep hini er bed-all diouz m'en devez graet er bed-man. Doujans o devoa evid ar re varo.

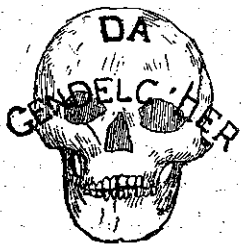
Yv. ar FLOCH.

Levriou hag o deus talvezet, kals pe nebeut, da ober ar skrid-man:

L'Homme primitif, par G. Figuier.

Les débuts de l'Art, par E. Grasse.

L'Histoire générale des Arts plastiques professée à l'école du Louvre, par Salomon Reinach.

Kenstrivadegou Bleun-Brug 1929

I. — KENSTRIVADEG AR BREZEGEREZ

500 lur a briziou. Ar priz kenta: 200 lur, kinniget gant *Feiz ha Breiz*, a ranko beza roet, en e bez, d'an hini her gounezo.

Holl hôtrez hag holl merc'hed yaouank Breiz ha n'eo ket peurc'hraet ganiao c'hoaz o femp bloaz war n'ugent a c'hell, kemeret perz er genstrivadeg-man.

Ar brezegenn a ranko beza grêt war an danvez-man :

1) — *Diskouezit pegement a ezomm o deus hon tiegeziou, evit bezan peurc'hraet ha kaout o c'hurunenn, da vezan tiegeziou breizat.*

2) — *Diskouezit penaos, ma 'z int breizat, e teuint d'en em skoulman, anezo o-unan, gand ar gwella liamm a zo er bed-man, goude hini ar relijion.*

Livirit pere eo merkou brasa eun tiegez breizat.

II. — KENSTRIVADEG AN A. ROUDOT

200 lur ar briziou evid ar studiadennou gwella savet war an danvez-man:

Petra zonjit diwarbenn amzer da zont ar yez e Breiz? Ha n'eo ket o sevel hag o terc'hel, en o sav, kelaouennou brezonek eo eman ar gwella doare da viret ar brezoneg?

Penaos kaout lennerien d'ezo?

Peseurt doare brezoneg implija enno?

Ha ne vije ket mat sevel eun emgleo etre an holl gelaouennou moulet e brezoneg?

Pe seurt doare emgleo?

KENSTRIVADEG AR GOMZ-PLEN

100 lur a briziou, d'ar studiadennou gwella, — pemp pajenn d'an hirre, — war an danvez-man :

Ar gwellaennou brasa hag a zell ouz buhez ar c'horj ne dalvezont netra ma ne deu ket d'o heul gwellaennou ken talvoudus all diouz tu ar spered hag an ene.

*Kerkoulz all, ar gwellaennou a ra d'eür Vro a-bez uhe-
laad he stad 'vel kaout muioc'h a frankiz, a zo didalvez
kaer, ha noazus zoken, pa ne vez ket d'o heul skiant ha
furnez.*

*Gwasoc'h eo eur sot desked
eged eur sot ha n'eo ket*

Kerkoulz all :

*Gwasoc'h eo eur sot desket
eged eur sot ha ne d'eo ket.*

*En eur bouchas frankiz, pourchasomp furnez da
heul, en eur bleustri ar relijion.*

**Kas skridou an teir genstrivadeg kenta-man da
G'houel Maria Hanter-Eost a zeu, da ziwezata, d'an
D' Cornic, Président général du Bleun-Brug, Douar-
nenez.**

IV. — KENSTRIVADEG AR C'HAN

Kement den ha kement strollad en devez c'hoant da
genstriva a rank kana diou ganaouenn, unan dibabet
d'ezan gand ar varnerien hag eben hag a zibab e-unan.

Ar c'hanaouennou moulet e levr *Kanaouennou Bleun-
Brug 1928* eo a zo da zeski adarre evit kenstrivadeg ar
bloaz-man, evel kanaouennou gourc'hemennet (*Morceaux
imposés*). Ar c'hanaouennou a zibaber an-unan, (*Mor-
ceaux libres*) a c'hell beza kemeret ivez en unan pe
unan eus levriou koz.

Kanaouennou ar Bleun-Brug

O goulenn ouz : **M. l'Administrateur de l'E. S. I.,
4, rue du Château, Brest.**

Ar re a gemero perz er genstrivadeg-man a dle kas
kemennadurez eus a-ze, abenn Hanter-Eost, da ziwezata
da :

**Mlle Geneviève de Kermenguy, Secrétaire du Comité
de Musique du Bleun-Brug, Gléder (Finistère).**

Ne vezo graet kestrivadeg gwerziou na soniou ebet er bloaz-
man ken na vo peur-reizet reolennou nevez ar varzoniez vre-
zonek.

V. — KENSTRIVADEG AN DISPLEGA

IZOL HAG ELLE ⁽¹⁾

Da Vleiz Nevet

Mil ster a lamm eus ar Mene,
N'eus anezo hini en holl,
Hini nemet ster goant Elle,
A ve par da ster goant Izol.

Mil ster d'ar mor bras a ziroll
Met n'eus hini evidon-me
A ve ker koant ha ster Izol,
Nemet he c'hoar goant ster Elle.

O ster Izol, o ster Elle,
Dour hag hano c'houi zo flour holl,
Bleun ha kan tro-dro d'ho kwele,
O Elle flour, o flour Izol.

Ho tour a strink eus ar reier,
Eus kalon yac'h bro Breiz-Izel,
Met mel hoc'h hano a ziver
Eus kalon hon Tadou santel.

Hanvet oc'h bet gand ar Varzed,
Filhorezed d'o zelegg flour,
Eul lomm eus mel flour o spered
' Ruilh gant hoc'h hano 'mesk ho tour.

Eun hekleo eus ar velodi
Distaget war an aour-delegg
Gant mouez ho tour oc'h hiboudi
A gan o tiskenn an draonienn.

(1) Ar zon-man a zo bet savet gand an A. Roudot, er bloaz
1916; ha kinniget gantan da Vleiz nevet, an A. Horellou, eus
a Gerláz.

Eur bann eus ar sklerijenn c'hlan
 Strinket eus spered ar re Fur,
 A sked drezoc'h war vleun al lann
 Ha war dal koant pep krouadur.

O steriou koz, o eien sakr,
 Tazet eus kalon hon Tadou,
 Dre nerz ho tour gwerc'h c'houi a vag
 Buhez Breiz hed hon traooniennou.

E pep gwriazienn hag e pep neiz,
 E pe kavell, e pep spered,
 Eus ho tour er c'horn-man a Vreiz
 E sav melodi ha gened.

Zoken, gwelet 'z eus bet, eur bleiz
 Dilammet eus e goad tenval
 Ne ouie ken dre aochou Breiz
 Nemet spounta 'n dud 'n eur yudal

Gwelet eo bet, war ribl ho tour
 Dre velodi ho taou hano,
 O trei e reun reut e plunv flour
 Hag e kan c'houek e skarm garo.

.....

O tiskan d'ho tiou ganaouenn
 Pa vouskanit en ho kwele
 Pa vouskanit an eil d'eben,
 O ster Izol, o ster Elle.

TELENN ILIZ.

Troïou kamm Bilz

Beza e oa gwechall, e parrez Gwiniventer, eur vaouez paour chomet intanyez gant eur mab. O chom edont en eul lochenn, savet war lez an hent bras, gant skourrou gwez, radenn kraz ha taouarc'h, a oa bet lezanvet, dre c'hoarperez, gant an dud diwardro, Kastell ar Mil Moudenn. Ne vevent nemet diwar an aluzen ha bemdez e vezent gwelet o troia, eus an eil ti d'egile, e Gwiniventer, Sant Servez ha Gwikar.

Ar paotrig, hanvet Bilz, a oa divorfil ha speredok. Trizek vloaz, en doa ha kalet oa evit e oad ha setu perak meur a hini a gave abeg en intanyez dre ma ne gase ket he mab da labourat en eun tu bennak : « C'hoant ho peus eta, Mac'harit, e chomfe Bilz da glask an aluzen edoug e vuhez ? Ailhoned awalc'h evelse a zo o redet ar vro. Kasit hennez 'ta da zeski e vicher, en eun tu bennak, ha grit d'ezan labourat da c'hounit e vara, evel an dud all. »

Skuiz o klevout ar rebechou-ze, Mac'harit a lavaras eun dervez d'he mab : « N'eus ket da lavaret nann, mont a rankes, en eun tu pe du, da c'hounit da damm kreunn. Pehini eo ar vicher a blijjo ar muia d'it ? Petra ez peus c'hoant da veza, labourer-douar, kalvez, mansoner pe gemener ? Lavar buan. Me a zo torret va fenn ouzin gand an dud o kaout abeg ennoun dre ma 'z lezan da ober netra. »

Bilz a voe nec'het o klevout e vamm rak e blijadur oa mont eus a zor da zor : « Mamm baour, emezan, ne welan ket kals pe seurt micher

a vefe diouz va doare. C'hoant am eus da redet an hentchou, eur pennad, ha goudeze e klaskin labour e ti ar mestr a blijo ar muia d'in. Bezit dienkrez, a-raok eur miz aman em bo kemeret eur vicher bennak, rak warc'hoaz dioc'htu ez in da redet bro. »

Hag antronoz abred abred, edo en hent warzu Montroulez. Edo o vale ken dibreder ha tra p'en em gavas e kichen pont Koad-Toull-Sac'h gand eur marc'heg gwisket klok a c'houlennas outan :

— Da belec'h ez es, evelse; va faotr ?

— Da glask fred, e kêr, eme Vilzig. C'hoant am eus da zeski eur vicher bennak. Pehini, a gav d'eoc'h, eo an hini a vije ar muia diouz va doare ?

— Eur vicher, eme ar marc'heg o c'hoarzin, n'eus ket gwelloc'h eget va hini. Me a zo laer, dre vicher, hag end-eeun, mestr al laeron a labour dre aman. Ma keres e teuy ganeomp ha n'ez po ket a geuz. Eur vicher hag a vez desket buan eo; n'eus ket a ezomm da jom pell er skol; ma n'ez peus ket a aoun rak da skeud na rak an arche-rien, ne vezi ket pell e vezi barrek.

Bilz a gavas ar c'hinnig diouz e zoare ha mestr al laeron her c'hasas en eur c'hastell koz hanter zismantret, e kreiz eur c'hoad bras. Heulia a rejont eun hent dindan zouar hag ec'h en em gavjont en eur zal vras el lec'h ma oa dek pe zaouzek laer all o vutuni hag o varvailhat en dro d'eun tanteziad mat a dan. Ar mestr a lakeas Bilz da ober anaoudegez ganto hag e tremenjod an noz a-bez oc'h eva, o kana hag o tiskleria an troiou kamm, kaeroc'h an eil eged eben, o devoa graet.

Bilz a vont da Gastell al laeron

Antronoz, kabiten al laeron a lavaras da Vilz :
— A-raok ma vezi digemeret, da vat, en hon touez, e rankes diskouez d'eomp petra out gouest da ober. Bez' ez eus, dre aze, eur merour pinvidik a dle mont hizio da Vontroulez da baea e C'houel-Mikael d'e vestr. Mont a ri, war an hent, d'e c'hedal, hag e tigasi d'in e yalc'h. Diouz ma ouezi dibuna ar gudenn-ze eo e welimp petra c'helli da ober diwezatoc'h: setu aman eur bisto-
lenn ha breman chach da skasou ganez.

— Mat eo, eme ar paotr.

Hag hen ha dao ha mont d'en em guzat adreñvein ar c'harz, e kichen ar pont; hep dale e welas ar merour o tont war varc'h. Gedal a eure eur pennadig ha pa welas edo ar marc'heg harp

Ar yalc'h pe ar vuhez !

ennan e lammas war an hent, e kemeras gwestegn al loen hag o trei ar bistolenn war zu penn e vestr e youc'has: « Ar yalc'h pe ar vuhez ! »

Ar paour kêz den spountet a zrailhas eur ger bennek: « En han Doue, emezan, va den mat, va

lezit da genderc'hel gant va hent, heb ober droug d'in. Ma tigrammit va arc'hant diganen e vezin taollet, war an douar noaz, rak an Aotrou a lakaio gwerza kement fra a zo em zi. »

Bilzig en devoa kalon vat hag a gemeras truez outan :

— Arabad eo d'eoc'h lakât diaes ho penn. Digasit d'in ho yalc'h. Mat ! Breman, astennit aman ho tok ma c'houllonderin ennan ho yalc'had arc'hant. Ar yalc'h hepken a virin, rak roet em eus va ger d'her c'has d'am mestr. »

Ar merour lorc'h ennan, o veza m'en doa bet kals muioc'h a aoun eged a c'hlaz, a lakeas dillo e arc'hant, en e c'hodellou, hag a skarâs ac'hano d'an daou lamm.

Dizro d'ar maner koz, an danvez laer a yeas da gaout e vestr :

— A ! ta, eme henman deuet out a-benn da laerez ar merour teo-ze ?

— Brao bras, mestr.

— Kemeret ez peus e yalc'h ?

— Ya ! ya ! ha setu hi aman.

— Hag an arc'hant ?

— An arc'hant ? Her restaollet em eus d'ar merour. Lavaret ho poa d'in goulenn outan unan a zaou, ar yalc'h pe ar vuhez. Hag em eus goulennet ar yalc'h ; roet eo bet d'in hag em eus he degaset d'eoc'h. Met n'ho poa lavaret ger ebet diwarbenn an arc'hant.

— A ! mat ! hiskoaz kement all ! Te a zo sot da staga, a youc'has ar mestr, en eur skei eur pezh taol dourn, war an daol.

— A ! setu aze unan, avat, a lavarâs unan eus al laeron, hag a c'hounezo eun dra bennak d'eomp.

— Eur c'holl bara n'eo ken, eme eun all; da betra e vo mat hennez, biken? M'her c'hasomp kuit eo gouest d'hor gwerza c'hoaz. Gwella a zo da ober eo e grouga pe derri e benn outan.

— Ha m'hel lakafemp da geginer, eme eun trede; n'eus hini ebet ken hag ar pez a zebromp ne vez mui henvel ouz netra.

— Eur gomz vat eo hounnez, avat, eme ar mestr; ya, klevet a res, leue; hiviziken e vezi ar c'heginer, aman, ganeomp, met diouall a ranki, en aoun na vefe suilhet pe griz an traou ganez.

Bilzig, e c'hellit kredi, a voe lorc'h ennan o kemerout ar garg-se, evit tec'hout diouz ar groug. Epad eun nebeud derveziou e reas gwella ma c'hellas, wardro ar gegin, hag e geusteuenn a blije d'al laeron. Eun abardaez, ar mestr a lavaras d'ezan e vije lezet e-unan, er gêr, antronoz. Eun dervez bras a oa ganto hag hen a rankje chom e-unan da ziouall an ti. N'en doa ken tra da ober nemet teurel evez en aoun na deuje unan bennak hag aoza eur pred mat abenn ma tizroje al laeron eus o labour rak skuiz e vijent ha du gand an naoun.

Ar paotr a lavaras e raje kement tra a c'houlenned digantan. Pa voe e-unan, e reas tro e vaner hag e kouezas war eun nor hag a oa diaes bras da zibrenna. Dont a eure a-benn evelato hag e kouezas war denzor e vestr, eur bern aour, arc'hant ha braoïgou a bep seurt. Hag e lakeas en e benn samma eur guchenn vat anezo ha mont ganto da di e vamm. Eur marc'h koz korbezenn a oa chomet er c'hraou. Bilz a leunas eur sac'had eus an traou talvoudusa a gavas; her samma eure war gein e varc'h hag ec'h en em lakeas en hent goude beza laket an tan en arrebeuri e vestr

ha digoret an duellenn war gement barrikenn a oa en ti.

Dizro da Winiventer, Bilz a leunas an armel

Aotrou Mezarnou

a oa e ti e vamm gand an aour hag an arc'hant a oa deuet gantan ha goudeze ez eas da Landerne da gerc'hat bara, kig, gwin ha diankachou all an ti. Azalek neuze ar vamm hag ar mab a baouezas da vont en dro da glask an aluzen hag a brenas arrebeuri ha dilhad ha n'oa ket mez o gwelet. Hep dale e savas ar vrud, dre ar vro, o devoa kavet eun tenzor, hag aotrou Mezarnou e-unan, eun den piz lous ha n'oa ket evit gouzav klevet hanoe eus unan bennak

hag a vije ker pinvidik hag hen a deuas da c'houzout an nevezenti. Mont a eure anezan e-unan hag e lavaras e tapje peg e Bilzig hag en e vadou rak n'oa ket evit kredi e vijent deuet d'ezan dre an hent eun. Bilz a glevas ar pez en doa c'hoant aotrou Mezarnou da ober hag e kuzas e zanvez en eul lannog pell diouz ar gêr. Mat en doa graet, rak antronoz

aotrou Mezarnou a deuas gant pevar zoudard da Gastell ar Mil Moudenn hag a ereas Bilzig evit gellout c'houilia, dre holl, aesoc'h a-ze. Kaer o devoe trei an ti war an tu eneb ne gavjont netra hag an aotrou a lavaras da Vilz :

— Red eo d'it lavaret d'in e pelec'h eman da denzor pe me az lazo !

— Va zenzor ? Me ne 'm eus tenzor ebet. Gounezet em oa eur guchennig arc'hant ; dispignet int ganen ha breman oun ker paour hag a-raok.

— N'es ket da lavaret gevier d'in. An holl a oar e oa aman eun armeliad aour hag arc'hant. Breman eo goullo. Petra 'z peus graet eus ar pezh a oa ebarz ?

— Netra 'n holl, aotrou kêz ha n'em eus gwenneg ebet da rei d'eoc'h.

— Mat, eme aotrou Mezarnou, kounnaret o welet n'oa ket evit tenna eur ger dioutan, unan a zaou a zibabi pe e roi d'in da zanvez pe e vezi stlapet e lenn Koadlespell. Lakit hen er zac'h-man, eme an aotrou d'e dud, taolit hen war gein eur marc'h ha kasit hen d'ar maner ; eno e vo laket en eur c'heo ha gwelet e vo ha ne deuin ket abenn anezan.

Bilz n'edo ket brao en e geo hag evelato e talc'has goenv ; fiziout a rae e troje an traou da vat ; kaer en devoe an aotrou poueza ha gourdrourz ne glevas netra. Antronoz, e voe douget, hag hen atao, en e zac'h, war lez an dour ha mevelien Mezarnou ne c'hedent mui nemed urz o aotrou evit stlepel Bilzig, sac'h hag all, war e benn, el lenn, pa glevjont kloc'h an Angelus o seni er vourc'h :

— O ! breman, eme unan anezo, hor mestr ne

deuio ket a-raok beza debret ; n'eo ket da d'eomp eta chom da ober kof moan aman d'e c'hedal. Dizroomp da leina d'ar maner. P'hon do debret eun tamm e vezimp krenfoc'h da veuzi hor c'hanfart ; ne 'z ay ket ac'halese, p'eo gwir eman er sac'h lia neuze staga a c'heller ar zac'h ouz skourr ar wezenn.

Mat ! a-walc'h avat, eme ar re all o tiroll da c'hoarzin. Hag ez ejont d'o merenn. Bilz a oa tenval e benn ; evelato e lavare outan e-unan e c'hellje marteze, epad ar pennad ehan-ze, en em denna ac'hano. Dizale e klevas trouz eul loen war an hent. Eun dragon eo a oa warnan o vont da Vrest. Bilz, ouz e welet, a en em lakeas da youc'hal ar pezh ma c'helle :

— Nann ! nann ! ne dalv ket ar boan ; ne fell ket d'in ; gwell eo ganen mervel !

Sebezet o klevout ar youc'hadenou-ze o tont, eus ar zac'h, ar zoudard a ziskennas diwar e varc'h hag a c'houlennas :

— Petra 'zo ? Piou oc'h c'houi ? Petra 'rit aze, er zac'h-ze ha petra eo ar pezh n'ho peus ket a c'hoant da ober ?

— A ! va den mat ! kouezet oc'h war eun den hag a zo truezus e zoare. Me eo Bilzig, eur paotr yaouank eus ar vro-man ; aotrou Mezarnou eo en deus va laket er sac'h-man evit va c'has da veuzi dre ma ne fell ket d'in dimezi d'e verc'h he deus c'hoant bras hi he-unan d'am c'haout.

— Perak ne zimesfes ket ganti ? Divalo eo pe zrouk ?

— Nann, nann ! Eur plac'h koant eo ha kunv evel eun oan ; pennherez eo hag he zad eo pinvidika aotrou a zo etre Landerne ha Lesneven.

— Eun tamm mat a figus out ivez, va faotr ! Perak n'eo ket mat d'it he c'hemeret ? Evidoun-me a vije laouen ouz he c'haout da bried ma vijen e tro da zimezi ganti.

— Evidoun-me ne rin ket rak roet em eus va ger da eur plac'h yaotank all ha gwelloc'h eo gannen beza beuzet eget mont da drei kein d'ezi.

— Mar d'eo evelse eo eman an traou e c'hellfemp marteze en em glevet, eme ar zoudard, dreist holl ma 'z eus eun tamm henveledigez bennak etrezomp.

— Hag ez eus, avat, eme Vilzig. Va zenn eus ar vac'h-man, da genta, ha kemer va flas ennan ha pa deui mevelien ar maner bremaik, e youc'hi ar pez ma c'helli :

— Me ' zimezo ganti ? Me ' zimezo ganti. Hag en doare-ze e teuy a-benn eus da stal.

An dragon a zistagas ar zac'h diouz ar skourr ; Bilzig a lammas er maez anezan d'illo hag a roas

Bilzig hag an dragon

d'ezan e blas ; skoulma a eure ar zac'h warnan ha goude beza kimiadet dioutan e pignas war e varc'h hag e reas gantan eun dro hirr evit tec'het diouz Mezarnou. Dem-goude, an aotrou, e wreg, e verc'h hag e vevelien a deuas evit gwelet beuzi Bilzig. P'o c'hlevas o tont, an dragon a en lakeas da youc'hal evel m'oa bet gourc'hemennet d'ezan :

— Me ' zimezo ganti ! Me ' zimezo ganti !

— Petra ' lavar, eme an aotrou ; dimezi ganti piou ?

— Gant ho merc'h 'ta, sur, Aotrou. Deuet oun ennoun va-unan ha laouen bras e vezin ouz he c'hemeret da wreg.

— Penaos, ailhon ? eme an denchentil kounnaret ; er stad m'emaout ez peus ar skiant c'hoaz da zanvez gant da aotrou hag e kredes komz evel ma res. Eun ozac'h brao en divije va merc'h, avat, ma timesje da eur c'hasker bara eveldout. Breman eo graet ganez. A ! ta gwazed, stlapit hen e kreiz al lenn !

O welet penaos e troe an traou an dragon a en em lakeas da youc'hal en e zac'h :

— Fazi a zo. Fazi a zo. Me n'oun ket an hini a gredit. Digorit ar zac'h, en han Doue hag e weloc'h.

Kaer en devoe youc'hal an aotrou ne gemeras truez ebet outan : stlapet e voe war e benn en dour. Gwella pez a voe ec'h en em zifretas eno, evel an diaoul en dour benniget, hag e teuas a-benn da freuza e zac'h ha da baka ar sec'h. Aotrou Mezarnou a welas neuze e oa aet Bilzig gant e hent hag a c'hoanteas redet war e lerc'h

met an dragon, droug bras ennan o veza ma oa bet stlapet en dour ha m'en doa kollet e varc'h, a welas soudarded all eus e gompagnunez war an hent hag o galvas; kregi a eure neuze en aotrou hag e touas e treusje e gof d'ezan gand e glezè ma n'hen digollje ket a-zoare.

Aotrou Mezarnou a rankas pedi ar zoudarded da vont d'e vaner ha rei d'ezo da zebri ha da eva ar pezh a wella a oa en e di ha 100 skoed d'an hini a oa bet stlapet en dour ma n'en doa ket a c'hoant d'her gwelout o lakat an tan warnan.

E keit-se Bilzig en doa bet amzer da vont da gere'hât e denzor ha da dec'het eus ar vro gand e vamm. P'en em gavas aotrou Mezarnou dirak o lochenn e oa goullo; den ebet er vro ne ouezas petra e oa deuet da veza an intanvez hag he mab. Unan bennak o tremen dre Zant Brieg a welas eun itron goz hag eun aotrou yaouank gwisket kaer o tiskenn eus o c'harroz, dirag iliz-veur Sant Brieg, hag a gredas o anaout evit beza intanvez ha mab Kastell ar Mil Moudenn, met n'oa ket sur a-walc'h; ar pezh a ouezan eo n'eus ket bet klevet hano anezo ken goudeze, e Gwiniventer.

G. P.

Iliz Lababan ha chapel al Loc'h

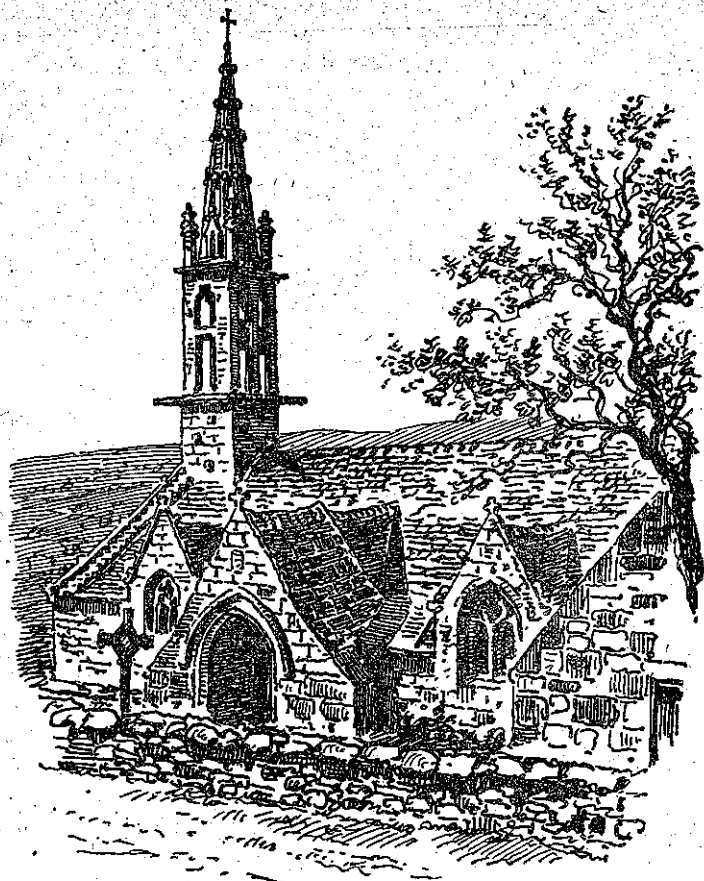
Eun hanter leo diouz iliz Pouldreuzic, er gwailarn, e dinaou eun draonienn a ziskenn kamm digamm etrezek mor Goayen, e kaver eun iliz vihan ha koz hag eo hini Lababan. Uheloc'h egeti eman ar gwaremmou ha ne vez enno nemet lann ha radenn; izeloc'h eman ar prajeier glas, douret gant dour eur c'houver a red etrezek ar mor bras a weler o wenna e traon ar stankenn.

Gwechall e veze hanvet ar barrez-se Lann-Paban ha meur a hini o deus bet c'hoant da lavarret eo sant Paban ha sant Pabu, an hevelep sant. Diaes a-walc'h eo gouzout ar wirionez. N'eman ket ken e skeudenn zoken en iliz.

An iliz a zo koz hag eun tour a zo stag outi gand eur porched bihan goloet gant mein-dô evel e Pouldreuzic. A-zioc'h dor ar porched-se ez eus eur skoued, eur wezenn disc'hwiziennet warnan, hag eo skoued Jaffrez de la Coudraie, aotrou Logan, er bloaz 1481. Tro-war-dro d'ar vali greiz ez eus gwaregeier hag a c'hell beza eus an XII^{vet} kantved. War ar prenestr bras ez eus gwer a liou eus ar XVI^{vet} kantved da ziskleria Pasion Hor

Zalver. Etouez ar zent a enorer ar muia e Lababan eman sant Youenn ha sant Herbod.

D'an Dispac'h, person Lababan, abaoe 1774, oa an A. Yann-Stephan Riou, ginidik eus a Zineault.

Iliz Lababan

Nac'h a eure ober al le a c'houlenne outan ar C'houarnamant hag e rankas beva, dindan guz, en e barrez, el lec'h m'oa karet gand an holl, evit mirout ouz e dud da goueza dindan c'halloud person touer Landudec. Gant beleien vat all, eus a Bouldreuzic hag eus a Blozevet, ec'h oferenne, en eur chapel, kollet e kreiz al lanneier hag ar geniou, hini sant Gwennole al Loc'h. D'ar 7 a viz C'houevrer 1793, ar « citoyen » Coroller, person touer Landudec, a ziskulie da bennadureziou « district » Pont-Kroaz an droug spontus, « *le mal infini* » a rae, er vro, an A. Riou hag e genvreudeur hag a c'houlenne ma vije mansonet doriou chapel al Loc'h. Er bloavez warlerc'h, ar C'horoller-se atao, o veza deuet da c'houzout gand eur paotrig bihan e veze desket e gatekiz d'ezan, e ti e dud, gand eun den koz, a deuas da gredi e ranke an den koz-se beza an A. Riou. Mont a reas da gerc'hat an archerien hag o c'has a eure, da Gerbolu, eur geriadenn, eus a barrez Lababan, el lec'h ma voe kavet ar person koz. Kaset e voe raktal da Gemper ha stlejet dirak Lez-varn an Dispac'herien.

Ar barner, Gwillou Gerincuff, evit savetei e vuhez d'ezan, a glaskas e lakaat da lavaret en doa ouspenn 60 vloaz, — rak an urz a oa da jom hep laza ar veleien o devoa an oad-se, — met an A. Riou ne falvezas ket gantan savetei e vuhez gand eur gaou : « Nann, emezan, n'oun ket aet c'hoaz em zri ugent vloaz hag evit her proui n'ho peus nemet tenna va oad eus a Zineault. » Ar barner a rankas, hervez al lezenn, her c'hondaoni d'ar maro, met n'her greas nemet gand an daerou en e zaoulagad.

E lec'h beza strafuilhet gant ar varnedigez-se, an A. Riou a respontas ken habask ha tra: « Pell a zo emañ o redet, a gleiz hag a zehou, eus an eil ti d'egile, nec'het o klask gouzout e pelec'h kaout eur c'houdorenn vat da ziskuiza va fenn; breman, da vihanan, pelloc'h, e kavin e ti an Aotrou Doue, unan hag a bado ouzin. »

Eur maro kaer kenan en devoe ar merzer; a-raok mont eus ar prizon d'ar chafod e lavaras: « Tri dervez kaer am eus bet em buhez: dervez va badiziant, dervez va belegiach hag an dervez hizio! »

A-hed an hent e kanas ar *Sanctorum meritis* hag o welet e krene ar bourreo p'edo ouz e staga, dindan laonenn ar gountell, e lavaras: « Va mignon, n'it ket da grena. Ar boan a reoc'h d'in a dre-meno buan ha pardoni a ran d'eoc'h taol va maro! » E benn a gouzas, dindan kountell ar c'hilhotin, d'ar 16 a viz meurz 1794, daou zervez goude ma oa bet tapet e Kerbolu. An den madelezes a roe digemer d'ezan, hanvet Gouletquer, a voe kondaonet d'an harlu, met Robespierre a voe lazet hag en hent-se e voe lezet da redet eus a brizon Porz-Louis, el lec'h ma oa bet kraouiet da c'hortoz beza kaset pelloc'h.

Gwasa pez a zo ne ouezer ket e pelec'h eman bez ar person santel, a voe sebeliet e Kemper, ha da gredi eo, e bered Lok-Maria. Mirout a raer atao e Lababan ar vouest arc'hant a veze gantan o lakat e eol sakr hag a zoug e hano. Chapel goz al Loc'h el lec'h ma veze oc'h oferenna, hen hag ar veleien vat all diwardro, ne jom mui anezi, en o sav, nemed an daou benn, penn an tour ha penn an aoter vras; mein ar mogeriou a ya kuit,

a-nebeudou, gant al laer; e kreiz an noz. Eun dra vat e vije renka a-nevez ar chapel-ze ha goude ma ne vije ken nemet exit mirout na vefe ankou-

Chapel Sant Gwenole

nac'haet, re vuan, an A. Riou, er barrez m'en deus kendalc'het da brezeg enni ar feiz, zoken epad bloavezioù gwasa an Dispac'h.

G. P.

KELEIER AR MIZ

Magister in artibus

Western Mail an 19 a viz kerzu diweza a zigas d'eomp ar c'helou mat eman skol-veur Bro Gemre o paouez ober d'an Aotrou J. Dyfnallt Owen an enor d'her renka etouez mistri an arzou kaer: *magister in artibus*, evid ar skor en deus roet bepred d'e vro.

E gwirionez, evel a lavar ar *Western Mail*, an Aotrou Dyfnallt Owen a zo eur barz brudet, eur skrivagner dournet kaer hag eur prezeger helavar ha karet gand ar bobl. Gounezet en deus ar gurunenn vroadell, e eisteddfod ar bloaz 1907, evid e werz kaer war ar « *Grall Santel* ». E penn « *Y Tyyst* » eman eur pennad a zo hag en deziou tremen eman o paouez embann eul levr nevez: *Ym min Hwyr*, hag a zo kals hano anezan a-benn breman.

Ar re o deus bet an eurvat da glevet an A. Dyfnallt Owen o komz d'ar Bleun-Brug, e Lesneven, ne vezint ket souezet o klevet an nevezenti-man; *Feiz ha Breiz*, en o hano d'ezo holl, a gas o gwella gourc'hemennou d'ar Mestr nevez.

Bloavez mat an A. Duparc d'ar Bleun-Brug

Derc'hent ar bloaz nevez, beleien Kemper a yeas, evel bep bloaz, d'an Eskopti, da lavaret bloavez mat d'an A. Duparc. Henman goude beza graet eur zell war an dachenn vras fiziêt ennan, e lliz an Aotrou Doue, ha lavaret eur ger bennak da galonekaat kement hini a ro an dourn dezan da lakat sklerijenn ar feiz da skedi muioc'h-mui war Argoad ha war Arvor Breiz-Izel, a glozas e brezegenn evelhen :

... Enfin, je félicite le **BLEUN-BRUG** d'avoir fidèlement gardé la note religieuse qui donne son âme à la race bretonne et qui aidera à sauver l'esprit breton, par la foi, par la langue, par l'histoire, par les usages traditionnels et par la conquête des libertés catholiques.

An A. Leynaud hag an arabeg

Ar veleien a dle gouzout yez ar re m'int karget da gellenn, hag her gouzout mat ha n'eo ket hepken beza gouest da *zistripa* eur ger bennak, er yez-se. Setu ar pezh a embanne Pi. XI, en e lizer meur *Rerum orientalium*, setu ar pezh eman, o paouez lavaret ivez an A. Leynaud, arc'heskob-Alger, en eul lizer d'e veleien, skrivet gantan d'an 21 a viz Here diweza :

J'insiste... sur un point... dépourvu de sanction suffisante et par là-même toujours resté en souffrance, je veux parler de l'étude de la langue arabe... Il me paraît vraiment impossible qu'un clergé destiné à vivre au milieu d'une population arabe... ne connaisse pas la langue qui seule peut lui permettre d'exercer une influence quelconque autour de lui...

...C'est pourquoi, depuis cinq ans, j'ai rétabli l'étude de l'arabe, au grand et au petit séminaire, et j'ai décidé qu'on y emploierait, à partir de cette année, sept heures par semaine au lieu de trois heures.

Komzou fur diwarbenn an Alzas

An Alzas, varlene, he devoa hanvet da vont da Paris, daou gannad, an Aotroued Ricklin ha Rosse ha ne oant ket diouz giz Poincare: c'hoant o devoa da virout d'o bro, he frankizou: torret int bet eus o c'harg, gant difenn d'o henvel ken. En o lec'h, Alzasiz o deus hanvet daou all ha ne blijont ket muioc'h d'ar C'houarnamant.

Evel a lavar J. Guiraud, war *Croix* du 22-1-29, a zo gwir: *...Ce n'est pas dans ses manifestations qu'il faut attaquer le mal, mais dans ses racines.*

... Que du haut du fauteuil présidentiel ne tombe pas sur eux (les députés alsaciens) cette parole que j'ai entendue: Allez-vous en!

Il n'y a pas de parlement si nous ne prétendons écouter que ceux qui expriment nos sentiments nous réservant de huer tous les autres.

Setu aze komzou hag a dalv aour.

Skei atao, war an dud, pa glemmont evid o lakat da de-vel, tra ziboell; tremen diouto, evit ma n'o do ket a lec'h d'en em glemm ken, tra fur!

DIVINADENNOU MIZ C'HOUEVRER

- I. — Glac'har am eus ha glac'har a ra d'in,
Gwelet daou vab d'am mamm,
Ha n'int ket breudeur d'in.

Degaset gant eur mignon eus Gwimiliau.

- II. — Salligenn ha disalligenn n'o deus na kig, na kroc'hen;
koulskoude mamm salligenn ha disalligenn he deus kig ha kroc'hen.

Perak eta salligenn ha disalligenn n'o deus ket kig ha kroc'hen evel o mamm ?

Degaset gant Mari-Cloarec eus a Gleder.

- III. — Patunitenn war batunotenn o tiouall Soazig
koant, diouz Perig bragou moan.

Degaset gant an dimezell Girondin eus Argol.

- IV. — Petra a gommans hizio
hag a echu dec'h ?

Degaset gant O. Le Vaillant, Landunvez.

- V. — Kalon arc'hant ha kostou prenn
Eun tokig houarn war e benn.

Degaset gant Henri Colin, Rosnoen.

Feiz ha Breiz

Ar briedelez ⁽¹⁾

Prezegenn graet e Pleuwigner, gant person iliz-veur Gwened, d'ar 14 a viz C'houevrer warlene, dirak-ugent-koublad tud yaouank, eureujet en deiz-se, hag etez a gerent.

Tud yaouank, setu digouezet deiz Sakramant ar Briedelez, eun deiz kaer hag ho peus sonjet alies ennan, sur a-walc'h, darn ac'hanoc'h gant hiraez, darn ivez gant prederi.

Ar zakramant ez oc'h deuet da reseo aman en deiz a hizio, ne vez ket resévet en hevelep mod gant ar re all.

Er zakramanchou all: badiziant ha konfirmasion, kommunion ha kovesion, pa vezer nouet ha pa vezer beleget, ar gristenien a ya d'o reseo unan hag unan.

Met, evid ar briedelez an neb a zeufe e unan kaer dirak ar beleg, ne vefe evitan sakramant ebet. Daou ha daou ez oc'h deuet ha daou ha daou e oa red d'eoc'h dont.

Daou ha daou !

Ha p'en devoe an Aotrou Doue krouet ar c'hentan den a zo bet war an douar, Adam, hen a zellas outan hag e kavas n'en devoa ket c'hoaz graet betek neuze metra-ker koant ha ker brao: eun den plomm en e zav, eun dremm hegarat d'ezan. Hennez ne oa ket evel al loened en devoa an Aotrou Doue krouet a-raok hag a zell warzu an douar; e zaoulagad hen a oa troet warzu an nenv.

(1) Bet embannet, e yez Gwened, e Dihunamb Meheuen 1923.

Koulskoude, emezan, mankout a ra c'hoaz, evel-kent eun dra bennak d'ezan; petra 'ta?

Mankout a ra unan all c'hoaz, unan henvel outan.

Doue a grouas neuze eur verc'h yaouank eun nebeud hepken disteroc'h eged Adam, met braventez d'ezi kement ha ma c'heller gwelet war dremm eur verc'h yaouank.

— Ha ma, setu c'houi daou breman, eme an Aotrou Doue; bevit an eil gant egile, evel daou bried ha sentit ouz va Gourc'hemennou.

Paotred yaouank, an Aotrou Doue en deus graet evidoc'h c'houi ivez ar pezh en deus graet gwechall evit hor c'henta tad Adam. Laket en deus da zevel, eur pennad a zo, eur verc'h yaouank evit pep hini ac'hanoc'h ha breman p'ho peus he c'havet, setu c'houi deuet war eun dro ganti, da c'houlenn, ouz an Aotrou Doue, ar zakramant a roio d'eoc'h aotre da veva daou ha daou, pried ha pried.

Daou ha daou e vezoc'h en ho tiegez, unanet dre ar zakramant hag unanet dre ar garantez.

Daou ha daou, c'houi a zaoulino da noz, evit lavarret ho pater, kent echui ho tervez.

Daou ha daou c'houi a 'z ay er bloaz kentan ha bep bloaz ar lerc'h, da berc'hirina da Zantez Anna ha da c'houlenn sikour ha nerz digant mamm goz ar Vretoned.

Daou ha daou c'houi a 'z ay, pa vezoc'h pedet d'eur pardon pe d'eur banvez; ha c'houi a zeuio d'ar gêr daou ha daou! C'houi, va merc'h, hepred gant hen hepken; ha c'houi, va faotr, ganti nemet ken ivez dalc'hmat.

Yaouank flamm, a-raok ma oac'h dimezet zoken, c'houi a en em glaske, c'houi a zonje en egile; eur minc'hoarz, war ho tremm, dal m'en em gave ho taoulagad unan e kenver eun all: karantez a oa e-leiz en ho kalon.

C'houi a glaske tostaat an eil ouz egile; setu c'houi tostaet breman. A ziwar vremen e vo gwelet ma oa gwir ar garantez-se, ma oa hervez Doue pe hervez an diaoul, ma oa padus pe ma ne oa ket.

Merc'hed, ar gurunenn a zo war ho penn, a vez douget hepken da zeiz an eured: met ar bizaouedou, ar re-ze eo merk ar garantez, ha c'houi o dalc'ho, war ho tourn, keit ha ma vevoc'h, keit atao ha ma vevoc'h daou ha daou.

Daou ha daou hepken ?

Daou ha daou hepken? O nann! beva daou ha daou n'eo ket permetet d'ar gristenien.

Ma n'emaoc'h nemet daou en ho tiegez, daou o labourat hag o poania, c'houi a zastumo danvez marteze, c'houi a c'hounezo arc'hant, marteze zoken en-riou, met ne zastumoc'h ket eurusted. Malloz d'ar priejou hag a jom daou ha daou.

Piou eta a dle c'hoaz dont daveto? Eur vamm gaer? O! nann! nann! Merket eo en Aviel, ar re zimezet a dle en em zistaga diouz o zad hag o mamm, evit heulia o fried; eur frouezen, pa vez dare mat a zistaga diouz ar wezenn he deus hen douget.

Piou eta a dle c'hoaz dont da jom gand ar re zimezet?

... Eun deiz, eur zant a gavas daou bried war e hent, hag a c'houlennas outo: « N'ez eus ket, emezan, nemedoc'h ho taou? »

— Nann, eme int.

— Ha koulskoude me grede e oac'h dimezet en iliz?

— Ya! vat! dimezet omp ha setu perak ez eomp hon daou.

— Gwas a-ze, eme ar zant; ankounac'haet ho peus ar Zakramant.

— Pe seurt sakramant?

— Sakramant ar briedelez 'ta. Ar zakramant ho poa resevel da zeiz hoc'h eured; a roas aotre d'eoc'h da veva ho taou kevred, met gant ma chomje an Aotrou Doue bepred etrezoc'h ho taou; ma chomje ganeoc'h, nann evit ho tispertia met kentoc'h evit derc'hel ho kalonou bepred tost an eil d'egile, evit benniga ho karantez, evit benniga ho labour, evit benniga ho tiegez. »

Evelse eta, dirak daoulagad an dud ne vezoc'h nemet daou; met dirak daoulagad ar zent, tri e vezoc'h: an ozac'h, ar wreg hag an Aotrou Doue hen e-unan etrezoc'h ho taou.

Dizale, ez eoc'h ho taou da lakat tenna ho portred hag e vo gwelet, e tal ar gwele, portred ar vaouez yaouank gant he braoigou e tal portred an den yaouank.

Met n'ankounac'hait ket lakat, en tachad splanna eus an ti ha da genta ras, portred an Aotrou Doue. Neuze, e kav d'in, ne vo ket a dro d'ho klemm: tri e vezoc'h war an douar, en ho tiegez, evel ma 'z int ivez tri er baradoz: an Tad, ar Mab hag ar Spered Santel. Netra gwell.

Tri hepken ?

Tri hepken? O nann, n'ema ket c'hoaz grons ar wirionez ganen en taol-man.

Met, evit echui ez an breman d'hel lavarout d'eoc'h reiz ha splann.

Deuet oc'h aman daou ha daou; ha ma chomit bepred daou ha daou hepken, ne vo ket mat an traou. Ha zoken, goude ma vefec'h tri gand an Aotrou Doue, ne vezo ket atao mat an traou: mankout a rafe c'hoaz unan all, unan pe zaou, pe dri, pe nao, pe zek...

Rak evel ma 'm eus desket er c'hatekiz, sakramant ar briedelez a zo graet evit rei da zaou bried, ar grasou o deus ezomm evit beva kevred hervez lezenn Doue, met ivez evit sevel, hervez lezenn Doue, eun tiad bugale.

Dereat eo, ya, dereat eo en eun tiegez ma vo tri o c'hourc'hemenn: an Aotrou Doue da genta, an tad hag ar vamm arlerc'h, hag en dro d'ezo o senti, eun toullad bugale, morse re; seul vui ma vez, seul vui e vez kontant an Aotrou Doue.

Met bugale sentus eo a gar gwelout. Ar vugale a zento da genta holl ouz o mamm hag a zento outi gant karantez, rak hi eo he deus o savet gand ar pep wella a zo en he c'halon. Int a zento ouz o zad ivez, rak int a ouezo eo hen eo ar mestr. Int a zento, dreist pep tra, ouz an Aotrou Doue, o zad eus an nenv!

Int a zento ma vez desket d'ezo senti! Ma 'n deus ar vamm desket d'ezo a-vihanik karout an Aotrou Doue ha kroazia o daouarnigou evit lavaret o fater; int a zento, ma en deus an tad o c'haset d'eur skol hag e vez savet ar vugale enni hervez lezenn Doue.

Setu, va zud vat, ar pezh am boa da lavaret d'eoc'h. Lavaret em eus ar pezh em eus gwelet va-unan, gwechall gant va mamm: eur verc'h yaouank hag a voe savet e bourc'h Plewigner ken e oa aet yaouankik flamm da zimezi da vourc'h Pluergad, bez ez eus, hizio en deiz, 84 bloaz. Nao a vugale he deus bet: tri a zo bet beleget; teir a zo bet dimezet; tri a zo aet d'ar baradoz, a-vihanik; peb unan d'e du, tri ha tri emaint aet.

Plijet gand an Itron santez Anna rei sikour d'eoc'h ivez, merc'hed, da zevel ho tiegez, 'vel ar vaouez yaouank-se.

Poaniou he gwalc'h he deus bet; c'houi ho po ar memez tra. Gouelet he deus alies; kondision ar mammou eo gouela. Met dre gaer, hervez lezenn Doue bepred he deus bevet. Ha deuet oun, merc'hed da souheti ar memez tra da beb unan ac'hanoc'h, en deiz kaer ma 'z oc'h bet eureujet. Ha marteze, piou a oar? marteze a benn 84 bloaz aman, e tevio ivez unan eus ho pugale da brezeg en deiz a hizio d'an dud yaouank a barrez Plewigner.

J. BULEON.

Buhez an Tad Julian Maner

Mision Enez Sun (1641)

Araok kuitaat Konk, an Tad Maner hag an Tad Bernard a rankas prometi da dud Eusa ha Molenez distrei d'o gwelet epad Koraiz 1642. Mont a rajont da Gemper. Met ne zalejont ket; mall o doa d'en em gaout e Douarnenez. O tremen dre ar Yeuc'h, ez ajont en iliz da bedi ar Werc'hez evid o misionou. An Tad Maner a gemeras eol eus eul lamp war elum, dirak skeudenn sant Mikael Arc'hel, hag e lakeas an eol-ze en eur vured en doa bet digant Mikael an Nobletz. Oc'h en em gaout e Douarnenez, e reas gand an eol-ze eur groaz war dal eur vaouez, Janned ar C'horr, klanv abaoe pemzek dervez, hag a voe pareet raktal. Antronoz, goude eur brezegenn graet gand an Tad Maner, e voe digaset d'ar visionerien eur plac'h yaouank, seizet he dourn. Eun tamm lien gand eun diveradenn eus an eol a voe lakeet endro d'an dourn, hag an dourn a bareas.

An avel o veza deuet da drei mat, an daou Dad en em lakeas en hent evit mont da Enez-Sun. Treuzi a rajont ar Raz, hag ec'h en em gavjont e Sun d'ar 25 a viz eost 1641.

Enezenn Sun a zo bihan: eun hanter-leo hirder, hag eur c'hart-leo ledander. Izal eo var c'horre ar mor, ha d'ar mareou bras e vez a-wechou e riskl da veza goloet. An douar, pe an traez, a zo treut. Breman e ro avalou-douar. Met en amzer-ze n'oa ket a avalou-douar, hag e roe eun tammig heiz, awalc'h evit maga' an dud epad tri miz. Gand an heiz-ze, e raent kuignou ha bara, poazet dindan al ludu bizin. N'eus ket a geuneud, ha bizin eo a zevont d'ober tan, hag ar moked bizin a zo gantan c'houez krenv ha pounner.

Pesked a boazent ive, heb amann nag eol. N'eus nemet eur puns en enezenn, hag an dour n'eo ket mat.

Daoust da ze, an dud a oa krenv hag a veve koz. Araok ma 'z aes Mikael an Nobletz d'o gwelet, oant rust ha gario; hanvet oant diaoulou ar mor.

Mikael an Nobletz en doa graet kalz vad en o zouez, hag an daou Dad a voe digemeret evel aelez diskenet eus an Nenv: « Ah! a lavare an dud, breman hor hezo oferenn hag e teskimp heñt ar Baradoz. » Kaset e voent d'an iliz, gant kan ar *Veni Creator*. Souezet e voent o welet edo an iliz e stad vat. Daoust m'oant skuiz maro, rak n'o doa debret netra abaoe 36 eur, an daou visioner a lavaras an oferenn en deiz-ze, an Tad Bernard eun oferenn bleañ; an Tad Maner eun oferenn war gan. Ha goude kana an oferenn, e reas c'hoaz eur brezegenn.

Souezet oant bet o welet oa kaer an iliz, ha souezet ive o welet peger brao ez ae ar c'han hag al lidou sakr, en eur barrez n'oa mui beleg ebet enni abaoe pell amzer. Deuet er maez eus an iliz, e c'houlenjont penaos ha perak edo an traou evelse. « Setu aze, a respontas an eneziz, setu aze an hini a zo, hor pastor hag hon Tad abaoe n'hon eus beleg ebet. » Hag e tiskouezent Fransez Guilcher, hanvet Fransez ar Su, o veza m'edo o chom er c'hreisteiz eus an enezenn. Mikael an Nobletz, en eur guitaat, en doa fiziet ennan ar barrez. Digas a rae d'ezan kantikou, levriou santel. Fransez a zente, ger evit ger, ouz kanteliou Mikael, a vode da zul an dud en iliz, a rae prosesionou o kana Litaniou ar Werc'hez. Ar C'hyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus Dei, ar pez a c'hell an dud lik kana, a veze kanet bep sul. Hag e roe da anaout an deiziou gouel, an deiziou da yun. Gouze kreisteiz e veze kanet ar gousperou, ha Fransez a rae eur pennad lenn en unan eus al levriou digaset gant Mikael.

an Nobletz. A-wechou zoken e rae e-unan eun tamm prezegenn. Evelse, da Wener ar Groaz, e vode an holl barresioniz er vered endro d'ar groaz, hag e tisplege d'an dud poaniou Hor Zalver.

An Tad Maner a voe skoet e gadon o klevet hevelep traou, hag a ziskouezas kalz karantez da Fransez ar Su, kabiten an enezenn hag ive, kouls lavaret, persoun. E gantikou a roas d'ezan, hag e teskas d'ezan an toniou.

Ar mision a yeas mat mat: « Eun den du gand an naon, eme an Tad Maner, ne grog ket gant muioc'h a vall en tamm bara kinniget dezan; eun den klanv gand ar zec'hed n'en em daol ket gant muioc'h a hast var ar feunteun dour fresk. »

Abenn eun nebeut amzer an eneziz a anaveze mat ar c'hantikou, misteriou ar feiz, ar pedennou, an doare da govez ha da gommunia.

An holl a zizezas ar besketerezh epad ar mision; an holl a zeuas da zelaou ar prezegennou, ha pa veze deuet ar pardaez-noz, ez aent warlerc'h ar visionerien d'ober goulennou diganto, hag an daou Dad n'hellent ket kousket ouspenn teir eur bep noz. N'o doa da zebri nemet boued an eneziz, bara du ha pesked.

Epad eiz dervez e c'helljont kovez an holl hag o frepari da gommunia.

N'oa ket a-walc'h evid an dud vat-se beza lakeet urz en o c'houstians, sonjal a raent c'hoaz en amzer da zont, en doare da jom e karantez Doue, hag e c'houlennent kuzul adarre digand ar visionerien. Unan a zisklerias e lavare, aboe pell amzer, 33 Pater bemdez en enor d'an 33 bloaz en deus tremenet Hor Zalver war an douar, hag e c'houlenne digand an Tad Maner ha mat a rae.

Kement a feiz a dlle beza paet gant Doue. Digas a rajont ar re glanv d'an daou visioner, hag ar reman, oc'h ober warno sin ar Groaz gand an eol benniget hag o pedi Doue, a roe d'ezo ar pare.

Laouen bras oa an daou Dad da fin ar mision, rak kalz vad o doa graet e Enez Sun. Met evelato o doa glac'har o sonjal e rankent kuitaat, ha ne vije beleg ebet en eur barrez evel hounnez. Pedet gand eskob Kemper da glask eur beleg da asanti mont da Enez Sun, an Tad Maner n'en doa kavet hini ebet. Neuze e sonjas e Fransez ar Su, kabiten an enezenn. Intanv oa hag oajet a 60 vloaz. Lenn mat a rae ha spered ha furnez en doa ive. Ne vije ket dies deski d'ezan eun tamm latin hag ar pez a zo ret da c'houzout evit rei ar zakramanchou. « Ha ne vijec'h ket laouen, a c'houlennas digantan an Tad Maner, o veza beleget? » — « Sonjet am eus en dra-ze meur a wech abaoe m'oun intanv, eme Fransez, met n'en em gaven ket santel a-walc'h. Met, ma kav d'eoc'h e c'hellfen dre-ze labourat evit gloar Doue ha silvidigez an eneou, oun prest d'ober ar pez a vezo goulennet diganen. » — « Mat, eme an Tad Maner, it da abati Landevenneg; tremenit bloaz eno; me a bedo al Leaned d'ober skol d'eoc'h ha da zeski d'eoc'h ar pez a zo ret. »

Tud Enez Sun a voe eürus o sonjal o defe dizale eur persoun, hag e kinniget arc'hant da zikour Fransez d'ober e studi.

Fransez ar Su ne jomas ket bloaz e Landevenneg Abenn daou viz, al leaned a lavaras d'ezan en doa deskadurez a-walc'h evit beza persoun, hag ar Su a yeas da Gemper da c'houlenn digand an Tad Maner e gas da gaout ar vikeled vras, ma welfent ha desket a-walc'h oa. E zilhad martolod a oa gantan c'hoaz. An Tad Maner a roas d'ezan eun tok hag eur vantell zu. Fransez a yeas dirag ar chaloned. « Petra zo? », a c'houlenjont. — « Me a zo ginidik eus Enez Sun, eur barrez n'eus enni na beleg, nag oferenn na sakramanchou, hag am eus c'hoant beza beleget, evit sikour va c'henvroiz. » — « Ha bet oc'h var ar studi? » — « Ya, eun tamm latin am eus desket d'am c'houe-

zek vloaz, hag er Rochel em eus desket ive ar galleg epad pevar bloaz. Da c'houde oun distroet d'am enez, hag epad daou ugent vloaz oun bet o pesketa. »

O welet an den koz-ze, gwenn e vleo, o c'houlenn beza beleget, ar chalonied hag ar vikeled vras o doa bec'h o chom hep c'hoarzin, hag ar pesketour kez a voe pedet da gregi adarre en e vicher goz.

Dre chams, o tont er maez, e kavas war e hent an tad Pinsart, Dominikan, eul lean fur ha santel meur-bet. An Tad Pinsart, en doa eur garg uhel en eskopti, a c'houlennas digantan petra glaske, hag o klevet petra a oa c'hoarvezet, e kasas a-nevez Fransez dirag ar chalonied. « Eun dever eo evidoc'h, emezan, rei eur persoun da Enez Sun, p'e gwir ne gavit beleg ebet da vont di. »

Hag e voe a-nevez graet goulennou ouz Fransez. Eul leor oferenn a voe lakeet etre e zaouarn. Hen digeri a reas hag e konezas war ar bajenn a zo komz enni eus Aviel sant Vaze, el lec'h ma ro Hor Zalver an alc'houeziou da zant Per. Lenn mat a reas ar pennad Aviel. « Ha kompren a rit ar pez a lennit? », a c'houlennas unan eus ar chalonied. Ar pesketour a lavaras ya, a droas e galleg ar pez en doa lennet e latin, ha ne voe nec'het nemet gant eur ger hepken. Meur a c'houlenn a voe graet outan divarbenn sakramant ar Binijenn hag ar zakramanchou all, hag e respontas mat bep tro. « Pebez pesketour! a lavaras ar chalonied souezet. Meur a bersoun, e eskopti Kemper, o deus nebeutoc'h a zeskadurez egetan! »

Hag e voe roet aotre d'ezan da reseo sakramant an Urz. O veza n'oa ket a eskob e Kemper d'ar mareze, an Tad Maner a lavaras da Fransez mont da Gastell, ha war goulenn an aotrou Louet, hanvet da eskopti Kemper, an aotrou Kupif a roas an Urziou Sakr da Fransez. E oferenn genta a lavaras e Enez Sun, hag ar vikeled vras hen hanvas da bersoun er barrez.

An Aotrou Louet, deuet da eskob da Gemper, a gredas mont da Enez Sun, ar pez n'o doa ket graet an eskibien all en e raok. Meur a wech zoken ez eas. Ha diskeriet en deus ne gavas e nep lec'h eur persoun oc'h ober e zever kerkouls ha Fransez ar Su. bep sul ha bep gouel e prezege d'am oferenn-bred Goude ar Gousperou a rae katekiz hag e teske ar c'hantikou d'an dud. Bemdez e tremene kalz amzer o lenn an Aviel hag o studia. Seiz vloaz e voe persoun e Enez Sun.

Hag e sonjas en amzer da zont. Gand aon na joimfe adarre ar barrez hep beleg goude e varo, e kasas unan eus e nized, danvez eur beleg ennan, da studia da Gemper, da skolaj ar Jezuisted, evid en em brepari d'an urziou sakr.

Pa varvas Fransez ar Su, goude beza gouarnet an enezenn evel kabiten ha persoun, an holl a lenvas, evel p'o dije kollet o zad.

An niz a grogas neuze er stur hag a voe hanvet da bersoun e lec'h e eontr.

Pa voe fin d'ar mision e Enez Sun, an Tad Maner hag an Tad Bernard o devoe bec'h o c'hellout kuitaat. An dud o fede, en eur lenva, da jom c'hoaz. Mont a rajont da Gonk, kaset gant Fransez ar Su hag e dad, oajet a 80 vloaz. An amzer a oa doareet fall, met en em gaout a rajont vardro hanter-nouz, araok ma tirollas an avel. Mikael an Nobletz, hep beza bet kelou ebet goulskoude, a yeas d'o diambroug gand eul letern. An Tad Maner, oc'h e welet, a lavaras: « *Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit; exite obviam ei:* E kreiz an noz e voe klevet eur vouez o krial: emañ ar pried o tont: it d'e ziambroug. »

Mikael o digemeras en e di hag a voe laouen bras o welet Fransez ar Su. E alia a reas ive da vont kenta ma c'hellfe da Landevenneg da studia evit beza beleget.

An Tad Maner hag e genvreur a guiteas Konk evit mont da Vrest hag ac'hano da Landevennek. Ne voe kavet, d'o c'has, nemet eun tammig bag hag eur paotr a 12 vloaz da sturier. Eur barr-amzer spontus a zirol-las warno, hag e voent varnez beza heuzet. Goude kalz poan, ec'h en em gavjont e Landevennek, hag e voent digemeret er manati gand ar vrasa karantez. Gouze beza pedet an Tad Rener da veza madelezes e kenver Frnsez ar Su a dlie dont dizale d'an abati, ez ajont en hent etrezek Plonevez-Forzay.

Chom a rajont eun nebeut sizuniou e maner an aotrou Moelien, dijentil a renk uhel ha kristen eus ar re wella. Eno e teskjont katekiz d'an dud a oa endro d'an ti, mevelien ha labourerien, ha kalz re all a ziredas ive evit beza kelennet ha diskouez d'ezo ar glanvourien. Kalz eus ar re-man, goude beza touchet an eol benniget, a gavas ar pare.

Digaset e voe eur bugel en doa kollet unan eus e zaoulagad. Gant sin ar Groaz hag eol benniget war e lagad, an Tad Maner e bareas. Eur mansoner hag eur plac'h yaouank, klanv o daoulagad, a voe pareet ive. Mamm an aotrou Bras, unan eus beleien ar barrez, he doa poan-benn spontus abaoe 14 vloaz, a voe pareet en hevelep doare.

An daou Dad o doa mall d'en em gaout e Kemper. Peder leo bennak diouz Kemper, e c'houlenjont o hent digand eul labourer-douar en em gavas ganto. He-man a valeas en o c'hichen eur pennadig, a-walc'h evid an Tad Maner da gomz d'ezan eus Doue, eus ar pec'hed. Al labourer a voe ken skoet, m'en em lakeas da ouela dourek. Ha digouezet en eur c'hroz-hent, e lavaras d'an daou visioner: « Kemerit a zehou, rak dre aze eman hent Kemper; o kemeret a gleiz, ec'h en em gollfec'h, evel m'am eus graet. »

An daou Dad a roas d'ezan o bennoz a-raok e guitaat.

Sant Samson, e Landunvez.

Itron Varia Gerzent

Demdost da Porzal, e parrez Landunvez, e Goueled Leon, eman chapel goz Itron Varia Gerzent. Eur bodad gwez a zo en dro d'ezi; savet eo a-zioc'h eun draoniennig c'hlas a ya, pelloc'hik, da goueza en eun aod vihan leun a drêz gwenn hag a reier goloet a vizin du. Eur vilin goz a gousk e kreiz an draonienn. Pelloc'h, war ar mor, e weler an tarziou o lammet hag an eionenn oc'h en em leda hag, en hanter 'n hent d'an aod, tour lorc'hus kastell koz Tremazan el lec'h ma vevas gwechall Aotroneb brudet ar C'hastell.

Ar re goz a lavar eo bet savet chapel Kerzent gant sant Tanguy evit kaout e bardon digant Doue goude m'en devoa dibennet e c'hoar santez Heaudez. O kredi re vuan tamallou gaouiad e lez-vamm eo en devoa graet an torfed-se; diskouez a eure, goudeze, dre zantelez e vuhez, pegement a geuz en devoa d'e bec'hed.

Darn all a lavar e touaras eno eur hoblad kristenien o tec'hout diouz Breiz Veur, a-raok ar Zaozon, ha setu perak eo bet hanvet al lec'h-se Kerzent; ar gristenien harluet-se a bignas en Argoad betek al

Chapel Kerzent.

lec'h a hanver hizio Lanriouare, met eno e voent taget ha lazet gand ar bayaned hag o relegou a virer, gant doujans abaoe, e bered an Holl Zent, eur veredig vihan hag a zo e kreiz bered Lanriouare, stok ouz an iliz. Gwerziou a zo, anavezet atao etouez an dud, hag a ro da anaout niver ar zent sebeliet eno:

Seiz mil seiz kant
 Seiz ugent ha seiz sant
 a zo diskennet e Kerzent
 Hag holl int'aet da Lanriouare
 nemed ar paourkêz sant Andre
 Hag a oa kamm
 hag a jomas e sant Yann!

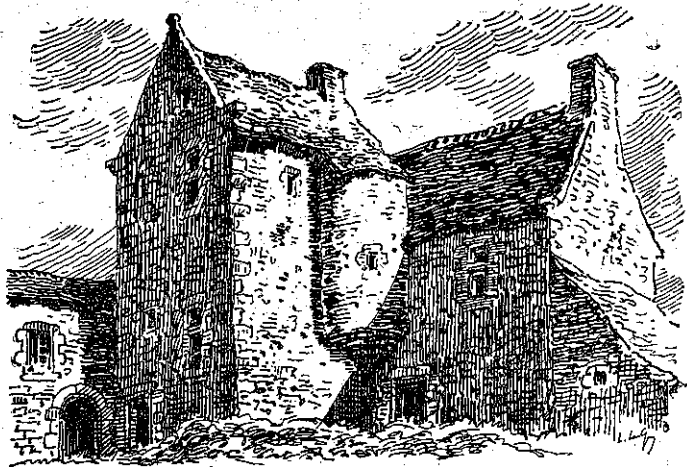
Ar chapel a oa eta anezi, pell a oa, pa stagas Yann ar C'hastell, eskob Carcassonne, leve outi evit ma c'hellje eur beleg oferenna enni bemdez.

E ni, Tanguy, ar C'hastell, dre destamant graet er bloaz 1519, a greskas c'hoaz leve ar chapel evit ma c'hellje pemp beleg all chom eno atao da ober an ofisou evel en eun iliz veur. Bemdez o devoa o fedennou da lavarout er chapel; oferenn-bred a veze kanet bemdez, da 10 eur en hanv ha da 9 eur er goanv, ha gousperou a veze bemdez ivez da 4 eur en hanv ha da 3 eur er goanv. Difenn o devoa da vont er c'heer heb o chopiliz ha pa vankent o deveze eun dra bennak da rei evid o finijenn.

An Dispac'h, na petra 'ta, a laeras leveou Kerzent. Tud Landunvez a gare kals ar chapel hag e miz eost 1791, daoust ma oa deuet an urz eus a Vrest d'he dere'hel prennet, ne rojont peoc'h ebet d'ar m'êr ha d'e guzulierien ken na voe digoret d'ezo. Ar veleien a oa neuze e Kerzent a oa koz ha kabac'h; n'oa ket red d'ezo toui: daou anezo, evelato, an Aotronez Botheruan ha Lescalier, a voe kaset da di venec'h sant Fransez, da Landerne, da ober anaoudegez gant prizoniou ar Republik. An A. Lescalier a oa sonnet e holl izili, teod hag all, pa voe lezet da vale ac'hano.

Ar chapel a voe prenet gand ar familh Bazil-Kerdanet ha digoret a-nevez d'ar gristenien, er bloaz 1810. Gwer a liou a zo laket enni abaoe hag e weler skeudennaouet warno buhez sant Tanguy ha santez Heaudez.

Ar chapel-se a zo bet savet holl er XV^{vet} kantved, nemed ar c'heur a zo bet renket a-nevez abaoe hag a zo stanket e brenestr bras. Ar prenestr-se a oa ennan, gwechall, gwer a liou eus ar re vraoa, paeet gand Aotronez ar C'hastell hag e weled warno skeudennou ar pemp eskob ginidik eus a Dremazan: Yann, eskob Carcasonne, Olier, eskob Uzès, Gabriel, eskob Uzès, Olier, eskob Sant-Brieg, hag Hippolyt hanvet da eskob, e Landreger, er bloaz 1465.

Milin Gerzent.

An tour a zo nevez; an hini koz a zo bet diskaret e veg d'ezan, gand ar gurun, en noz etre ar 25 hag ar 26 a viz c'hovevrer 1904.

E diabarz an iliz ne 'z eus ket a bilieri. E chapel kroaz an tu kleiz eman skeudenn Itron Varia Wir Zikour, patronez ar chapel gant sant Tanguy ha santez Heudez. E kichen e weler eur zantez Anna azezet, eul levr digor ganti, war he daoulin, ha skoaz

ha skoaz ganti, eur werc'hez korfet moan, azezet ivez hag o tougen ar Mabig Jezuz a zo eur skudell en e zourn.

A-zioc'h an aoter vras e weler taolenn an Itron Varia o pignat en nenv; en eun daolenn all, e weler ar Mabig Jezuz o skuba e di dindan sell Joseph ha

Unan eus manerioù koz Kerzent.

Mari. Kaout a raer ivez, pelloc'h skeudenn sant Gouvel, patron Landunvez hag hini sant Nigoudem gand e skriverez hag e bod liou a-ispilh ouz e c'houriz.

War an treustou e weler kizellet skoued ar Gattelled koublet, dre zimeziou, gant hini tudchentil Kervaon, ar Yeuc'h, Poulmic, ar Pont hag all.

E traon ar chapel ez eus eun aoled hag e kichen ar c'heur ez eus eun all, evit tomma ar chapel, dreist holl, pa dlee ar bardonerien chom enni da dremen

an noz. E sant Erwan Landreger hag e iliz Itron Varia ar Wir Zikour, e Gwengamp, ez eus ivez oaledou evelse.

E kichen an tour ez eus eur garnel; e tu ar c'hresfeiz, e kaver eur bez, skoued ar Gastelled warnan.

Eun ti koz bennak, hag unan anezo, gant touribell, a weler c'hoaz e Kerzent; en tiez-se eo edo gwechall ar chaloniad o chom; e barr an nenv, el lec'h m'emaint breman, e tleont en em laouennaat o welet e vez renket brao atao o chapel hag e teuer enni niverus da bedi Itron Varia Wir Zikour.

Kenta gwech m'oun bet enni, e oa eun ugent goulaouenn bennak o tevi dirak aoter ar Werc'hez.

G. P.

AN DIWEZA ROZENN

Diweza rozenn fin an hanv,
D'he c'hoarezed a zo e kanv;
He fenn tenval, skuiiz gant e bouez,
A hed he gar, izel a gouez.

Meur a vleunienn ahont e oant,
Holl digor bras, holl gwisket koant,
Hag al liorz, mintin ha noz,
A oa leun gant c'houez vat ar roz.

Taget int bet gant an heol tomm,
Houman hepken beo c'hoaz a jom,
Met d'an traon e wel diskaret
Ar re en deus kement karet.

A-zeiz da zeiz gwenvi a ra,
Ne gav levez e netra,
D'an douar, evel daelou puilh,
Euz he diou chod, ar gliz a ruilh.

Hag, ouz he gwelet he-unan,
Da c'houlou-de, pa zihunan,
Aet ker reuzeudik he buhez,
E kemeran outi truez.

« Ne varvi ket war ar vodenn,
Kaeroc'h e vezo da lodenn,
Ne vi ket preiz an heol garo,
Kaeroc'h a vezo da varo.

Da c'hoarezed 'zeu d'az kervel,
En o c'hichen eo c'houek mervel,
Ro, evit goloï o bez paour,
A galon vat, da zeliou aour. »

Pa varv, an eil goude eben,
Ar bleuniou e liorz an den,
Pa wel ez eo aet, holl diouz tro,
E vignoned d'an nenv, o bro.

Neuze, en draonienn-man a boan,
Sioul, eus e galon, e tiwan
Ar c'hoant birvidik da veza
Tostoc'h tost d'e zeiz diweza.

Eur youl a dro dre e spered,
Kousket, nes e dud, er vered,
Hag en nenv splann, laouen e stad,
Debri ganto ouz taol an Tad.

Hep roz alaouret d'e vleunia,
Hep karantez tomm d'e leunia,
Noaz ha skournet, petra ray ken,
War an douar, kalon an den ?

Jersey, 10-12-28.

J. L'HELGOUALCH, O. M. I.

Stagadenn Feiz ha Breiz miz meur 1929

Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg

Setu amañ diwar-benn *Geriadurig-douarn Gwalarn* eun nebeut evezadennoù. Daoust m'emañ reizet a-walc'h hor yez lennegel, traou a c'hoaz a ve mat o burutella. Aesoc'h hen ober breman p'en em gav ar gerioù « lenneget » dastumet e tenzor ar *Geriadurig*.

1° — Arouezioù-skrifur. — An tired-unani a heller e zioueri pa zigouez d'ezan disranna gerioù ha n'int ken e boaz. Da skouer : skriva *abarz*, *adre(nv)* kentoc'h eged « a-barz, a-dre(nv) ». N'eus ken er Yez eus ar gerioù *parz*, *trenv*. Hag, ouspenn, dre skriva *adre(nv)* e tishanvaler diouz *a-dre* (« d'entre »).

2° — Kreskennoù-gerioù (affixes). — E penn geriennoù e teta da rak-ger *unan-*, *un-*. Derc'hel d'an diou furmze a zo koz ha reiz. Skriva *unandoare*, *unliou*, *unyezek*, *untuek*, hag all, kentoc'h eged *eundoare*, *eunliou*, *eunyezek*, *euntuek*, hag all.

3° — Kemmadurioù. — Goude *ad-*, *az-* e weler ar *g* a-wechou trôet e *c'h*, a-wechou laosket digemm. Gwell eo, pa heller, tremen hep kemma. — Evesaat ouz lizerenn-penn gerioù a zo, treuz-kemmet ma vez aliez er yez komzet. Klevet e vez *gened* e lec'h *kened*, *koumon* e lec'h *goumon*; *vordo* e lec'h *mordo*, hag all.

4° — Hanoioù-kadarn. — Bez' e c'hoarvez alies e brezoneg e tishanvaler meur a ster en heveler ger dre ober gant liesterioù dishenvel: *avalennou*, *perennou*, *kraonennou*, hag all, « pommès, poirès, noix »; *avalenned*, *perenned*, *kraonenned*, hag all, « pommiers, poiriers, noyers »; *ebestel* « apôtres », *abostoled* « sous-diacres », *abostolou* « épîtres ». E *Geriadurig* an aot. Ernault e kaver skourioù eus ar seurt liesterioù dishanvalus.

5° — Hanoioù-gwan. — Dibaôt e ra ar brezoneg gant an hanoioù-gwan en *-el*, gwell gantan kemer da hano-

gwan an hano-kadarn: *stumm-korf* é lec'h *stumm korfel*.
 Re nebeut a lec'h a reer marteze e *Geriadurig Gwalarn* da
-ek a verk perc'hennidigez, doare : (loen) *penndenek* (ha
 neket *penndenek*).

6°. — Verbou. — Argas da vat hanoiou-verb trefoet
 Leon: *teuler, delc'her, dripi, redet* e lec'h *teurel, derc'het,*
dibri, redek, hag all. — Digemma etre ar verbou en *-a* (*añ*
 e Treger) hag ar verbou en *-(h)a* (*-a* e Treger, o c'har-
 vaat *b, d, g, z*). Ar re-man a verk dreist-holl « dastum,
 pourvezi » (*mouara, douira*) pe « muzulia, merzout » (*po-*
zellata, lalmeta); *-a* o deus da benrann hag e reont o
 amzer-da-zont en *ay, aio*. Red eo er geriadur o digemma
 ervat dre staga ouz furm an hano-verb hini ar ger-etre pe
 hano-gwan-verb: *abona, abonaet; दौरa, दौरaet*.

7°. — Amprestou (diwar an hen-yez pe ar c'hembraeg).
 — Rei digemer d'an amprestou a hall troada e brezoneg
 dre ma kavont ennan gerioù a-ouenn ganto; beza eveziek
 ha priminik da rei dor digor d'ar re-all. Da zigouvia : *lu*
 « armée », *klod* « gloire », *min* « fiancée », *ner* « sei-
 gneur », da vihana da c'hortoz. Diwezato'h, p'hor bezo
 gounezet da zeskadurez ar yezou keltiek ar renk a enor
 a zo dleet d'ez e Breiz, e vezo gallet ober gwell.

War hent ar gêr, istor tri frizoniad breizat e-pad ar
 brezel bras, skrivet gand unan anezo, labourer-douar,
 skendennaouet gant an aot. Gwenneg, embannet evid ar
 vugale gant « Breiz ». Priz pevar real.

Dihuedus war eun dro ha skouerius dre ma tiskouez
 an tri frizoniad ijin ha nerz-kalon evit tec'hout diouz al
 lec'h m'oant dalc'het striz gand an Alamaned, treuzi eun
 darn eus an Alamagn ha diraez an Holland. Ar yez a
 hellfe beza reisoc'h. Lakaet ez eus tiredou e lec'h n'oa ket
 ezomm anez: d'êzê, anêzê, hag e vez graet a-dreuz ar
 c'hemmadurioù goudê *tri* hag *hon*: *hon-zri, tri zen*, hag
 all. Drouk-kemmesket e vez alies ivez ar rannouigoù-verb
 hag e teu gand ar skrivagner an euzadenn *ac'h* diwar pa-
 radur *ec'h* hag *a*. Evid ar vugale dreist-holl e tleer striva
 da skriva reiz o veza n'o deus ken da ziski ar yez nemed
 al levrioù a lennont.

Ar Sekretour. F. VALLEE.

C'hoaz a-zivout ar glotenn

An A. Ernault en deus het ar vadelez da gas d'in e leorig
 névez, e anô « *Sur l'histoire du breton* » (1), e vurutell ennañ
 ar pennadoù am eus skrivet e *Gwalarn* hag e *Feiz ha Breiz*
 a-zivout ar glotenn. Goulenn a ra ouzin ma vezo burutellet d'e
 dro. Hen ober a rin gant an holl azaouez a zo dleet d'eur
 c'henvroad gouziek, madoberour hor yez ha Renner Breuriez
 Veur ar brezoneg.

1) p. 56.

An A. Ernault a venn kredi e c'houlennan klotennoù pinvi-
 dik-mor zoken. Va lakaat a ra e-touez ar re a c'houlenn d'ar
 glotenn

Une lettre de plus qu'il n'en fallait jadis

(Musset)

da larout eo, emechans; ar *gensonnenn-harpa*. *Daout-gementi*
 ' ran zoken ar c'houlennusted-ze. emezañ.

Hogen n'em eus goulennet morse an dra-ze, na laret netra
 a c'hallfe her rei da gredi d'an neb a gemer ar boan da sellout
 piz.

An *taol-mouez war ar glotenn*, ya! Rak-se, *brao-nao; d'it,*
kit; den-ken; du-lu; pri, i; douar, klouar; liou, diou; leue,
dene (dont) hervezoun a zo mat. Pelec'h emañ ar *gensonnenn-*
harpa, mar plij? ha penaos e taou-gementan goulennusted ar
 re a rae Musset goap outo?

2) pp. 57-58.

Laret em boa ec'h en em sav ar bobl a-eneb d'al lezenn
 a c'houarn bremañ ar glotenn: o tilec'hia an taol-mouez evit
 ma vo klevet ar glotenn. Estregedoun, a drugare Doue, o deus
 evesaet ouz an dra-ze; testenioù skrivet am eus n'em boa ket
 goulennet.

An A. Ernault a respont — ar pez a zeue deustu er spered :
 ar skouerioù meneget a zo anavezet-tre gant ar bobl; hag ous-
 penn, ar bobl peurvuia ne gengan nemet war eur sillabenn.

Gwir eo, ha n'eo ket diaes kompren perak. An dud dizesk a
 zo troet da ober diouz ar re zesket: ar vardez a ra evel-se;
 ar bobl a raio heñvel. Met *perak e tilec'h* an taol-mouez er
 gwerzennoù-ze? N'eo ket dre c'hoari eo, moarvat. Eun abeg
 bennak ez eus, ha ne welan hini ebet nemet an hini am eus
 roet.

Awechou ar c'hlotennoù distummet evel-se a zo diwar ka-

(1) Prudhomme, Saint-Brieuc, 1928.

naouennou; hag o deus an hevelep falvoudegez er c'han: *Ker Is-gouarnikéz*. Met an dra-mañ a verk anat ne c'hell ket seurt sillabennou kengana er c'han; pegwir e ranker neuze distumma an distagadur anezo.

Da c'houde e lavar an A. Ernault n'eo ket bet feuket morse gant kengan eur sillabenn zidon hag eur sillabenn-toniet; ha n'en deus ket gwelet morse e vije feuket unan bennak. Bras e kavan an anzav. C'hoant em hefe ken buan-all da gaout erez ouz an A. Ernault. Pet dievezted em eus tapet en oferenn diwar goust ar c'hantikou brezonek 1 beteg c'hoantaat. — sionaz d'am ene! klevet Bugale Mari va farrez o kana kantikou gal-lek, evel ma reont da wener kenta 'r miz, e giz merc'hed kear, ive 'ta! — Ha n'emaoun ket va unan. Na pet gwech em eus klevet e oa hor c'hantikou eun draez, gant o c'hlottenou chil-gamm!

Met « ar c'hiz » eo; da lavaret eo ar boaz, hag an traou boazet n'o santer mui. Ha laret e vo n'emaint ket ?

D'hor mamm santéz. Anna,
D'an Itron Variá,
D'hor zalver bennigét...

An hini n'eo ket feuket gant hevelep gwerzennou 'zo brao d'ezan. D'in-me e reont ar pez a reas lavar an A. Person — Doue d'e bardono — eun devez glao: beau temps pour les canards. (pp. 58-63).

Hervez an A. Ernault e fell d'in lakaat taol-mouez yez Leon da bennlezenn ar varzoniez. Leoniz hel laka war ar belost er geriou liessillabennek. Met direizderiou 'zo, emezañ, e Bro-Leon zoken: da skouer goúlaroc'h, káchimáñt... Ar pez na ouien ket. Eun dra bennak a zesker atao gant gouizieien evel an A. Einault. Gwir eo n'cum ket eul Leonad glan. E Kastell-Paol e vez graet Kerneviz ouzomp-ni, St-Thegonegiz; ha *Tregeriz* a c'hallfe beza graet ive: war vevenn Kerne-Leon-Treger emaoimp e kenver ar yez. Diaes oa d'in eta lakaat taol-mouez Kastell pé Blougerne da ziazaz ar werzaouriez. Ha taol-mouez neb lec'h, nemet an hini a ren er brezoneg toniet. Va lavarioù 'zo gwir evit kement brezoneg toniet ez eus. Ahendall taol-mouez Bro-Leon gwana hini 'zo, ma ne fazian ket... Mat. Ezomm ez cus da sellout ouz ar geriou toniet war ar ragbelost (proparoxyton.) Seurt geriou a en em gav, eme an A. Ernault, e Kerne, Treger ha Goelo; e Leon a-wechou. Evidoun-me n'em eus ket bet klevet morse goúlaroc'h; káchimant, avat, ken alies ha bemdez, met toniet fraez *kájimant*. Anaout a raen ivez liessgeriou rakbelost-toniet evel *ámzer-mañ*, *ámzer-zè* ha re-all savet er c'hiz-ze. Koulskoude n'em boa ket graet o lec'h d'ezo. Petra vo graet?

E latin an Iliz, evel ma lavar an A. Ernault, ne genganont nemet war zing sillabenn. Taolit pied, avat, e *kengannont etrezo*, evel eur meuriad a ouenn estren; difenn d'o c'hanmesk gant re all.

Nag an italianeg, nag ar spagnoleg, na gouez d'in ar saozneg hag an alamaneg ne reont evel al latin: *lezenn o c'hlottenn ken difenn*. Ar geriou-ze a gengan estreno hag ar glotenn a zeraou gant an taol-mouez (1). Met lakaat a raer a-wechou, en alamaneg da vihana, *eun eil-taol-mouez war ar sillabenn-lost*, hag en hent-se e c'hell mont gant sillabennou heñvel. — E brezoneg e vo gallet ober-diouto: pe gemerout an diou sillabenn ziweza evel didon ha kengana adaleg an taol-mouez — ar pez a zo dig'braeüs; pe gemerout ar sillabenn ziweza evel eil-toniet ha kengana gant eur ger all toniet war ar sillabenn-lost. An eil-taol-mouez-ze n'eo ket eur stultenn eo pegwir ar geriou liessillabennek a 4 pe 5 sillabenn o deus eun eil-ton war ar sillabenn genta. — Hag amañ emaoun a du gant an ao. Ernault. Adarre emaoun a du gantañ pa c'houlenn ma vo lakaet neuze, hag en aotreadurioù a bellaa diouz ar yez lennek, eun arouez ziforc'hus (p. 62, n. 63).

Heñvez an doare aesa. Gallet e ve ober ive diouz al latin, rak d'an taol-mouez beza war eur vogalenn all, *heñvez a-walc'h e vez klevet ar glotenn war zion sillabenn*; setu ma n'emañ ket ken an abeg a vir da gengana eur ger lost-toniet gant unan belost-toniet.

Pa zegas an A. Ernault skouerion dastumet er yezou all e respontan ez eo ret sellout war *betra eo diazezet ar werzenn*.

Latin ha gregach klasel n'he diazezent ket war ar glotenn, nag a bell nag a dost. Er saozneg hag en alamaneg ez eo diazezet war ventadur an taoliou-mouez en he diabarz. Ar glotenn a zo, kouls larout, war ar marc'had. Pe vo pe na vo ket, ar werzenn a chom en he flomm. Ha souezus eo e vefe ar barz lezirek a-wechou ? Homeros koz a vouez en amzer. Ne laran ket e ve mat ar glotenn-ze; met ar werzenn he deus he ferziou penna; pegwir alies gwerzennou diglotenn a ziskan da re glotennet. Koulskoude, ma ne gengan ket mat ar barz, e vo laret e kemer aotreadurioù a-eneb d'al lezenn. — Arabat eo rei talvoudegez eul lezenn d'eun direizder ha d'eun lez-ober. Ar ouizieien, dre bleustri war an direizderiou a vefe troet a-walc'h da ankounac'haat al lezenn. Dre voaz da glask an amprevanig ne daolont ket evez ken ouz al loened bras. Va lezo an

(1) Hag e lakaont *kevatal*, e *sell da niver* ar sillabennou, eur ger unsillabennek toniet, unan liessillabennek toniet war ar belost, unan liessillabennek toniet war ar rakbelost. Ha dalc'h-mat, Perak 'ta, mar gellfent en em gemmesk?

A. Ernault, drant hag hegarat e ouiziegez ha leun a adenvoren-nou klasel, va lezo da zegas koun d'ezan euz ar vojenn *an Arz hag e Geneil*. Heb drougiez ha cum grano salis... E-lec'h eur bern skoueriou em bije kavet gwelloc'h eul lezenn, eul lezennig a ziskouez ez eo reiz an direizderiou-ze.

4. Enebadennou-all a sko e-biou. Evelse p. 59, n. 61., ma komprenan mat, an Ao. Ernault a vreutaa evel-hen:

Daou gementad kevatal gant eun trede a zo kevatal kenetrezo; Hogen, hervez an A. Kerrien, *pell = brezel*; hag en hent-se *kandn, kanez = kan*.

Evelse kanan = kanez, hag a c'hello kengana gantan. Gal-loud souezus ar Vreutaouriez! E-doug 4 bajenn e strivan da broui ne da ket *pell-brezel* bravoc'h eget ki ha kaz, ha padal, e deraou ar 5te pajenn, hreutaouriez an A. Ernault a gav tu-*e barbara*, mar plij! d'am lakaat d'en em zislavarout krenn! Bravat taol fizik! Re vrag end-ecun. Va enebour karadek a oar penaos

En diforc'hidigez

Emañ 'r silvidigez (Dal! hervez ar reolenn-aour!)

Ma 'n dije lennet piz en dije gwelet e chom gwir c'hoaz er 5te p. ar pezh am boa laret a-hed ar peder bajenn arak. Met eno ne seller ket ken ouz *son* ar sillabenn; sellout a raer ouz *he hed*. Me lavare *brezel = pell, e sell d'an hirded*; an A. Ernault a gompren: *hirded + son*. Kammvreutaerez hanvet gwech-all a *dicto secundum quid ad dictum simpliciter*.

Ar vorianed 'zo gwenn o dent — *Rak-se ar vorianed zo gwenn*.

Pell = brezel e sell d'an hirded. Rak-se pell = brezel.

En doare-ze n'eo ket diaes tenna klozaduriou burzudus.

Setu eta d'an enebadenn Ma c'houlenner bremañ *perak pell a dalv keit ha brezel e lost eur werzenn*, me c'houlenn d'am zro: *perak e laka dalc'h-mat ar varzed estren (1) eun adsilla-benn d'o gwerzennou gwregel; ha perak e laront ez eo eul lezenn?* — Ra vo diskleriet an dra-ze evel ma karor. Me 'm eus roet an abeg a gav d'in beza gwir. Ma roer eun all, me gavo mat.

5) p. 63.

Laret em boa e kreden na oa ket gouest ar brezoneg da senti ouz ar reolenn-aour. Ha c'hoaz e lakaen war-lerc'h: *er barzonegou hir*. An A. Perrot hag an T. L'Helgouac'h, a-du gannen war al lezenn, ne gav ket d'ezó e ve ken paour ar brezoneg ha ma laran. Me 'm eus respontet: « *marteze. Gwell a-ze* ».

(1) Ne fell ket d'in konta ar C'hallaoued: eilgeria c'hellfed ez eo *mut* sillabennou lost ar werzenn wregel. Ar respont ne dalv mann eneb ar re all.

Ha koulskoude ec'h anavezan mat a-walc'h klotennadur ar brezoneg evit kredi e c'haller laret *nann*. Lakaomp eta e ve *nann* ar respont. Ma ne deo ket, didalvesoc'h c'hoaz e vo lavar an A. Ernault diazezet war *an nann* (1).

Diveiz ha lu ar c'hlozadur, emezañ ez vras; rak-se fall ar pennvarniou. *Falsum consequens, ergo et antecedens*.

Ken aes-all eo respont: mat ar pennvarn; rak-se mat ar c'hlozadur. Eur c'hlozadur diwir a anataa diwirionez ar pennvarn. A zo gwir. Eul lezenn eo na c'houzanv direizder ebet. Met penaos e tiskouezo an A. Ernault falsentez ar c'hlozadur? Dre lakaat ez eo diwir ar pennvarn? Kammvreutaerez, petitio principii. Ra vo prouet *dre eun hent all* falsentez ar c'hlozadur!

— Eur yez a rank beza gouest da ober gant ar glotenn. E-se ma n'eo ket gouest da senti ouz lezenn ar glotenn, al lezenn a zo fall ha diwir.

— N'eo ket ret, tamm ebet. Ar pezh 'zo ret d'eur yez eo kaout eur stumm barzoneg. Pehini? Diazezet war hed ar sillabennou, pe war veutadur an taol-mouez, pe war ar glotenn, pe war eun doare all c'hoaz? N'eo ket ret d'ezgi gwiska an holl saeouze Gwell a-ze mar gell. N'eus ket peadra da vont foll ma na c'hell ket. Plac'h c'hoantus ar varzoneg. Eur greizenn 'zo koulskoude d'an dereadegez!

6) p. 64.

Laret em boa c'hoaz — nag a bec'hejou e ken berr amzer! — penaos en neb a oar distaga reiz ar brezoneg a oar diforc'ha ar sillabennou toniet ha didon. Ezomm ebet da glask en eur Gradus pounner. (N'em boa ket lakaet, avat, e c'hellfed tremen hepergiadur klotennou, evel ma skriv an A. Ernault. Gwir eo n'eo ket bras niver ar seurt geriaduriou. Setu ma ranker tremen hebdo dre red...) *Distaga reiz!* en daou c'her ze ez eus traou e-leiz, A. Ernault! *Reiz!* n'eus fors piou ne ziston ket reiz. Ha n'eo ket me hel lavar. Respont a raen tra ken d'an enebadenn-mañ: ma ranker teurel evez ouz ar sillabenn gwan ha kreñv,

(1) (p. 63) *Distlv* n'eus fors penaos e vo toniet n'en do ket halz a vreudeur. Henvel evit *poell* — na vez rannet neb lec'h, war a gredan nag e Leon nag e Pagan. — An A. E. a wel perak e lakan *genou-difennou* e-touez an treuz klotennou. Mat, *mènt hag hent* a zo evel *e digor hag e kloz*; hag an daou velse a ra eun treuz-klotenn. Velse ma ne oa sklaer sklaer va letenn, e oa eul lutig ennan. (Marteze e-lec'h all e vo distaget dishenvel. Met al lezenn a chom gwir). E-lec'h *hent-kent* (F. H. B. C'h. 1928, p. 56) lenn *lent-kent* (2 e digor). Eur grogenn en em silet seul aesoc'h ma na zifazian ket va unan.

letra o diforc'ho? — An distagadur, emezoun; eur distaga reiz, anat eo. Setu ho!l. An A. Ernault a die-beza savet gwerzennou latin gwech-all pa edo er skolej. Na gouzout a ra pet gwech e ranker digeri ar Gradus; brao c'hoaz pa dener a-beñ da renka linennou difazi. Mat, me lavar na vo ket ezomñ da dremal kement a-benn anaout ar sillabennou didoù ha touffet. Arabat klask d'am lavarenn; eur ster distantell. N'oun ket diboc'h a-walc'h c'hoaz. — a. dangare Doue — da gredi e c'hell ar c'henta Pipi c'hoazi e varz — Dre glask skei krenv; 'm etis aon e sko an A. Ernault a-dreuz Messe, emezañ, a vez lafet e brezoneg ofereñ, ovrènn, ovrènn, ofereñ, ofereñ; ovrènn. Pehini an distagadur reiz? — Va Doue, A. Ernault, an hini a garot. Nemet, eme-ve, ma tistager ofereñ e-vo lakaet eur glotenn zereañ; ma tistager ofereñ; unan all. Va reolenn; evel ma plij d'an A. Ernault heñvel va *eveziadenn*; n'he deus manñ da welet er galeouze. Anzav 'ra e leer tostaat muia ma c'heller ouz distagadur reiz p. 65), hag en em glevout a-zivout ar c'hennou a ve gallet digemerout. Mat-tre. Hag hen da c'houardrouz ar re a gemmesk *armée*, *armée* e galleg. Ar galleg va lez dizeblant a-walc'h. Evelato e kavar bras gwelout an A. Ernault o tamall ar c'hlottennoù-ze hag o kaout mat biken-zoken. Eun tamin Brao muioc'h a gemm a zo etre ar re-mañ eget etre ar re all. Pe neuze...

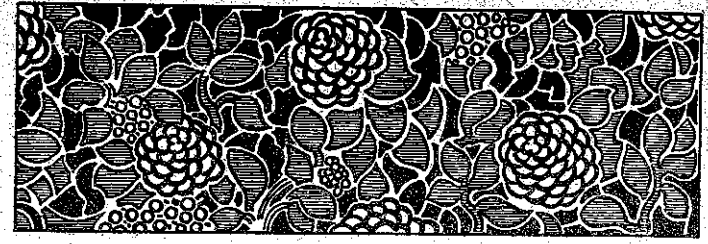
**

Kloza 'ran. Burutellet em eus enebadennoù an A. Ernault, eun ha gwirion, hep klask o bihannaat an disterra. Ma n'em eus ket kemmet va mennadoù ez eo ablamour ma kav d'ia int gwir. Eun dra oa da glokat : ar gerioù rakbelost-toniet n'o doa ket o lec'h er frammadur am boa treset.

Koulskoude e fell d'ñ ober plijadur d'an A. Ernault da ziskouez d'ezañ n'oun ket ken *drakonel* ha ma kred. Setu amañ pelec'h e vijen a-du gantañ. *Karet*, emezañ, a ya gwelloc'h gant *mañet* eget gant *miret*. N'ouzoun ket, avat, penaos e tisplegfe an dra-ze; nemet *dre levezon ret an taol-mouez*. Rak anez d'an taol-mouez *karet-miret* a vefe klotennoù pinvidik, mat d'eur *Parnasad* !

Laëkamp 'ta ez a mat « *karet-mañet* », *flastret-klasket*; *berayena*; *m'irout-tizout*, hag all. Lakaomp zoken ez a *telier-kailhar*; *krouer-douar*; *roet*, *skoit*, hag all. Met arabat larout ez int klotennoù striz; *n'int nemet klotennoù-vogalennoù p'avidik*, a c'hello skora marteze ar re a fell d'ezo der'heñ ar glotenn e brezoneg. Gant ma vo salo an taol-mouez...

J. KERRIEN
Châteaudun, KK. SS.
18-12-28

Gwall droiou ar paotr Yann

Bez' e oa gwechall goz o chom, en eun tammig ti bihan, e Dirinon, eun intañvez paour ha n'he devoa nemed, eur mab hag a oa hanvet Yann. Triouec'h vloaz en doa; nerz a oa en e izili, met ne oa begad spered ebet en e glopenn ha setu perak ec'h en em gavas gantan gwall droiou evel ar re ez an da ziskleria d'eoc'h.

Eun deryez, abred, mamm Yann a lavaras d'ezan: « Kea da gas ar sac'had gwiniz-ze da vilin ar Roualz ha lavar d'ar miliner e, roan a-walc'h d'ezan evit kaout, en dizro, diou vozellad vleud, da nebeuta! »

Yann a lakas ar zac'had ed, war e gein, hag en eur vont gand e hent, en aoun da ankounac'haat, e lavare heb ehan: « Diou vozellad vleud; diou vozellad vleud! »

Ar vilin n'edo ket tost d'e di. Chom a eure da ziskuiza e lichen eur park el lec'h ma oa unan oc'h bada. Henman a lavaras da Yann: « Eur park kaer, n'eo ket 'ta, hag a roio eost mat, ma plij gant Doue! »

Yann ken atapiet e oa gand ar gevridi en devoa da ober a lavaras: « Ya! ya! Diou vozellad vleud, da nebeuta, diou vozellad vleud! »

— Penaos, eme an hader, e kounnar, eur park, evel va hini ne roio nemet diou voezellad vleud ? Kerz ac'halese, sell, dillo, rak anez e taoli an droug-awiz war va zachenn, c'hoaz ! » hag e teuas evit rei eur roustad da Yann, met henman a c'houlennas pardon outan, en eur greua : « Livirit d'in, neuze, ar pez am eus da lavaret ! »

— Lavar : « Ra deuint a-garradou ! »

Ar paour kez paotr a gendalc'has gand e hent. Eun tammig bihan pelloc'h ec'h en em gavas gand eur maner hag edod dres o vont da gas korf an Aotrou anezan d'ar vered. Ar groaz arc'hant hag ar veleien a dremenas ebiou Yann a dennas e dok p'o gwelas hag a jomas a-zav ; met o veza ma lavare heb ehan komz an hader : « Ra deuint a-garradou ! Ra deuint a-garradou ! » ar re a oa oc'h heul ar c'horf a gredas edo o c'houlenn ma varvje holl dudhentil ar maner ha gand an droug a oa enno ec'h en em lakejont da skei warnan a daoliou baz : « Bez dinec'h, desket e vo d'it en dro-man mont da ober goap eus an dud e kanv ! »

— Petra e oa dleet d'in beza lavaret eta, neuze ? eme Yann o lenva.

— Ar bedenn a ra pep kristen pa wel eur c'horf maro, da lavaret eo : Doue r'e bardono !

Ha setu Yann adarre gand e hent.

Er c'hroaz-hent kenta a gavas e welas koueriaded o touara eur marc'h maro : « Doue r'e bardono ! » eme Yann o vont ebiou.

— Klevit 'ta, eme unan eus al labourerien ar pez a lavar an amboubal-ze ; oc'h ober goap eus an Aotrou Doue hag ac'hanomp-ni eman, sur a-walc'h.

— Ya ! ya ! eme ar re all, hag i ha dao da Yann adarre : « Petra ranken da lavaret 'ta, neuze, eme henman ? »

— Ar pez a giri gant ma ne liviri ket an dra-ze !

— Lavar, mar keres : « Pebez sac'h eskern ! »

O tremen dre eur vourc'h, Yann a gavas tud eun eured hag a oa o vont en iliz. Ar plac'h nevez n'oa ket gwall gaer, na gwall yaouank, met pinvidik e oa hag an hini ma timeze gantan a oa eur paotr yaouank hag eur paotr brao. Yann a en em lakeas da zellout ouz an dud ha dres p'edo ar plac'h nevez o vont ebiou d'ezan e youc'has: « Pebez sac'h eskern! »

Tud an eured a en em lakeas d'hel lorgna hag an aotrou person a rankas dont d'hen tenna eus a dre daouarn ar baotred yaouank: « Va mignon, emezan, ne vez ket lavaret a draou evelse d'an dud; ne vez morse re a eurejou; lavar kentoc'h p'en em gavi da goueza war eun eured all: « Ra vo gwelet eleiz evelse! »

P'edo o vont er maez eus ar vourc'h edo an tan-gwall krog en eul lab hag ar perc'hen, hag e amezeien a oa o stourm ouz an tan, en dra c'hellent; e lec'h rei an dourn d'ezo Yann a en em lakeas da youc'hal: « Ra vo gwelet eleiz evelse! »

An hini edo an tan-gwall en e draou pa glevas Yann a roas eur zaead vazadou d'ezan. Eur vaouez koz o welout ar paour kêz paotr o tec'hout, ac'hano, en dra c'helle, a lavaras d'ezan: « Va mab, pa weli eun tan-gwall, evelse, lavar atao: Doue r'her mougo!

Yann a oa skuiz maro gand e hent ha gand an taoliou en devoa bet daoust ma sente atao ouz an diweza a veze bet o komz outan. O tremen ebiou d'eur c'hovell e kavas eur gwaz a jache, en dra c'helle, war e vegin ha n'oa ket evit lakat an tan, kaer en devoa poania, da gregi en e c'hlaou:

— Doue r'her mougo! eme Yann.

— Petra, eme baotr e vegin, daoust hag e leverer traou evelse d'an dud? Lavar 'ta, kentoc'h: Ra grogo buan! Ra grogo buan!

Tostaat a rae Yann ouz Landerne hag ec'h en em gavas gand eul laer en doa gellet en em rinkla er maez eus a brizon an Aotrou Rohan hag a rede, ar pez ma c'halle, an archerien, war e lerc'h. Ar paotr

Yann a lavare, en eur vont gand e hent, ar gomz diweza a oa bet desket d'ezan; al laer o kredi edo o komz diwar e benn a roas eur pez taol botez d'ezan, en e benn adrenv: « Ro peoc'h 'ta genaouok! pe me az lazo! lavar kentoc'h: « Arabad eo e dapa! »

Pelloc'hik e tigouezas gand an archerien a oa o klask paka al laer hag e youc'yas d'ezo: « Arabad eo e dapa! Arabad eo e dapa! »

Unan eus an archerien a skoas war e gein gant kil e gleze: « Stank da c'henou, louangenn, pe me az kaso d'ar prizon en e lec'h! »

— Met, eme Yann, sebezet, petra dlean da lavaret eta?

— Netra 'n holl, eme an archerien.

A drugarez Doue e oa en gavet e kichen ar vilin: mall oa, rak blonset e oa penn-kil-ha-troad gand an taoliou en devoa bet. Teurel a eure e zac'h e kichen an nor. Ar miliner a c'houlennas outan.

— Petra a vleud az po evit da ed?

— Netra 'n holl, eme Yann.

— Penaos, netra 'n holl? Da vamm a fell d'ezi rei d'in va c'halanna neuze? He zrugarekaat a ri, em lec'h, ha salo e vefe eleiz eveldi.

Ar paotr Yann a zizroas d'ar gêr: « A! 'ta, eme e vamm, bez 'ez peus bet diou vozellad vleud digand ar miliner? »

— Ne gav ket d'in, va mamm. Kaout a rae d'ezan e roec'h an ed-ze d'ezan d'e galanna ha lavaret en deus d'in lavaret bennoz Doue d'eoc'h.

An intanvez kêz a vennas koueza a-stok korf d'an douar o klevet kemend all. A drugarez Doue ar miliner m'oa bet Yann ouz e gaout n'oa ket laer ha rei a eure d'an intanvez he diou vozellod vleud. Met an intanvez, adalek neuze, ne fiziais ket e Yann ober gefridi ebet ken eviti: Kas skaotet gant dour tomm en deus aoun zoken rak dour yen!

Marvailhou Tra-Mor

Ar marvailhou-man dastumet e Bro-Gembre n'int ket gwir-bater, na petra 'ta; marvailhou int hag a gonter, er goanv, goude koan, e tal an tan, da dremen an amzer, ha dem-henvel int, eleiz anezo, ouz ar re a gonter ganeomp-ni aman, e Breiz-Izel.

Sorserezed

Eur C'hemro (1) a lavare, n'eus ket pell: « N'eus mui a zorserezed; holl int maro. Breman ez eus hanter kant vloaz avat, ez oa c'hoaz anezo. Me va unan am eus anavezet Katou ar Zorserez. Eur veureuri vihan a oa ganti, hag e tisplije dezi gwelout ar c'houn (2) o tont war he douarou. An dud a lavare e troe Katou e gad, pa gare. Mar beze eur c'had bennak trec'h d'ar c'houn, e veze graet Sorserez Flandrers anezi: hennez oa hano ar vereuri. Goap a ree eus ar c'houn: chom a rae d'o gedal, ha pa vezent deuet tost, ec'h heje he zammig lost, ha dao kuit! Eur wech, Katou a yeas da di eun amezeg da glask eur podad laez, ha ne voe ket roet dezi. Pa voe kaset ar zaout da zoura, unan anezo a voe dalc'het en eun tu bennak dre he c'herniel, ha n'helljod ket he diluia ken na deuas Katou. Biskoaz ne voe nac'het laez outi goudeze. — Eur wech all e kasas he boutou d'ar c'here da zresa. Henman ne fellas ket d'ezan ober al labour. Prest goude en doe c'hoant da zével diwar e dorchenn: biskoaz ne voe gouest da zibrada. « Petra a c'hoarvez ganeoc'h 'ta » eme an amezeien. « N'hellan ket distaga dious va zorchenn » emezan. « Me zo sur,

(1) Eun den euz a vro Gembre. — Ar c'houn = ar chas.

eme unan anezo, eo bet Katou aman. » — « Ya avad, eme ar c'here, ha n'eo ket fellet d'in dresa dezi he boutou. » Klasket voe Sorserez Flandrers, hag e teuas. « Me n'hellan ket finval ac'halen » eme ar c'here. « M'her gwie a-walc'h » emezi. Hag hi mintuka dezan e zaoulin epad eun netra a amzer; ha kerkent e c'hellas sevel. Katou a oa anavezet mat evit he zroiou kamm, hag an holl er barrez ha tro-war-dro o doa aoun da zigouezout ganti en hent pe da veza deuet fall ganti.

Eur zorserez all a oa c'hoaz, he hano Dorothe Charlès. En deiz ma varvas e voe eun arne spon-tus goude ma voe kaset he c'horf d'an iliz. Kurun a oa, luc'hed forc'hek, ha glao beuz; ha tenval e oa evel en noz. An dud a gredé edo an Aotrou Doue o tiskouez, e gounnar, e kenver unan hag a oa bet ker mignoun da Baolig. An iliz a voe leun a zour, ar beziou dismantret, hag ar vered laket en eur stad truezus.

Eur merour a lavare en doa anavezet en e yaouankiz eur zorserez hag a vez e Porz-Kaol o werza listri pri. O chom edo, emezan, en eun ti disto hag hanter gouezet en e boull. Eur vaouez vras oa, teo, eun dremm gouez dezi, daoulagad lemm ha doun dindan he malvennou, garo he mouez evel hini eur gwaz. « Eur wech, emezan e voen touellet gant eur mignoun da vont d'he gwelout, evit gouzout petra oa gouest da ober. Aoun a-walc'h am oa; hag eus eun tu all ne felle ket din tremen evit eur paotr laosk hag aounik dirag eur mignoun hag a oa dispount ha diskredik. Skei a rejomp war an nor, hag an hini goz a deuas da zigeri. Lavaret e vije bet e lenne ar pez a oa en hor spered. « Gouzout mat a ran, emezi, ne gredit ket em galloud; hogen her gwe-

lout a reot gwelloc'h eget n'en deus den all her gwelet biskoaz. » Neuze hon digemeras en he zi. Set' ama ar pezh a oa en he c'hampr: teir skabell tridroadek, eun daol hag a horjelle, tri gaz du hag a zelle ouzomp gant daoulagad tan, teir vran zu hag a gwage en eun doare dic'hiz gant eur vouez « Kc'hogennok ». Tan tavar'h a oa en oaled, hag e kichen, eur gaoter hag eur zac'h. Tennia a reas diou skabell a zindan an daol, hag hon pedas da azeza. Neuze, gant eun tamm kleiz, e verkas eur c'helc'h war leur an ti. « Sellit ouzin-me, emezi, ha na livirit ger. » E kreiz ar c'helc'h e lakeas eur glaouier, ennan eun nebeud glaou tomm ha war ar glaouier e lakeas ar gaoter hanter-leun a zour. Neuze e lavaras d'am mignoun tostaat, hep dont e diabars ar c'helc'h, e tigoras ar zac'h, hag e tennas anezan a hep seurt traou da deuler er gaoter. Kaout a rea deomp an traouze a oa henvel oud eur penn-marzo, eskern divrec'h ha divesker tud, hag eskernigou loened bihan. Endra m'o zaole er gaoter e c'hrosmole komzou ha ne ententemp ket. Pa vervas an dour, ar zorserez a roas d'an hini a oa e kichen ar c'helc'h eur werennad dour bero: « Sellit, emezi, oud ar gaoter a dreuz ar werenn-ze. » Hag hen ha sellit, ha gwelet stumm eun den etouez an aezenn domm. « Petra a welit? » emezi. « Gweloud a ran, eme heman, va breur gwisket egis kustum, en e zav war bont e lestr. » E vreur a oa eil mestr war eul lestr. « Pe seurt stumm a zo varnezan? » eme ar wrac'h koz. « Drouklivet eo, ha dremm eun den klanv a zo varnezan. » « Petra 'ra? » — « Pignat oud ar wern. » — « Warc'hoaz, da hanter-noz, eme ar Zorserez, pa vezo diskennet ar mor, it da Veg ar Zorserezed, chomit

gaout war eun dro gant o denved, keit ha ma vez eno epad eur c'hard-eur, ha sellit mat ouz ar mor. It hoc'h unan; anez ne welot netra. N'ho pezet aoun ebed, rag n'eus ket a beadra. Deuit davidon-me en deiz warlerc'h. »

An den yaouank hag en doa c'hoant da velout penaoz e troje an abadenn, a reas ar pezh a oa bet lavaret d'ezan. An noz a oa kaer, al loar a bare, ha chom a reas eno an amzer merket. Abenn daouzek munutenn e klevas eur vouez o klemm hag o ouela, dres e doare ar geheraez, ha kerent an dour a deuas da veza amsklear. Spountet ha strafuilhet e tec'has ac'hano a nerz e zivesker. Pa dostae oud ar gêr, e figouezas gantan eur pikol ki Douar-Nevez o treuzi an hent. O kredi ez oa eur c'hi dianket, e reas allazig dezan, hag hen digasas gantan betek e di. Hogen, digouezet war an treuzou ez eas da netra. En deiz warlerc'h ez eas david ar zorserez, hag e lavaras dezi petra a oa c'hoarvezet. « Ar c'hi ho peus gwellet, emezi, eo ki an Anaoun (Cwn annwn), hag a verk eo maro unan eus ho kerent. » — Tri devez goude, al lestr m'edo e vreur eil-mestr ennan a voe dismantret ouz ar c'herreg, e vreur a voe beuzet, hag e gorf digaset gant red ar mor beteg an aod, dres e skoaz Beg ar Zorserezed e kichen maner Run ar Vran.

Bez ar Brezelour

E bro Gembre, e tu ar c'hresteiz, etouez ar c'hra-gou gouez ha treut, ha n'eus enno den krouet nemet eur mesaer bennak o tiwall e zenved, ez eus eur *C'histaen* da lavaret eo Bez eur brezelour, ha tost dezan traou koz hag a verk ez eus bet eno gwechall soudarded Rom o chom, eur c'hamp roman. Pa zigouez gant daou pe dri vesaer en em

ar re-man o peuri an nebeud geot treut a ziw an el lec'h-se, e tiverront o amzer o komz divar benn traou c'hoarvezet hanter-kant, ha marteze zoken kant vloaz 'zo. Setu aman hag a zo bet lavaret ganto divarbenn Lewelyn, mab da eur merour hag a veve breman ez eus eur c'hant vloaz bennak.

Eun deiz, Lewelyn a en em gavas gantan eun divroad, dihenchet e kreiz ar c'hragou. Henman a c'houennas outan an hent d'ar geriadenn dosta. « Kredi a ran, emezan, eo red din tremen ebjou ar *C'histvaen* ha kamp ar Romaned. » — « Ya, avat, aotrou, » eme Lewelyn. — « Hag anaoud a rez ar marvailh koz diwar o fenn? » — « Nann, aotrou, e doare ebed. » — « Mat, eme an den, set' ama petra lavare va floc'h pa ne oan-me c'hoaz nemet eun tammig krouadur. Sperejou (speziou tud varo) emezan, a vez gwelet eno; ha ma n'am c'hredes ket, kea var al lec'h da noz Gouel Mikael, ha gra tro an arched-vaen (Cistvaen) en eur lavaret heb ehana:

Ebars, mar plij, me a yelo, da welet piou a c'hounezo. Mar d'es ebars, gant a ri, dindan boan a varo, bale eneb tro an heol. »

« Evidon-me, eme Lewelyn, n'her grin biken; me ne gredan ket er seurt sorc'hennou-ze. »

An divroad a rae eur c'hoarz divalo; ha gant eur vouez c'hoapaüs: « Gwelet e vezo, emezan; furoc'h tud egedot-te a zo bet red dezo kredi e galloud an Hini n'heller ket e welet. » Hag hen mont kuit a dreuz ar c'hragou, ker buan ha pa vije bet skubet ac'hano gant eur fourrad avel; ha koulskoude, eme Lewelyn, n'oa ket eur mouch avel. Beteg e varo, mab ar merour a gredas start ez oa an divroad-se mestr an droug-sperejou, an diaoul m'hen argars.

Lewelyn n'en doe koun ebed anezan bete ma teuas ar radenn da velenà hag ar brug da ruzia war ar c'hragou. Neuze e lavaras outan e unan. « Daoust ha gwir e ve e vez gwelet eur sklerijenn war ar *C'histvaen*? Na vezin tamm ebed gwasoc'h goude rei eun taol lagad. »

Deiz Gouel Mikael a oa evel eun devez hanv: trouz ebet nemet gant diwaskell ar glujiri o tarnjal. Pardaez divezat anezi, Lewelyn a yeas en eul lec'h hag e c'hellet gwelet mat an *Arched-vaen* hep mont re dost. An heol dare da guza a bare splann war ar radenn, melen-aour ha var ar brug brun: eun dra vras ha dudius da welet. Lewelyn a zelle, evel pa vije oc'h huvreal: ha ken drellet oa ma kouezas kousket. Pa zihunas, al loar a oa savet hag a bare adrenv ar c'hragou evel eur bladenn aour. Sellet a reas etrezek ar *C'histvaen*: Ya, gwir pater oa: edo eno! Eur sklerijenn skedus ha n'oa ket eus ar bed-man a bare war Bez ar Brezelour hag a dreuze Kamp ar Romaned. Eun dra bennak a boulze Lewelyn hag a lavare dezan tostaat. Petra oa ar sklerijenn-ze? Red mat oa dezan her gouzout. Ha setu hen da ober tro ar Bez, evel en despet dezan, en eur lavaret heb ehana: « Ebars, mar plij, me a yelo da welet piou a c'hounezo. » E benn a oa tomm bero hag a rea lammou diroll. C'hoant en doa da ehana, rag skuiz maro oa: war bouez trei ha trei atao en dro d'ar *C'histvaen*, ez oa aet badaouet. Edo dres o vont da azeza pa glevas eur c'harm tregarnus, hag a-raok m'en doa gellet finwal eus al lec'h m'edo, setu hen kelc'het gant *Sperejou*. Eun dra spoutus oa da welet, eun dra ha ne vije ankounac'haet biken. Eur strollad *sperejou* a oa bodet endro dezan, drouk-

livet, stumm ar vizer varnezo, goullou toullou o daoulagad; hag e sellent outan e kreiz e zaoulagad, en eur astenn o divrec'h hir hag eskernek, evel pa vijent oc'h en em erbedi dezan. Tu ebed evit tec'het. Steki a raent outan o klask redek d'an Arched-vaen, hag en o fres e chachent anezan gamto. Neuze a dreuz ar vann e voe klevet galy eun emgann. Ar *sperejou*, eus o c'hostez, a laoske youc'hadennou skiltrus ha n'oant ket eus ar bed-man; ha kerkent e savas eun trouz henvel oc'h trouz eur stourmad. War an dachenn daou *Spered* en em grogas, en eur c'hrogad heb esper. Pa zavas ar gounideg en e zav war e enebour flastret, ar vann a strakas gant youc'hadennou a veuleudi, hag ar *Sperejou* en em dennas ac'hano ken trumm ha m'oant deuet.

Spourounet holl, Lewelyn a grene eus e oll izili. Pa zellas etrezek ar Bez, e lec'h ar sklerijenn ne velas nemet bannou alaouret loar-gann an diskar-amzer. Diskenn a reas diwar ar c'hragou buanoc'h eget n'hen doa c'hoant: e ziouc'har a oa dinerz, hag e gorf sklaset ne rea nemet krena. Deuet oa an deiz p'en em gavas er ger; ha pa lavaras n'edo ket mat war e du, e dud a lavare: « N'eo ket souez, pa 'z oud bet diskiant a walc'h evit chom epad an noz pad da gousket war ar c'hragou. »

En deiz varlerc'h oa klanv ar paotr, klanv da vat; hag epad meur a zizun hen doe da c'houzanv eus « an taol a oa bet skoet en e wazied » evel a lavare an Doktor. Ken na oe deuet mat war an oad, ne gomzas da zen eus ar pezh en doa gwelet etal ar *C'histaen* war Gragou Bro-Gembre.

Bras-troet diwar ar Zaozneg gant
YANN GOSTARREUN.

KELEIER AR MIZ

Ar Galon Zakr

Eus lizer Koräz 1929 an A. Duparc, e tennomp ar penad kaer-man :

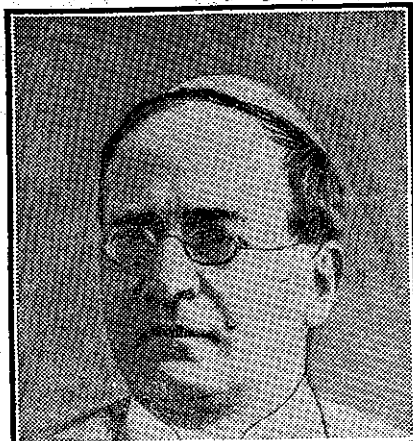
Marteze ez eus familhou ha n'eo ket enno gwall garet ar C'hist. Digemeret e vez e lezenn. Ezomm a zo anezan evit dimezi hag eur wech bennak c'hoaz, beb an amzer, e vez pedet da dostaat. Met goudeze, ne weler ennan nemet eur mestr kalet ha garo, a vije dies da c'houzanv, ma vije roet d'ezan re a blas en ti. Ne c'houlenner netra digantan nemet kement ha m'eo ret hag e vez evel mall d'e gas kuit. Hep keuz her gweler o tec'hout ha marteze gant joa. N'eus ket a garantez evitan.

Dre c'hras Doue, en hor parrezioù e weler traou laouennoc'h. Bez ez eus tiez hag ar C'hist-Roue a zo kemeret enno evid eur mignon, eur mignon tener. Doujet eo ha pedet e vez ha sentet e vez ouz e lezenn. E skeudenn a zo laket er plas kaera e kichen portrejou ar gerent hag ar vignoned. Ennan e sonjer pa vez kanv, pa vez joa, pa vez eur gouel bennak er familh. Gouelioù ar Galon Zakr a vez enoret; an hini a deu en ti en hano ar Galon Zakr a vez digemeret mat. En eur ger, karantez a zo evitan ha n'eus mui netra ken da ober, kouls lavaret, evit konsakri ar familh d'ezan.

Bez ez eus, er fin, tiez e gwirionez kristen, hag a zo santel evel ilizou. Ato eman enno ar C'hist-Roue, nann hepken evel test, met evel mignon. D'ezan ar plas kenta, p'eo gwir eo ar Mestr hag ar Roue. E skeudenn a zo a wel d'an holl, er plas enorusa. Anavezet eo gand ar familh e vuhez, e vertuzioù, e basion, e varo, e c'hloar. Dirazan mestr an ti en deus lennet an akt a gonsekrasion d'ar Galon Zakr ha lenn a ra a-nevez an akt-se alies. Bemdez an holl a vez gwelet oc'h en em voda endro d'ar skeudenn evid ar pedennou.

Troni ar Galon Zakr er familhou, setu eun dra aes da ober hag a zo gouest da zigas santelez er familhou, ha dre ar familhou, er vro a-bez.

Ar Pab-Roue

H. T. S. ar Pab Pi XI
hag ar C'hardinal Gasparri

Ar Pab, evit gel-
lout kas, ervat, an
Iliz, en dro, dre
holl rouanteleziou ar
bed, a rank beza
roue : arabad e vefe
dindan galloud den
ebed; ar wirionez-
se, ar gristenien o
deus hen anavezet
adalek ar c'hante-
jou kenta ha setu
perak o deus asten-
net, tamm ha tamm,
leveou Sant Per, be-
teg ober anezo eur
rouantelez gant Rom
da gêr-benn.

Madou an douar-
man a zo touellus
ha tud a zo ha n'int
ket evid o daouarn.
Napoleon eo ar
c'henta a gredas,
laerez e rouantelez
digand ar Pab, d'ar
17 a viz mae 1809 ;
an nerz a oa diouz
e du; kerkent Pi
VII, evit difenn e
wir, a daolas an es-
kumunugenn war al
laer ha war ar re a
roe an dourn d'e-
zan: « O! n'eo ket
an dra-ze, eme an
Impalaer Iorc'hus,
eo a lakaio an ar-
mou da goueza eus

a dre daouarn va
soudarded. »

Pemp bloaz goude,
trec'het e Waterloo
ha milliget gant añ
holl vammou, Napo-
leon a ranke mont
d'an harlu endra
ma tizroe ar Pab da
Rom, anavezet a-ne-
vez evel Roue, gand
an Europ a-bez.

D'an 20 a viz
Gwengolo 1870, dis-
pac'herien an Itali,
o kemerout skouer
war dispac'herien
Frans, a ziframmas
e rouantelez digant
Pi IX, ha Viktor-
Emmanuel, ar roue
nevez, a ziazezas e
dron er C'hirinal.

Adaleg neuze ar
Pabed, an eil war-
lerc'h egile, hep la-
kât o zreid er mêz
eus ar Vatikan, a
embanne o gwir ha-
gand an amzer o
gwir eo a zo deuet
da veza trec'h.

D'an 11 a viz
C'houevrer, diweza,
d'an taol a greisteiz,
e palez al Latran,
ar c'hardinal Gas-
parri en hano Pi XI
hag an A. Mussolini
en hano roue an Itali, o deus sinet eun emgleo a ro d'ar
Pab e holl c'halloudou a roue hag ar pez a wenne kaout
eus e rouantelez a-wechall.

Victor Emmanuel
ha Benito Mussolini

Kelou mat an emgleo-se en deus fuilhet levenez n'eo ket hepken eus an eil penn d'egile d'an Itali, met ivez dre ar bed kristen a-bez.

Gwerzion kaer an A. Guillou :

*E Rom hag e kals broiou, eo gwasket an Iliz,
Peurlaeret eo he madou, gand' enebourien kriz,
Hirra ma c'heller gwelet, er mor 'z eus tarziou gwenn,
Bagig sant Per 'zo strinket, eus eur garreg d'eben!*

hag a zo bet gelllet o c'hana e Folgoat epad 58 vloaz n'int ket ker gwir ken, a drugarez Doue; daerou ar Pab a zo troet e levenez: *Déo gratias!*

Kanerien an teltou rus

Skriva a raer d'eomp:

Pl. ar 6 a viz Genver 1929.

...Kenvroiz karet, anaout a rit, m'oarvat, foar Ket ar Genver, e Lesneven; daoust m'oa yen, rak kazerc'h a rae, e oa bet kals tud. Mat, me a oa bet ivez, pa rankan lavaret. Goude beza graet eun dro e plas ar zaout hag e plas ar c'hezeg, ec'h en em gavis e plasenn ar yaouankiz.

Eno e welis eun telt rus tan, savet dreist pennou an dud, setu ma tostais ivez da welet petra a oa a-nevez: Eur gwerzer soniou eo a oa o youc'hal eno, a bouez penn, o klask lakaat gwenneien da goueza, en e c'hodell; eun tamm muzik a oa gantan ivez oc'h ober trouz; kemm bras a oa avat etre ar zonerez-se hag hini ar Bleun-Brug, rak ar biniou a laka levenez er galon.

P'edon o tizrei dious ar stal, setu ma en em gavas va faeron ganen: Sell 'ta, te a zo aze, ivez; filhor?

— Ya! emev.

— Evelato n'ez peus prenet son ebet digant paotr e delt rus?

— A! nann, avat.

— Mat, ma 'z peus c'hoant d'her gouzout setu aman petra eo an dud-se. Ailhoned int ha n'o deus na feiz, na reiz hag ar pez a glaskont eo difeiza ha divreiza ar yaouankiz a vez sot a-walc'h a-wechou da rei d'ezo o feziou melen.

Ar re-ze, ma n'o divije ket a vara diouz er vicher-ze, a glaskfe buan eun all.

— Ma rafe an holl ebeldon, ne c'hoarsfent ket kalz, diouz an noz o kounta o mouniz.

Eur c'houer yaouank.

Dleet e vefe da holl yaouankiz Breiz heulia skouer vat al leonad yaouank-se ha lezel o marc'hadoùrez diskempenn gant Gallaoued an teltou rus.

Daoust ha tud Pariz a bren soniou Breiz?

Nann, n'eo ket 'ta! Mat, greomp eveldo ha lezomp soniou fous Montmartr gand' ar Barizianed: graet int evito koulskoude!

Prezegennou er Gambr diwarbenn an Alzas

Kals prezegerien ha kals komzou, kals trouz ha nebeud a c'hounidou, setu aze ar varnedigez wella a oufed da zougen war ar prezegennou hir graet er Gambr, diwarbenn an Alzas, er sizuniou tremenet.

Ar C'houarnamant a felle d'ezi kaout eno, evel ma klask kaout e Breiz, dispartierien hag a zo arc'hant an Alamagn o koueza bemdez en o godellou, met kaer he deus bet o c'hask n'he deus ket o c'havet.

Unanig bennak eus kannaded Breiz o deus komzet ivez: gwelloc'h e vije bet d'ezo tevel.

Evel a lavar Henry Bordeaux a zo gwir: « *Faire juges de problèmes qui les dépassent d'aussi médiocres assemblées, c'est le vice du parlementarisme : on ne travaille jamais bien quand on travaille en tas.* »

Ya! lakat tud hag o deus ken nebeud all a anaoudegez da zibuna kudennou ha ne ouezont ket dionz pe benn mont d'ezo a zo diskouez n'emaer ket o klask digas gwellaenn er vro met kentoc'h o klask trei pep tra war an tu eneb.

Ar pez a zo ker sklaer hag an deiz hiviziken, da vihanan, eo e ranko hor Gouarnamant, dre gaer pe dre heg, nevezi dizale he lezennou evit ma ne waskint ket ken na feiz, na yez, na doareou-beva hini eus ar poblou dishenvel a zo o c'hebestre etre he daouarn: kalet e kavo kement-se, met eno e ranko koueza n'eus ket da lavaret nann rak an holl, dre holl, her goulenn.

Eured daou vreizad

D'an 31 a viz Genver eo bet eureujet e Landreger, en iliz-veur sant Erwan, an Aotrou Yann Sohier hag an dimezell Annaig an Den.

Hor gourc'hemennou kalonek d'an daou bried nevez.

Eur c'helc'h studierien

Hor mignon C. Lainé a zigas d'eomp kelou ez eus bet krouet e miz kerzu diweza eur c'helc'h studierien vreizat e Paris: 25 ezel eus a bep Skol-Veur int ennan hag eun douñenn all zo c'hoaz hag a zo troet mat outo hag a deüo daveto ivez dizalc, sur a-walc'h.

Eur c'helou mat eo: ra badint da labourat ha da vont war gresk: ar yaouankiz: eno eo eman an dalc'h.

Pennadureziou ar Frans

Etouez an 20 Aotrou bras a zo breman, e penn uhela ar C'houarnamant, e kaver :

4 dizemez

2 zimezet disher

1 divorset

8 ha n'o deus nemed eur bugel

4 ha n'o deus nemed daou vugel

1 hepken hag en deus pevar bugel.

An 20 penn brasa a zo er Republik, en deiz a hizio n'o deus eta nemet 20 bugel etrezo o 20; hag oc'h souezet o klevet tud ar Beljik o lezhenvel ar Frans: « Bro ar c'havellou goullou renet gant tud disher! »

Gant skoueriou evel ar re a ro d'eomp hor pennadureziou e vez laket eur vro da goueza en he foull ha ne vez ket pell!

Ar brezoneg beo

Savet ez eus bet, er miz tremenet, e Brest, eur skol evit deski brezoneg d'ar re n'her gouezont ket. Ne gemerer netra gant ar re a veñn mont d'ez. E sal vras an *Ouest-Eclair*, plasenn Wilson, e vez roet ar c'henteliou, d'an noz, goude koan. Setu aze labour hag a dalv ar boan komz anezan ha salo e vefe graet kement all, e kement ker hag ez eus enni Bretoned ha ne ouezont ket o yez.

Y. V. P.

DIVINADENNOU MIZ MEURZ

I. — Ar c'harre sebezus

Renkit ar 16 niverenn genta e 16 karre bihan en hevelep doare ma kavoc'h ato 34 e pevar garre, en eur ober ar gont eus a zehou da gleiz, eus an nec'h d'an traou hag ive e kroaz.

II. — C'hoaz ar c'harre sebezus

Gant eur groaz, rannit brema ar 16 karre bihan e pevar rumm a bevar garre pep hini. Renkit a nevez ar 16 niverenn genta er c'harreou bihan en hevelep doare ma kavoc'h a-nevez ivez 34 e pep kazell eus ar groaz.

III. — Ato ar c'harre sebezus

a	b	b'	a'
c'	d'	d	c
c	d	d'	c'
a'	b'	b	a

Renkit c'hoaz eur wech ar 16 niverenn genta er 16 karre bihan en hevelep doare ma kavoc'h ato 34 en eur lakât e boutin ar c'harreou a, a, a', a', b, b, b', b', c, c, c', c', d, d, d', d'.

Teir divivadenn digaset gant eur mignon da Feiz ha Breiz o chom e Bro-Wened.

IV. — Renkit al lizerennoù a zo aman warlerc'h evit kavout ano eur barrez eus a Leon. — Goude, tennit an drede hag an naved evit kavout ano eur barrez all eus an hevel-lep kanton

VURPONLIGE

Digaset gant Roz ar Guen, Treglonou.

V. — Me em eus evit va difenn
Ouspenn eur c'hant a vevelien,
Kerkent m'en em gavan nec'het
En o c'hreiz ez oum dastumet.

Digaset gant Clet, Coz, Cleden-Cap-Sizun.

ALIOU. — 1. Digaset respontchou tri miz kenta ar bloaz a benn ar 15 Meurz da zivezata da: M. Guillou, Plouider. — 2. Ar re o deus gounezet prizioù er bloaz tremenet, heb beza roet o ano gwirion, a zo pedet da lavaret piou int. Anez ne c'heller ket kas d'ezo o frizioù.

Emgleo Sant Iltud hag ar prizioù katekiz

Pedi a reomp an Aotronez beleien a ro levriou e prizioù da vugale o c'hatekiz da vont da ober eur zell ouz stal Emgleo Sant-Iltud, 4, straed ar C'hastell, Brest.

Kaout a raint eno levriou brezonek nevez, skeddennaouet kaer, mat ha marc'had mat.

An niverenn-man he deus eur stagadenn a 8 pajenn a gasomp hepken d'ar re eus hol lennerien a zo koumanantet diouz ar bloaz ha d'ar re her goulennno ouzomp.

Feiz ha Breiz

KLOERDI KEMPER

Hon holl lennerien a oar eo bet diframmet kloerdi bras Kemper digant e wir berc'hen, breman ez eus daou vloez war nugen, ha n'eo ket bet falvezet gand an Departamant, paour, war e veno, her gweza, d'an Aotrou 'n Eskob a ginnige eur milion evitan, warlene.

An ti eman ar gloareged ennan breman, ha n'eo ket bet graet evito, a zo kals re striz diouz o niver; eur c'hloerdi nevez a zo ezomm da zavel e Kemper hag eur c'hloerdi nevez a vezo savet rak an aluzen a zo pinvidik ha n'eus ket eur c'hristen en eskopti hag en defe ar galon da jom hep rei e brof d'an A. Duparc pa astenn e zourn evit klask arc'hant da zavel eun ti d'e gloer.

Darn a c'hino marteze hag a lavaro: — Ar veleien a vez atao o kesta; me pa 'm bevez eun ti da zavel a rank herzel ouz ar mizou!

—: O! n'eo ket souez; pa zavit ti, c'houi her sav evidoc'h hoc'h-unan ha nann evit re all; dileet eo eta ec'h harpfech hoc'h unan ouz ar mizou ho pezo gantan p'eo gwir e vezoc'h hoc'h unan o tenna talvoudegez anezan; met an ti a zo ano anezan, an Aotrou 'n Eskob her sav nann evitan e-unan, met kentoc'h evidoc'h, evit sevel danvez beleien d'eoc'h, ha setu perak e tleit dont war e zikour.

Ar c'hloerdi nevez-se a vezo savet e Kerfeunteun, harp e Kemper, war an hent a ya da Di VAMM DOUE, e kichennik Mesirien, eur maner koz hag a zo bet

douget e ano, er XVII^{ot} kantved, gand eur skrivagner breizat, Guy Autret, a labouras kals war vuhez hor sent ha war istor hor bro, — ha desket e vezo ennan d'ar gloareged bale war roudou mibien ar sklerijenn a lakas ar feiz kristen da ziouan e Breiz-Izel.

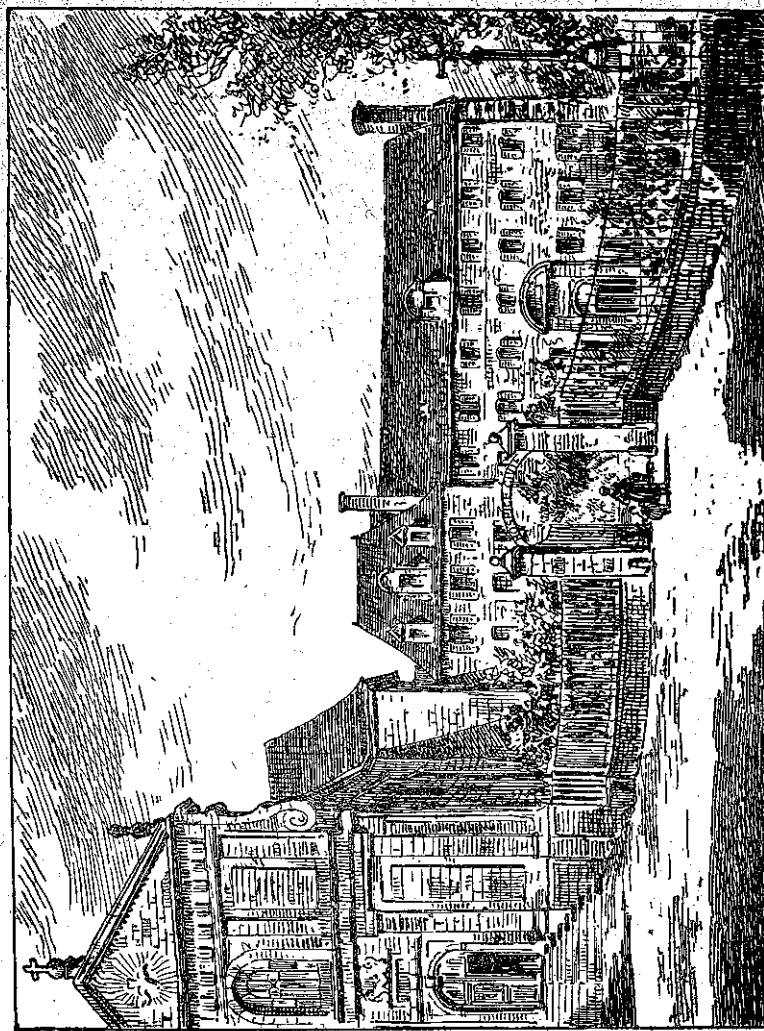
Gwechall ne oa ket a gloerdiou; pep kloareg a rae e studi, gwella ma c'helle, gant beleien e barrez, pe en eur manati, pe e skoliou ar c'heriou bras; an deskadurez a daped evelse ne veze ket dreist ha setu perak penadureziou an Iliz bodet e Trent a roas urz, d'ar 15 a viz gouere 1563, d'an eskibien da zewel kloerdiou evit kelenn enno ar baotred yaouank o devoa youl da vont da veleien, met an urz-se ne voe gellet senti outan nemet gand an amzer.

En e « *Statuts synodaux* » moulet er bloaz 1630, an A. Rieux, eskob Kastell-Paol, a anzav e oa en e amzer, beleien ha ne ouient ket a c'halleg hag e kav an dra-se mantrus: en hon amzer e kaver ivez, e Breiz-Izel, beleien ha ne ouezont ket a vrezonég hag an dra-se a zo mantrusoc'h c'hoaz rak ar veleien a dle da genta ha dreist pep tra gouzout yez ar vro m'emaint enni o chom: anez pe seurt vad a raint? N'eo ket d'ar gristenien eo deski galleg ar veleien met d'ar veleien eo deski brezoneg ar gristenien int karget da gelenn.

Kloerdiou a zo ezom eta evit deski d'ar gloareged ar yezou o devezo ezomm da implija divezatoc'h hag ar skianchou sakr o lakaio da veza gouest da ober ar pezh a zo e karg eur beleg.

*

Er bloaz 1669 eo e stagjod gant kenta kloerdi Kerne hag an hini a labouras ar muia evit lakat her sevel oa person Plougerneve, an A. Mauris Picot a Goathual. Beva a rac divisa ma c'helle ha brud en doa da veza re biz en holl: pa gawe d'ezan en doa dastumet eun dournadig mat a arc'hant ez aes da gaout an A. Coet-

Kenta kloerdi bras Kemper
laket da ober ospital

logon a oa neuze eskob e Kemper hag e tisklerias d'ezan e youl da zevel eur c'hloerdi.

An Aotrou 'n Eskob a lavaras d'ezan raktal: — Evit sevel eun hevelep ti eo red kaout kals arc'hant ha n'eo ket da lavaret ho pije mil skoed da rei d'in!

— : O! muioc'h eged an dra-ze am eus, avat, Aotrou 'n Eskob: 8000 skoed a c'hellan da rei d'eoc'h.

An A. Coetlogon a gemeras e brof digant person Plougerneve goude beza roet da anaout d'ezan e vije savet dioc'htu daou gloerdi, unan bihan e Plougerneve hag unan bras e Kemper evit ma vije aesoc'h a-ze d'an Aotrou 'n Eskob teurel evez war e gloer.

Dre gemennadurez an 28 a viz east 1669, an A. Coetlogon a zavas e Kemper eur c'hloerdi gant dek beleg en e benn; unanig bennak amezo a vije o chom e Plougerneve; « N'eo ket a-walc'h, emezan, er gemennadurez-se, gouzout galleg evit mont da veleg, rak ma ouezer galleg, e Kemper, er parrezioù all ar yez-se n'eo ket anavezet kouls lavaret; red eo eta deski, ervat, ar brezoneg evit gellout her c'homz evel m'eo dleet, d'ar gristenien e vever en o zouez ha ne gomzont nemed ar yez-se bemdez. »

Dre ar gemennadurez-se ivez an A. Herry Abgrall, person Penhars, a oa anvet da rener meur ar C'hloerdi.

Ar c'henta ti a voe kemeret da loja ar gloareged oa an *Ti Gwenn* en hanter 'n hent etre dor-kêr ha Kerfeunteun. Ac'hano eo ez aes ar pevar beleg a dlie ober skol e Plougerneve hag a yeas di kerkent ha ma oa peurc'hraet an ti en devoa laket an A. Picot da zevel evito.

Evit pinvidikat ar c'hloerdi nevez an A. Picot, gant asant e eskob hag hini ar roue Loeiz XIV a stagas e barrez outan, er bloaz 1674.

E keit-se an Aotrou 'n Eskob, e Kemper, a brene, digand an Itron Kelen, maner Krec'h-Euzen a voe kempennet ha kresket evit hel lakat da dalvezout d'ar

gloareged. An A. Coetlogon a ziazezas maen kenta ar mogerioù nevez d'an 21 a viz ebrel 1678; an eil a voe diazezet gant dean ar chaloniad hag an trede gant dean ar bersoned.

An A. Coetlogon

Er bloavez warlerc'h e oa peurzavet ar chapel ha beleien nevez a voe graet enni da zul an Dreinded.

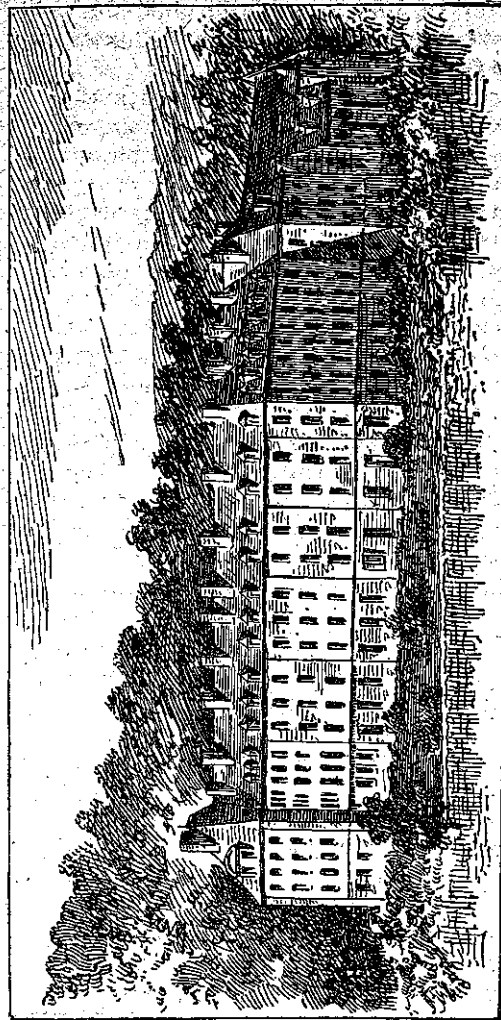
An A. Abgrall a varvas er bloavez-se ha war e lerc'h, an A. Picot, ha goudeze an Aotronead Paillart ha Rannou a renas ar c'hloerdi nevez. Leveou a voe roet d'ezan. Fransez Kergoet, aotrou ar Guilly, e Lothey, bet barner e Kemper, a stagas outan tregont lur

leve. Franseza Penault a roas d'ezan an holl wiriour he devoa war Gerogon, e Gourlizon.

An A. Rannou, anvet da rener meur er bloaz 1689 a reas kals evit lakat pep tra da vont ennan war well. Hen eo a roas an dourn da zével etin ti e Kemper evid ar retrejou ha da lakat Leanezed sant Thomas Villanova en ospital. An A. Caro, rener meur eus a 1706 da 1724 eo a lakeas sevel eur chapel, a weler c'hoaz, kals kaeroc'h eged ar genta, el lec'h ma voe laket, er bloaz 1739, kalon an A. Plœuc, eskob Kemper. An A. de Farcy de Cuillé, eskob warlerc'h an A. Plœuc, o veza ma kave paour ar c'hloerdi a stagas kals leveou outan. Ti Blougerneve ne dalveze neuze nemed evit rei retrejou; 7 a veze roët ennan bep bloaz, 4 evid ar veleien ha teir evid an dud fidel. An holl gloareged a oa e Kemper; an A. Farcy pa varvas, er bloaz 1768, a c'houlernas ma vije laket e galon er chapel hag a roas e holl levriou d'ar c'hloerdi.

D'an Dispac'h, an A. Herry Liscoat, ginidik eus a Spezet eo a oa rener meur; pemp beleg a oa gantan oc'h ober skol; 58 kloareg a oa o teski an theoloji. Holl veleien ar c'hloerdi a nac'has ober al le a c'houlenne diganto ar C'houarnamant.

Pennadureziou an Departamant hag o devoa bet lec'h d'eiñ em glemm, emezo, eus o c'hlemmou diroll hag eus o frezegennou gouest da dan-gwalla ar vro « *leurs protestations séditieuses, leurs prédications incendiaires* », a lakeas o zeurel er maez euz o zi d'ar 16 a viz ebrel 1791 hag an eskob touer Expilly a anvas, da rener meur nevez, an A. Coz, person Kastellin, ha da gelennerien an Aotroued Gac, Serandour hag Ollitraul; nebeud a gloareged a jomas er skol ganto; ar darn vrasa a oa en em fuilhet e ker hag a gendalc'he da gemeret kenteliou gand o mistri koz; ar gwel a gement-se a lakeas tud rus Kerne da vont e kounnar hag e rojont urz d'an A. Liscoat da bellât diouz Kemper. Evel ma ne oa den ebet ken, kouls

Eil Kloerdi bras kemper
laket da ober kazarn

lavaret, er C'hloerdi koz, e voe laket da ober eur prison evid ar veleien vat ne blegent ket da urziou fall ar

C'houarnamant. Er bloaz 1793, ti-ker Kemper a gemeras perz ennan ha nebeut goude an Departamant a reas anezan eun ospital à 500 gwele evid ar zoudarded.

Pa voe sinet an emgleo etre ar Pab ha Napoleon, an Aotrou Andre a deuas da eskob da Kemper. Kerkent an A. Liscoat, dizroet eus an harlu, a en em glevas gantan evit adsevel ar c'hloerdi. Ar

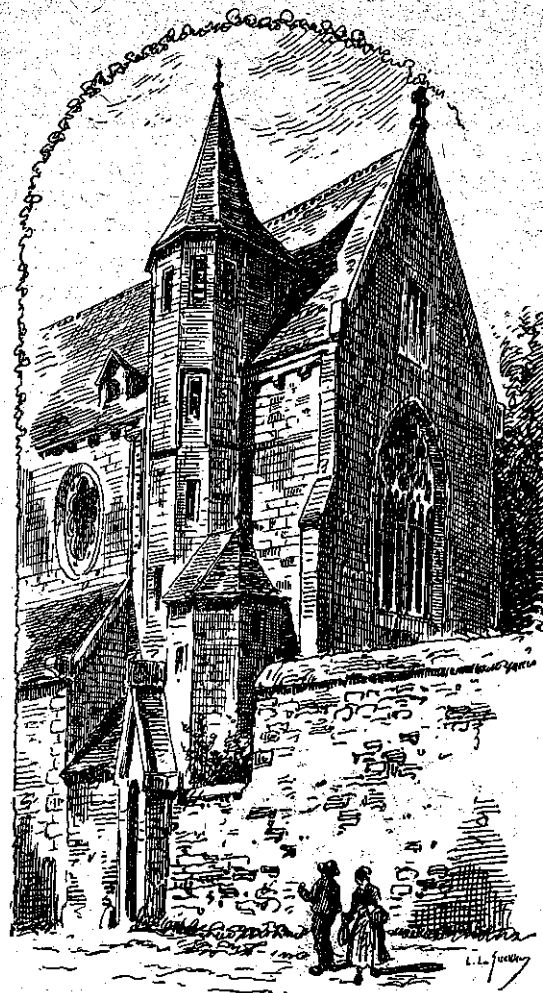
gloareged a loje, e ker, hini aman, hini ahont ha skol a veze graet d'ezo e ti Vilot. Da varo an A. Andre, an A. Dombideau de Crouzeilles a gemeras e garg, er bloaz 1805, ha raktal e klaskas kaout ar C'hloerdi koz a oa atao oc'h ober ospital; met ne c'hellas kaout netra nemed eul lodenn eus skoliach Tadou kompagnunez Jezuz.

Henvel a eure da rener meur an A. Peron, rener meur kloerdi Leon gwechall, met henman a jomas e peun skoliach Kastell-Paol. N'oa ket bras neuze niver ar gloareged: er bloavezh 1807 ne oa nemed 32. Ar zoudarderez ha brezelioù hep distak Napoleon koz a stanke hent ar velegiach ouz ar baotred yaouank.

Pa zavas c'hoant gant ker Kemper da gaout skoliach Tadou Kompagnunez Jezuz en e bez e voe kinniget meur a di d'an Aotrou 'n eskob: prioldi koz Lok-Maria, abati koz Kerlot, an eskopti koz; kinniget e voe zoken d'an Aotrou 'n eskob manati Tadou sant Dominik ha ti ar butun e Montroulez, ti leanezed santez Ursula, — el lec'h m'ema breman ar retred, — e Lesneven, eun ti bras e Rekouvrans, maner Brezal hag all; nec'het e voe laket; evelato, er bloaz 1815, e lavaras ne wela lec'h ebet gwelloc'h evid adsevel e gloerdi eget ti koz Leanezed ar C'halvar, harp e Kemper, war hent Pont 'n'abad hag er bloaz warlerc'h e voe roet an ti-ze d'ezan evid e zigoll eus e gloerdi koz kemeret gant ker da ober eun ospital.

Tiez koz al Leanezed a jomas en o sav beteg hanter au XIX^{vet} kantved.

An A. Graveran, en e vloaveziou diweza a zavas, a-nevez, kostezenn an ti e tu an hanter noz; an A. Sergent her savas e tu ar sav-heol, er bloaz 1860; An A. Gadon, er bloaz 1895, a zavas ar chapel gaer a voe konsakret gand an A. Valleau, d'an 13 a viz gouere 1897; erfin, er bloaz 1899, ar pezh a jome eus an ti koz en tu diouz al lenn, a voe diskaret d'e dro, hag adsavet kaeroc'h eget biskoaz; tamm ha tamm kloerdi bras

Traon chapel nevez
eil kloerdi Kemper

Kemper a oa deuet da veza unan eus ar re vras a oufed gwelet, ha kaeraet kals e voe c'hoaz gand an A. Dubillard pa c'hellas prena da lakat ennan kloastr godek manati Pont 'n'Abad.

Ne jom mui, en e zav, netra ebet-ken eus ar pezh a oa bet savet savet gant Leanezed ar C'halvar, nemed ar chapel savet er bloaz 1663, e weler enni c'hoaz, bez an A. Louet eur marc'h eg, breur d'an A. Louet, eskob Kemper, a voe madelezes kenan e kenver ar C'halvar.

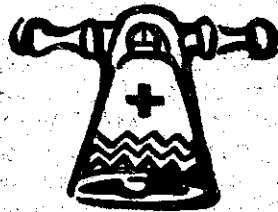
Liorzou

pinvidik hag eur c'hoad bras, gand eur gwel kaer anezan war Gemper, a oa stag ouz ar c'hloerdi-se.

Er bloaz 1907 e teuas ar zoudarded, war urz ar C'houarnamant, da lakat ar gloareged er maez eus an ti santel-ze. Abaoe, an Departamant en deus kemeret perz ennan hag e laket da ober kazarn. Ar gwer-a-liou, war ar chapel nevez, a zo bet torret; an arrebeuri a oa ebarz a zo bet dispennet; ar beziou a oa er chapel goz zoken a zo bet dismantret, war a leverer: evit lakat an ti-se da veza adarre ker kaer ha ma oa, a-raok m'eo bet diframmet digand e wir berc'hen, e vije red dispign eur bern arc'hant.

Ha p'eo gwir n'eo ket bet falvezet gant kazulierien an Departamant gwerza d'an Aotrou 'n Eskob an ti-ze hag a oa d'ezan e ranker en em glask e lec'h all; eun ti nevez a vezo savet d'ar gloareged, daoust pegeit bennak e chomo ganto: e Kemper ema toull al laer ha dre ma kerzer drezi, eus an eil penn d'egile, pa anavezer ar wirionez war an amzer dremenet, ne weler nemet tiez laeret aman hag a-hont met fallagriez mibien an denvalijenn ne deuo birviken a benn da lakat mibien ar sklerijenn da fallgaloni.

G. P.

An Aotrou Broc'h (Marvailh)

Ha klevet oc'h eus ano eus an aotrou Broc'h. Nann, n'eo ket 'ta! Ma, mont a ran da zisplega deoc'h piou e oa an den-se, ken brudet gwechall, ha petra en em gavas gantañ.

Pell amzer 'zo abaoe ma veve-heñ en eur c'hastell koant meurbet e kichenig Landerne. Anvet e oa ar c'hastell-se, Kastell Toull-al-Lern; abalamour m'oa kleuzet holl goadou ar c'hastell gant al Lern, a leverer.

Broc'h e oa lesanvet an aotrou gant an dud a veve en dro d'ezañ, abalamour d'an torchad baro hir a zouge, keit ha ken garo ha reun ar broc'hed a rede dre e goadou. Pell a oa n'hen anavezad nemet dindan an ano-se.

Eürus-tre e veve, rak ken sod oa ma krede beza gouziera den ar bed, muioc'h marteze! Eur pennad ec'h enebas outañ an dud, a-wechou. Pell amzer a oa ma ne raent mui. Ne veve, en e serr, nemet e blac'h keginerez hag e vevel. Yeun goz, a ouie tremen dioutañ. Hag e veze lorc'h en aotrou; n'en em jale ket, hag e larta e hag e tevae mantrus. Eur miz bennak a-raok ma tigor va istor e teuas d'en em boueza da di e verour. Tri c'hant nemet ugent lur a rae; ha n'eo ket eur gaou ar pez a lavaran; ma n'am c'hredit ket

goulennit ouz ar re a zo bet o sellout outan oc'h en em boueza.

Pa zave eun tamm tabut etre kouerien ha bourc'hizien ar barrez e teuent d'e gaout gant doujañs vras (me gred eo kentoc'h evit ober goap), da c'houlenn e ali; hag hen her roe gant lorc'h.

**

Eun devez edo azezet diouz taol o fibri e zoubennig fresk, pa glevas eur galoup er porz. Echu gantañ e zoubenn e tiskargas eur mell kaluriad gwin hag e kemeras eun tamm diouz ar wastell c'houek a oa trouc'het war ar ganastell.

O lakaat ar c'henaouad kenta edo pa deuas ar mevel da lavarout d'ezañ e oa eun den, Per ar Marichal e ano, o c'hortoz beza degemeret evit eun dra breset.

— Petra, eme Vroc'h, dont d'am distresa pa emañ o fibri eus ar gwella. Ne c'heus ket a vez, bilen?

Va digarezit, mestr, met lavarout a ra eo mall bras gantañ beza degemeret; komzet en deus diwar-benn Roue, diambrougadeg, ha me 'oar me!

— Digas hen 'ta neuze, ma vo gwelet!

Hag e teuas Per:

— Aotrou, aotrou, hastit afo, ar Roue 'zo o paouez dont e kêr, hag an holl vourc'hizien ho kortoz evit mont d'e ziambroug.

— Petra! ichekon! va gortoz evit mont dirak eur Roue; kement-se a drabas evit eur Roue, Perak ne rafed ket kemend all evit eur c'hlaser-bara! Koulz eo d'in chom da echui va fred. Ha te, marichal an diaoul, dillo ac'han; pe e talc'hi koun eus an hanterkant taol baz a rin ray d'it!

... Ha Per d'an daoulamm-ruz er maez, ha dao war-zu kêr.

Pa en em gavas e penn ar Pont edo eno an holl vourc'hizien dirak ar Roue.

— Petra, emezañ, ne deu ket c'hoaz hoc'h aotrou?

— Na deuit ket zoken, eme Ber.

— Ha perak 'ta?

Hag e tiskuilhas penaoz en doa respontet ar Broc'h, ha penaoz e oa bet taolet heñ er maez.

Ker kreñv e c'hoarzas ar Roue ma vije bet klevet eus an eil penn d'egile a Lesneven (red eo d'in lavarout deoc'h en doa ar Roue eur palez kaer e Lesneven, unan eus kaerion-penn e rouantelez); met en e c'hoarz e welet e veize eun dro gamm bennak.

**

Edo an aotrou o tistalia pa zigoras ar mevel an nor da eun den stummet kaer, gant eur c'hleze euz e gostez; a lavaras:

— Evel ma n'oc'h ket deut davedoun e teuan da vedoc'h!

— C'houi eo eta ar Roue?

— Hep mar!

Ar Broc'h na savas ket zoken evit her saludi, pe da ginnig d'ezañ eun dra bennak.

— Brud ho kouiziegez vras, a gendalc'has ar Roue, a zo deut betek va falez. Kalz c'hoant am boa d'ho kwelout abalamour da dri goulenn en deus graet roue ar vro nesa ouzin, dindan boan a vrezel. Hag ober a rafec'h d'in ar vad da respont d'an tri goulenn-se?

— Ya, ma n'eo nemet-se; ha ma vefe brezel!

— Ma, setu amañ neuze ar pezh a c'hortozan euzoc'h:

« C'houi a responto d'an tri goulenn amañ war-lerc'h:

1°) ped steredenn 'zo en neñv?

2°) pegeit e llakafen da ober tro ar bed?

3°) Petra soñjin d'ar mare ma vezoc'h o respont d'in; ha perak e faziin o soñjal kement-se?

hag an dra-se dindan boan da veza kaset ha digaset

dre straedou Lesneven, da zeiz ar marc'had, gant daou lakez o lopa warnoc'h.

A-benn eur miz amañ, da lavarout eo d'ar sadorn 25 a viz mae, peogwir emañ hizio ar 25 a viz ebrel, c'houi a deui d'am falez da Lesneven. Ma respontit mat d'am goulennoù ho po maner Kerbaleet e Plouzeniel; ma faziit, avat, d'al lun 27 e ouzoc'h ar pezh ho kortoz. »

Evelse e komzas ar Roue, hag o tenna e dog e kimpadas.

**

— Petra soñj ar Roue, eme neuze ar Broc'h, o rei d'in seurt goulennoù. Met na me zo sot: ha n'oun ket evitañ koulz hag evit ar re-all brasa gouizieg Bro-Leon a-bez. Evelse 'ta, kousto pe gousto, respont a rin d'e c'houlennou, ha pa rankfen dizec'ha war va zreid.

Hag ez eas d'ober eur mored.

Dihunet, e lavaras d'e vevel:

— Diskenn a ri an holl levriou skiant koz a 'zo er c'halatrez.

Saouzanet eun tammig e chomas Yeun o klevout eur seurt gourc'hemenn: n'oa ket boazet e vestr da studia; pemp bloaz hir d'an nebeuta, e oa abaoe ma n'oa ket bet diskennet al levriou a douez o gwiad-kevnid. Ne rammas grik koulskoude: boazet oa da senti.

Pa deuas ar geginerez da c'houlenn petra vije graet da goan e respontas an aotrou.

— Aoz d'in buan eun tamm soubenn al lard, netra gwelloc'h evit digeri ar spered, ma z'in da labourat.

Hag hi ken souezet hag ar mevel.

Dibri a reas heñ mat koulskoude arak sanko e fri el levriou koz.

.....
Eiz devez aet ebiou, lennet en doa an holl levriou

ha ger eus ar respontou n'en doa kavet. Gwelet en doa istor tud bet o klask konta ar stered, biskoaz, avat, ne oant deut a-benni; hini tud bet oc'h ober tro ar bed, lod a lakae meur a vloaz, ha lod meur a viz, hogen, piou a lavare d'ezañ pegeit e lakafe ar Roue; eus an trede, grik.

Ne zebre mui hogos netra, hag ar pezh e rae, her grae buan. Loskaat a rae e zilhad; ne boueze mui nemet daou c'hant lur.

.....
— Tra-walc'h graet war an dachenn-se, emezañ; Hag e reas kal al levriou da gaout o fouldrenn hag o gwiad-kevnid.

Eur zizunvez a-hed e tremenas etouez ar vourc'hi-zien, ar vicherourien hag ar gouerien, o c'houlenn ar respont amañ hag ahoñt, hep ober an neuz. Ne gavas ket ar pezh a glaske.

Ne gouske ken koulz lavarout berad, ne zebre tamm; debret e oa e spered gant ar c'hoant gouzout, ha koulskoude ne ouie ket.

Tremenet oa an hanter eus an amzer roet d'ezañ ha koulskoude ne ouie netra. Treutaet oa kement ma ne boueze mui nemet seiz ugent lur.

.....
Hag e lavaras da Yeun sternia daou varc'h evit ma 'z afent o daou da redek bro evit klask kuzul. Epad unnek devez e redjont evelse Bro-Leon, dindan an heol bero ha dindan ar glao, ha goude beza marc'hekaet a Landerne da Blouneour-Traez hag a Lok-maze da Roskô, e rankjont distrei d'ar c'hastell; ar Broc'h, fallgalonet, a oa ken skuizet, ma rankas chom daou devez war e wele.

Doanuis, e gwirionez, oa her gwelout; kollet e oa en e zilhad, kalz re frank. Gwelout a raed e eskern dre e groc'hen dizec'het. Ne boueze mui nemet trizek lur ha pevar ugent.

.....

Diskuitet, e soñjas, c'houervoni en e galon, ober ar pez n'en doa ket kredet betek hen, gant ar vez. Mont a reas dre ar maneriu, ar maneriu hag ar presbitaliou tro-war-dro, evit goulenn kuzul an aotrounag hag ar veleien desket; epad ma kasas Yeun gant eul dizer en eun tu-all...

... P'en em gavas Broc'h en e gastell, d'ar pardaez arak an devez bras, e vevl n'edo ket c'hoaz erruet, met heñ ne ouie ket, ne ouie ket! eun tamm fizians a jome gantañ koulskoude: Yeun marteze a zigase gantañ ar respontou. Pa erruas ar mevel e voe difaziet raktal.

Hag ec'h en em daolas war e wele, e zaouarn o kuzat e zremm; en em welout a rae, kaset dre straedou Lesneven, an dud o c'hoarzin, an daou lakez o skei gantan.

An neb en dije her gwelet d'ar mare-se, truez en dije bet cutañ; e zremm melen-du; e groc'hen dizec'het, eun tamm kroc'hen lous o c'holo eur bern eskern!

**

Tennet e voe diouz e soñjou eur pennadig goude gant gwigour dor ar gambr o tigeri. Pa savas e benn, edo ar C'hargoadig, e enebour touet, mevel eur c'houer eus ar vro dirazañ.

— Petra? te adarre, amprevan fall, petra deues da ober amañ, c'hoarzin goap ouzin, n'eo ket 'ta? bremañ pa ouzout n'oun ket gouest d'en em zifenn. Buan kuit pe bremaik!...

— Goustad, aotrou, goustadik, evit ho mad eo oun deut amañ.

— Petra, te, va gwas a enebour, evit va mad, nann, biken!

— Eo, avat! Met gortozit c'hoaz eun tammig; amzer hon eus. Evelse am eus klevet e tliec'h respont da dri goulenn?

— A zo gwir hogen, petra a ra an dra-se deoc'h ma na ouezit ket respont?

— Eo, eme C'hargoadig, me a oar respont!

— C'houi 'oar ped steredenn 'zo en neñv, pegeit amzer a lakafe ar Roue da ober tro ar bed, petra soñjo d'ar mare ma z'in d'e gavout hag e penaoz e fazio o soñjal kement-se?

— Ya, me' oar an holl draou-se!

— Lavar, lavar 'ta buan, paeet mat e vezi.

— Goustadik c'hoaz eur wech, aotrou! N'hel lavarin ket deoc'h, rak n'oufec'h ket, moarvat, respont d'ar Roue: ma a 'z aio en o lec'h — ker avat e kousto, rak me am bezo respontet evidoc'h, me am bezo miret ouzoc'h beza kaset dre straedou Lesneven, me am bezo graet deoc'h kaout kastell Kerbaleet, me am bezo...

— Tra-walc'h, na c'heller ket ober ahendall?

— Ne gredan ket!

— Ma, ma, pegement 'ta neuze e kousto d'in?

— Ker a lavaran deoc'h c'hoaz, selaouit: ma karfec'h ez afen da respont evidoc'h eo red deoc'h rei d'in:

da genta) aotre da chaseal, ha d'in, hepken, war hoc'h holl zouarou!

d'am eil) peadra da brena eur penn-ti gant diou vuoc'hig.

— Hag ho pezo mar am divec'hiit.

— Ouspenn, warc'hoaz, c'houi a ranko kemer va dilhad, ha mont da labourat, em lec'h; warc'hoaz ar beure e lavarin deoc'h pelec'h.

Hag ec'h em guitajont, laouen.

An aotrou a reas ober eur gwir fest d'e goan hag e kouskas dizoursi kaer edoug an noz.

**

Antronoz vintin, beure mat, edo ar C'hargoadig er palez hag e lakajont an eil dilhad egile.

An heol a ziskoueze e vannou kenta a-us d'ar mezeziou pa gemeras ar C'hargoadig, penn heñt Lesneven. Da zek eur ec'h erruas e kêr-benn Bro-Leon. Debret gantañ eul lein vat a grampeoz gant laez dous, e chomas da ober tro-kêr ha da sellout ouz ar staliou, betek div eur; eur ma tigore dorjou ar palez d'ar bobl.

Tremen a eure dor ar palez etre daou gaead laki-zien.

**

Gortozet e oa gant ar Roue hag e Lez. O welout an hini a grede d'ezañ beza an aotrou Broc'h, e vouzkomzas da unan eus ar re a oa en e gichen:

— Va Doue, penaoz, eo deut da veza. Lavaret am boa e vije kleuzet e zioujod ha skañvaet e gorf. Ken gwir eo ma n'hen anavezet mui.

Ober a reas sin hag an aotrou Broc'h — pe gentoc'h ar C'hargoadig — a dosteas.

— Setu amañ va den gouiziek! Deut out evit respont pe evit beza foetet.

— Evito o daou, mestr.

— Gwelomp neuze!

— Ha bez e c'hallfen respont d'an trede goulenn da genta?

— Evel ma plijo ganeoc'h!

— Nann, ne dalv ket ar boan. Goulennit ouzin respont d'ar goulenn kenta.

— Ma, pet steredenn 'zo en neñv?

— Aotrou galloudus, grit ma rafe Doue d'ezo tremen dirazomp pep hini d'he zro, hag o c'honta a rin hep ankounac'haat unan!

— Ar foet, ar foet dilun, a youc'he dija tud al lez. Ar roue ne lavaras grik.

— Pegit e lakafen da ober tro ar bed?

— Bezit mat awalc'h, aotrou; da bignat d'an heol hag e lakoc'h peder eur war 'n ugent.

An holl a youc'he gwasoc'h gwas:

— Ha respontou eo ar re-se? evit ober goap ouzoc'h eo e ra kement-se.

Ar Roue a vouz'hoarzas eun tammig.

— Finese oc'h eus, aotrou, emezañ, hag e kontan ho respontou evel mat. Gwelomp bremañ an trede, me gred ne ri ket kerkoulz.

— E petra emaoun o soñjal?

— Ez oun an aotrou Broc'h,

— Na ra ket a c'hoap ouzin!

— Ne soñjoc'h ket ez oun an aotrou Broc'h?

— Eo, avat; ne gredan ket, koulskoude, e fazifen kalz o kredi kement-se.

— Eo, fazia a rit, aotrou, rak n'oun ket an aotrou Broc'h, hogen eur paour kaez mevel.

— Ha c'houi a gav deoc'h e kredin-se? nann, re aes e vefe deoc'h. Kasit hen d'an toull-bac'h, gwardou, ken na vo gwelbet mat.

— Eur pennad, aotrou, hag aotre a rofec'h d'in da respont d'ar goulenn diweza evel ma n'ho pije ket klevet respont an daou all?

— N'ouzon ket e pe zoare e c'hellfe an dra-ze ober vad deoc'h?

— Eo, eur vad n'anavezit ket.

— Ma, kae 'ta neuze.

— P'ho peus va gwelet o tont en ho sal, ken trist ha ken doaniet, c'houi a grede em oa klasket pell amzer dirouestla ar gudenn ho poa roet d'in; hag ouspenn n'em oa ket he dirouestlet.

— Ya!

— Hag e faziec'h, rak n'em eus bet tamm ezomm ebet d'he c'hask, hag he dirouestlet em eus evelato.

— Spered lemm ma 'z out; me roio d'it maner Kerbaleet!

— Bennoz Doue deoc'h, Roue Bras; koueza ' ran d'an daoulin dirazoc'h.

D'an hevelep amzer, an nor a zigoras trumm, hag

eun den, war e zilhad armou Landerne, eur marc'heg diouz doare, a deuas d'ar red er sal.

Goude beza stouet dirak ar Roue e komzas.

— Aotrou,... na pebez tra... na pebez tra... chalmet a rank beza bet zur hor mestr mat Broc'h; edo o trei foenn en eur foenneg; o kana a bouez-penn.

— N'ho peus ket a ezomm da gaout aoun; n'eo ket chalmet hoc'h aotrou; hag anaout a rit an den-man?

— Ya avat, ar C'hargoadig eo, ha gant dilhad ar Broc'h. Demat d'it Gargoadig.

Hag ar Roue da lavarout.

— Va fardon, paotr-kêz, da veza graet d'it respont diou wech d'eur goulenn. Evit da zigoll e roïn d'it kant skoued muioc'h. Lavar ivez d'az vestr, n'oa nemet evit farsal eo e lavaren d'ezañ e tarzfe eur brezel ma ne respontfe ket; lavar d'ezañ ivez en deus gounezet e vaner; hogen ped hen ivez da veza izeloc'h a galon hiviziken. Koulskoude gouziek eo ma 'z eo heñ eo en deus kavet ar respontou. Me gred kentoc'h, avat, eo te, Gargoadig, eo ec'h eus o c'havet.

Ar C'hargoadig ne rannas grik, anzañ a rae koulskoude, rak stoui a raes e benn hag e ruzias.

Kimiadi a reas diouz ar roue, eürus, goude beza bet e yalc'had aour.

♦♦

Na pegement a lorc'h e voe er Broc'h o klevout e c'houneze eur maner.

Dont a reas eun tamm furnez d'ezañ koulskoude, o welout ez eus tud gouziekoc'h egetañ er bed-mañ.

... Breman e c'hellfec'h her gwelout, war e zouarou Toull-al-Lern pe Gerbaleet, azezet dindan eun dervenn bennak o teski o c'hatekiz, pe lenn ha skriva,

da vugale e verourien, pe c'hoaz o konta d'ezo marvailhou...

... C'houi a c'houlenno c'hoaz ouzin petra eo deut ar C'hargoadig da veza.

Beva a ra sioul en ti en deus bet gant ar Broc'h, e Kerbaleet. Tremen a ra e amzer o kompenn e damm douar, pe o c'haloupat ar c'hoadou; n'emañ ket fall eno me hen asur deoc'h: kig, laez hag amann a vez atao en ti, ha gant ar pezh a c'hell gwerza e pren aes ar pezh a ra diouer d'ezañ, hag e c'hell arboell eur gwenneg bennak, ouispenn ar re a roas d'ezañ ar Roue. Re zidrouz avat e kav marteze e vuhez, ha diouz ar pezh en deus lavaret d'in e karfe kaout unan bennak da veva en e zerr.

Dastumet ha renket gant F. K. L. (DEWI).

Em miz a zeu e kavoc'h aman adarre KENTELIOU
LABOUR-DOUAR gant O. Chevillotte ha ROUDOU
KENTA AN DEN gant Yv. ar Floc'h.

TINA GOANT

MERC'H AR MILINER

Ton dastumet e Lanngedig gant L. HERRIEU.

Mi - li - ner, mi - li - ner Ker - c'hoant,
 Mi - li - ner, mi - li - ner Ker-c'hoant, Mi - li - ner, mi - li -
 ner Ker-c'hoant, A-naout a rit e Di - na goant?
 A - naout a rit e Di - na goant?

II

E verc'h, ker fichet d'ar zuliou,
 A zans ker skanv, er pardonioù.

III

Setu ar plac'hig dimezet
 Piou a zonzj d'eoc'h he deus hi bet?

IV

Neb he c'harie 'vell e lagad,
 Laouik eus a vilin Rozmad?

V

Nann ! bet he deus eur genaoueg,
 Pinvidik, a gomz ar galleg.

VI

Ha setu rannet gant glac'har,
 Kalon ar miliner her c'har.

VII

Laouik a zo karantezus,
 Eur poanier mat, eun den nerzus ;

VIII

Met egile en deus arc'hant :
 Setu 'n em werzet Tina goant !

IX

Laouik ' gomze a garantez
 Egile gomze a zanvez :

X

Gant dilhad kaer, arc'hant hag aour
 E c'houmezas ar plac'hig paour.

XI

Va malloz rus war ar madou,
 A dro pennoù ar merc'hedou.

XII

Gwell eo karantez leiz an dourn
 Eged aour melen leiz ar fourn.

F. V. AN UHEL.

Buhez an Tad Julian Maner

Pardon an Dreindad
Mision Enez Brehat ha Lannevez 1642

O tigouezout e Kemper, an daou Dad a oa skuiuz hag o dije bet ezomm da gemeret eun tamm ehan. Met n'e ket da ehana oant deuet, ne zonjent nemet el labour. Gwelet a rajont ar re glanv en ospitaliou, ar

brizonerien, hag er parrezioù tro var dro da Gemper ez ajont ive.

E penn kenta eus ar bloaz 1642, an daou Dad a zistroas da vro Leon hag a drementas ar C'horaz e Moleneg hag e Eusa, evel m'o doa prometet. Plijadur o devoe o welet oa chomet an dud sentus ouz o c'hentelioù.

O tistrei da Gonk, e weljont adarre Mikael an Nobletz.

E eskopti Kemper e rajont ive etun dro

er parrezioù m'o doa prezeget enno, Douarnenez ha re all.

Tiez koz e Kemper

a oa en o sav en amzer an Tad Maner

Da zul an Dreinded, an Tad Maner a voe galvet da Blozevet evit prezeg. En deiz-ze e vez pardon bras e Chapel an Dreinded, tost d'ar vourc'h. Eur pevar mil bennak a oa er pardon er bloaz-ze, hag o veza m'oa re vihan ar chapel evit kement a dud, an Tad a bignas var ar groaz a zo er mæez, e kichen ar chapel. E kreiz ar brezegenn, e voe klevet eur vouez o lavaret: « Me zo o vont d'ober d'ezan berraat e brezegenn »; hag eus eur prenestr, demdost d'ezan, eun den a dennas eun tenn; eur selaouer a voe kignet e dal d'ezan, diou vaouez a voe toullet o c'houefou; ar boullou a yeas, kalz anezo, e koad ar groaz. An Tad Maner n'en devoe droug ebet; evelato e voned korrek a voe treuzet ha taolet divar e benn.

Edo o vont da genderc'hef e brezegenn, pa welas ar muntreer o karga adarre e bistolenn. Neuze e lavaras e kendalc'hefe divezatoc'h e brezegenn, hag ez eas e dor an ti m'edo ennan ar muntreer, evid e zifenn, rak an dud a oa o vont d'ezan. « Holl lezit eta, emezo, ma roimp e stal d'al loen fall-ze. » — « Nann, eme an Tad Maner, e lezit e peoc'h, rak an diaoul eo en deus e boulzet. Penaos, anez, e teufe eun den bennak da glask laza eur misioner n'en deus graet droug ebet d'ezan? — Ouz an diaoul eo e tleit en em gemeret. » Evelse an Tad a c'hellas savetei an den en doa klasket e laza.

Eus Plozevet, goude eun nebeut amzer e Kemper, an Tad Maner a en em lakas adarre d'ober misionou. Skriva a reas da eskob Dol da c'houlenn aotre d'ober misionou en e eskopti. Kalz eus parrezioù eskopti Dol a oa enklac'het en eskoptioù all; unan aman, unan a-hont, hag evelse oant dilezet kalz anezo, rak m'edont re bell diouz ker-benn an eskopti. Eskob Dol a roas aotre dioc'h tu, hag a bedas an Tad Maner da gomans dre ar parrezioù pella diouz Dol.

An Tad a daolas e zaoulagad var enez Brehat, hag

en em lakeas en hent gand an Tad Bernard. Dies awalc'h eo mont d'an enezenn, abalamour d'ar reier, met an daou visioner a lakeas o fizians e Doue hag a zigouezas hep droug ebet. An enezenn he deus feir leo bennak a hed, ha d'ar mare-ze ez oa enni vardro daou vil den. An dud a oa dizesk var ar relijion hag en em roe d'ar pec'hed. Met c'hoant o doa beza kelen-
net, ha gant levez e tigemerjont ar visionerien. Kerkent ar re-man a grogas en o labour, en em lakeas da brezeg, d'ober katekiz, da zeski ar c'hantikou, hag e voe gwelet e Brehat ar pez a oa bet gwelet e Sun, ha kaeroc'h c'hoaz marteze. Pa voe fin d'ar mision, p'edo an Tadou o vont da guitaat, an eneziz a voe ker glac'haret evel p'o dije kollet o zad pe o mamm. Dont a rajont beteg ar porz en eur ouela. Ar vugale a oa pignet var ar reier, ha pa loc'has ar vag da vont etre-
zeg an douar bras, e voe klevet an holl o kana a bouez penn unan eus kantikou ar mision. An daou Dad a oa pell, hag ar mor a dregerne c'hoaz gant son ar c'hantikou.

Deuet d'an douar bras, e tigorjont eur mision e Lannevez, a zo hirio stag ouz parrez Ploubaznalek. Met kemeret e voent evit spieren digaset gand ar Zaozon da douella ar Vretoned. Ne zeuas d'an iliz nemet unan bennak eus Brehat, hini ebet eus Lannevez. Epad an noz, ar Zaozon a ziskennas e enez sant Vodez, tost da Vrehat. Tud Brehat a reas tan da gas kelou da dud an douar bras. War an douar bras e voe graet tan ive, hag ar c'hleier a zonas son-galv. E Lannevez, e Pennpoull, an holl a grede muioc'h mui n'oa an daou Dad nemet spieren, hag edont varnez kregi enno. Ar visionerien a lavare: « N'e ket d'ho kwerza d'ar Zaozon omp deuet aman, met d'ho tifenn ouz enebourien hoc'h ene. » Kaer o doa ober, ne vezent ket selaouet, ha ne zeue den d'o selaou nemet tud Brehat.

Dont a reas d'o zikour an Tad Martin, Rener Leandi Beaufort. Heman a lavaras d'an dud deuet da c'houlenn kuzul digantan: « Met ar re-ze a zo daou veleg eus Kompagnunez Jezus, Rebec'h a rit d'ezo pep seurt traou heb o amaout. Met n'int deuet en ho touez nemet evit ho tiframma eus an ifern ha digeri d'eoc'h ar Baradoz. » Hag an Tad Martin, a gasas kerkent daou eus e venec'h da zaludi ar Jezuisted en e hano. Kas a reas d'ezo ive peadra da veva.

Adalek neuze ez eas mat an traou. An dud a dro buan. Kounnaret ouz ar visionerien en dervezion araok, parresioniz Lannevez a zeuas gant mall da glevet an Tadou, da c'houlenn ar pardon eus o fe-
c'hejou, ha daoust m'edo amzer an eost, an iliz ne zleunie ket.

Evit kloza ar mision, an Tad Maner a c'hoanteas ober eur brosesion vras. Met an amzer a oa fall, glao a veze bemdez. « Ni a raio prosesion, a lavare an Tad, da c'houlenn amzer vras evit peurachui an eost. » — Eun eur araog ar brosesion, e koueze glao bras, met kerkent ha ma z' eas er maez eus an iliz ar vugale, gwisket e gwenn evel elez, kerkent ar glao a ehanas, ha da c'houde e voe, epad eur miz, amzer vras evid an eost.

Dont a reas d'ar brosesion tud eus Brehat, ha tud Pennpoull, evit diskouez keuz da veza bet fall e kenver an Tadou er penn kenta, a c'houlennas ma z' afè ar brosesion beteg o c'her. An traou a oa kaer meurbet e Pennpoull. Kant eus ar wazed, o armou ganto, a zeuas da ziambroug ar brosesion.

Pa voe fin, an Tad Maner, hervez ar c'hiz, a reas eur brezegenn, hag e voe adarre daerou eleiz e daoulagad an dud, kement zoken e lenvent, ma rankas ar preze-
ger ehana. Hag o klevet edo o vont kuit, an dud a groge en e zaouarn, a c'houlenne e vennoz, en em daole d'an daoulin dirazan. Hag e rankas prometì e tistrofe adarre en o zouez.

Yez Mistral

Yez Mistral, ar provanseg, a vez graet d'ezi, e Paris, an digemer a vez graet d'ar brezoneg, da lavaret eo e vez meulet ha lezet goudeze da vervel, a-nebeudou, dre ma varv ar re goz o devoa he desket war barlenn o mamm.

Da vihanan, Provansiz a zav o mouez hag a glemm. Setu aman petra skriv Emile Ripert war « *L'Echo de Paris* » ar 16-3-29 :

La langue d'oc vient d'être honorée dans l'enceinte du Sénat, mais couronnée de fleurs, je le crains, pour être une fois encore sacrifiée. On y parlait l'autre jour de l'enseignement des langues latines, italien, espagnol, qu'on ne voulait pas voir sacrifier aux langues anglo-saxonnes. Les sénateurs du Midi, languedociens, toulousains et béarnais, sans distinction d'opinion, de M. Léon Bérard à M. Mario Roustan, de M. Feuga à M. Reynals, défendaient les langues de nos voisins d'Italie et d'Espagne, en contact permanent avec les populations de notre Midi; occasion toute naturelle d'élever en faveur de nos dialectes d'oc, sacrifiés par l'enseignement officiel, une protestation fort opportune.

A quoi M. le Ministre de l'Instruction publique répliqua tout aussitôt; il se plut tout d'abord à rendre hommage à la qualité poétique et musicale des dialectes occitans: « Ils enchantent mon oreille, comme celle de M. Feuga », dit-il avec une certaine sympathie, mais tout de suite après il ajouta cette restriction fort inattendue:

« Je crois qu'ils perdraient à n'être plus enseignés par la tradition spontanée. Laissons les idiomes locaux vivre librement; même les Alsaciens n'ont jamais demandé un enseignement officiel de leur dialecte »

Or, pressons de telles paroles; extrayons-en le sens. Que veut dire M. le Ministre de l'Instruction publique en parlant de tradition spontanée? A n'en pas douter, la tradition orale et familiale, qui a réussi à maintenir depuis des siècles la langue d'oc, tout au moins dans les familles populaires et dans les régions agricoles. Mais qui ne voit tout de suite combien est diminuée l'existence d'une langue ainsi réduite à des usages domestiques et qui n'a pour elle ni l'école, ni l'administration, ni le théâtre, ni les journaux? C'est miracle que, laissée ainsi à l'abandon la langue d'oc ne se soit pas tout à fait effritée en misérables patois, et c'est miracle que s'emparrant souveraine-

ment d'un de ses dialectes, un grand poète ait pu donner à la France, au XIXe siècle, les plus beaux poèmes et les plus charmantes chansons qu'elle possède.

Mais le miracle ne se renouvelle pas toujours et tout laisse supposer, à des signes, hélas! irréfutables, que, sous la poussée du français toujours plus conquérant, la langue d'oc va de plus en plus reculer ou se corrompre jusqu'à se perdre tout à fait dans un nombre d'années qu'il est d'ailleurs difficile d'évaluer.

Toute langue qui n'est pas enseignée de façon méthodique est vouée à la corruption et à la décadence. Que deviendrait, de Lille à Nice, de Bayonne à Strasbourg, de Brest à Nancy, la langue française, livrée aux prononciations et aux coutumes locales, si l'Université, armée de ses grammaires et de ses dictionnaires, si l'Académie française, si les journaux et les livres, rédigés par les meilleurs écrivains, n'en fixaient continuellement la syntaxe et l'usage? En un siècle se créeraient sur le territoire actuel de la France des sortes de dialectes, qui se ressembleraient d'abord beaucoup et divergeraient ensuite de plus en plus: tel fut le sort du latin à la fin de l'Empire romain.

Donc exprimer sa sympathie pour une langue et dire en même temps qu'on l'abandonne à la tradition, c'est la condamner implicitement, et pour être accompagnée d'un sourire gracieux, cette condamnation n'en est pas moins aussi formelle que celle de tous les ministres de l'Instruction publique, qui ont précédé M. Marraud rue de Grenelle.

En vain avons-nous demandé l'admission de la langue de Mistral à ce baccalauréat où sont admises toutes les langues du monde, y compris le malgache et l'amarik; en vain ai-je personnellement dirigé sur cette question une enquête où, sauf quelques exceptions, je n'ai recueilli qu'avis favorables de personnalités politiques, universitaires et littéraires; en vain ai-je demandé que le provençal des Troubadours et des Félibres fut admis à la licence d'enseignement alors qu'on lui a concédé seulement un certificat sans utilité pratique. En vain, la *Ligue pour la langue d'oc*, à l'école a-t-elle multiplié ses tracts et ses appels. Nous n'avons rien obtenu, et quand on veut bien, à la tribune du Sénat, exprimer quelque sympathie aux dialectes d'oc, on se borne à reconnaître leur musicalité en les abandonnant au caprice de la tradition et en les comparant au dialecte alsacien!

Alors il nous appartient à nous, fils intellectuels du maître de Maillane, d'en appeler à l'opinion, d'en appeler aussi respectueusement de M. le ministre de l'Instruction publique, mal informé à M. le Ministre mieux informé, de le prier de

consulter les documents et les projets que nous tenons à sa disposition et de reconnaître enfin les droits de la langue d'oc à un enseignement méthodique. C'est par là seulement qu'on pourra la sauver, s'il en est temps encore et si on veut la sauver. Mais qu'on ne l'accable pas sous les fleurs; ce n'est pas une chanteuse dont on doit louer seulement la belle voix, c'est la comtesse dépossédée qu'a chantée Mistral et qui demande à rentrer dans son héritage.

Mais si elle le demande dans son propre intérêt, cet intérêt est aussi celui de la France tout entière, qui est assez grande, disait Villemain, pour avoir deux littératures, qui s'agrandit, pouvons-nous ajouter, de cette double expression de sa pensée. Laisser à l'abandon une langue chargée de beautés, de rêves, de mots pittoresques, de fortes paroles, c'est un crime social, dont on se rend mal compte peut-être, quand on le laisse accomplir, mais qu'il convient, pour l'empêcher, de se représenter de façon très nette. Que penserait-on d'un gouvernement qui ne se soucierait pas de savoir si les forêts brûlent, si les mines sont bien exploitées, si les champs sont bien cultivés? Il est des richesses spirituelles qu'il n'est pas permis d'ignorer ni de laisser à l'abandon; la richesse linguistique est de celles-là. Un siècle d'incurie pédagogique est à réparer. La France n'a rien à y perdre et tout à y gagner; ce n'est pas attenter à son unité que de la vouloir diverse et par là plus riche de cette diversité dans l'unité qui est la formule même de l'harmonie.

A-bouez en em harpa war an holl boblou bihan o deus evel-domp eur yez dishenvel diouz ar galleg, eo e teuimp a-benn da zigeri d'hor brezoneg doriou hon holl skoliou.

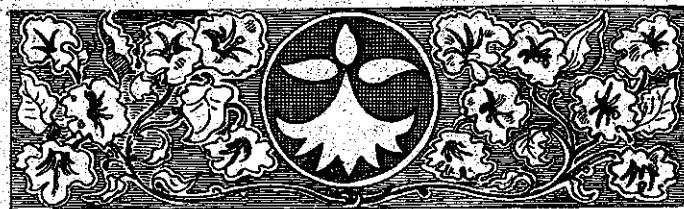
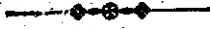
Mall e vije da gannaded Breiz, e Paris, ma 'z eus eur berad gwad breizad bennak dindan o ivinou, diskouez o gal-loud.

Yez Breiz he deus kement a wir hag ar galleg da veza desket e holl skoliou Breiz; eur rouanez eo hag a zo bet lam-met diganti he c'hador hag he c'hurunenn en dra ma kouske he bugale; mall eo lakat rei d'ezhi en dro ar pezh he deus kollet.

Evel Provansiz, dihuomp eta, Bretoned; re bell hon eus kousket.

Trec'h e vezimp. Nag a draou ha n'edod ket o c'hortoz dec'h hag a zo degouezet hizio.

Fizians eta ha dao d'al labour. Holl vugale Breiz a die gouzout komz, lenn ha skriva hor brezoneg.

Diwarbenn Peziou-c'hoari brezonek nevez moulet ⁽¹⁾

DIOU VOUEZ

Ar breizad a vale bro a zigouez d'ezan klevet alies ar gaoz-man :

— Ma fe, n'eus ket ken a wiskamant breizat, koulz lâret; hepdale ne vo ket ken ive a vrezoneg. Ar bobl a zilez muioc'h-mui yez ar Vro. Gwelit, betek war ar mez, labourerien douar bet ar brezonek-o yez, a holl viskoaz, o tont breman da gomz netra nemet galleg d'o bugale !... »

Hag ar gaoz all-man a glevit ive :

— Evelkent, biskoaz ne oa bet komzet brezoneg ken c'houek ha ma reer breman, er gador-zarmon; biskoaz skrivet brezoneg, kement ha ken-koulz ha ma reer hirio; biskoaz gret kement a c'houeliou brezonek; biskoaz moulet kement a levriou a bep seurt e brezoneg; biskoaz roet kement a don d'an toniou ha d'ar soniou brezonek... »

(1) Pennad tennet eus Breiz ar 17 a viz meurzh 1929.

Evit kaout Breiz kas 4 skoed da Denzorier Breiz. 15, Rue des Capucins, Guingamp, c/c Rennes 13.851.

Ha gwir eo an diou gaoz. An diou vouez ne lavaront ket memez tra ha, koulskoude, ar wirionez a lavaront o diou.

Ar pezh a ro da anaout penôs, ez eus evel pa lavarfen, kas hirio, gant ar yez, war daou du dis-henvel.

An traou a zo, nevez 'zo, en em dizoloet hag en em laket e brall muioc'h evit ne oant bet biskoaz, hag en em gaver, dre mac'h eer, dirak daou rumm-dud o kreski bemde, ar re a gar ar brezoneg, hag ar re n'hen c'haront ket.

Ar re-man a glask digareziou : « Ar brezoneg, emêzo 'zo achu gantan ! Boutomp galleg war an dud ! »

A re-ze a zo henvel ouz eur Yann bennak a anavezis gwechall, klanv e vab pell a oa hag a yeas, abalamour da brez an eost o tont, da lakaat ober eun arched d'ezan arôk ma oa maro. An arched a vae grêt hag ar pôtr ne varvas ket. Ar pôtr koz eo a varvas nebeut goude; an arched grêt evit ar mab a zervijas da gas an tad d'an douar. An hini yaouank a gane an *De profundis* warlerc'h.

Ar re, ha stank mat int, a fell d'ezo bezia ar brezoneg arôk m'eo maro, a c'hoarvezo ganto evel gant Yann... Ober e reont kanvou ar brezoneg ? Ar brezoneg eo a ray o c'hanvou !

Barrou sec'h 'zo war ar wezenn, met eur barr-avel bennak o disklonso hag ar c'hef koz a reio adarre nevezennou ha skourrou glas.

N'eo ket seblant fall eo, marvat, an niver a beziou brezonek a zifluk er mare-man eus ar moulerizou.

Embannet hon doa, er zizun all, pevar bez *Mabnoni*, laket gantan en eul levrig; hepdale, e we-loc'h aman unan anêzo *Mari beg an diaoul*, en diou dôfenn, hag a roio d'eoc'h da danva ar yez skanv, ar spered lemm bet maget a-viskoaz e Kerne hag en em ziskouez beo bepred en skridou Kerneviz, en o c'hanaouennou, pa garont en em lakaat..

O paquezh beza moulet gant an O. Suberbie, e Gwengamp, eman *Evel ma pardonomp*, savet gant an dimezell Bertha 'r Gernevez eus Landreger, oberourez *Santez Koupaia*, ha laket e brezoneg gant *Pôtr Juluen*. Eun doare dis-henvel diouz hini *Mabnoni*, ken c'houek all, muioc'h, zoken, e kement ha m'eo tostoc'h d'ar brezoneg unvan, met e wri-zienn ive doun e kreiz ar bobl, a ray outan eur c'hoarzedenn seder pa hen klevo e genou c'hoarrierien Plouaret, ar re o deus karg, gant an O. Coccaign en o fenn, da vruda ar pezh e parreziou Treger.

Setu ive *Gwad Abel* prest da veza dastumet en eul levr skeudennet; ar pezh-ze hag a reio da galz a Vretoned diblê lakaat o biz war unan eus gouliou brasa hon amzer : gouli ar spered laik, gant e vammenn, ar skol digristen.

Ha goude, e tremeno, heb eil tro, e kazetenn *Breiz*:

Ar *Barr-Avel*, gant *Evnig Penn-ar-C'hoad*, *Sorserez Lanleff*, gant *Yann Trevoan*, ha re all, mar hon dije frankiz a-walc'h d'o moula.

Dizroomp neuze d'ober eur sell ouz al labourerien a gomz galleg er gêr ouz o bugale; daoust ha seblant yec'hed eo kement-se, pe seblant klenved ?

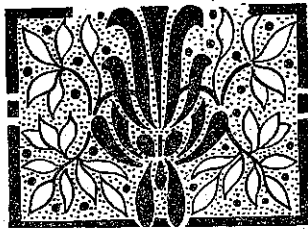
Seblant, a gredan, ez eo klanv ar paour kêr tud-se ! Pa zont d'ezo ober mil, e reont kaz; rak komz galleg ouz ar vugale ha deski galleg d'ezo a zo daou. Komz galleg ouz ar vugale, goût a rit da betra eo mat ? D'ober d'ezo dizeski ar brezoneg, ha da zeski d'ezo eur galleg... distrantel, « tata » ha « maman » o vont da vistri-skol war ar pezh ne ouzont ket.

Ar c'hiz-se a dremeno, vel giz ar broziou berr hag ar bleo « à la garçonne », dre ma furao an dud.

Ya, giz ar galleg komzet d'ar vugale gant tad ha mamm breton a dec'ho tamm ha tamm, evel ma tec'h ar gaou dirak ar wirionez, ar vougen dirak an heol, ar c'hlenved dirak al louzou mat. Kement-se holl n'eo nemet tech fall eur rummad tud eo mouchet o spered, hag a ra an droug elec'h ar vad, keit n'o deus dirazo na kentel all na skouer.

Met skouer ha kentel ne vankint ket d'ezo ken.

DIR-NA-DOR.

Laez, viou hag amann !

N'eus ket pell ar C'houarnamant he deus ranket ober lezennou striz evit kastiza ar werzerien laez hag e vez an hanter anezan dour; met evel m'emaoc'h o vont da welout, n'eo ket a-vreman hepken eo ez eus bet graet dizonestiz war ar poent-se.

En eur duriat paperou an amzer goz, em eus kavet eul lezenn douget er bloavezh 1481 gand ar roue Loeiz XI hag a lavar kement-man :

1°) An hini a vo tapet o werza laez « douret » a vezo sanket en e c'houzoug eur zil ha dre ar zil-se e vo silet en e gornailhenn al laez en dezo klasket gwerza, ken na lavaro eur medisin paouez.

2°) Kement hini en dezo gwerzet viou brein, pe zoken hanter-vrein, a vo kroget ennan. Staget e vezo ouz eur peul hag e vo klasket holl vugale ar c'harter da zont da c'hoari stlepel ar viou brein d'ezan ouz e benn.

3°) Kement hini en dezo klasket gwerza tammou amann, gant irvin, mein pe draou all en o c'hreiz, a vezo ive staget ouz eur peul. Laket e vo an amann d'ezan war e benn ha goudeze e vo kaset an den en heol grilh evit ma teuzo an amann ha ma tivero war e zilhad. Galvet e vezo tud ar c'harter d'ober gwap anezan. Ma n'eo ket tomm an heol e vo kaset an den en eur gramp dirag eun tantad-tan; hag eno ive e c'hello an dud dont d'e c'hwapat.

Klevit 'ta merc'hed ! gwella tra eo d'eoc'h beza onest atao pa 'z eoc'h d'ar marc'had gant ho viou hag hoc'h amann, gand aon na c'hoarvesfe ganeoc'h gwasoc'h eged en amzer Loeiz XI.

MELEGAN.

KELEIER AR MIZ

TE DEUM ar Zul Fask

An A. Duparc a zo o paouez kas da holl barreziou e eskopti eul lizer e c'hourc'hemenn ennan kana eun *Te Deum*, goude gousperou ar Zul Fask evit trugarekaat Doue dre ma 'z eo adroet e rouantelez d'ar Pab gand an Itali; el lizer-se e lennomp: « Rouantelez ar Pab a zo bihan; met eur rouantelez eo evelato; an Itali hen embann: ar Pab, evel m'eman, her c'hav bras a-walch; holl boblou ar bed o deus kaset o meuleudi hag o gourc'hemennou d'ezan, goude an nevezenti-se.

Ar pez a glaske ar Pab n'eo ket eur rouantelez kement ha gwechall hag e vije bet eun torpenn evitan he ren, met eun dachenn vras a-walc'h evit gellout rei d'ezan an ano a rouantelez: eur c'horf evit loja eun ene, en deus lavaret en eur vouc'hoarzin, evel sant Fransez Asiz a oa bras a-walc'h, a vec'h, e gorf evit dere'hel ennan an ene unanet gantan hag ec'h anzave gant lorc'h, ma oa bihan e rouantelez, dre he ment, e oa koulsgoude pinvidika hini a zo er bed dre an tenzoriou a zantelez, a ouiziegez, a ijin hag a istor a zo enni. »

FERDINAND FOCH Doue r'e bardono

Ar marechal Foch, goude beza bet nouet gand e genvroad an Tad Lhande, a zo tremenet e Paris, d'ar yaou 20 a viz meurz diweza d'an oad a 78 vloaz.

Pevar bloaz a oa, kouls lavaret, m'edo kurun ar brezel o strakal, eus an eil penn d'egile d'an Europ, pa en em glevas pelloc'h an holl rouanteleziou unanet a eneb an Alamagn evit lakat ar jeneral Foch da vestr, war o holl zoudarded; seiz miz goude e oa peurvouget tan-gwall ar brezel bras ha kaera kurunenn lore a gurunas brezelour biskoaz a gurunas neuze penn ar marechal Foch.

Dimezet e oa bet, er bloavez 1878, gand eun dimezell Julia Bienvenue, eus a Zant Brieg hag er maner he devoa houman e Traonfeunteunioù, e Plouyann, e kichenik Montroulez, eo e veze o kemerout e ziskuiz goude e labourou bras.

F. FOCH (1851-1929)

Etouez ar Vretoned ec'h en em blijje hag alies eo bet klevet oc'h ober o meuleudi; daoust d'e gargou uhel en doa gouezet dere'hel start atao, da feiz e vadiziant; ma oa kaer da welout pa c'helle gand eur ger lakat holl gurunou ar brezel da strakal, eus an eil penn d'egile d'an Europ, kaeroc'h e oa c'hoaz da welout p'oa deuet ar peoc'h ha pa veze digemeret evel eur zalver e Paris, e Bruxell hag e Londrez met kaera ma oa da welout oa da zul, pa veze daoulinet, en oferenn-bred, etouez e Dregeriz, e-harz aoter vras iliz Plouyann, rak

kaera ma vez an den da welout eo pa vez daoulinet er bedenn dirak Doue.

Tud a zo hag a skriv o anoion war an traez hag an avel o diverk dillo; Foch a skrivas e hini war an dir; anat e chomo keit ha ma 'z ay ar bed en dro.

BLEUN-BRUG ar bloaz-man

An A. Cornic a vodas mignoned vrasa ar Bleun-Brug, e Kemper, d'ar 26 a viz c'houevrer diweza.

Divizet eo bet eno e vije graet goueliou bras breizek ar bloaz-man e Douarnenez, e miz gwengolo a zeu.

Digoret e vezint d'an deiz kenta, diouz ar pardaëz; d'an eil e vo graet eun dro-vale e Lokronan, Kergoat, Menez-Hom hag all, dindan renadur an A. Perennes.

An trede deiz a vezo deiz ar studiadegoù, dindan renadur an A. Joncour, vikel vras.

D'ar bevar (1) a viz Gwengolo eo e vezo dervez bras kenstrivdegoù al lenn, ar c'han, ar brezegerezh hag ar c'hoarierezh : an dervez-se a vezo renet gant an Aotrou Duparc, eskob Kemper ha Leon.

Evit digeri hent d'ar goueliou bras-se e vezo graet derveziou brezonek, a-raok an eost, e Kerne, Leon, Treger ha Gwened, da drei, a-nebeudou, ar vugale war ar brezoneg ha da zeski d'ezo e gomz, e lenn hag e gana.

Ar Pabed ha Duked Breiz

D'an 28 a viz C'houevrer diweza an A. Pocquet du Haut Jusse en deus gounezet, e Paris, er Sorbonn, al lezано a zoktor war al lennegezh, gant ar meneg enorus kenan. El lezvarn m'eo bet tremenet dirazi edo an Aotroued Jordan ha Coville, Ferdinand Lot ha Petit-Dutaillis hag en o fenn an Aotrou Diehl. An diou studiadenn a zisklerias oa :

Ar Pabed ha Duked Breiz ha Fransez II, Duk Breiz ha Bro-Zaoz.

Pabed ar XV^{vet} kantved a oa o youl lakat Breiz da veza mestrez a-grenn en he zi hep m'en divije na Bro-C'hall, na Bro-Zaoz netra da welet warni: « Duk Breiz, eme Bi II a zo ker roue en e zikelezh ha ma 'z eo roue Frans, impalaer en e rouantelezh. »

Dizrei a raimp c'hoaz war studiadennoù an A. Pocquet ha kinnig a reomp d'an Doktor nevez hor gwella gourc'hemennou.

Y. V. P.

(1) Ar Bleun-Brug er bloaz-man a glozomp da verc'her ha nann da yaou, dre ma ne fell ket d'eomp her c'hloza d'erc'hent gwener kenta ar miz.

DIVINADENNOU MIZ EBREL

I. — Pehini eo ar pesk n'en deus drean ebet?

Digaset gant eul lenner, Rosko.

II. — Gant pemp lizerenn oun grêt reiz,

Hag oun eur gear vras eus a Vreiz.

Chenchit va lizerenn genta,

Emaoun e stad d'ober pep tra.

Tennit va lizerenn genta

Hag oun an dilerc'h eus pep tra.

Digaset gant O. Guéguen, Plouescat.

III. — Petra zo henvella (ar muia henvel) ouz houarn eur marc'h?

Digaset gant M. A. M., Rosnoen.

IV. — Round ha plat, ha du evel bran

Aon ebet n'em eus rag an tan.

Digaset gant J. P., Pluguen.

V. — Lakât 20 pez da ober 20 lur hep lakât pez a bevar real ebet.

Digaset gant M. Madec, Sant-Thégonnec.

RESPONTCHOÙ

DIVINADENNOU TRI MIZ KENTA AR BLOAZ.

I. — Genver.

1. Glaou, glao, gaou, laou, aou. — 2. — Mont en e gi-chen. — 3. — Eun delienn zec'h, kaset digaset gant an avel. — 4. Ne vo ket a lorc'h er vioc'h « o lavaret » an dra-ze, rak eur vioc'h n'eo ket gouest da lavaret netra. —

5. Ar moged.

II. — *C'houevrer.*

1. Daou vab al lagad. — 2. Salligenn disalligenn eo an amann; mamm salligenn eo ar vioc'h. — 3. Eun anduilhen o poazat er jodourenn. Ar golo war gorre o tiouall ar c'haz da vont d'ezi. — Al lizerenn h. — 5. Eur c'hef en eun iliz.

III. — *Meurz.*

16	3	2	13
5	10	11	8
9	6	7	12
4	15	14	1

16	3	2	13
5	10	11	8
9	6	7	12
4	15	14	1

16	3	2	13
5	10	11	8
9	6	7	12
4	15	14	1

4. Guipronvel, Plouvien. — 5. Eun avalaouer (un hérisson).

Setu ama ar re o deus bet ar muia poentchou evit divinadennoù tri miz kenta ar bloaz :

280

Yves Pellen, Tréouergat.

240

Louis Floc'h, Plomeur.

Mari Cabon, Guisseny.

Fanch Martin, Guineventer.

Mari Traon, ospital Kastell.

Yvona Briant, skol gristen, Plouzane.

Unan bennak, Guiseny.

220

Fransina Poulliquen, Sant-Thegonnec.

200

J. F. Diverrès, au Trehou.

Paol Segalen, Gouesnou.

Gwilhou Caziac, Guimaec.

160

Tanguy Creignou, Cleder.

150

Mari Rosec, Plouzeniel.

Feiz ha Breiz

Eskob nevez Gwened

Eur c'helou mat hag a gargo a levez kalonou an holl Vretoned a zo deuet d'eomp eus a Rom: an A. Trehiou, vikel vras Sant-Brieg, a zo hanvet eskob e Gwened.

Setu aman petra skriv an A. Moal war gement-se, en e gazetenn: « Breiz a zo bet selaouet, dre fors gervel ha pedi.

Ar seiz Sant, gant santez Anna ha sant Erwan, o deus bet d'ezi, en de-man, he mennad hag an Tad Santel ar Pab Pi XI en deus hen embannet. Sant Erwan, bepred brokus, en deus roet, a galon vat, da Zantez Anna, ar beleg a zalc'he, e Treger, ar plas en devoa dalc'het hen gwechall.

Tregeriz a ray evel sant Erwan; an neb a dec'h diganto n'eo ket kollet, na zoken, dianket; Gwened a zo e Breiz ha Breiz a vir hag a zalc'h ganti, startoc'h eget hiskoaz, an Aotrou Trehiou.

Tregeriz, Kerneviz, Goeloiz her c'havo, evel eskob Gwened, e Keranna, e lec'h m'eman patronez Breiz

hag holl veziou hag hanoioù o breudeur marvet er brezel.

Gwened, gant Santez Anna ha Bez-meur hor soudarded, oa al lec'h a Vreiz a denne ar mutia sellou ha kalonou ar Vretoned; hen ober a ray muioc'h c'hoaz, rak eno e vo breman piou? an Eskob brezoneger.

Donezonou kaer, brud, skiant, helavarded, santelez, an Aotrou Trehiou en deus kement-se holl, met evidomp-ni, Bretoned, en deus eun donezon ouspenn ha, kouls lavaret, dreist d'ar re all: gouzout a ra ha komz a ra ar yez a gomzomp. Bet eo mestr war ar brezoneg e kloerdi Sant-Brieg; her c'hlevet ho peus, e Boulvriag, e Lanndreger, e lec'h all, o prezeg e yez Breiz... Ya! Gwenediz, bezit seder, beza ho peus eun eskob hag a gomz brezoneg! Ya, Breiziz, bezomp leun a levenez; eun Eskob hon eus hag a gomzo ouzomp « yez ar galon »!

Ma 'z eus aluzen o sevel eur beleg, nag a aluzen o deus bet ar re a zavas evit Breiz eun eskob o c'houzout brezoneg! Da genta, e dad, e vamm, a zeskas d'ezan, er gêr, nann galleg, evel mammou a zo, hirio, met yez ar vro; — d'an eil, e berson koz, an A. Ollivier a roas d'ezan e gentelioù kenta hag a lavare divezatoc'h, o wellet penaos e kreske e furnez hag e skiant: « Hippolit a vo Eskob! » — d'an trede, e vistri, e kloerdi Plougerneve, beo c'hoaz, darn anezo, hag a zo lorc'h ha joa en o c'halon o welout ar frouez kaer o deus danzeet o c'hentelioù.

E gwirionez, kals a veleien eus hor bro a zo deuet da veza Eskibien; hini ebet ne vo bet outan kement a joa evel ouz an Aotrou Trehiou! Hini anezò n'en devezo bet e c'halvedigez kement a bouez, nag a dost, hag hini an Aotrou Trehiou.

Providans Doue a c'hoarz ouzomp hirio hag ouz hor yez ha ne gredan ket ez afe an den re bell o

tiskleria ar gredenn-man, e vo gwelet, hiviziken, unvaniez ar Vretoned ha hini o yez oc'h en em ober muioc'h-mui e harz treid santez Anna.

Kazetenn « Breiz » hag a zo dileourez a gement a anaoudegez vat d'an Aotrou Trehiou, he doa kaset d'ezan, adalek dimeurz, he gourc'hemennou hag he hetou doujus ha kalonek, re he lennerien hag he skrivagnerien.

Mil bennoz sent Breiz a c'halvint bemdez war e benn ha war e labour.

Douget gant youl Doue ha gant karantez ar bobl, evel m'eo bet e peb amzer, gras d'ezan da zerc'hel epad hir vloaveziou, evit mad Gwenediz ha mad an holl Vreiziz, ar stur laket hirio, en e zourn, gant sant Erwan ha santez Anna! »

An Eskob nevez

Gamet e Tresigne, d'an 22 a viz du 1880, an A. Hippolit Trehiou en deus 48 vloaz.

E studi a reas e Plougerneve; goudeze ez eas d'ar c'hloerdi bras hag ac'hano da Rom (1903-1907). Eun doktor a oa anezan, war ar filosofi, an theoloji hag ar Skritur Sakr, pa zizroas ac'hano.

Da 28 vloaz e voe hanvet mestr-kelenner er c'hloerdi bras hag e reas ive, eur pennad, ar skol vrezonek. Breman 'z eus tri bloaz e voe galvet da veza eskob e Sant-Brieg, met nac'h a eure kemeret ar garg-se ha meur a hini all goude. Hanvet e voe neuze, gant A. Serrand, person iliz-veur Sant-Brieg, hag a-benn eun-nebeudig goude, vikel vras.

E keit ha m'eo bet vikel vras, en deus bet laket eul lodenn eus e boam hag eus e aked gant ar brezoneg ha gant hor c'hazetenn « Breiz ».

Gourc'hennou d'an Eskob nevez

Kerkent ha m'en em gavas ar c'helou mat e Breiz-Izel, da genver gouel Sant Padern, kenta eskob Gwened, an A. Cornic, Rener meur ar *Bleun-Brug*, a gasas d'an eskob nevez, e brezoneg, en hano ar Vreuriezh, e levez, e c'hourc'hennou hag e zoujans.

An A. Trehiou a respontas kerkent, e brezoneg ivez, na petra 'ta :

Trugare a greiz kalon de Rener er Bleun-Brug doh gourhemenneu er vreriezh. Ur blijadur e vou aveit eskob Santez Anna konz ha skrivan el Gwenediz er brehoneg disket ar barlenn e vamm.

H. TREHIOU,
hanuet eskob Gwened.

Eus e du, en hano Feiz ha Breiz, an A. Perrot a gasas d'an A. Trehiou ar mennadou-man :

Ar c'helou mat ez oc'h bet hanvet da Eskob e Gwened laouenaio an holl Vretoned ha lennerien ha skrivagnerien Feiz ha Breiz gand ar re genta ; en o hano d'ezo holl yec'hed d'eoc'h ha buhez hir, gant bennoz Doue, e bro Santez Anna.

An A. Trehiou a zegasas raktal ar respont hegarat-man !

Trugare a greiz kalon d'an Aotrou Perrot, Rener « Feiz ha Breiz ». Eul levez e vo evidon konz ha skrivan ar brezoneg, — evel Gwenediz — en bro Santez Anna; eur blijadur ive lenn bepred eur gelaouenn ker c'houek. Pedit an Aotrou Doue, ma fello d'Ean skuilh e vennoz war an Eskob nevez.

333 bloaz a zo, da nebeuta

Ma vije bet chomet ar Zaozon mistri e Frans. evel ma oant breman ez eus pemp kant vloaz, — ha chomet e vijent bet, m'oarvat, ma ne vije ket bet deuet Jann d'Arc, Gwerc'hez Orleans hag Arzur Richemont, breur Yann V, war zikour ar Fransizien, — ha ma ne vije bet hanvet e Frans, abaoe, nemed eskibien ha ne ouesjent ket a c'hallez hag a gomzje atao e saozneg ha ne vije nemet Saozon, war o zro, ho pije gwelet ar galleg o koll tachenn eus an eil kantved d'egile hag e holl eskoptiou an Normandi, da vihan, ne vije ket klevet ger galleg ebet enno ken en deiz a hizio: ar bobl a-nebendou, a deu da gemeret skouer war he fennadureziou ha m'o gwel oc'h ober fae war eur yez ne zale ket da ober evello.

Setu perak e tle pennadureziou ar bobl teurel evez na vije graet gaou outi gand an diavezidi a deufe en he zouez da glask ober o renkou.

P'edo Breiz en he gwir wella, distag a-grenn diouz ar rouanteleziou all, ha ker mestrez en he zi ha roue Pariz en e hini, e taole — evel m'hen diskouez ar skridou koz en deus an A. Pocquet du Haut Jusse laket da dalvezout en e levr, nevez embannet, *Les Papes et les Ducs de Bretagne* — pled bras war an dud a veze laket gand ar Pab e kargou uhela an Iliz; ar Pab eo o hanve, met atao, kouls lavaret, o dilabe etouez ar re a oa deuet gwella gant mistri Breiz.

N'eus nemet digeri istor Nominoe hag e weler dioc'htu ar preder a gemere roue kenta Breiz evit kaout e penn e eskoptiou tud ha ne glaskint ket gwerza, dre zindan, ar vro d'ar C'hallaoued.

Hom Duked ne rejont ket dishenvel diouz hor Rouaned; klask a rejont lakat atao Bretoned da eskibien e Breiz, met, alies ne zellent ket a-walc'h da welet hag i a ouie brezoneg pe ne ouient ket ha

setu perak e veze gwelet, e penn an eskoptiou, beleien ha ne oant ket gouest da ober o-unan ar pep kenta eus ar pezh a oa en o c'harg, da lavaret eo da gelenn ervat ar bobl fiziet enno.

Breman ez eus 500 vloaz, er bloaz 1429, Yann ar Brug, a oa neuze eskob e Lanndreger, a en em glemmas ouz ar Pab, dre ma ne veze hanvet e Lanndreger; ouspenn 40 vloaz a oa, nemed eskibien ha ne ouient ket a vrezonég ha ne oant ket zoken eus a Vreiz eur c'hals anezo hag eur wech hanvet ne joment ket en o eskopti. Daoust da-ze, war e lerc'h, er bloaz 1430, e voe hanvet adarre eur Gall, Per Piedru. Trouz a zavas.

Chalonied ha beleien eskopti Lanndreger a en em vodas, er bloaz 1431, — o eskob Piedru n'edo ket ganto, — hag a en em glemmas start eus ar bastored a zigased d'ezo a-ziavêz bro ha ne ouient ket a vrezonég; daoust ma c'helle ar Pab rei dispans eus ar yez, warnan eo e skoe beleien Treger, na petra 'ta, pa c'houlennt ma vije roet d'ezo eun eskob nevez; o fedennou a voe selaouet, rak d'ar 24 a viz eost 1434, ar Pab Eujen IV a hanvas Per Piedru, eskob Lanndreger, da eskob e Sant-Malo « *o veza ma ne oar ket yez Breiz hag eo red rei e garg da unan hag a oar brezonég mat.* » Ha setu perak e voe hanvet Raoul Rolland da eskob, war e lerc'h, d'an 13 a viz Gwengolo 1434. Henman a oa ginidik eus a Gerhelouri, e parrez Plouneiz, e Goelo; mervel a eure er bloaz 1441.

D'ar 14 a viz eost 1441 e voe sinet eun emgleo e Redon etre kannaded ar Pab Eujen IV ha re hon Duk Yann V, hag ar Pab a zisklerie ennan ne vije hanvet da eskibien e Breiz nemet beleien diouz dourn an Duk ha kinniget gantan e-unan pe, da vihanan, dibabet gand an Aotronez Chalonied ha deuet mat d'ezan.

Pa varvas an duk mat Yann V, d'e 53 bloaz, d'an 29 a viz eost 1442, pep tra a oa bet renket evid ar

gwella gantan, evid ar pezh a zell ouz traou an Iliz ha Breiz a oa stag mat ouz ar Pab endra m'edo ar Frans, a-zevri, oc'h en em zével outan hag o klask dispenn e c'halloud.

Er bloaz 1452, ar c'hardinal d'Estouteville, arc heskob Rouan, a deuas da ober eun dro da Vreiz, evel kannad ar Pab; an Duk Per II a lavaras d'ezan en devoa tro d'en em glemm dre ma roed kargou uhela Iliz Breiz da veleien ha da eskibien *ha ne ouient ket a vrezonég* ha ne joment ket zoken er vro, eur wech ma vezent hanvet. Ar Pab Nikolas V, d'an deiz kenta a viz c'houevrer 1453, a zougas eur gourc'hemenn, graet da badout da viken, hag a zifenne grons rei kargou Iliz Breiz *da ziavezidi* nemet hanvet e vefent gand an Duk e-unan pe, da vihanan, gand e asant.

Dre eul lizer skrivet d'an 29 a viz eost 1478, Sixt IV a roas da Fransez II, Duk Breiz, ar gwir da zibab d'ar Pab beleien vat ha gouziek pa vankje eun eskob en unan pe unan eus pemp eskopti brasa Breiz da lavaret eo e Roazon, an Naoned, Dol, Gwened ha Sant-Malo.

D'ar 25 a viz ebrel 1481 e tisklerias, *motu proprio*, ne vije hanvet ken nebeud, er pevar eskopti all, da lavaret eo e Kemper, Lanndreger, Kastell-Paol ha Sant-Brieg, nemet beleien hag a vije deuet mat d'an Duk.

En eul lizer a skrive d'ar 6 a viz Gouere 1485, Innosant VIII, a lavaras ivez d'an Duk n'en doa c'hoant ebet da grenna e wiriou met dal ma oa serret gantan e zaoulagad, d'an 9 a viz gwengolo 1488, ne reas netra evit tremen diouz e verc'h Annaïg, eur baotrezenn unnek vloaz, a zouge karumenn Breiz, war lerc'h he zad. Pa varvas Per du Chaffaut, eskob santel an Naoned, d'an 12 a viz du 1487, ar chalonied a hanvas Gwilhou Gwegen, en e lec'h, met Charlez VIII, roue Frans, a glaskas raktal lakat eno, Roparz Espinay, unan eus e vignoned, ha d'an deiz kenta a viz Here

1488; Innosant VIII hen hanvas e lec'h Gwilhou Gwegan.

E Gwened, pa varvas Per de Foix, d'ar 17 a viz ebrel 1490, ar chaloniéd a hanvas Roparz ar Borgn da eskob; en e lec'h, Innosant VIII a hanvas e ni Laurans Cibo, Kardinal Benevent, d'an 29 a viz east 1490.

An dukez Anna, daoust d'he yaouankiz, a reas he c'hlemmou: « *N'int ket ginidik eus a Vreiz, emezi, ha rak-se ne c'heller ket o henvel eskibien aman, hep va asant* », hag e tifennas grons ouz chaloniéd an Naoned ha re Wened o digemeret.

Charlez VIII a deuas e Breiz gand e zoudarded hag an diavezidi a c'hellas evelse, dre laer, pignat war o zron.

Pa voe staget, dre gaer pe dre heg, Breiz ouz ar Frans, d'ar 14 a viz east 1532, ar Roue Fransez I, a douas en hano ar Frans a-bez **NE VIJE ROET AR C'HARGOU-ILIZ, E BREIZ, NEMET D'AR VRETONEDE.**

Ar C'hallaoued o devoa roet o ger, met evit gwelet int aet en e eneb n'eus nemed ober eur zell war roll eskibien Breiz abaoe ar bloaz 1532; hervez eun darn vat anezo ar Vretoned n'int mat nemet da baea tailhou ha da vont d'ar brezel: n'int ket graet evit beza laket er c'hargou uhel.

Re hir e vefe ober tro nao eskopti Breiz; sellomp hepken ouz eskopti Gwened; diouz ar pezh a zo digouezet eno e ouezimp petra a zo digouezet ivez en eskoptiou all; rak henvel eo bet graet d'ezo holl.

1 — Anton Puccius, eun italian.....	1531-1544.
2 — Laurans Puccius, ni ha skoazeller Anton...	1531-1551.
3 — Charlez de Marilhac, eur gall, eus Klermont..	1551-1558.
4 — Sebastian de l'Aubespine, eur gall	1558-1565.
5 — Philip du Bec, eur gall eus a eskopti Rouan.	1559-1565.
6 — Yann Fabri, eur breizad eus a Wened.....	1565-1570.
7 — Per de S. Martin, eur gall eus ar Gaskogn..	1570-1574.
8 — Yann de la Haye, eur gall eus ar Gaskogn..	1574.

9 — Loeiz de la Haye, eur gall, breur da Yann...	1574-1587.
10 — Jorj, eur breizad, eus a Aradon	1590-1596.
11 — Jalra Martin, eur gall, eus a Vourdel.....	1596-1624.
12 — Sébastian Rosmadec, eus a Dheix.....	1624-1646.
13 — Charlez Rosmadec, eur breiz-uhelad, kar da Zebastian	1648-1671.
14 — Loeiz de Vautorte, eur gall.....	1671-1687.
15 — Fransez d'Argouges, eur gall.....	1688-1716.
16 — Loeiz de Tressan, eur gall	1716-1717.
17 — Yann de Caumartin, eur gall	1718-1719.
18 — Anton Fagon, eur gall, mab medesin Loeiz XV	1719-1742.
19 — Yann Joseph Chapelle, eur gall, eus a Limoj	1742-1746.
20 — Charlez Bestin, eur gall, eus a Berigneux.	1746-1774.
21 — Sebastian Amelot, eur gall, eus a Angers..	1774-1801.
22 — Anton de Pancemont, eur gall, eus a Autun	1802-1807.
23 — Per de Bausset-Roquefort, eur gall, eus Beziers	1807-1817.
24 — Herry de Bruc, eur breiz-uhelad	1817-1826.
25 — Simon Garnier, eur gall eus a Langres....	1826-1827.
26 — Charlez de la Motte de Broons, eur breiz-uhelad	1827-1860.
27 — Loeiz Dubreil, eur gall, eus a Doulous....	1861-1864.
28 — Gazailhan, eur gall, eus ar Guyenn.....	1864-1865.
29 — Yann Vari Becel, eur breiz-uhelad	1866-1897.
30 — Amede Latieule, eur gall eus a Rodez	1898-1905.
31 — Alsim Gouraud, eur breiz-uhelad	1906-1928.

Yann V hag an Duked all a deuas war e lerc'h o devoa eur c'hannad e lez an Tad Santel ar Pab hag an hini a welomp o tougen an hano-ze da genta eo Gwilhou Breillet, er bloaz 1419; anat a-walc'h eo pegouls e paouezas Breiz da gaout he C'hannad e Rom da zifenn he gwiriou: n'eus nemet sellet ouz hanoioù an dud a zo e kargou uhela an Iliz, abaoe 1532.

Etre ar bloaz 1532 hag ar bloaz 1929 ez eus bet eta — heb henvel an eskob touer Charlez Le Masle eus a Werrann, — 31 eskob e Gwened; war an 31 eskob-ze e oa 2 italian, 21 gall, 6 Breiz-Uhelad ha daou Vreiz-Izelad hepken, ginidik unan anezo, Yann Fabri, eus a Wened (1565-1570), hag egile Jorj (1590-1596), eus a Aradon, diou leo diouz Gwened; goude m'o divije gouezet an daou-man brezoneg, ar pezh n'eo tes-

teniet e nep lec'h, a gav d'in, ez eus 333 bloaz, da nebeuta, abaoe ma n'eus ket bet eskob breizat ebet oc'h azeza war gador sant Padern, e Gwened.

Epad 146 vloaz, etre ar bloaz 1671 ha 1817, n'eus bet nemed eskibien c'hall e Gwened: unnek diouz renk.

Pa zigouezas burzudou bras Keranna, er bloaz 1624 ha 1625, an A. Rosmiadec ne c'hellas ket zoken komz gant Yvon Nikolazig, santela den a oa en e eskopti, dre ma ne ouie ket a vrezonég.

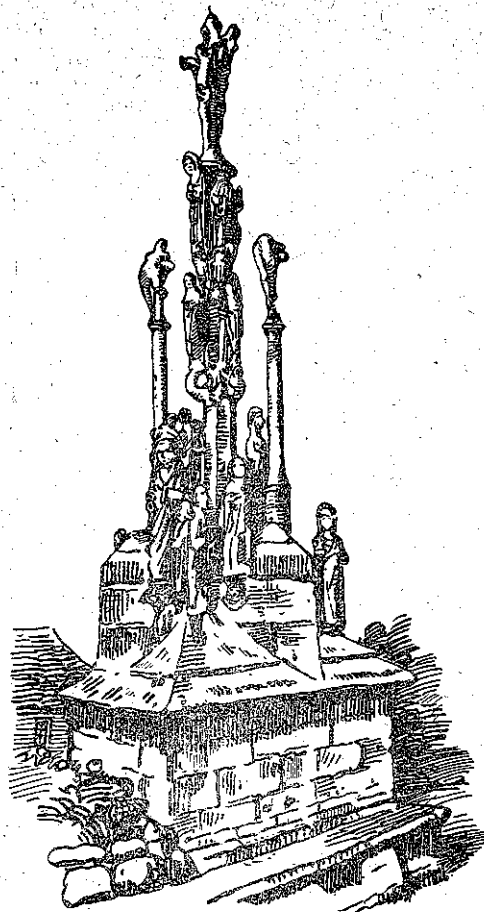
Eur burzud eo e vije chomet hor yez ker seder ha ma 'z eo c'hoaz goude beza bet breset he gwirioù d'ez, evel m'int bet.

Ha breman m'eo hanvet an Aotrou Trehiou, e Gwened, dre ma oar brezoneg: « *La connaissance qu'il a de la langue bretonne*, eme an A. 'n eskob Picaud, *ajoutera une facilité de plus à l'exercice de son apostolat* », trugarez d'hon Tad Santel ar Pab Pi XI, en deus selaouet pelloc'h klemmou ha pedennou ar Vretoned, ha degaset da vro santez Anna eun eskob a gomzo e yez Yvon Nikolazig, a vezo e gwirionez Tad an holl hag a ouezo en em ober holl d'an holl evit gounat an holl da Jezuz-Krist.

Santez Jann d'Arc, an hini a gare kement he bro, breman ez eus 500 vloaz, ma roas he buhez eviti, p'edo kurunenn he ugent vloaz o staga da vleunia war he zal, n'oa ket evit gouzany gwelet ar C'hallaoued o vont da Zaozon; Pi XI, oc'h ober ar pezh a ra, a verk sklaer hag anat ivez, e fell d'ezan e chomfe Breiziz ar pezh m'int bet beteg-hen hag e vefent kelennet, gand ar re o deus ar garg uhela d'o c'helenn, er yez a zeskont war barlenn o mamm hag a gomzont bemdez.

Anavezet eo a-nevez adarre, pelloc'h, ar gwir he deus pep pobl da veza kelennet en he yez; mil bennoz d'ar Pab bras en deus degaset an nevezenti-ze a fuilha levenez dre Vreiz a-bez. Y.-V. PERROT.

Itron Varia Kilinenn

Kalvar Kilinenn

klask skrivet er bloaz 1648 e lennomp eo

Teir leo bennak diouz Kemper hag harp en hent bras a ya eus ar ger-ze da Gastellin e kaver chapel goz ha kaer Itron Varia Kilinenn. Araok an Dispac'h, Kilinenn koulz ha Landudal a oa eun drev eus a barrez vras Brieg. Breman eo stag ouz Landrevarezg.

Chapel Kilinenn, savet, penn-da-benn gant meinben, a zo eur volz varni evel war eun iliz-veur, ar pezh ne vez ket kavet stang e Breiz.

War eun lennomp eo

« savet dres ha gant danvez eus ar c'henta, ken en diavêz, ken en diabarz. » He frenecher a zo kaer hag e tu ar c'hreisteiz ez eus eur porched a-zioc'h d'ezan eur Werc'hez war he daoulin, gand an Ael Gabriel en tu dehou, ar geriou-man Ave : Gratia : Plena, war eur baperenn a zalc'h en e zourn hag eun ael all en tu kleiz o tougen ar skritell-man : NOTRE : DAME : DE : BONNES : NOUVELLES.

Dindan an ano a Itron Varia à Gelou mat eo e peder ar Werc'hez e Breiz-Izel, pa venner pleustri war ar burzud laouen a zegouezas ganti pa deuas an arc'hael Gabriel da gemenn d'ezi e vije mamm da Zoue. Er porched-se ez eus skouedou hag unan anezo a zo douget gand eun er (1) hag eun all a zo kurunet gant tok-houarn eur marc'heg eur penn leon warnan henvel mil ouz hini Itron Varia ar Feunteunion, e Gouezeg, ha graet, sur a-walc'h, gand an hevelep labourer.

En diabarz n'eus nemed eur chapel kroaz. Ar vali greiz, gant he filieri teo, koulonennou bihan tro-dro d'ezo, hag he bolz kroazigellet he nervennoù, a zo kaer da welet. War vegal unan eus ar gwaregeier e weler herminigou Breiz, ar pez a verk eo bet savet ar chapel en amzer unan pe unan eus hon diweza duked, ha war eun all alc'houeziou sant. Per kroazigellet, kabell ar pab a-uz d'ezo.

E tu kleiz an aoter vras eman skeudennaouet, en e vent, Hor Zalver, distaget diouz ar groaz, astennet war barlenn e vamm; harp ennan sant Yann hag ar Valalen a zec'h he daerou gant he gouel, Joseph Arimathi, gwisket pinvidik ha Nigoudem a zoug etre e zaouarn ar gurunenn spenn. Ar skeudennou-se a zo kaer evel al labouriou a gizelled e bro-Flandrez, breman ez eus tri c'hant vloaz, met c'hoant am eus da gredi, evelato, int bet graet er vro, rak henvel int ouz re all a gaver e Lokronan hag e Pennc'hrañn.

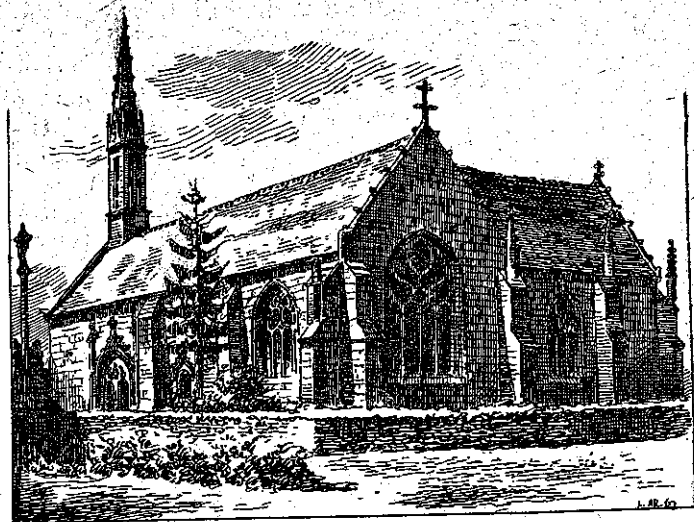
(1) Er = Aigle, e galleg

Eur skeudenn bennak all a zo c'hoaz aman hag a-hont hag, en o zouez, eur zant breizat bennak, evel sant Kaourintin, sant Youenn, etre ar pinvidik hag ar paour, sant Kadog gand e vaz-abad hag eun eskob, marteze sant Maudez pe zant Meen. Breman ez eus hanter kant vloaz e oa er chapel-se evel e hini Konfort eur rod leun a gleier bihan a veze laketa da zeni, gwech-ha-gwech, epad an ofisou. Torret eo bet ha n'eo ket bet renket ken goudeze. N'eus ket pell e c'helled gwelet tammou dioufi c'hoaz e traon ar chapel e kichen eur gostenn balum bet kiniget, e prof, d'an Itron Varia gand eur mortolod bennak goude eur gwall zarvoud war ar mor.

Gwer a liou eus ar re gaera a oa eno ivez gwechall war ar prenecher. N'eus ket chomet eun tamm anezo. Ar gwer-ze a oa bet laketa eno holl, kouls lavaret, gand aotoned Kergelenn Ker-ar-Roc'h hag o gwelet a c'helled livet warno, war bennou o daoulin, gwisket gant dilhad houarn skedus. Gwelet a raed, dreist-holl, warno, skeudennaouet brao, Gwilhou Kergelenn hag e bried Gwenn ar Wern, pennherez Penn-ar-Yeun hag ivez o mab bihan Thepod Kergelenn, aotrou Ker-ar-Roc'h, dimezet da Vari ar Ruskeg. Henman a oa euf breizad kalonek a varvas, e kreiz e c'hloar, e Sant Albin an Hiliber, d'an 28 a viz gouere 1488, o tiffenn frankiz e vro ouz ar C'hallaoued. Eur c'holl eo e vije bet torret e skeudenn.

Ar pez a zo a gaer da welet e Kilinenn ouspenn ar chapel eo ar c'halvar; n'eo ket ker bras ha re Blougastel, Pleyben, Plougonven ha Tronoen, met renket bravoc'h eo pep tra ennan eged er re-ze. En dro d'ar chichenn, ar c'hizeller en deus laketa an daouzek abostol, labouret ker kouls gantan ma lavarfec'h ez eus finv ha buhez enno. E kreiz eman an teir groaz hag an daou laer; an hini kleiz, dreist-holl, a zo gweet, gand ar boan, en eun doare sebezus. Pa weler ar c'halvar-se, bet livet gwechall,

— hag anat a-walc'h eo c'hoaz pa zeller e plegou an dilhad, — ha goloet breman a ginvi alaoueret hag arc'hantet, oc'h en em zistaga ker kaer war vogeriou glas ar chapel e ranker anzav emaez aze dirak eun dra eus ar re gaera a oufed gwelet.

Chapel Kilinenn

Ar feunteun a red e penn ar chapel. Tri skoued gand armou aotronez koz Penn-ar-Yeun a zo warni : eur greskenn loar alaoueret war eur goueled glas. Ar maner-se n'eman ket gwall bell diouz Kilinenn, en tu all da hent Kastellin. Er bloaz 1705, itron Penn-ar-Yeun, Anna Danillo, a voe maeronez da unan eus kleier an iliz; er bloaz 1736, e voe beziet eno, Fransez Kergeleenn, eur beleg 28 vloaz, lazet, war a leverer, gand e vreur, dre ma ne felle ket d'ezan paea dle henman. G. P.

EUN EURED E DOUARNENEZ

D'an 23 a viz Ebrel eo bet eureujet; e Douarnenez, an A. Fransez Debauvais, mestr-skrivagner Breiz Atao, hag an dimezell Anna Youinou, an A. Rene Youinou hag an dimezell Mona Join.

An A. Le Senne, eskob Beauvais, ginidik eus a Vro-Wened, a zigasas d'ezo ar garteun-man skrivet e brezoneg :

L'Evêque de Beauvais

e bedou, d'an 23 a viz Ebrel, aveit dimezi Anna Youinou hag he fried. Ean e gas d'int e wellan bennoh.

A-raok benniga o eured e liviris d'ezo an nebeud komzou-mañ :

TUD NEVEZ,

Deuet oun eus ar barrez m'eo ginidik anezi Mikael an Nobletz, — skouer beleien Breiz, brasa burzuder e amzer, 300 vloaz, bloaz evit bloaz ha miz evit miz, kosoc'h egedon ha n'eo ket ankounac'haet c'hoaz gant Douarneneziz, — da ginnig d'oc'h, warlerc'h an A. Le Senne, eskob Beauvais, va gourc'hemennou ha va fedennou, da heul re ho kerent hag ho mignobed, bodet aman ken niverus, en iliz kalon zakr an hini a lavaras: « Va dudi eo beza gant bugale an dud! »

E buhez Sent Breiz e lennomp kement-man:

Breman ez eus 1.400 vloaz, endra m'edo ar Zaczon, en o gwir wella, o waska ar Vretoned, Harvian, eur barz telennour eus a Vreiz-Veur, a dec'has betek Pariz hag a jomas eur pennad eno e lez ar roue Childebert. Pa c'hoanteas distrei d'e vro e vennas ober eur bale a-raok evit gwelet e genvroiz harluet a oa diskenet war aochou Bro-Leon. Meur a zervez a lakeas, e c'hellit kredi, evit dont, eus a Bariz betek Penn-ar-Bed. O vont gand e hent e pleustre, marteze, war ar pez a lavaras, eun dervez, eur breizad kalonek da eur roue saoz: « *Ar bobl-se a c'helles da waska, kement ha ma kiri, met ma ne deu ket kounnar Doue da*

stourm outi, n'eo ket gant da gounnar te, biken' eo e vezo peuziskaret hag e brezoneg eo e komzo c'hoaz, dirak ar barnier bras, da zeiz diweza ar bed! »

P'en em gavas war zouar ar Vreiz, nevez edod o sevel war zismantrou an Arvor, diou nozvez dioc'htu, en devoe eun hunvre hag, en e hunvre, e wele e llic dimezi da eur plac'h yaouank diwardro eno. Harvian en devoa aoun ne deuje an hunvre-ze d'ezan a-berz an diaou! hag e lavaras da Zoue: « *Teurvezif komz sklaeroc'h ouzin, Aotrou, hag e rin ho lavariou.* » En noz warlerc'h, e welas, e kreiz e gousk, eun ael ske-dus a lavaras d'ezan: « *An Aotrou a oar mat ez peus graet le da jom dizemez; gouzout a ra ivez he deus graet kement all ar plac'h yaouank e tlees dimezi ganti, met renket en deus an traou, en eun doare all; Hen eo en deus da laket da zont dre aman ha kaoout a ri warc'hoaz, war an hent bras a heulies, eur verc'h yaouank, he hano Rivanon, a rankes da gemerout da bried rak diwar ho priedelez e tle genel eur bugel hag a vezo divezatoc'h eur Servicher bras da Zoue.* »

Antronoz, an traou a zigouezas, evel m'en devoa lavaret an ael. Harvian a gavas, e Lanndouzan (1), eur plac'h yaouank, Rivanon, a oa o vont da gerc'hat dour. He goulenn a eure da zimezi ha da zeiz he eured e lavare d'ezi: « *C'houi eo kenta maouez am eus karet ha n'em eus karet hini all nemedoc'h ha, war urz an nenv hepken, eo em eus ho kemeret da bried, p'en deus an ael lavaret d'in e tlic'h genel eur mab a vezo du viken lorc'h ha skoazell ar Vretoned.* »

Tud nevez, ar pezh a zo bet digouezet gant Harvian ha Rivanon, tad ha mamm sant Herve, a zo en em gavet ivez, eun tamm, gameoc'h; ne dllic'h ket di-

1 Lanndouzan, e parrez an Dreñeg, en hanter 'n hent etre Piabenneg ha Lesneven, a oa, en amzer Hourvian, war an hent bras a yea eus a Geraz da Gastell Ac'h.

mezi, — *c'houi ho taou, da vihanan (2), — an eil gand egile, keit all, evel ma 'z eus, etre kêr an eil ha kêr egile, met an Aotrou Doue eo en deus digoret splann dirazoc'h an hent a dllic ho lakat d'en em gaout an eil gand egile, evid ar wech kenta, du-hont, tost da Lanndouzan, e kreiz Bleun-Brug Lesneven (3), rak an hent-se oa hent ar bedenn, al labour hag ar furnez ha bremian pa welit ervat oc'h graet an eil diouz egile, e teuit aman da skoulma, evid atao, dirag ar beleg, ar garantez-ze a ziuanas etrezoc'h, warlene, du-hont, e Follgoad, dindan sellou hegarat Itron Varia al Lili.*

Tud nevez, an hano-ze eo an hini a roer d'eoc'h hizio, hag eun hano mat eo rak merka a ra sklaer, e teu, hizio, nevezentiou bras en ho puhez. Ar briedelez a zo eun dra zakr evel an Urz; an Urz eo a zalc'h an Iliz, en he sav; ar briedelez eo a zalc'h ar bed, en e zav.

— Dimez da verc'h hag e ri eun dra vras, m'her roes da eun den fur, — a lavar ar Skritur Zakr (Eccl. VII, 27). Setu eur gomz hag a deu da wir hizio, a gredan, ha kement-se eo ar veuleudi wella a oufen da rei da dadou ha da vammou an daou zen yaouankman a zo dirazon.

Gwazed nevez, an hano-se eo an hini a roer d'eoc'h hizio; ar gwaz, pa 'z aer d'ar ger-se betek e wrizienn, eo an den n'eo ket mestr a-walc'h d'ezan e-unan: e servich eun all eman: hiviziken an hini ho po da dremen diouti, da genta, goude Doue, eo ho pried.

Plac'hed nevez, an hano-se eo an hini a roer d'eoc'h hizio; ar plac'h eo ivez ar verc'h-se ha n'eo ket mes-

2 An A. F. Debauvais a zo o chom, e Roazon, hag ac'hano ivez eo ginidik, e lec'h Anna Yauinou a zo eus a Zouarnenez.

3 Anna Youinou a c'hounezas eno kenta priz ar brezegerezh, evid ar c'himiad he devoa savet, en hano Douarnenez, da Vikael an Nobletz pa rankas distrei da Gonk-Leon.

trez a-walc'h dezi he-unan; hiviziken an hini ho po da dremen dioutan, da genta, goude Doue, eo ho pried.

Betek-hen e oac'h *tud yaouank* hag en dizro eus a bep lec'h ec'h en em droec'h atao warzu ho tad hag ho mamm ha dleet e oa.

Hiviziken, *tud nevez*, en dizro eus a bep lec'h ec'h en em droec'h ouz ho priedjou ha dleet e vo.

An *disparti* etrezoc'h hag ho tud a vezo poanuis, met warnan e tarzo eun eienenn nevez a laouenedigez hag a vuhez.

An *unvaniez* a vezo etrezoc'h hiviziken a vezo ker striz ma ne reoc'h nemed unan, eus daou ma oac'h betek hen, unan pa 'z ay mat an traou, en ho tiegez nevez, unan, dreist-holl, pa vennint, evid eun digarez pe zigarez, mont fall, ha malloz d'an hini ha goude ma vefe ho tad pe ho mamm a glaskfe terri ar skoulm graet etrezoc'h gand an Aotrou Doue.

An *unvaniez-se* a vezo eun eienenn a laouenedigez, rak harpet, an eil var egile, e kerc'hozh, sederoc'h a-ze, war hent ar bed-man; eun eienenn a vuhez rak drezi e kreskoc'h niver ar sperejou a anavezo Doue, niver ar c'halonou her c'haro, niver an dud vat her servicho, war an douar, niver ar zent her meulho er baradoz.

Er briedelez ez eus drein, met war an drein-ze e sav roz pa ouezer lakat da gouezo warno, evel m'eo dleet, dre ar bedenn pemdeziek ha sulveziek, heol ha gliz an Aotrou Doue.

Diazezit, da vat, ho tiegez breizat, war Hor Zalver Jezuz-Krist ha neuze e lec'h her sevel war an traez, evel ma ra darn, ho po her savet war ar roc'h ha ne vezo ket diskaret d'eoc'h gand ar c'henta gwall varra-avel a c'houezo.

En em erbedi a rim ouz an Aotrou Sant Erwan hag ouz an Itron Santez Anna, Tad ha Mamm hor bro.

ma teurvezo gand an Aotrou Doue skuilh warnoc'h ho peyar e wella beanoz, hizio, da zeiz kaer hoc'h eured, ha warnoc'h c'houi dreist-holl, va mignon Fransez, hag ho peus eur garg pounneroc'h eget hini ar re all; eur mestr-skrivagner oc'h hag ar skriva-gnerien n'o deus ket o far da hada ar brezel pe da hada ar peoc'h.

Brezel a-walc'h hom eus gwelet pa goueze du-hont en tan hag er pri ar c'haera bleun a zo er bed, ha pa venne ster an daerou gweledi ar vro; klevet hon eus ar c'hlemmou hag ar malloziou; gwelet hon eus an droug a ra armou heugus ha leun-wad an denvalijenn; stourmit met stourmit gand armou ar sklerijenn.

Bezit hader ar peoc'h, ar peoc'h diazezet war al lealded: embannit gwiriou Breiz, gant habaskder ha gouiziegezh; ar gwir a zo evel Doue, ne gosa tamm; ar gwir a zo evel an eol, sevel a ra atao war gorre; ar gwir eo krenfa tra a zo war an douar, trec'h eo d'ar bed. Gwelit ar Pab; embannet en deus e wir epad 58 vloaz hag an Itali, daoust d'he nerz, a zo deuet, ar rusder war he zal, d'hen anaout. N'eo ket ehonder eo a glaske Pi XI met eur c'horf bras a-walc'h da c'hellout loja ennan eun ene, da lavarout eo e wir a roue: bet en deus e c'houenn.

Ra he devezo Breiz ivez, evelse, eun deiz pe zeiz, ar gwir da c'hellout kaout eur c'horf bras a-walc'h da loja he ene ma vo miret evid ar c'hantvejou da zont tenzor-spered gouenn hep par ar Vretoned.

Stourmit gand ho pluenn zir, ya, stourmit hag arabad d'eoc'h klemm, re en holl, ar C'hallaoued ma ne deuont ket da anaout hor gwir kerkent ha m'eo embannet ganeomp pa 'z eus ken nebeut c'hoaz eus hor c'henvroiz hag a wella sklaer. Ma 'z eo kouezet Breiz ken izel, piou eo o deus he diskaret ar muia ma n'eo ket Breiziz o-unan eo ha gand ar re genta?

Lakit eta, dre ho skridou ha dre ho komzou heol

ar wirionez da bara en dro d'eoc'h: n'eus ket evel bannou an heol da barea klenevejou hir ha gouliou euzus a zo, ha labourit hep paouez hag hep fallgaloni morse: n'eo ket atao an hini a had eo a east.

Gwelet em eus kals o staga gand al labour vreizek, eul labour temn mar d'eus unan; nebeud an eus gwelet o kas o ero da benn; selaouet o deus an abegerien, kant gwech stankoc'h eged an oberourien; sellet o deus war o lerc'h; chomet int a-zav; aei int war o c'hiz; fizians am oa o divije graet labour gaer: n'o deus graet netra; kaout a rae d'ezo e c'helled salvi ar vro hep poan: fazia o deus graet; na tiegez, na bro, netra ne vez graet hep poan: na netra vat, na netra badus.

Skoazellet gant ho pried, c'houi gendalc'ho, hep gedal gwellaenn da zont, a-daol trumm, o teurel pled war lavar ar re goz:

An droug a deu d'an daou lamm,
Da vont kuit e vez morzet ha kamm.

Bremaik pa 'm bo benniget ho taouarn unanet hag ho kwalinier aour, — skeudenn mellou ar chedenn o stago da viken, — e pignin ouz an aoter; goulenn a rin ouz Doue, gwazed nevez, ma karoc'h ho priejou, evel ma kar Jezuz-Krist e Iliz; ma vezo ho kwragez, en ho ti, evel eur winienn goloet a frouez ha ma vezo ho pugale, en dro d'ho taol, evel nevezennou olivez; goulenn a rin evidoc'h ho pevar ma weloc'h hugale ho pugale beteg an trede hag ar pevare rumm o kerzout, hep fazia, war roudou ar re goz ha Breiz o chom, atao, breizat ha kristen atao!

Evelse bezet graet.

Y.-V. PERROT

Ar Melen hag ar Gwenn

Ti an itron goz e Landerne

Gwechall e oa eun itron goz o veva e Landerne. Pinvidik e oa, met sel-lus ha piz, mantrus; n'oa ket e chal da wellet hini eus he c'herent, en aoun ne vije red d'ezi rei eur gwen-neg bennak d'he nied pe d'he nizezed pe ginnig eun dra bennak da zebri d'ar re a deuje d'he gwelet. Ne grede ket bale, en aoun da uza he boutou, ha bemdez ez ae da gousket kerkent hag an heol, evit espern he goulou; fermet he

devoa he c'hampreier, kera ma c'helle, hag he flac'h hag hi a veze o loja er c'halatez. He flac'h a veze paet dister ha bevet fall; alies e tape taoliou teod hag a wechou zoken taoliou dourn; setu perak, daoust m'o devoa ar plac'hed, en amzer-ze muioc'h a habaskder eget breman, ne jome hini ebet gwall bell ganti; dal ma c'hellent kaout gwelloc'hik mestrez e nijent ac'hano.

Eun dervez m'edo an itron goz o paouez kas diwar he zro he diweza plac'h evit beza torret d'ezi eur plad, hag a oa faout tri bloaz a oa, e teuas d'en em ginnig d'ezi, eur verc'h yaouank diwar ar maez ha ne ouie ket pebez brud fall he devoa. Ober a eure he c'houmanant ha staga a eure raktal d'al labour. Diouz an noz, he mestrez a c'hourc'hemennas d'ezi aoza koan, oc'h adtomma eur banne soubenn a jome abaoe merenn hag o poazat eur vi evit pep hini anezo.

Ar plac'h he devoe naoun du. E diou pe deir loaiad e lounkas he soubenn hag ar vi e-unan ne zaleas ket da ziskenn. Eun hanter dousenn evelse he divije evet ha c'hoaz ne vije ket bet re leun he c'hof. Kaout a eure e oa treut ar geusteurenn, met ne gredas lavaret ger ebet hag ez aes da gousket o sonjal er vad en divije graet d'ezi eun tamm kig sall ha patatez bet o poazat er fourn.

Antronoz, da verenn, an itron a roas d'ezi eur vi da boazat eviti; ar plac'h a zonje ne oa ket gouest da veva gand aer an amzer; en eur gas ar vi war daol ar zal e kredas goulenn : « Ha me, itron, petra m'bo da zebri ? »

— : Penaos ? eme an hini goz. N'ho peus ket dalc'het a-benn hizio an hanter eus ar vi ho poa bet dec'h ?

— : Nann, nann, avat, itron; ar wech kenta eo d'in klevet hano da drouc'ha eur vi dre an hanter.

Me m'eus debret hennez, en e bez, ha c'hoaz her c'haven gwall vihan.

— : Foranerez an diaoul, eme an itron, e kounnar. Biskoaz n'em eus klevet eur plac'h o komz ken dizoare ouzin; aman, klevet a rit, ar plac'hed morse ne zebront eur vi, en e bez, rak anez e vefen rivinet ganto; d'an dervez kenta e tebront ar melen hag antronoz e tebront ar gwenn hag evelse eo eman ar c'hiz aman e tiez holl yourc'hizien Lanterne.

Hag evel m'he devoa ar plac'h c'hoant da enebi c'hoaz :

— Roit peoc'h, strinkell zo a-c'hanoc'h, pe me a dorro ar vazman war ho kein. Na pebez merc'h divergant; dizale ar plac'hed eo a roio o urziou d'o mestrezed. Mont da zebri ar melen hag ar gwenn, en eur wech, mantrus eo. Penaos, a gav d'eoc'h, e vo gelllet padout

An itron goz o c'hourdrouz unan eus he flac'hed

da ober traou, evelse ? Ar melen hag ar gwenn, bigofogez, ar melen hag ar gwenn !

Hag an hini goz a gendalc'he gant he malloziou hag he gwad a zave d'he fenn hag he daoulagad, gant he c'hounnar, a deue an daerou enno. En eun

taol e kouezas, a-fardigleo, war he c'hador vouret hag e kase he fenn eus an eil tu d'egile d'an harper-kein, en eur youc'hal, endra c'helle : ar melen hag ar gwenn !-ar melen hag ar gwenn !

— : A ! bizied ar gernez, a lavare ar plac'h yaouank ouz he gwelet oc'h en em zifreta evelse, setu ma teu Doue d'ho kastiza pelloc'h, da veza bet aet e kounnar evit belbeterez evelse ha da veza bet nac'het o boued ouz ar re a zo ouz ho servicha. Red eo d'in mont da glask unan bennak evelato da zont war he sikour ha neuze pec'hed eo he lezel da vont d'ar bed all hep he sakramanchou.

Ar vedesined wardro an itron goz

Hag e tiskennas d'ar red d'ar zolier izeloc'h el lec'h ma oa eun noter. Henman a oa er gêr hag a bignas dioc'htu gant e wreg, a roas an dourn d'ar plac'h da lakat an itron goz en he gwele. N'edo ket he anaoudegez ganti ha dalc'h mat atao e lavare : « Ar melen hag ar gwenn, ar melen hag ar gwenn ! »

— : Ar gezez paour, toc'hor eo eme an noter ; ha ne welo ket an noz, sur a-walc'h ! Mat e vefe d'ez i ober he zestamant, met pe-

rak e lavar heb ehan : « Melen ha gwenn ! Petra he deus c'hoant da lavaret ? »

— : N'ouzon ket, eme ar plac'h, he devoa aoun

da veza tamallet ma vije gouezet oa hi an hini a oa bet penn-abeg d'an hini goz da gaout he barrad.

— : Selaout, itron, eme an noter kroummet war ar gwele, ha livirit d'in perak emaoch dalc'hmat o fraonval : Melen ha gwenn, melen ha gwenn ?

An hini goz a glevas ; klask a eure respont, met ger ebet ne deuas eus he genou. O welet n'oa ket evit komz ec'h astennas he brec'h, da ziskouez gant he biz kamm, he flac'h spouronet.

— O sonjal ennoc'h ema, va merc'h, eme an noter, endra ma ema o randonenni evelse gand an daou liou-ze. Eur gudenn a zo aze hag a lakafe nec'het meur a hini, met n'eo netra evidon-me, Gwennegan ar C'herdoncuff, noter ar roue, e Landerne ; a-walc'h eo d'in diskenn pemp munut, em c'hampr-studi, evit beza barrek d'he dirouestla. Epad an amzer-ze ar beleg hag ar medesin a c'hello tostaat ivez, ma karont.

Ar vedesined a deuas, met p'en em gavjont e weljont dioc'htu ne oa netra da ober.

Eur c'hard eur goude e pigne, an noter da gambr an hini goz, laouen evel ar Spered Santel : Kavet em eus, emezan, o sec'ha ar c'houezenn diouz e dal, ha n'eo ket en em veuli eo met ne vije ket kavet kalz a notered hag a vije lemm a-walc'h o spered evit gouzout petra a zo o terri penn ar gezez koz-ze : « Ar gwenn hag ar melen » an darn vrasa eus an dud ne welint netra er geriou-se ; red eo anaout ar vicher evel m'her gram-me evit gouzout ar pez he deus c'hoant ar paour kez maouez-se da lavaret gand ar geriou-se. Ar melen eo an aour, na petra 'ta hag ar gwenn eo an arc'hant ha p'eo gwir eo en he flac'h eo edo atao an itron o sonjal pa lavare ar geriou-se, ar geriou-se a verk sklaer hag anat e fell d'ez i rei d'ez i, dre destamant, an holl

aour hag an holl arc'hant a zo en he zi. A ! va mere'h, eun taol kaer avat ho peus graet o tont-aman; nevez deuet oc'h a gredan ha deuet mat e tleit beza d'an itron pa ro deoc'h kement all a draou. Piou en divije kredet? hi hag a veze atao oc'h en em glemm eus he flac'hed ! Bremaik e weloc'h ha n'em eus ket skoet mat !

An hini goz kêz a oa o vervel; ne lavare ket eun hanter ger ken; ne wele na ne gleve; an noter, daou dest en e gichen, a c'houlennas outi : « Itron, me gred ho peus bet c'hoant da lavaret d'in e felle d'eoc'h rei d'ho plac'h an holl aour hag an holl arc'hant a zo en ho ti. Ma n'oc'h ket evit komz ken grit an neuz da lavaret ya pe nann ha goudeze ni ho lezo en habaskder. »

An itron goz ma vije bet goulennet kement all outi, p'edo war he yec'hed, a vije bet savet eus he gwele evel eun tenn. Rei he aour hag he arc'hant a garie kement da eur plac'h farouell ha marlounk a grede debri eur vi, en e bez, sonjal e kement-se, tra nemet ken, a vije bet eur verzerenti eviti. Met breman p'edo hanter varo hag ouspenn ha pa wele ervat — ma n'oa ket c'hoaz peurgollet he anaoudegez ganti, — n'oa ket evit kas he danvez ganti d'ar bez petra rae ze d'ezi ? Plega he fenn d'an traon da lavaret ya a oa aesoc'h d'ezi da ober eget hen heja eus a zehou da gleiz hag eus a gleiz da zehou da lavaret nann. Espern a eure eur finvadenn hag ar finvadenn-se espernet ganti a voe diveza tra a espernas, en eur respont dre eur ya mut ha sklaer a-walc'h evelato.

An testamant ne voe ket pell evit beza graet hag eiz dervez goudeze, ar plac'h yaouank, daoust pement e klemme an nied hag an nizezed, a voe roet d'ezi gand an noter kement pez aour ha kement pez arc'hant a voe kavet e armel an hini goz;

ouspenn 100.000 lur a c'helle beza anezo. Gand eun hevelep yalc'h ne voe ket diaes d'ezi dimezi ha keit ha ma vevs ne oa ket bravoc'h bourc'hizez egeti o vale war haveou Landerne.

G. P.

Ar wreg yaouank hag e gwaz o vale war haveou Landerne

Arzur hag e varc'heien

« Ne 'z eus ket e Breiz, ne 'z eus ket unan » a gement n'hen defe klevet kana ar c'hantik dudius *Peger kaer ez eo Mamm Jezuz* ha kantikou all c'hoaz war don *Bale Arzur*. Hogen, ped a zo hag a anavez Arzur? Piou 'ta oa Arzur? Diaes bras eo her gouzout da vat, rag e vuhez ne vez ket kavet el leoriou; ha daoust da ze e c'heller lavaret n'eus den hag a vefe bet ker brudet all en eun amzer zo bet. Gwerziou a bep seurt a zo bet savet en e gerz, e meur a yez; hag ar varzed rederien bro n'oa hano ganto nemet eus a Arzur. Diouz a leverer, edo Roue e Breiz-Veur en amzer ma teuas ar Zaozon da glask trabas ous hon gourdadou, kement ha ma rankjont tecc'het beteg an Arvorig, hag a voe diwar neuze hanvet Breiz Vihan. Epad ugent vloas Arzur a zalc'has penn ould ar Zaozon. E meur a grogad en devoe ar gounid; ha ma vije bet padet an unvaniez etre pennou ar vro, birviken ar Zaoz ne vije bet trec'h dezo: Bro Zaoz, e lec'h beza Bro Zaoz, a vije bet breman c'hoaz Breiz! Ama e weler perag ez eus bet, hag ez eus c'hoaz marteze, kement a gasoni e kalon pib gwir Vreizad eneb « Yann Zaoz ». Diouz a lavar lod, Arzur a voe lazec dre dreitouriaj, ha diwar neuze edo kollet evit mat an abadenn. Lod all a lavar n'eo ket maro Arzur: strobinnellet eo bet gant Viviana ar Zorserez en eur c'heo e bro Gemre. Setu ama eun dra hag a vez danevellet er vro-ze diou an noz e kichen an tan.

Goude e grogad diveza gant ar Zaozon, ar roue Arzur a voe gwellet o vont gant daouzeg marc'heg warzu Roc'h an Dinas, e traonienn ar C'hastell Nevez. O dremm a oa ruz tan; o gwiskamant a vrezel hag o armou a lintre gant heol ar pardaez; hag e lavarent:

« Perag, o Roue, nia rit ket ama eun ehan da ziskwiza? » Arzur a heje e benn hag a gendalc'he da gerzet hep lavaret ger. Goude pell amzer evelato, skwiz maro gant an domnder hag ar bouiltrenn, ar Roue hag e varc'heien a ehanas da ziskwiza en eun draonienn c'hlaz e kichen Roc'h an Dinas. Eno an disheol a oa fresk, ha du-hont er c'hornog an heol dare da guza, ha laouen evel eun oaledad tan er goanv, a lavare e vije kavet diskuizadur ha nerz. Kel laouen oa ar goudor dindan skourrou ar c'helvez, ker klouar ha ker flour an douar, ma kwezas hep dale kousket ar Roue. An daouzeg marc'heg, an eil goude egile, a reas evel dan, ha pelloc'h pib tra a voe di-drous.

Deuet mat ar pardaez ha kresket an devalijenn, setu eur furn gwisket e gwenn o vont etrezek an draonienn ha dizale e weljod dilhad gwenn ha lostennou hir o vont hag o tont war Roc'h an Dinas. Eun itroun goz a lavaras: « Viviana ar Zorserez eo. » Hogen ar re all a lavare: « Nann n'eo nemed mogidell wenn ar pardaez, hag a ziougan tomnder adarre evit warc'hoas. » An hini goz a heje he fenn hag a lavare outi he unan: « Evidon-me a lavar eo Viviana ez eo. Marzin Veur a zo bet strobinnellet ganti; ha mall oa ganti ober kement all d'ar Roue; me a welo. »

Deuet oa an noz; hag e lec'h an heol, al loar a bare war ar c'hlazenn. An hini goz a yeas war al lec'h, hag a welas ar Roue hag e varc'heien kousket mik. « La! emezi outi he unan; ha na m'oa me ket lavaret oa bet Viviana ar zorserez oc'h ober he vro? Ama eo bet oc'h astenn he divrec'h hir hag oc'h ober he orbidou. Birviken ar Roue na zihuno diouz ar c'houk-se. Hogen me 'zalc'ho va daoulagad digor mat, hag a vezo war evez ken na zavo an heol. » Hag hi azeza war eun dosennig goloet a douskan flour, etal ar c'hlazenn. Dre vannou skler al loar e wele ar Roue hag e varc'heien. O dremm n'oa mui ruz-glaou;

henvel oant ouz tud aet d'ar bed all; n'o doa mui a gorf, ha n'oa mui nemed ar spez anezo. Sellet a reas bete ma kuzas al loar adre ar bod kelvez, ha ma teuas al lec'h da denvalaat: Souezet maro e voe neuze o wellet o dremmou glazlivet o para e kreiz an denvalijen. Ar sklerijenn a deue diouto a skuize he daoulagad evel pa chomer pell da zellet ous al loar gann o para en oabl glas. Ker skedus oa ar goulou-ze ma rankas an hini goz koeza kousket.

Pa zihunas antronoz, edo uhel an heol war an dremvel; ha pa zellias endro dezi, ne welas na Roue, na marc'heien: eur c'heo a oa digor frank el lec'h m'edont astennet. Hag hi mont en tu-ze. Hogen pa zigouezas e kichen, setu en eun taol krenn stanket an nor: ne welas mui nemet geot druz ha kelvez azioc'h ar c'heo. Diwar neuze an hini goz a lavaras atao he doa Viviana ar Zorserez strobinellet ar Roue hag e varc'heien en eur zal hag edo an digor anezi en draonienn-ze: den avat n'he c'hredas.

Bloaveziou a dremenas. Eun deiz, pardaez anezi, eur marc'hadour saout a vro Gemre, hag a deue bep an amzer da foar Barnett, a oa o tremen war bont Londrez. Luduet holl oa, ha skuiz maro, evel ma c'helle beza unan hag hen doa graet eun hent hir ha digompez evit dont eus bro Gemre. En e zorn ez oa gantan eur pennad hir a vaz, trouc'het diwar eur gelvezenn, evel a vez gwelet c'hoaz hirio gant ar seurt tud-se.

« E pelec'h ec'h eus kavet ar vaz-se » a c'houlennas outan eun divroad, doare dic'hiz d'ezan.

« Ha fors a zo did? » eme ar C'hemro, dichek.

« Muioc'h a fors a zo dide eget din-me, eme an divroad; ar vaz-ze a zo bet diwanet en eul lec'h hag a zo ennan barniou aour hag arc'hant, n'oufe den gouzout pegement. »

« Mar d'eo gwir an dra-ze! Sell, n'out nemet eur strobinellet, pe an diaoul m'hen argars. »

« Mat, eme ar C'hemro, gwir awalc'h eo. »

« Gouzout a rez, m'oarvat, an divinerien a ralkals implij eus gwial kelvez da ziskvez e pelec'h ez eus aour, arc'hant ha traou all? »

« Feiz, n'her gouzoun ket kals, eme ar C'hemro; evelato mar kerez lavaret d'in diouz ar vaz-ma e pelec'h e kavin eun tenzor, me lavaro did a belec'h e teu. »

« Mar kerez va c'has d'al lec'h ma ec'h eus he zrouc'het, me 'z lakaio da vestr war eun tenzor bras », eme an divroad.

Ar C'hemro ne c'houlennet ket gwelloc'h eget distrei da vro Gemre gant e vignoun nevez: hag o daou en hent hep koll amzer. Antronoz ma voent digouezet, mintin mat, ar marc'hadour hag egile a yeas d'an draonienn c'hlas m'edo enni ar gelvezenn oa bet trouc'het ar vaz diouti: dres el lec'h ma lavare an hini goz he doa gwelet ar Roue Arzur hag e varc'heien strobinellet ha kousket mik.

« Breman, eme an divroad, digor da ziskouarn o diou, ha selaou mad ar pezh a lavaran did: Houman end-eeun eo an draonienn a meus gwelet dre va c'houk. Klask eur bal hag eul langede, ha toull evel a livirin d'it. »

Ar c'hemro ne chomas ket da drei e veudou, hag a en em lakeas dizale da zizoloï gwriziou ar gelvezenn m'en doa trouc'het diouti ar wialenn. Goude beza toullet pep hini d'e dro epad eur pennad mat a amzer e kavjont eur pikol pladenn vean, hag hel loc'hjont gant kals a boan. Dindan ar bladenn e weljont eun derez. Hag o daou da ziskenn ha setu dirazo eur pondalez hir, hag a ispillh en e greiz, eun tamm brao a gloc'h.

« Breman avat, eme an divroad, oa d'it digeri mat da ziskouarn: diwall na stokfez ouz ar c'hloc'h-se; anez e veli petra 'gousto did. Deus d'am heul. »

Bale a rejont bete m'en em gaffjont dirag eur c'heo

doun ha ledan. Oc'h sklerijenn eur c'houlouenn a oa eno, e weljont meur a vil brezelour astennet e kelc'h en eur gichen ha kousket mik. O gwiskamant-brezel a lugerne; o skoued oa en o c'hichen, o c'hlezeier dic'houin ha prest kerkent ha ma vije ezomm anezo. E kreiz ar c'helc'h e zoa daouzek marc'heg, hag en o zouez unan anavezet dreist ar re all diouz ar vouc'hal hag ar gurunenn aour a oa en e gichen. « Aman, eme an divroad, ema kousket ar Roue brudet dre holl, Arzur, gant e zaouzek marc'heg ha meur a vil brezelour, ken na haro an deiz bras ma stourmo an Erer (1) du eneb an Erer alaouret. Trous spontus ar stourmad-se a lakaio an douar da grenn hag ar c'hloc'h da zeni ker krenn ma tihuno ar vrezelourienman, a zailho war o armou evit distruja holl enebourien Bro Gemre. Neuze ar Roue Arzur a vezo adarre mestr war Enez Vreiz; ren a raio gant lealded, hag ar peoc'h benniget a bado bete ma vezo tremenet peb amzer. Gwas a ze avat da biou bennag a lakafe ar c'hloc'h da zeni e gaou. »

Dres e kreiz ar c'helc'h m'edo kousket en dro dezan ar Roue hag e zaouzek marc'heg, ez oa daou vern bras, unan aour hag unan arc'hant. « Mont a c'helles er c'helc'h, eme an divroad, ha digas ganez ar pezh e vezi gouest da zougen, eus an eil bern pe eus egile. Taol evez avat: na zigas ket eus an daou vern war eun dro. »

Ar C'hemro, o welet kement-se holl, a oa c'houez fall en e lerou. Hogen an divroad a roas nerz-kaloun d'ezan: « N'as bez aoun ebet, emezan; rag an dudman a zo holl kousket dre strobinnellerez. »

Ar C'hemro a skoas war ar bern arc'hant, hag a zamm ken na dorte, hep ma vije gallet lavaret ez oa bihanaet ar bern. Pa voent deuet e m'ez, an divroad a lavaras: « Na 'm eus nemet eun ali da rei did:

lourien a zavfe e benn hag a c'houlennfe: « Ha deiz ganez hen ober hep teuler evez, unan eus ar vrezelourien a zaofe e benn hag o c'houlennfe: « Ha deiz eo? » Dindan hoan da goll da vuhez, lavar dioc'htu: N'eo ket deiz c'hoaz; kousk adarre. »

Neuze an divroad hag ar C'hemro a bignas en de- rez, hag a ieas etrezeg ar gêr. Antronoz vintin, an divroad a lavaras kenavo, ha biskoas mui ar marc'hadour saout n'her gwelas.

Beb an amzer, ar C'hemro a deue d'ar c'heo, hag e teue gantan beb eil trou eur zamm aour pe eur zamm arc'hant. A-nebeudou e teuas da veza pinvidik mor; dont a reas ive, siouas dezan, da veza nebeutoc'h war evez. Eun taol bennak oa deuet adarre da gerc'hat eur zamm hag e stokas goustadig ouz ar c'hloc'h, hag a arounas dres pa edo hen o vont e sal ar vrezelourien. Kerkent, unan anezo, spontus ar zell anezan, a zavas e benn hag a c'houlennas gant eur vouez tregarnus: « Ha deiz eo? » Buan, ar C'hemro a eilgerias: « N'eo ket deiz c'hoaz; kousk adarre. » Hag ar brezelour a gouezas kousket. An hevelep tra a c'hoarvezas meur a dro; hag ar marc'hadour a lavare ato ar c'homzou red. Eun droiad, deiz a zichans, ar C'hemro a lakeas eur gwall zamm hag e teuas bec'h varnezan. Varnez da goueza e stokas ouz ar c'hloc'h, hag a reas eun trous spontus. Ha setu unan eus ar vrezelourien da c'hopel: « Ha deiz eo? » Ken estlamet ha ker skuiz oa ar marc'hadour ma chomas simud. Eur brezelour a zilammes a douez ar re all, hag a ziframmas e aour digantan. Neuze avat e voe eun abadenn. Buan ha buan ar vrezelourien a zihunas hag en em vodas en dro dezan. Daoulagad kounnaret a oa en o fenn, hag astenn a reant o biziad hir hag askornek evit kregi ennan. Hen a rede evit kaout e vuhez; hag ar vrezelourien war e zeuliou. Aezen o alan a oa evel an tan war e dro, hag o bizied a oa sklaset evel an dir hag ar skourn. Ato,

(1) Erer pe er = aigle, e galleg.

ato e tene anezo; hag her bunta a reant e kreiz ar c'helc'h. Keit-se amzer, brezelourien all, a villierou, gant moueziou krenv ha raoulet, a gane eur ganaouenn ha n'hellet ket he entent. Lopa a rejont an den endra hellent, hag hen dougen a rejont e maez eus ar zal bete pazenn uhela an derez; ha neuze her strinkjont er maez, hag en eur youc'hal fors, e lakejont adarre ar bladenn vean da stanka ar c'heo.

Ar C'hemro ne bareas biskoas diouz an taoliou en doa bet. Mont a reas da baour, ha paour e chomas. Meur a wech e teuas gant e vignouned bete Roc'h an Dinas, da glask ar bladenn vean: biskoas avat n'he c'havas.

*Bras-troet diwar ar Zaozneg gant
YANN GOSTARREUN.*

An teir louzaouenn

Eun den pinvidik-bras eus a Vrest a oa aet eun dervez goanv da redek ar c'had. War-dro unneg eur, eur pilhas-dour a gouezas, hag hon aotrou ha mont da zisc'hlañv en eun tammig ti soul bihan a oa en e-gichen, war ribl an hent-bras.

Pedet da vont da azeza e-tal ar regezenn-tan, hon aotrou ne reas ket a ardou evit mont.

Azetet war an daol, daou bôtrig, eur c'houblad, hag eur verc'hig vrasoc'hik, a oa o zri didrouz kaer o tebri o lein; eur podad yod kerc'h, aozet fetis gand ar vamm, a oa ganto. Pep hini anezo a ouie brao-bras kas e loa d'ar pod ha d'e c'henou. Terennet oa o bruchedou gant bera-dou laez ha tammou yod kouezet warno, hag o zri, gwech ha gwech all, e sellent a-gorn ouz an aotrou a oa harp outo e-tal an tan, e gi treut en e gichen labaskennet war al leur-di.

« O klask kompren emañ, itron penaos e c'hell ho tri bugel debri gant kement a itik eur pred ken dizaour ha penaos diwar o boued pemdeziek o deus eul liou ker sklaer ha kel divrin! Souezet oun lakaet gand an dra-ze!

— Teir louzaouenn am eus, aotrou, da lakat d'in ha d'am bugale en hor boued. Ar re-man, an tri-grouadur-man d'in-me, n'eus biskoaz tostaet klenved ebet outo, na ruzell na dreo na paz, ha ne raio biken!

— Hag ho teir louzaouenn, itron, penaos o galvit-bu? kant lur a roin d'eoc'h evit pep hini anezo!...

— Dalc'hit ho kant lurioù, aotrou, ha selaouit mat: Da genta, e lezan e-doug an deiz va bugale da c'hoari tou-rig-ar-prad aze war al letounenn en aer yac'h. Hounnez eo ar wella eus va zeir louzaouenn.

D'an eil, ne roan morse tamm ebet d'ezo etre o fredou, hag evel-se, pa deu poent ar pred, e vez digor frank o straed da zebri ar pezh a vez aozet d'ezo.

D'an trede, em eus o boazet dabred da ober o zreuzez gand ar pezh a vez, ha nann da rei da bep hini e veuz. Debri a reont o zri leiz o c'hof, nemet morse n'em eus roet d'ezo madigou sukret, rak n'eus netra gwelloc'h da zistruja stomogou blin ar vugale!...

— C'houi, itron, a rafe skol da veur a vedisin a ana-vezan, a lavaraz ar Brestad en eur vont er-maez gand e gi.

LORIZ AR FLOC'H.

KELEIER AR MIZ

Ar zul deiz ar bedenn hag al levenez

C'houec'h dervez a zo evid al labour hag ar boan; ar seizvet, ar zul, a zo evid an diskuiz al laouenedigez hag ar bedenn. Eleiz a gristenien a zo ha ne anavezont ket c'hoaz ar wirionez-se; kristenien dall pe gristenien fall pe an eil hag egile :

D'an 21 a viz Ebrel diweza, da zul, e oa redadeg marc'houhouarn etre Pariz ha Roazon: eul laz tud. Petra deu ar zul da veza a gav d'eoc'h d'ar rederien-ze? gwasoc'h dervez a boan eget hini ebet eus ar c'houec'h all a zo en e raok. Da bemp eur, hep beza gallet kaout oferenn, emaint war benveg o merzerenti ha chom a raint warnan, hep distag, epad 9 pe 10 eur.

An dud a laka ober hevelep c'hoariou a zo ker kriz ha payaned an amzer goz a lake an dud d'en em laza dirazo evit kaout ar blijadur da welet ar gwad o redet.

Dleet eo o diskouez gand ar biz.

Ezomm ober katekiz a zo da zeski d'an dud petra eo ar zul.

Ped a oar ervat, en deiz a hizio, piou eo perc'hen ar zul pa weler Per ha Paol, Jakez ha Yann ouz her perc'henna?

Ar re her goar, ne lakont da zul na redadegou marc'houhouarn na redadegou-kezeg, na c'hoari ebet gouest da skuiza an dud pe d'o fellaat diouz an iliz :

Ar zul eo deiz ar bedenn hag al levenez ha nann deiz ar boan ha deiz an ifern.

Kenstrivadeg Gymnastik

Kenstrivadeg ar Gymnastik evit Breiz a-bez hag a vez graet bep daou vloaz a vo graet er bloaz-man, e Lannderne, d'ar 4 a viz Eost 1929.

1.800 paotr yaouank o deus voet o hano, a-vreman, evid ar Goutel-ze. Mat eo d'ar yaouankiz c'hoari da zouplaat o izili gant ma n'en em skuizint ket re ha ma chomint hep laerez e zervez digant Doue.

Kentel Mistral

E Maillane ez eus bet graet, en deizioù tremen, gouelioù bias en enor da Frederic Mistral, an hini a zavas e holl oberou e provanseg, a ozer *Mireio*, eur marvailh ha n'eus ket brude-toc'h egetan; eur ministr, an A. Poncet, a oa e penn ar gouel-ze, en hano ar C'houarnamant ha kemeret en deus tro ac'hano evit diskleria eo red digeri dorioù ar skolioù d'ar provanseg, koulz ha d'ar brezoneg ha d'an alzazeg, evit lakat an dud da garout gwelloc'h o bro. Selaouit kentoc'h :

Parce qu'il a voulu restaurer la langue provençale, en faire une langue à la fois populaire et littéraire, comparable au français, parce qu'il a cultivé chez ses concitoyens la conscience de soi et le sentiment de la particularité, parce qu'il a été résolument régionaliste et décentralisateur, il s'est rencontré, déjà du vivant de Mistral, des critiques sévères qui lui ont reproché — et il y en a bien, par-ci, par là, quelques-uns qui lui reprochent encore — d'avoir mis en péril l'unité, l'indivisibilité nationales et le sentiment de la grande patrie.

Ai-je besoin d'affirmer que je ne m'associe pas à ces jugements ?

Et d'abord, je n'ai pas peur des idiomes provinciaux, pas plus du provençal que du breton ou de l'alsacien. Il me semble que le Français est assez fort pour les emporter avec lui dans les flancs de son arche. Craint-on que, si le dialecte gagne du terrain, le Français n'en perde ? Pareille inquiétude semble, à vrai dire, assez vaine, à une époque où le chemin de fer et l'automobile ont rapproché les distances, multiplié les communications et lancé mille liens nouveaux qui unissent les provinces entre elles et les provinces à la capitale.

Ha pelloc'h :

Aimer sa terre, marcher dans la raie que les vieux ont jadis fécondée de leur sueur, s'attacher au paysage familier, qui demeure gravé, pour ainsi dire au fond des yeux, à la maison peuplée d'ombres et de souvenirs, au cimetière où dorment les parents, respecter les coutumes et les costumes, parler le langage qui nous relie tout droit aux siècles disparus, c'est, selon Mistral, la forme première et la condition indispensable du patriotisme.

« Si nous voulons relever notre pauvre patrie, relevons ce qui fait germer les patriotes, la vieille langue du pays, et, cité par cité, province par province, rivalisons d'étude et d'honneur pour exalter diversement le nom de France. »

Ar pezh a zo red hag ar pezh a glaskomp eo deski d'ar yaouankiz staga o ene ouz ene o bro a en em ziskouez d'ezo hag a gomz

d'ezo e kement lec'h o deus pleustret ar re goz; met kement-se holl ne c'hello beza graet ervat *nemet en deiz ma vo desket brezoneg e holl skolioù Breiz-Izel.*

Jubile Pi XI

Yaouankiz Frans a zo bet, e Rom, gant gouelioù Pask hag o deus tremenet eno dek dervez; 5000 paotr yaouank bennak e oant hag an dekvet anezo pe demdost a oa eus a Vreiz; en o zouez edo an A. Mark ar Berr, sekretour bras ar Bleun-Brug. Goude beza gwelet splannderioù Rom, Paotred Breiz, da zadorn-Fask, a en em vodas e iliz vihan sant Erwan; eno edont er gêr ha digemeret e voent gand ar person, an A. Vidal ha gand an A. Dulong, sekretour kannad ar Frans, eun den hag a anavez mat hag a gar hor Breiz. Kanet e voe ken a dregerne an iliz :

Na 'n eus ket e Breiz, na 'n eus ket unan.
Na 'n eus ket eur zant, evel sant Erwan !

Itron Santez Anna,
Mirit ho Pretoned,
Goulennit dreist pep tra
Ma vint fidel bepred.

Pedi a zo bet graet eno c'houek evit ma chomo Breiz startoc'h starta e Feiz an Tadou koz.

Da veurz-Fask, edo deiz diweza ha kaera ar pardon. En em vodet e oamp kerkent ha seiz eur e iliz sant Per: da eiz eur, eun hag eun, e tigouez ar Pab-Roue, douget war e dron en dra ma son an trompilhou arc'hant hag e lavar an oferenn dirazomp hag evidomp.

Goude merenn Hon Tad Santel hon digemer e porz Sant Damas hag e komz ouzomp: « N'eo ket hepken kendelec'her eo a fell d'in lavaret d'eoec'h, met grit, hiviziken, gwelloc'h c'hoaz eget n'ho peus graet betek hen. Atao war well, atao war raok! Muioc'h a wirionez, muioc'h a vad, muioc'h a beoc'h, muioc'h a garantez, ha dreist holl muioc'h a zantez! »

Diouz an noz e kemeremp penn hent Breiz, bennoz ar Pab Pi XI en hor c'herc'henn evidomp hag evid ar re a garempe koulz hag evid ar *Bleun-Brug* ha *Feiz ha Breiz*.

Gouelioù Orleans

D'an 8 a viz Gwengolo eman ar pempet kantved abaoe m'eo bet dilivret Orleans gant santez Jann d'Arc. Goue-

liou hep par a vo eno en deiz-se. Ar c'hardinal Lepicier a vo en o fenn: en hano ar Pab hag an A. Doumergue en hano ar Frans; 60 eskob bennak a vo bodet en dro da eskob Orleans, an A. Courcoux, eur breizad, ginidik, eus a Lanhuon hag an A. de la Villerabel, eskob Rouan, eur breizad all, ginidik eus a Zant Brieg eo a zo karget da ober meuleudi Gwerc'hez Orleans.

Nominoe

Eur skeudenn a vezo savet da Nominoe, kenta roue Breiz, e bro Redon; 5.655 lur a zo dastumet evit-se, a-vreman; ar re n'o deus ket roet netra ebet c'hoaz a zo pedet da gas o skodenn d'an A. de l'Estourbeillon, 4, rue du Vieux Colombier, Paris (5°).

Ar c'helc'hou-studi breizat e Folgoat

Da lun ar Pantekost a zeu e vo graet e Folgoat, boda-deg paotred yaouank Kelc'hou-studi Bro-Leon.

Diskleriet e vezo an ezommi a zo da zevel eur c'helc'h-studi e peb parrez hag an doare d'hen ober ha klasket e vezo gouzout perak ez eus kement a dud en amzer hizio, o tilezel al labour-douar evit mont da glask dienez e kêr.

Paotred yaouank Leon en em gavit niverus e Folgoat d'an 20 a viz mae a zeu.

Profou da Feiz-ha-Breiz

An D ^r Cornic, eus a Zouarnenez.....	200 lur.
An A. Debauvais hag e bried, eus a Roazon....	100 lur.
An A. Even, noter e Lanndreger.....	50 lur.
An D ^{ell} de Volz, Kiberen.....	50 lur.
Bennoz Doue ha Sent Breiz d'an dud vat-ze.	

Gouelioù ar Bleun-Brug

Douarneneziz a labour start evit pourchas eun digemer laouen d'ar re a deuio da gemerout perz e gouelioù ar Bleun-Brug.

Trec'h e vo gouelioù ar bloaz-man d'ar re a zo bet graet en o raok rak Kerneviz p'en em lakeont a-zevri gand eun dra bennak n'o deus ket o far: grit ho pourchasou eus ho tu, c'houi ivez, evit gellout beza gouest da dremen pevar dervez kenta miz Gwengolo e Douarnenez, unan eus kaera lec'hioù a zo er bed.

Y. V. P.

Divinadennou Miz Mae

I. — Pet fourn evit poazat bara
A zo eus Brest da Gomanna?

Degaset gant Jannig Kerlosquet, Milizac.

II. — Petra zo en douar ha n'ema ket en dour?

Degaset gant eul lenner.

III. — Pe seurt glao zo braoc'h c'hoaz eget eur glao stered warlerc'h eun dervez kaer?

Degaset gant Yvon ar Verge, Kerlouan.

IV. — Penaoz lakat 6 + 1 da ober 10?

V. — Piou en deus kement a zaoulagad hag a zervez zo er bloaz?

Degaset gant eul lenner eus bro ar C'hap.

N. B. — O deus bet evit divinadennou an tri miz kenta :

Louis Diquelou, Plomeur : 260.

Mari Laurent, Gwipavaz : 240.

M. C. Hopital Kastell-Paol : 200.

Feiz ha Breiz

Skotedou tud c'hentil Breiz a stourmas e arme Jann d'Arc

1429 - AR PEMPET KANTVED - 1929

Jann d'Arc hag ar Vretoned

Er bloaz-man ne dremen dervez ebet, koulz lavaret, hep ma yefe graet, en eun tu pe du, etre Domremy hag Orleans, goueliou kaer en enor d'ar pempet kantved abaoe ma en em lakeas santez Jann d'Arc, « koant evel eur vleunenn ha serz evel eur bir » (1) e penn eun hent a dlee beza evit he

(1) *Sweet as a flower and upright as a bolt*, evelse eo e komz ar barz saoz Chancer eus a Jann d'Arc.

bro hent ar zilvidigez hag a voe eviti hent ar groaz da c'hertoiz beza hent ar baradoz ; da enebi he devoe ouz he zud ne oant ket e chal d'he gwelout o vont eus ar gêr ; ouz he c'henvroiz, gounezet, tud iliz hag all, an darn vrasa anezo gand ar Zaozon ; ouz ar roue e-unan, a veze laket pennadou ennan gand e dostennerien ; a drugarez Doue ne fallgalonas ket hag e figilhas Orleans d'an 8 a viz mae 1429, hag e lakeas sakri ar roue e Reims d'ar 17 a viz gouere warlerc'h ha peure'hraet he gefridi ganti, d'he 19 vloaz, e nijas, d'ar bed all, diwar glaou beo tantad Rouan d'an 30 a viz mae 1431.

Kaera gouel a zo bet en he enor eo hini an 8 a viz mae diveza e Orleans ; pennadureziou ar C'houarnamant ha pennadureziou an Iliz a oa eno ; eun tregeriad, eus a Lanhuon, an A. Courcoux, eskob Orleans, eo a renkas ar gouel-ze hag eur Sant-Briegad, an A. de la Villélabel, arc'heskob Rouan, eo a voe karget da ziskleria ennan gefridi burzudus Gwerc'hez Orleans.

Kals darempred a zo bet atao etre Jann d'Arc ha Breiz ha setu perak e kemeromp tro eus ar goueliou a raer breman evit lavarout ano anezo d'hol lennerien.

Breiz, en amzer Jann d'Arc, ne oa ket stag c'hoaz ouz ar Frans evel m'eman breman ; Yann V, a oa en he fenn hag ar pez a glaske oa pellaat gwalenn ar brezel diouz harzou e vro. Lezel a eure, evelato, pep frankiz gand e dud evit mont, m'o devoa c'hoant, war zikour ar C'hallaoued, gwasket gand ar Zaozon. E vreur, Arzur Richemont, pevar bloaz yaouankoc'h egetan, anvet konnetabl, e Chinon, d'ar 7 a viz meurz 1425 a oa unan eus-pennou

brasa armeou ar Frans ; Tanguy ar C'hastell, aotrou Tremazan, laket gand ar Roué Charlez VI, da brovost ha da c'houarner, e Pariz, eo en devoa poaniet vit lakat rei ar garg-se d'ezan (1).

Arzur a lakeas, dem goude, ar seziz war Zant Jalm Beuvron ; met e dud spontet e kreiz an noz a dec'has ; diskaret e voe e-unan diwar e varc'h hag anez ma voe savet, en e zav, gand unan eus e varc'heien, Olier Coetquis, eus a Vontroulez, edo graet

(1) Sauveur de la tiare, Tanguy Du Chastel a joué avec Jeanne d'Arc un rôle providentiel dans la délivrance du pays. Il avait été nommé par Charles VI prévôt et gouverneur de Paris. Or, voici que dans la nuit du 29 Mai 1418, un traître ose ouvrir aux Anglais les portes de Paris ; ceux-ci veulent s'emparer du Dauphin pour affermir les droits du roi d'Angleterre, dont ils sont les alliés. Il est minuit ; Tanguy entend le tumulte ; à demi-habillé, il court à l'appartement du Dauphin, réveille le jeune prince, lui expose en peu de mots la grandeur du danger et, l'enveloppant dans sa couverture, il le prend entre ses bras, le porte à la Bastille, où il le confie à Pierre de Rieux. Le lendemain, les deux Bretons mettaient le Dauphin en lieu sûr à Melun. Tanguy Du Chastel venait de sauver le Dauphin, vers qui Dieu allait envoyer Jeanne d'Arc.

Il y a mieux encore : dans la nuit du 21 au 22 Octobre 1422, meurt le malheureux Charles VI. Sa veuve, Isabeau de Bavière a fait signer au roi dément un testament qui déshérite le Dauphin en faveur de sa fille Catherine, qui a épousé le roi d'Angleterre. C'est un fait. La France ne doit plus être qu'une province anglaise. Le Dauphin était en ce moment en Auvergne ; Tanguy, à l'annonce de la mort du roi, demande au Dauphin de se vêtir d'écarlate, et rassemblant ses Bretons, il dresse devant le prince la bannière de France aux trois fleurs de lys et fait crier à tous : « Vive le roi Charles VII ? » Tanguy du Chastel venait de sauver l'indépendance nationale.

(Extrait du discours prononcé à la cathédrale de Quimper par le chanoine Saluden, le 12 mai dernier.

gantañ ; aotroned Koativy, e Plouvien (breman er Voure'h Wenn) Poulmic, e Kraozon, Pont 'n Abad, Tyvarlenn, e Landudec, Lanroz, e Ergue-Armel, ha Lesivy, e Mahalon, a varvas eno.

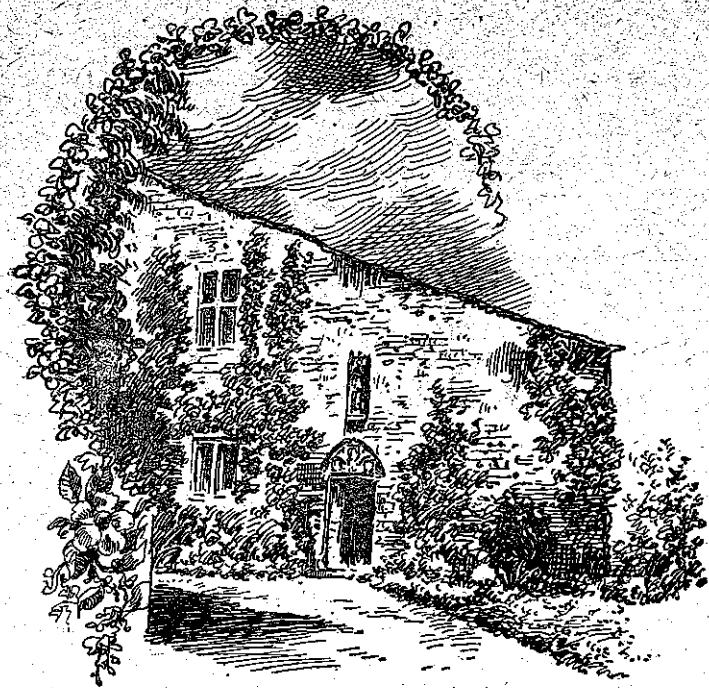
E serr Arzur Richemont e kaved e letanant Per Rostrenen, Bertram Dinam, aotrou Chateaubriant, hag e vreur Jalm Dinam, aotrou Beaumanoir; Roparz, aotrou Montauban; Gwilhou Sant Jili; Lan ar Fouilhez, eus a Lanhouarne; Yann, aotrou Rieu; Tugdual Kervoysan, lezanvet ar Bourc'hiz.

Mibien vihan Motreff

E Orleans hag e stourmadou ar miziou warlerc'h e kavomp Per, aotrou Rieu, an A. de la Jaille, Guyen Laval, aotrou Gavre hag e vreur yaouank, Andre Laval, aotrou Loheac; daoust d'o anoiou, an daou aotrou-man a oa Bretoned vat dre o-zad Yann Kergorlay, ginidik eus a Votreff, e kichenik Kerahez, hag a oa dimezet da bennherez Laval goude beza roet e c'her e tougje e vugale ano o mamm, ar pezh a yeze graet alies a-walc'h en amzer-ze.

O mamm goz, Janned Laval a oa bef dimezet da Vertram ar Gwesklen, goude m'en devoa hieman kollet e wreg kenta. Mirout he devoa graet e gleze hag her staga a eure ouz gouriz he mab bihan Andre, pa voe marc'heget d'e 12 vloaz, er bloaz 1422, goude stourmad Brécinière, en eur lavaret: « Doue ra 'z kraio ker kalonek, va mab bihan, hag an hini a zougas, da genta, ar c'hleze-man ! »

Ar bedenn-ze a reas vad d'ar c'hrouadur; dont a reas da veza marechal a Frans ha gounid a eure war ar Zaozon, e Kastilhon, er bloaz 1453, stourmad diweza ar brezel Kant vloaz.

An ti m'eo bet ganet ennan Jann d'Arc

Eul lizer koz 500 vloaz

An daou vreur, Guyen hag Andre a yeas, e miz mezeven 1429, da stourm ouz ar Zaozon e kosteziou Orleans. Gwelet a rejont Jann d'Arc hag en eul lizer d'o mamm, Anna Laval, Guyen a lavar:

« *Et fit la dite Pucelle très bonne chère à mon frère et à moi, armée de toutes pièces, sauve la teste, et la lance en main.* »

— Et semble chose toute divine de son fait et de la voir et Pouir. — *Et après que fusmes descendus à Selles, je fus à son logis la voir et fit venir*

le vin et me dit qu'elle m'en feroit bientôt boire à Paris. Et s'est partie ce matin au vespres pour aller à Romorantin...

« Et la vis monter à cheval armée tout en blanc (1) sans la teste, une petite hache en sa main, montée sur un grand coursier noir, qui à l'huis de son logis se demenoit très fort et ne souffroit qu'elle montast. Lors elle dit :

— « Menez-le à la croix qui est devant l'église :

Et lors [elle le] monta sans que il se meüst..Et lors se tourna vers l'église qui estoit bien prochain et dit en assez bonne voix de femme :

— « Vous les prestres et gens d'église, faites processions et prières à Dieu !

« Et lors se tourna à prendre son chemin en disant :

— « Tirez avant !

« Son estendart ployé estoit porté par un gracieux page. — Et elle avait sa hache petite en la main — et un sien frère, qui est venu ici depuis huit jours partoit aussi avec elle tout armé en blanc. »

Na koant eo al lizer-ze skrivet gand eur breizad yaouank, a oa daou vloaz hepken kosoc'h eget Jann d'Arc hag en devoe an eurvat d'he gwelet, da gomz outi ha da veza pedet hen hag e vreur da eva eur banne gwin ganti ouz he zaol; Jann a roas d'ezan zoken eur walenn aour da gas, eus he ferz, d'e vamm goz, en devoa skrivet d'ezi da c'houlenn kelou eus he bugale vihan.

Profou ar Vretoned da Jann d'Arc

An Duk Yann V, p'en em gavas gantan ar c'helou eus an traou burzudus a rae al Lorenadez yaouank-

(1) He gwiskamant zir a oa gwenn.

se a oa o paouez digilha Orleans, a gasas e govesour an Tad Yvon Milbeo, unan eus beleien iliz kaer ar Follgoad a oa nevez savet neuze, hag Herming, ofiser brasa e lez, da ginnig d'ezi e c'hourc'hemennou ha divezatoc'h, pa gasas aotrou Rostrenen da gaout Charlez VII, her c'hargas da ginnig ivez d'ezi eus e berz, eur c'hour-gleze a briz bras ha meur a goublad marc'hou.

An Tad Milbeo a oa beo c'hoaz hanter kant vloaz goude maro Jann d'Arc hag a brezege e iliz sant Melani Montroulez; plijadurus e tlee beza e glevet o lavaret ano eus a Werc'hez Orleans.

Dindan bannielou tudchentil Breiz

Per Rostrenen, a oa eun denchentil eus a vro Gerne; dimezet e oa da Jann ar Gerveur, eun nizez da Danguy ar C'hastell, provost bras Pariz, a viras ouz mab ar roue da goueza, er bloaz 1418, etre daouarn soudarded Duk ar Bourgogn. Ar Ponthou etre Montroulez ha Gwengamp, ha Koatfao, e Plugüen (Pluguffan), e kichen Kemper a oa d'ezi. He gwaz a oa kabiten ker Pontorson, er bloaz 1426; Arzur Richemont her c'hargas da glask tud e Breiz evit mont war zikour Orleans, ha setu aman darn eus ar re a yeas eus a Vreiz-Izel da stourm dindan banniel breur Yann V; Per Gerveleg, eus a Wiklan; Herve Huon, eus a Gleder; Herve Meriadec, hag a voe diwezatoc'h gouarnar e Kerahez.

Dindan banniel Per Rostrenen e kerze Herve ha Roparz ar C'harspern, eus a Blougonven ha Raoul ar C'henkizou, eus a Blouezoc'h.

Dindan banniel Yann ar Pennhoad, kabiten Montroulez, e kerze Gwilhou ar Born ha Divadam ar Born, eus a Vontroulez.

Dindan banniel Yann Trevedern eus a Wimaec e oa 55 gwaz, en o zouez Yann Gervabon eus a Blougasnou hag Yvon ar Veuzid a C'harlan.

Arzur Richemont ha Jann d'Arc

Kenta breizad brudet a gavomp dindan urziou Jann d'Arc eo Jili Retz : d'ar 4 a viz mae 1429 e kasas karradou bras a vevans e ker Orleans hag evit dont a benn eus e daol e rankas stourm goenv ouz ar Zaozon. Adalek neuze betek ma voe sakret ar Roue e Reims d'ar 17 a viz gouere 1429, e stourmas, skoaz ha skoaz, gant Gwerc'hez Orleans, e Beaugenci, e Patay, hag e lec'h all.

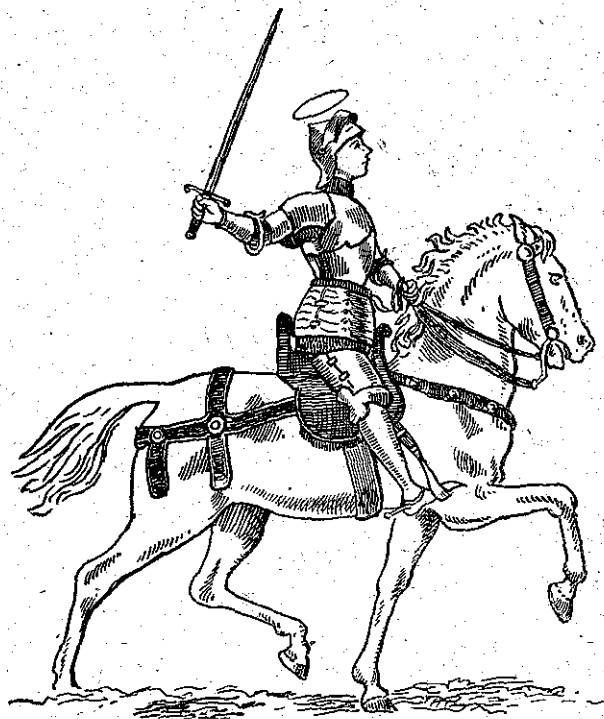
E Reims, da zeiz ar sakr e voe karget da vont da abati Sant Remi da gerc'hat an eol santel e veze sakret gantan rouaned Frans.

— Arzur Richemont a oa gwelet fall, eun tachad a oa, gand ar roue Charlez VII a veze laket pennadou enna, en e eneb, gand an Aotrou de la Tremouille; met pa glevas petra he devoa graet Jann, e Orleans, ez eas dioc'htu gant 1200 breizad da rei an dourn d'ezi. Houman, dre zoujans evid ar roue, n'edo ket kals e chal, da genta, d'e welout o tont d'he sikour. Arzur a dosteas outi evelato hag a lavaras :

— « Jann, emezan, klevet em eus ho poa c'hoant da stourm ouzin. N'ouzon ket pe eus a berz Doue pe betra e teuit. Ma teuit a berz Doue n'em eus aoun ebet raoc'h rak Doue a wel ar pezh a dremen e goueled va c'halon ha ma teuit a berz an diaoul em eus nebeutoc'h c'hoaz a aoun raoc'h. »

Jann a voe gounezet gand ar c'homzou didroidell-ze. Diskenn a eure diwar he marc'h, Arzur

a reas kemend all, pokad a eure d'e zaoulin hag adalek neuze e voent mignoned vat.

Santez Jann d'Arc

Eleiz a Vretoned a oa en deiz-ze, eno, gand an Aotrou Arzur, paotred dispart ha kalonek evel Aotrou Beaumanoir, aotrou Rostrenen, Roparz Montauban, Gwilhou Sant Jili, Lan ar Fouilhez hag all. Antronoz, Beaugenci a goueze etre o daouarn hag, eun nebeud deizou goude, an diou arme, hini Arzur hag hini Jann, a-bouez en em

glevet, heb en em douezia evelato, a flastras ar Zaozon e Patay.

Stourmad Patay

Da genta ne gredent ket staga d'an emgann; aoun o devoa na zegouesfe adarre ar pezh a oa degouezet kentoc'h e Crecy, e Poitiers hag e Azincourt, met Per Rostrenen a reas d'ezo bale en eur lavarout da Arzur : « Aotrou Richemont, savit ho panniell, er vann, da genta hag an holl a gerzo d'hoc'h heul. »

Ha raktal soudarded Frans ha soudarded Breiz a gerzas kalonek warlerc'h banniel herminiget Arzur ha banniel venniget, Gwerc'hez Orleans. Evid ar wech kenta er XV^{vet} kantvet, ar Zaozon a voe trec'het, d'an 18 a viz mezeven 1429, o stourm, war ar maez; miliadou anezo a voe lazeta hag o mestr, ar jeneral Talbot, a voe prizonet.

E Patay edo Moris Langueouez, eus a Blonevez-Porze; Maze ha Jaffrez Morillon eus a Riec; Herry ar Wern eus a Lanhouarne; aotrou Penhoat; aotrou Rostrenen; Herry ar C'hastell; Herve ha Roparz ar C'harspern, eus a Blougonven; Raoul ar C'henskizou; Roparz Trevedern ha Yann Gervabon, eus a Blougasnou; Yvon ar Veuzit, eus a Charlan; Lan ar Senechal, Herry Penmarc'h; Herry Gerloegen, eus a Blougonven.

E Patay edo ivez Tugdual Kervoysan, Yvon Treanna, ginidik eus a Elliant, hag a voe goudeze gouarner e Gwengamp hag e Keraez; Hector Meriadec ha Yann Bud, eur skoueder eus a Blouyann, an hini en devoa an enor da zougen banniell Arzur Richemont epad an emgann.

Dre an taol kaer-ze, hent Reims a voe dieubet,

met an dra-ze ne lakeas ket Charlez VII da veza Jaouennoc'h ouz e vreur kaer c'hoaz ha banniel herminiget Arzur, goude beza bet er boan, ne voe ket laketa en enor, da zeiz ar zakr, evel banniel Jann d'Arc.

Per Rostrenen a gendalc'has da vrezelekaat gand e vestr hag a voe anvet da c'houarner e Kompiegne; laketa a c'hellas e dreid e Pariz (1), gand Richemont, er bloaz 1436; e seziz Montereau e reas taoliou kaer koulz hag e seziz Meaux, er bloaz 1439; anvet e voe gouarner, e Pariz, er bloaz 1440 hag er bloavezh-ze ivez e varvas hag e gorf a voe sebeliet e manati Tadou sant Dominik. Unan eus brudeta soudarded Per Rostrenen oa Tugdual Kervoysan; ar Bourc'hiz. Er bloavezh 1421, edo gand Prijant Goativy (2), eus a Blouvien (breman e parrez ar Vourc'h Wenn), — an hini a dlee diwezatac'h beza amiral, — e kastell Montaignillon, er Champagn; kilhet e voent eno hag hanter varo e oant gand an naon araok mia tigorjont doriou o c'hastell d'o enebourien.

Stourm a eure e Patay, skoaz ha skoaz gand Yvon Treanna eus a Elliant, Yann Bud, hag Hector Meriadec, eus a Blouyann.

Er bloaz 1435, p'edod o laketa ar seziz war Zant Denez e voe da genta o pignat war ar mogerioù ha daou vloaz goude, p'edod o kilha Montereau e reas kemend all. Er bloavezh warlerc'h edo gouarner e Sant Jermen en Laye; er bloaz 1439 e lakas ar Zaozon da vont kuit eus a ger Meaux;

(1) 16 vloaz a oa aboe m'edo ar Zaozon oc'h ober o mistri enni;

Breiziz, ha Breiziz hepken, eo o c'hasas er maez.

(2) Mab da Lan ha da Gatell ar C'hastell eus a Dremazan ha breur da Lan Goativy, kardinal Avignon.

er bloaz 1443 e kemer eur c'hrenv-lec'h, e Dieppe, hag eo anvet da c'houarner e Montfort l'Amaury. Er bloaz 1450 pa voe trec'het ar Zaozon e Formigny gant Arzur Richemont edo eno ivez etouez ar Vretoned ha ne lezas ket e lodenn da ober gand eun all. Yann Bud hag Hector Meriadec, paotred Plougasnou a oa eno ivez.

Daou viz goude, p'edo o klask stlepel ar Zaozon er maez eus a Cherbourg, eur vouled kanol, hel lazaz gand e vignon bras, an amiral Prijant Goativy.

Eur breizad all a zo c'hoaz hag en deus bet da-rempred gant Jann d'Arc hag eo Philip Coetquis, ginidik eus a Gerneguès, e Montroulez; goude beza bet eskob e Kastell Paol, epad eiz vloaz, e voe anvet da arc'heskob e Tours; pa voe graet e Chinon eun enklask war gefridi Jann d'Arc evit gwelet hag a-berz Doue e teue, Philip Coetquis, nevez deuet da Dours, eo a oa e penn ar varnerien karget eus an enklask-se ha rei a eure aotre da Jann da vale.

Eur Vretonez, zoken, eus a Vreiz-Izel, Pezrona he ano, ginidik, a lavar darn, eus a Scaer, he deus bet graet ivez anaoudegez gant Jann d'Arc.

Da c'houel Nedeleg 1429, Pezrona hag eun nebeud merc'hed all, troet da bedi, a oa e Jargeau p'edo eno Jann d'Arc ha da genver an deiz-se e komunias diou wech. Tri pe bevar miz goude e kouezas etre daouarn ar Zaozon a lakeas ober he frosez : diskleria a eure e krede e oa Jann eur verc'h vat ha n'he devoa graet ar pezh he devoa graet nemet war urz Doue. Toui a eure ivez e wele Doue alies, e stumm eun den, eul lostenn wenn gantan hag eur vantell alaouref, hag e

chome da gomz outi evel eur mignon gand e vignon.

An doktored a oa ouz he barn a glaskas rei d'ezi da gredi e ranke kas an traou-se eus he spered hag evel ma ne felle ket d'ezi senti outo e rojont urz d'he devi ar pezh a voe graet, e Pariz, ar ar blasenn vras a zo dirak iliz veur an Itron Varia, d'an 3 a viz gwengolo 1430.

Eur skrivagner, Narcisse Kellien, a c'houlenne, er bloaz 1891, ma vije savet eur skeudenn gaer da Bezrona, war lein ar Menez-Bre.

Re, en holl, a c'houlenne Kellien, rak eleiz a dud, brudetoc'h, eget Pezrona, hon eus, a drugarez Doue, ha n'o deus c'hoaz netra, evel Nominoe, Alan Veur, Jann ar Flamm hag an Dukez Anna.

Embannomp, da gloza ar studiadenn-man, ar bedenn a lakeas an A. Perrot da gloza ar brezegenn a reas, e Sant Thegonnec, breman dek vloaz, da c'houel kenta santez Jann d'Arc :

« O Jann, kaera lilienn a ziouanas war douar al Lorren, o Jann, Gwerc'hez Orleans, merzerez Rouan, gloar ha skoazell Bro C'hall, c'houi hag a gare kement Bretoned hoc'h amzer hag a voe karet kement ganto;

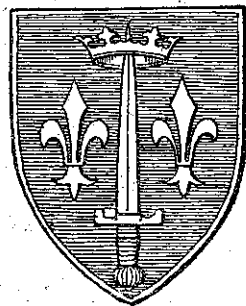
« C'houi hag a gare kement ar Vretoned ha n'ho peus kavet biskoaz, en o zouez, nemet mignonned, o ! e barr an nenv, d'an deiz kaer-man ma teu holl gleier Breiz-Izel warlerc'h re Rom ha re Vro-C'hall, da zeni da embann ho santelez, bezit laouen ouz Bretoned an XX^{vet} kantved evel m'oc'h bet ouz Bretoned ar XV^{vet} kantved ho peuz kavet war hoc'h hent: an eil rumm hag egile o deus roët dourn, gant ar muia, d'ar C'hallaoued, da veza mistri en o bro.

« Deskit, d'eomp holl, hon deveriou e kenver Doue hag hon deveriou e kenver ar Vro; pa ne garer ket Doue, ne garer ket ar Vro ha pa ne garer ket ar Vro, ne garer ket Doue. Pep pobl he deus gwir da veza mestrez en he bro, evel m'en deus gwir pep den da veza mestrez en e di; pep pobl a dle chom ar pez ma'z eo hag a dle poania da vale, heb fazia, war roudou he zud koz; arabad d'ar C'hallaoued mont da Zaozon, na d'ar Vretoned mont da C'hallaoued; mat eo e vefe Gallaoued; mat eo e vefe Saozon; mat eo e vefe Bretoned; mat eo e vefe dishenvel ar boblou an eil diouz eben; met arabad d'ezo en em laerez; arabad d'ezo en em waska; an hini a ra gaou ouz he nesa, abred pe zivezad, a gouezo malloz Doue warni; gwirion an eil a zo ker sakr ha gwirion eben; deskit ar gwirionezion-ze da gristenien an amzer-man.

« O Jann d'Arc, c'houi ha ne raec'h brezel nemed abalamour ma karec'h ar peoc'h, lakit ar peoc'h, diazezet war maen-diazez ar feiz kristen, da ren etre an holl boblou. Pedit evit ar re veo hag evit ar re varo; sec'hit daelou ar re a zo e kaonv,

Ha grit ma vezo Breiziz, en amzeriou da zont,
Evel m' eo bet o zud koz, Pôtrez vat ha dispont. »

G. P.

Buhez an Tad Julian Maner

Misionou e eskopti Kerne (1643-44)

Ouspenn ar misionou hon eus komzet anezo, an Tad Maner a reas c'hoaz, e 1642, misionou all, e Plonevez ar Faou, Plonevez-Portzay, Plozevet, hag e parrezion eus eskopti Dol, Kerity, Perroz-Hamon, Perroz-Gwirek.

Edo o labourat e eskopti Dol, pa voe lavaret d'ezan dont da Gemper kenta ma c'hellfe. Rak, d'an 22 a c'houevrer 1643, an aotrou Louet, an eskob nevez, a oa en em gavet e Kemper.

Epad daou vloaz oa bet Kemper heb eskob, hag an aotrou Louet a voe digemeret gand ar vrasa levez. Chaloni oa e Kastell hag anavezet mat evid e zantelez hag e furnez.

Poent oa da Gemper kaout eun eskob evel an aotrou Louet. Rak, epad an 200 vloaz diveza, eskibien Kemper a oa bet eun tammig re lezirek. N'ez aent, nemet eur wech bennak, da welet ar parrezion, hag e meur a lec'h e chome an dud hep beza konfirmet.

O veza m'oa lezirek ar pastor kenta, beleien ar parrezion a oa lezirek ive, hag an dud a veze lezet hep deskadurez kristen. Pa ne vez ket a zeskadurez kristen, ar gizion santel a vez ive dilezet huân hag e weler pep seurt gizion fall oc'h en em skigna. E ker Gemper, kalz beleien enni, er parrezion o doa klevet prezegnou Mikael an Nobletz hag an Tad Maner, oa anavezet hag heuliet ar relijion; met eur c'halz eus ar parrezion all o doa ezomm bras da glevet mouez ar visionerien.

Hep marc'hata, an eskob nevez a stagas d'al labour. C'hoantaat a reas anaout drezan e-unan e eskopti, hag ez eas da welet ar parrezion, ha peurliesas war droad. Mont a reas zoken da Enez Sun,

Da genta, evel m'oa dleet, e welas ker Gemper, Goulenn a reas digand an Tad Maner hag an Tad Bernard ober prezegennou en ilizou. Eur wech bemdez e veze displeget ar c'hatekiz e brezoneg e iliz sant Kaourintin. An aotrou 'n eskob a reas ar gentel genta hag a zisklerias eus ar gador e karge an Tad Maner da genderc'hel. Kement a dud a zirede d'ar prezegennou-ze eget da Wener ar Groaz.

Iliz koz Penhars e lec'h ma prezegas
an Tad Maner

Er memes amzer an Tad Maner a reas katekiz e Kuzon, e chapel Ti Mamm-Doue, e Lok-Maria, Penhars, Kemeneven.

Eun deiz m'edo gand an Tad Bernard o welet ar re glanv e Kemper; ez eas en eun ti a oa ennan eur plac'h, Franseza Gubaler, seizet abaoe c'houec'h miz pe ouspenn, hag he doa devet he zroad o koueza en

tan. An Tad Maner a reas var an troad sin ar Groaz gand eol bet dirak skeudenn sant Kaourintin, hag ar plac'h a voe pareet, a c'hellas bale, ar pezh n'he doa ket graet abaoe c'houec'h miz. Ar vamm a voe souezet bras o tont en ti, pa glevas he merc'h o lavaret d'ez: « Pareet oun gand eol sant Kaourintin. »

Goude Pask, an aotrou 'n eskob en em lakeas da welet ar parrezioù war ar maez. An Tad Maner hag an Tad Bernard en em gave en e raok, evit prepari an dud d'ar Gouarnasion, hag an Tad Maner a lavar e voe konfirmet eun trizek mil bennak e parrezioù Pleyben, Brasparts ha Sant-Segal. An dud a zirede eus ar parrezioù tro war dro, ha n'e ket hepken ar vugale, met ive ar re vras o doa da veza konfirmet.

An aotrou Louet, nevez deuet eus a Gastell, a ana-veze mat er barrez-ze eur vaouez, Mari Amis Picard, n'he doa epad 18 vloaz, gouzanvet boued all ebet nemet ar gommunion. Bep sizun e konomie, hag e tremene ar pezh brasa eus he amzer o pedi. Met, da c'houzanv he doa poanioù a bep seurt, rak Doue er bed-man a lez an dud e kreiz ar boan, evit m'o dezo kaeroc'h kurunenn er Baradoz. Ezomm o deus evelato da veza frealzet bep an amzer. Hag an Tad Maner hag an Tad Bernard a voe kaset da Gastel gand an aotrou Louet, evit frealzi Mari Amis Picard.

An Tad Maner ne voe ket pell oc'h ober e dro, rak pedet oa bet gand an aotrou 'n eskob d'ober eur brezegenn dirag ar veleien bodet e Kemper. Beb an amzer, an aotrou 'n eskob, hervéz lezennou an Iliz, a dle boda e veleien endro d'ezan, evid en em glevet ganto divarbenn stad an eskopti hag ar pezh a zo d'ober evit gwellaat an traou. Lezennou an Iliz hirio a c'houlenn e ve graet ar vodadeg-ze bep dek vloaz d'an nebeuta. E miz gwenngolo 1927 ez eus bet bodadeg belcien e Kemper.

An Tad Maner a brezegas gwella ma c'hellas. Di-razan an aotrou 'n eskob a zisklerias en doa sonj

da gas d'ar parrezioù misionerien eus Kompagnunez Jezus da zikour ober vad d'an eneaou, hag en eur gloza e brezegenn, e lavaras: « Grit d'an Tad Maner ha d'an Tad Bernard an digemer a rafec'h d'in-me vunan. »

Pa voe fin d'ar vodadeg, war goulenn an itroun a Gerazan, an Tad Maner a voe kaset d'ober misionou e parrezioù ar C'hap Sizun. Da genta e labouras e Goyen (Audierne). An aotrou Mikael an Nobletz n'oa ket bet selaouet mat er barrez-ze, an dud pinvidik o doa graet fae varnan. Met abaoe, o doa bet gwall-erriou, o doa kollet listri eleiz er mor. Hag an Tad Maner n'en devoe poan ebet o lakaat an dud da zont d'e zelaou. Epad ar mision, eun den foll a voe paret en eun taol gand eol sant Kaourintin.

Goude Goyen, an Tad Maner hag an Tad Bernard a yeas da Zant-Tujan e Preveilh (Primelin), hag e miz gouere, e teuas tro Kleden ha Plogoff, an diou barrez a zo ar muia er c'huz-heol.

E Kleden, an dud a oa dizesk war o relijion. Ne ouient ket kovez o fec'hejou evel m'eo ret. E Plogoff ken nebeut. E Plogoff e labourerent da zul evel en deizioù all; hag e lavarent an traou diskiant a vez klevet hirio c'hoaz e meur a lec'h: « Ha ne ranker ket debri da zul evel en deizioù all? Ni a dle pesketa da zul evel d'an deizioù all! »

Met, va zud keiz, Doue a fell d'ezan e c'hounesfec'h awalc'h e c'houec'h dervez evit gellout debri epad seiz. Dre vadelez evidoc'h e ro d'eoc'h eun tamm ehan.

Dansou noz a veze er chapelioù, ha pep seurt briz-kredennoù, superstisionoù, a oa en em skignet etouez an dud. Skuba a raent ar chapelioù, hag e taolent ar skubachou en aer, evit kaout avel vat d'ar besketarien. Pa veze eun den maro en eun ti, e veze goulonderet an holl bodou a oa dour enno, gand aon na vefe beuzet ene an hini maro. Pa veze gwelet al loar

nevez, ez aent d'an daoulin dirazi da lavaret eur *Bater*. D'an deiz kenta ar bloaz e veze kinniget d'ar feunteunioù ha d'ar punsoù eun tamm bara hag amann. Mikael an Nobletz en doa poaniet da zisc'hrizienna ar fals-kredennou-ze, met n'oa ket deuet a benn.

Aochou Eusa

An Tad Maner hag an Tad Bernard a reas kalz vad e parrezioù Plogoff ha Kleden. An dud a goveseas pec'hejou o buhez penn da benn, evit lakaat urz en o c'houstians.

Da fin ar mision, an dud en em daole d'an daoulin dirag ar visionerien, evit goulenn o bennoz.

Wardro an amzer-ze ive, an Tad Maner a reas misionou e Penmarc'h, Rostrenen, Ti-Mamm-Doue.

Da fin miz eost edo e Kemper. Gedet oa e Kemper, rak deuet oa d'ezan, a-berz e Vistri, aotre d'ober e

c'honestlou diveza. Da genta, n'en em c'honestler nemet evit eun nebeut bloaveziou, tri, dek vloaz, ha da c'houde evid ar vuhez penn da benn.

Goude eur retred a eiz dervez, an Tad Maner en em roas evid ato da gompagnunez Jezuz.

Nebeut goude, edo gand an Tad Bernard e mision Plovan. Mizou ar mision a voe paet gand an aotrou a Gerorentin, niz d'an aotrou Le Prestre, bet eskob e Kemper hag enebour ar misionou brezonek. An niz a c'hoantae paea eun tammig eus dle e contr.

Ar visionerien a voe galvet ive gand persoun Plouhinek, eur beleg santel, met siouaz! ne anaveze ket ar brezoneg. (Ma n'eo ket eun druez!)

Prezeg a rajont e Plouhinek, Mahalon, Plozevet.

Evit kloza ar misionou-ze ha lakaat dounnoc'h ar c'heuz, ar glac'har er c'halonou, an Tad Maner, goude ar brosesion vras, a reas kana ar c'hantig en doa graet war an ifern. Pignet war eur chafod, daou vugel, gwisket e gwenn evel aelez, a rae, en hano ar re veo, goulennoù digand ar re varo, a oa dindan ar chafod. Pa veze klevet an dud daonet o lavaret o foanniou, an holl a veze ker spontet, ma skoent war o feultri en eur lenva.

Petra c'helle ober an Tad Maner en eur bloaz?

Setu aman e gontchou. Er memes bloaz en deus graet seiz mision e Kerne; kelennet hanter kant mil den; klevet dek mil kovesion jeneral; distroet ouz Doue pemp mil pec'her; lakeet ar peoc'h etre eun niver bras a enebourien; graet da veur a hini restaol ar pez o doa laeret, lakeet fin d'an dansou-noz e meur a lec'h, ha kalz traoù all c'hoaz, evel katekiz, prezennoù aman hag ahont.

Hen, p'en deveze klozet eur mision, graet eur brosesion vras, lakeet an dud da bedi, da gana a greiz kalon, a lavare evelhen: « Setu aze eun dervez! »

Ni, o welet al labour a rae, a c'hell lavaret ive: « Pebez den! Pebez misioner! »

SOAZIG

Ton savet gant an A. MAYET.

E miz mae, pa vez an heol skler, Pa gan
 ar voualc'h, an al - c'houe - der E sa - vas Soa-zig, min-tin
 mat, Ha bu - an, wis - kas he dil - had.

I

E miz mae, pa vez an heol skler,
 Pa gan ar voualc'h, an alc'houeder,
 E savas Soazig, mintin mat,
 Ha buan 'wiskas he dilhad.

II

Koef lien, war he bleo melen,
 Brozig marellet, lerou gwenn :
 Ha da redek, dre ar parkou,
 Da gutuilh, a bep tu, bleuniou.

III

Skanv ha laouen, glebiet he broz,
 E mesk ar geot, gand ar gliz-noz,
 O ! m'ho piye gwelet Soazig !
 Doue ! koanta m'oa ar plac'hig !

IV

Ar c'helien-aour, ar melvennou,
Kenkoulz hag an evnidigou,
A zarnije a-uz d'he fenn
Pep hini gand e ganaouenn.

V

Ma lavarent d'ezi : « Deiz mat !
« Deiz mat, plac'hig, ken skanv a droad !
« ' Vidout eo ken kaer ar bleuniou,
« ' Vidout e kanomp hor soniou ! »

VI

Hag an heol-sav, ouz he gwelet
Ker koant, ker koant, oa souezet,
Ha mezek, me gred, eun tammig,
Trec'het ma oa gand eur plac'hig.

VII

Skanv ha laouen, glebiet he broz,
E mesk ar geot, gand ar gliz noz,
O ! m'ho pije gwelet Sozig !
Doue ! koanta m'oa ar plac'hig.

*F. V. an Uhel
Bepred Breizad.*

MIZ MAE

Mae a vouse'hoarz : eun heol klouar
A azro buhez d'an douar
Ha, bep mintin, en oabl laouen
Flamm e par ar werelaouenn.

Mae en em wisk : er prajou fresk
Bokedou hanv bemdez a gresk
Hag al liorz, nevez-bleuniet,
Gant ar c'houez vat a zo leuniet.

Mae a gan : da skouarn ar barz
Muzik a zeu a-greiz ar c'harz,
Labousigou, kluchet en neiz,
Gwell-pe-well a zistag o geiz.

Mae a vored : ar mor a dav,
Mouez al lano goustad a zav;
A-vec'h ma klevan er goueliou
O koueza pok an aveliyou.

Mae a zieub : me wel an oan
Drant ha skany en e c'houriz gloan,
Me wel chatal ar vereuri
O zeod astennet da beuri.

Mae a bare : ar c'hlanvour paour
A ev nerz e gwrez an heol aour,
Yec'hed a vev en e zellou
Ha tan a liv e vuzellou.

Mae a frealz : kalon an den
A lamm euz an eil joa d'eben
Ha sevel a ra e spered,
Dillo warzu bro ar stered.

Mae a richan : eus va zelenn,
Ker koant en he dilhad melen,
A daol-askell e nij, noz-deiz,
Toniou laouen a ra tro Vreiz.

Mae a bed : er chapeliou kloz,
Kristenien a zaoulin d'an noz
Hag e kanont holl a vouez krenv
Gloar ar Vamm vat o deus en nenv.

*
**

Siouaz, aet eo kuit, eur wech c'hoaz,
Ar c'haera miz a vez er bloaz,
Aet eo kuit ha tenval meurbed
Eo ar goabrenn a-uz ar bed.

O miz lirzin, o miz karet,
Eur c'houn, em c'halon, glac'haret,
Eur c'houn c'houek a zivec'h va zamm :
(Ar bedenn graet ganin d'am Mamm).

J. LHELGOUACH, O. M. I.

An dra-man a zell ouzomp

Les droits et les devoirs des minorités

Le groupe français de l'Union catholique d'études internationales présidé par M. Paul Fournier, membre de l'Institut, et dont le secrétaire général est Mgr Beaupin, a consacré plusieurs séances consécutives à l'examen du problème des minorités nationales, tel qu'il se pose aujourd'hui devant le Conseil de la Société des Nations. Finalement, ont été adoptées, sur le rapport du R. P. Yves de La Brière, professeur à l'Institut catholique, par un vote unanime, les conclusions suivantes, après une discussion approfondie, à laquelle ont pris part presque tous les membres du groupe, et, particulièrement, M. Louis Le Fur, professeur de droit international public à la Faculté de l'Université de Paris.

Le groupe français de l'Union catholique d'études internationales ;

1° Reconnaît que le respect des libertés religieuses, linguistiques et ethniques des minorités nettement caractérisées comme telles est un principe d'équité qui s'impose aux dirigeants de tous les États civilisés ;

2° Remarque cependant qu'autre chose est le problème du statut des minorités à l'extérieur de chaque État, problème qui comporte des modalités multiples d'application pratique, et autre chose le problème de la protection internationale des minorités, problème beaucoup plus circonscrit qu'on ne peut résoudre sans tenir grand compte des intérêts de la communauté du droit des gens ;

3° Fait observer que les minorités tout en revendiquant leurs justes libertés, sont tenues de pratiquer les droits du loyalisme envers l'État dont elles dépendent politiquement ;

4° Considere que la protection internationale des minorités doit être regardé comme un *remède exceptionnel à une situation tendue*, anormale, plutôt que comme un régime régulier désirable en lui-même et dont on doit rechercher délibérément la généralisation ;

5° Constate qu'une procédure existe actuellement à Genève pour veiller à la protection internationale des minorités dans le pays où ce régime a été introduit par les traités diplomatiques, et exprime que ladite procédure paraît apte, malgré l'extrême difficulté de la matière, à rendre impossible les abus les plus graves et à promouvoir au moins indirectement, les sauvegardes légitimes ;

6° Emet l'avis qu'avant de compléter le régime de protection internationale des minorités, par un accord entre les Etats actuellement assujettis à ce régime et ceux qui ne le sont pas, l'essentiel serait d'obtenir, des uns et des autres, la reconnaissance expresse, pour chacun de leurs nationaux, des libertés fondamentales de religion, de langue et d'enseignement, sous la seule réserve de l'ordre public, loyalement entendu, sans distinction entre majorité et minorité ;

7° Déclare « indésirable » la création, à Genève, d'une Commission permanente des minorités qui ne semble pas réclamée pour la sauvegarde des intérêts en cause et qui constituerait une tentation perpétuelle pour les agitateurs politiques, de mettre en péril la stabilité des Etats et la paix universelle des nations ;

8° Demeure attaché à cette règle : que, selon les requêtes des Pintérêt général, l'on s'applique à promouvoir le bon exercice de chacun des organismes de la S. D. N., en chacune des sphères normales de leurs activités respectives, mais non pas à remettre perpétuellement sur le chantier leurs institutions et leur méthode de procédure, dans l'œuvre si délicate et si complexe, de la pacification et de la collaboration internationales.

Ar Vretoned a zo bet LEAL ATA0, e kenver ar Frans ; d'ar Frans eo eta anaout pelloc'h gwiriou Breiz.

Ar Yuzev hag ar C'hristen

Gwechall, en amzer m'edo Breiz dishual ha digabestr, pa oa eun Duk en Naoned hag eun arc'heskob e Dol, e veve, e kerig vihan ar Faou, eur marc'hadour, eun den mat, anvet Yann Derrien.

Daou lestr en devoa ha ganto e kase da Vro-Zaoz lien Daoulas hag e teue gantan en dro kargadou mezer eus a Londrez. Mont a rae e genwerz gantan en dro ha bep bloaz e veze, e pardon bras an Dreinded, e Rumengol,

Eur c'houlaouenn goar teo a lake da zevi dirak an Itron Varia ouz he fedi, war bennou e zaoulin, da gaout ar vadelez da genderc'hel d'hen diouall diouz pep droug.

Ar Yuzev Abraham

Yann Derrien en devoa eun amezog, eur Yuzev koz ha pinvidik deuet da jom d'ar Faou, eun nebeud bloavezeziou a oa. Eus ar Spagn, a lavared, eo e oa deuet di. Eur yalc'had vat a arc'hant en devoa prestet da Aotrou ar Faou d'e zikour da zével eur maner nevez, hag hemañ evit diskouez e anaoudegez vat en devoa roet aotre d'ezan da jom war e zouarou gand eun nebeud Yuzevien all, kerent d'ezan. Ar paotr koz a rae kenwerz ha dreist-holl uzulierez, daoust ma oa an dra-ze eun dra hag a oa difennet gand al lezenn. Met gou-

zout a rae en em denna ha gwall dro ebet c'hoaz ne oa bet degouezet gantan hag an diudigou keiz a veze bef touzet gantan betek ar beo, ne gredent ket en em glemm re en holl.

Yann Derrien, a drugarez Doue hag ar Werc'hez, n'en devoa ket a ezomm da vont da skei war dor ar Yuzev ha n'en deveze ket a aoun evit diskouez pegement a fae a rae warnan; an holl boblou kristen, en amzer-ze o devoa donjer ouz ar Yuzevien, ar C'hallaoued muioc'h c'hoaz marteze eged ar re all; ne oant ket evit gouzout neuze, e teuje eun amzer ha bugale ar Yuzevien-ze, ken dismeganset ganto, a raje o mistri d'ezo; an uzulier koz o welet ar fae a rae Yann Derrien warnan a gemere kas outan, met ludu a ouie kaout da c'holo e dan ha bep wech ma tremene ebiou d'ezan e tenne e voned kramennet hag e stoue dirazan betek an douar.

Eun dervez, unan eus listri ar marc'hadour lien a gouezas etre krabanou eun toullad laeron-vor; eur gwall ziskabell e voe an taol-ze evit Yann Derrien a c'hede, ma vije distro, evit resteurel, gand ar c'hounidegez en divije graet war e varc'hadourez, mil skoued a dlee d'eun aotrou eus a gichen.

Hemañ a ranke kaout e arc'hant dioc'htu hag a lavare da Yann e lakaje foar, war e stal, ma ne vije ket paet. Ar marc'hadour, nec'het maro, a yeas, d'e dro, da gaout ar Yuzev da c'houlenn outan presta d'ezan 1.000 skoued, evit bloaz: « Kollet em eus eul lestr, emezan, met eun all a-jom ganen c'hoaz hag a dle dizrei dizale eus a Vourdeil gand eur gargad vat a win eus ar Gaskogn. Aes e vo d'in eta resteurel d'eoc'h hoc'h arc'hant gand an interest a c'houlennoc'h. »

Ar Yuzev a jomas da bleustri eur pennad war ar goulenn a raed outan ha, ken habask ha tra, e lavaras: « Mat eo; mil skoued a roin deoc'h hag a-benn bloaz aman o restaoloc'h d'in; ne c'houlennan inte-

rest ebet ouzoc'h, met eun dra fentus am ho gwir da ober; er vro m'oun bet gamet, pa deu uñan bennak da c'houlenn presta arc'hant digand eun all, heman a c'houlenn a-wechou kaout gwir da drouc'ha, ma kar, eul lur gig war gorf e zleour. Mat, ma kirit, e raimp eur marc'had evelse, eur marc'had fentus, na petra 'ta, rak biken, e c'hellit kredi, ne 'z in da glask trouc'ha d'eoc'h unan pe unan eus hoc'h izili. »

— Sant Divi r'am aniro! eme ar marc'hadour; c'houi, avat, a zo eun den hag a glask ober marc'hajou ha ne vezint ket diouz doare tud ar vro-man; goulennit interest ouzin ha peoc'h goude.

— N'ho pezo ket eul liard toull diganen, eme ar Yuzev oc'h heja e benn, ma ne gavit ket mat ar marc'had a ginnigan ober ouzoc'h. Petra rafen gand eul lur eus ho kig? Ne welit ket eta, emañ o c'houlenn an dra-ze ouzoc'h dre farserez, hag e kollan, dre vadelez evidoc'h, interest ar 1.000 skoued a-brestan d'eoc'h.

— Ho farserez a zo eur farserez souezus, eme Yann Derrien; met p'eo gwir e rankan kaout arc'hant a-benn warc'hoaz, skrivit ar marc'had a geroc'h ha me her sino; met, diouallit, Itron Varia Rumengol ho kastizo ma klaskit ober eur gaou bennak ouzin.

Eur wech skrivet ha sinet ar marc'had, ar Yuzev a roas e arc'hant ha Yann a c'hellas rei o arc'hant d'ar re matlee d'ezo. E lestrad gwin a zegouezas hag a voe gwerzet mat e Landerne; edo o vont da resteurel e 1.000 skoued da Abraham pa en em gavas gantan eur gwall zarvoud all.

E vestr-mevel hag a zouge d'ezan priz e win a voe diframmet e arc'hant digantan gand eur guchennad laeron a zailhas warnan, p'edo o treuzi koad ar C'harz, e Hanvec. Kaer a voe klask goudeze ne voe ket gelllet kaout al laeron. Yann Derrien a oa laket war an douar noaz.

Bloaz a oa m'en doa bet e arc'hant; mont a eure

adarre da gaout ar Yuzev hag e tisklerias d'ezan e rankje gortoz gantan eur pennadig all rak n'en devoa ket eur gwenneg.

Ar marc'hadeur e c'houlenn eun amprest gant ar Yuzev

— N'ho pezo ket va arc'hant eun dervez muioc'h, eme ar Yuzev fallakr; hizio em eus gwir da gaout va 1.000 skoued. Setu aman ar marc'had a zo bet graet ganeomp; gwas a-ze d'eoc'h ma ne c'hellit ket rei va arc'hant d'in en dro; m'ho kigno hag eul lur eus ho kig am bezo.

— C'houi lavare oa, evit farsal, eo e lakec'h an dra-ze war ar paper a zo bet sinet etrezomp; n'ho pezo ket ar galon da ober kement all, evelato.

— Ar peñ am eus gwir da gaout am bo, eme ar Yuzev koz; a! Yann Derrien, fae ho peus graet warnoun alies; youc'hal a raec'h warnoun: Yuzev lous,

en tu-man, Yuzev lous en tu-hont, lazer an Aotrou Doue! ha goap a raec'h eus va dilhad diskempenn; met p'oc'h bet herr en arc'hant ho peus kavet raktal an hent da zont d'am zi hag ho peus gouezet komz brao ouzin. Breman avat arabad eo d'eoc'h kredi e lezin ar peñ a zo d'in da vont ebioù d'in. Lavaret em eus d'eoc'h oa an dra-ze evit farsal, met n'eo ket gwir ha neuze ar skrid a jom hag ar c'homzou a zo bet etrezomp a zo aet gant an avel ha n'int kouezet e skouarn den ebet. Doue Israel eo en deus ho laket da goueza etre va daouarn ha gwell eo ganen koll va 1.000 skoued eget holl al lur gig kristen-ze am eus gwir da gaout hag a vo lounket gant va c'hi ha salo e c'hellfe lounka evelse kement kristen a zo dre aman hag a gasaan kement ma karfen en em walc'hi en eul lenn graet gant o gwad!

An uzulier koz a oa spontus da welout pa lavare ar geriou diweza-ze, rak ar gasoni ouz ar gristenien a voustre, en e galon, keit all a oa, a bare en e zaoulagad ha war e dal. Ar marc'hadour ouz e welout, en e varrad, a vennas tec'het met abarz ar fin e kredas chom hag e lavaras:

— Chomit en habaskter, Abraham. Breman hoc'h anavezan mat, pa 'z eo re ziwezal, siouaz. P'eo gwir e fell d'eoc'h beza va bourreo, ez aimp hon daou da gaout ar barnier hag ar peñ a c'hourc'hemenna a vo graet.

— Mat, eme ar Yuzev, met me ne d'in ket da gaout barnier Daoulas, a zo ho mignon, nag hini Landerne ne gar ket tud va gouenn. Klevet em eus lavaret eo barnier Keraez eur barnier leal ha desket; d'eomp d'e gaout. Warc'hoaz, da darz an deiz, ez aimp en hent.

Antronoz, kerkent ha sav-heol edont en hent. Yuzevien all ar Faou a oa aet da heul Abraham, unan anezo a oa war eun azen, eun all, e dad mac'hagnet hag hen a oa a-c'haoliad war eur gazed. Eur pevare Yuzev a oa ivez war loen koulz hag Abraham koz.

Ar marc'hadour kristen, hen; en devoa kemeret eun azen da ober e hent.

Ar marc'hadour o koueza eus e skeul
milliget-ze en doa gaouet e gazeg d'ezan.

Eun diskuiz a rejont araok treuzi Menez. Are; met endra m'edont eno o tebri eun tamm, loen ar pevare Juzev a dorras e gabestr hag a dec'has; e vestr a redas war e lerc'h hag a c'houlennas ouz e gamaraded mont war e zikour. Yann Derrien a c'hoanteas diarbenn ar gazeg hag a strinkas eur maen outi; en em gemerout fall a eure rak ar maen a gouezas war lagad al loen paour hag her borgnas. Ar Juzev, e kounnar, o welout ar pezh a oa en em gavet, a lavaras e raje ivez eur prosez d'ar c'hristen

P'en em gavas ar pardaez, ar veachourien a reas o diskenn, en eun ostaliri, evit tremen an noz.

Evel ma ne oa ket kals a blas ha ma oa kemeret ar c'hampreier e rankjont en em loja, er solierou etouez ar c'holo; Yann Derrien a voe graet d'ezan pignat, dre eur skeul uhel, e solier ar foenn; antronoz, pa voe meneg d'ezan da ziskenn ac'hano, e voe ken trellet e zaoulagad gand an heol o sevel, ma lakeas e droad ebioù ar skeul ha ma kouezas, a-fardigleo, d'an douar; en e lamm; e kouezas war dad an eil Juzev a oa gourvezet, e tal-ar voger, da c'hedal an eur da vont kuit hag a lazas war an taol.

Ha kounnar er mab a douas e raje ivez prosez da Yann evit beza digollet eus ar gaou a oa graet outan dre varo e dad.

A-raok en em gaout e kêr, o devoe eur c'heun da dreuzi. An azen a zouge ar Juzev kenta a dec'has diwar an hent hag a rinklas el lec'hid. Mil boan o devoe ouz hen tenna ac'hano; Yann Derrien a jachas kement war al lost ma chomas al lost en e zourn. Perc'hen an azen o welout an darvoud a en em lakeas da youc'hal e raje ivez eur prosez da varc'hadour ar Faou evit kaout e zigoll.

« Mall eo d'eomp en em gaont! » a lavare Yann o lakat e dreid e ker Gerahez. « Abaoe dec'h, n'ouzoun ket petra a zo o stourm ouzin ha ma ne gemer ket ar barnier aman eun tamm truez ouzin ne vezin ket beo da vont ac'han, eus a dre daouarn an truilhou-man! »

P'en em gavjont el lez-varn e voe red d'ezo gedal ma oa dibunet kudennou ar re a oa en o raok; p'en em gavas o zro e rejont o c'hlemmou: « Peoc'h! eme ar barnier; pevar Juzev oc'h aze, war a welan hag ho peus ho pevar d'en em glemm eus eur c'hristen. Bezit dienkreiz; leal e vezin en ho kenver; ra gomzo 'ta da genta an hini en deus bet digarez d'en em glemm anezan da ziweza.

— Gwir eo, eme ar c'henta Yuzev; dilostet en deus va azen hag e c'houlennan 10 skoued evid ar gaou en deus graet ouzin.

— N'en deus azen ebet e-unan?

Ra hen degaso aman ma 'n deus unan.

Yann a gerc'has e azen hag ar barner a lavaras neuze d'ar Yuzev.

— P'eo gwir eo bet dilostet da azen d'it gantan, gra kement all d'e hini, ha chach warnan, avat, krenfa ma c'helli.

Ar Yuzev a zentas, met lost azen Yann a oa stag mat; an azen pa voe skuiz a-walc'h o welet ober judazerez evelse d'ezan a zistagas eun taol troad gand ar Yuzev hag hel ledas war gwenn e groc'hen.

— A! emezan, o sec'ha e benn leunwad, ne glaskin dilosta azen ebet ken; dizonet oun bet en taol kenta.

— Ma chomes azav, ec'h anzaves ez peus tamallet ar c'hristen-man, e gaou; hag evit da binijeun e roi 100 skoued d'ezan ha ken na ez po o roet d'ezan e chomi aze, er prizon.

Barner Kerahez

Droug ennan ken na ouie ket ken petra da ober, ar Yuzev a dennas 100 skoued eus e c'hodell, o roas da Yann hag a yeas er maez, gand ar gounnar.

— Piou a zo e dro breman? eme ar barner.

— An den-ze, eme an eil Yuzev, en deus lazet va zad o koueza warnan eus beg eur skeul; me c'houlenn ma vo kastizet, en e gorf, eyid e lazerez, ha kondaonet da baea d'in 500 skoued, evit beza graet ac'hamoun eun emzivad evel ma 'z oun.

— Uhel oa ar zolier? eme ar barner.

— Ken uhel hag eil estach an ti-man, eme ar Yuzev.

— Mat, p'eo gwir en deus lazet da dad o koueza warnan eus prenestr eur zolier, me a ro aotre d'it d'hel laza, o koueza warnan eus eil estach an ti-man hag en hent-se n'ho pezo netra ebet ken da damall an eil d'egile.

— Ya! eme ar Yuzev, ha ma en en c'hlazan o koueza.

— An dra-ze ne zell ket ouzin ken, avat, eme ar barner. Digemerout a-res va barnedigez?

— Nann! re zanjerus eo.

— Mat, neuze ec'h anzaves e tamalles ar c'hristen-ze, e gaou. Evit da binijenn e paei d'ezan, 100 skoued, war an taol, pe me az lako er prizon epad c'houec'h miz.

Ar Yuzev a gavas gwell paea hag a yeas ac'hano droug bras ennan.

— Hag an trede, eme ar barner, petra en deus da lavaret?

Perc'hen ar gazeg a lavaras en devoa Yann bornet e loen d'ezan gand eun taol maen. 100 skoued a dalveze ha goulenn a ran m'her preno diganen ouz ar priz-se.

— Nann, eme ar barner; ma vez renket an traour evelse; ne vezint ket eun a-walc'h; me a zo o vont da-

lavaret d'it penaoz ober; kemer eur gountell vras, lemm, trouc'h al loen, dre an hanter, hed-a-hed li-venn e gein.

An hanter a zalc'hi ganez, an hanterenn m'eman ennan al lagad mat hag e roi an hanterenn all d'an den-ze a baeo d'it 50 skoued, da lavaret eo an hanter eus ar priz ez peo goulemmet da unan.

— An dra-ze a zo komzou renket mat, eme ar Yuzev; met petra c'houezin o laza va c'hazeg; daoust m'eo born e c'hello c'hoaz ober meur a dra hag hanter kant skoued a gollin p'eo gwir ne vezin ket evit tenna talvoudegez ebet eus an hanterenn a jomo ganen.

Gwelloc'h eo ganen kloza ar prosez raktial ha kaout va loen beo da vont d'ar gêr.

Ti ar Yuzev, er Faou

— P'eo gwir n'eo ket mat ganez ober va lavarou ec'h anzaves ez peus tamallet an den-man e gaou ha setu perak az kondaonan da baea d'ezan 100 skoued,

pe a hent all e vezi skourjezet, a-wel d'an holl ha laket er prizon, epad bloaz.

Ar Yuzev, ruz gand e gounnar, a baeas hag a yeas ac'hano lostok.

— Ha breman, eme ar barner, petra eo ar gudenn ziweza-mian a zo da zirouestla? Te eo ez peus d'en em glemm, n'eo ket 'ta?

Lavar da affer, e daou c'her, ha dillo, pe me a lakaio trouc'ha d'if da ziskouarn.

Abraham n'oa mui kel laouen evel p'edo oc'h en em gaout; n'en doa ket mui kement a fizians ha kentoc'h e barner Kerahez.

Evelato e kontas e istor hag e tiskouezas ar paper a oa bet sinet etrezan ha Yann Derrien.

— Mat eo! eme ar barner. Leal e vo va barnedigez. P'eo gwir en deus an den-man sinet ar paper a zo ganez ez peus gwir da drouc'ha eul lur gig diwar e gorf; met selaou aman ganen; trouc'ha a ranki eul lur hag arabad e vefe eur gramm muioc'h en tamm a drouc'hi, pe eur gramm nebeutoc'h, pe me a lakaio az tibenna evit beza klasket laza eur c'hristen. Ententet eo?

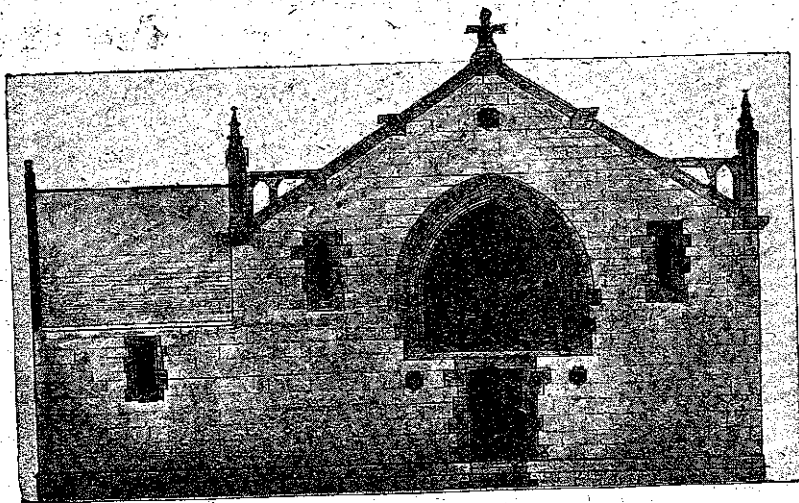
— Mar d'eman an traou evelse, gameoc'h, eme ar Yuzev, gwenn evel eun tamm paper, kement a aoun en devoa, eo gwell ganen koll va gwir. Gant ma roi Yann Derrien va 1000 skoued d'in, me ne c'houlennin ket hirroc'h outan.

— Nann! nann! eme ar barner, an den-ze ne dle netra ebet d'it ken p'eo gwir oa gwell ganez koll da 1000 skoued egêt dioueret ar blijadur d'e welet o kaout poan hag en danjer a varo. Ne dle netra ebet d'it ken ha te eo an hini a baeo 1000 skoued d'ezan evid e zic'haoui hag evit da binijenn goude beza klasket ober kement-all d'ezan. Ma n'eo ket mat d'it paea dioc'htu, me a ya d'az tiskulia da zuk Breiz, az kaso er maez eus ar vro hag a berc'henno da holl vadou.

Ar paour kezh Abraham, o klevet eun hevelep barnedigez a vennas koueza a-stok korf d'an douar; met kaer en devoe pedi. Doue Isaac ha Jakob ha toui dre gorniel Moizez ha baro Abraham e oa paour hag e rankfe mont da glask an aluzen, kaer en devoe en em ruilh war an douar hag ober an neuz da regi e zilhad, e rankas goullonderi e yalc'h.

Ha setu aze penaoz, e c'hellas Yann Derrien chom hep koll lur ebet eus e gig ha dizrei d'ar gêr gant eur yalc'had vat a arc'hant. P'en em gavas er Faou, e klevas e oa bet tapet ar ne o devoa laeret e lestr hag e vije restaolet d'ezan, hep dale, gant an holl varc'hadourez a oa ebarz. Da bardon Rumengol ar kloavezh warlerc'h, marc'hadour ar Faou a yeas da bardona da di e vamm vat hag e kinnigas d'ezi zoken e prof eur gurunenn arc'hant da lakat war he fenn. N'oa ket re d'ezan ober an dra-ze evit diskouez e anaoudegez vat d'an Itron Varia.

G. P.

Sal vras nevez I. V. ar Follgoad

KELEIER AR MIZ

Bodadeg Kelc'hou-studi Leon, e Follgoad

Da lun ar Pantekost, 20 a viz Mae, tost da 400 paotr yaouank diredet eus a Blouider, Plougastell, Plabennec, Lan-nilis, Plouzeniel, Kerlouan, Plouescat, Cleder, Goulec'hen, Sant Neven, Kerber, Plouzane, Gwitalmeze, Sizun, ar Follgoad, Plouziry, Gwipavas, Kastell-Paol, Gwiseny, Lesneven, Kernouez, Plougerne, Plouneour-Trez, ar Vourc'h-Wenn, Lok-Maria-Blouzane, Plougouloum, Sant Noug, Lan-houarne, Tregaranteg, Plouedern, a en em vodas, da 9 eur, e harz treid Itron Varia ar Follgoad.

Epad an oferenn-bred, kanet evito gant an Aotrou Lozac'hmenr, kelenner e Lesneven, e klevont kenteliou, aozet diouz o doare, gant an A. Gwilhou, kure-Plouider.

Raktal goude an oferenn ec'h en em vodont er zal nevez, savet, harp en iliz, gant mein maner koz Morizur ha bet benniget, d'an 2 a viz mae diweza gant an A. Duparc. An A. Affret, person Plouziry, eo a zo o ren ar studiadeg.

An A. Creignou a lenn ar studiadenn genta war dalvoudegez ar c'helc'h-studi hag an A. Dantec a lenn an eil war an divroerez.

Da gloza an A. Batany a ra eur brezegenn war al levenez a gaver oc'h anaout ar wirionez.

Trugarez da berson Follgoad da veza renket ar studiadeg-ze ker brao diouz doare ar Vretoned.

Ginivelez « *Le Lion de Flandre* »

Le Lion de Flandre, organe de l'Union des Cercles flamands, a zo bet ganet, e Bailleul, er sizuniou tremenet.

Eur gelaouenn eo, savet evit lakat tud yaouank kelc'hou studî ar Flandrez da anaout ha da garout o bro, evel m'eo

graet *Feiz ha Breiz* evit lakât tud yaouank kelc'hou-stud ar vro-man da anaout ha da garout o Breiz.

Eun den yaouank ha ne lenn ket ne lemmo ket e spered ha ma ne lenn nemet traou Pariz penaoz a gav d'eoc'h ec' h anavezô e Vreiz.

Evit kaout *Le Lion de Flandre* kas 15 lur da: M. A. Ficherouille, *Grand Place, Bailleul. C./C. 6.794 Lille.*

Lokronan

Ar Gelaouenn « *Les églises historiques du pays de France* » a embanno, en niverenn a voulo er miz-man, eur pennad savet gand an A. Perennes war iliz Lokronan hag an Dro-Venic'hi.

Skeudennaouet kaer e vezo; an neb en deus c'hoant d'her c'haout a c'hello her goulenn o skriva da: 17, rue Brezin, Paris (14e).

Dek lur eo an niverenn.

TROVENIHY LOKRONAN. — Trovenihy Lokronan, an dro vras, ha n'en em gav nemet bep c'houec'h vloaz, a vo graet er bloaz-man, evel bep c'houec'h vloaz, da drede sul miz gouere, da lavaret eo d'an 21.

Ar *Bleun-Brug* a 'z aio en deiz-se da bardona da Lokronan.

Ginivelez. — An A. hag an I. Cornic, eus a Zouarnenez, a gemenn d'eomp ginivelez laouen o mabig kenta ganet: Ronan.

Pedi a reomp e zant paeron da skuilh warnan e wella bennoz.

Sant-Brieg

An A. Trehiou, eskob Gwened, a vezo sakret, e iliz-veur Sant-Brieg, da C'houel Yann, gouel Nedeleg an hanv.

En em gaout a ray e Gwened d'an 2 a viz Gouere; ar Vretoned her gwelo e Keranna da zeiz bras pardon Mamm o Bro.

Y. V. P.

Feiz ha Breiz

Yann VOSCO (1815-1888)

An den eurus Yann VOSCO

Tad ar yaouankiz dilezet

D'an 2 a vezeven diveza, gand eul lid evel ma n'eus ket bet gwelet hiskoaz hini ebet ker kaer, Pi XI en deus laket war roll an dud eurus, eur beleg eus an Itali, en deus bet anavezet mat, e-unan, maro breman ez eus eur bloaz ha daou ugent, goude beza graet eur vad dijauj en e amzer : Don Bosco eo an hano a roed d'ar beleg mat-ze en e vro (1).

E vugaleach hag e yaouankiz

Ganet e oa bet d'ar 16 a viz eost 1815, e Becchi, keriadenn zister stag ouz bourc'h Murialdo, harp e Kastelnevez Asti, er Piemont. D'e zaou vloaz e kollas e dad; e vamm, Mac'harit, he devoa neuze seiz vloaz war n'ugent. Krenv e oa, met mat e oa d'ezi beza, rak, gant he labour, ouspenn ma ranke en em veva he-unan, e ranke beva he mamm gaer; eur mab bet d'he gwaz diouz e wreg kenta hag he daou vab d'ezi he-unan, Jobig ha Yannig, an hini emañomp o vont da ziskleria d'eoc'h e zantelez, da lavaret eo pemp den, met eur vaouez a feiz e oa ha n'he devoa ket a zamant d'he c'horf.

Yannig, d'e zeiz vloaz, e vrasa plijadur oa boda bugale e oad da ober d'ezo ar brezegenn en deveze bet klevet er zul a-raok gand e berson; d'e nao bloaz, en eun hunvre, e wel ar pezh e tle beza dive-

(1) Ar ger italianek *Don a deu eus ar ger latin Dominus, a droer, e brezoneg, dre ar ger: Aotrou.*

zatoc'h hag hiviziken, en e hunvreou, eo e tiskouezo Doue d'ezan ar pezh en deus c'hoant e rafe.

D'e zek vloaz, Yannig a lavaras d'e vamm en devoa c'hoant mont da veleg : « Ha pa vezin beleg, avat, emezan, va brasa preder a vo gand ar vugale; o c'harout a rin ha gouzout a rin an tu d'o lakat d'am c'harout. »

Gwasa pezh a oa, e vamm a oa re baour da c'hellout e gas war ar studi hag e lez-vreur her gour-drouze alies dre ma kolle e amzer, o lenn : « Te, emezan, a zo graet da vont da labourat d'ar parkeier, eveldon-me ha n'eo ket da c'hoariellat d'ar skoliou eo, evel an aotrone ! »

O welout ar reuz a rae e lez-vreur warnan e vamm a lavaras d'ezan eun dervez : « Kea da glask labour, en eun tu bennak, va faotrig kêz, ha marteze e c'helli ober da studi, e serr da labouriou all. »

Hag ar paotrig bihan trizek vloaz a yeas da rodella e touez an dud, da vevel-kouer, da vevel-kemener, da vevel-govell, da vevel-tavarn ha goude e zervez e feske ar pezh a zeske paotred yaouank all e oad er skolachou; Doue her bleine; d'e ugent vloaz, er bloaz 1835, e voe kavet desket mat a-walc'h evit mont d'ar c'hloerdi bras. C'houec'h vloaz goude d'ar 5 a vezeven 1841 e oa beleget hag e vamm a lavaras d'ezan : « Beleg out, va mabig, mat selaou aman ganen : unan hag a lavar an oferenn a zo unan hag en deus e hent ar groaz da ober er bed-man; n'her gweli ket dioc'htu marteze, met divezatoc'h her gri hag ec'h anzavi : Re wir eo ar pezh a lavare d'in va mamm gwechall ! »

Labour, bara ha baradoz

Eur wech beleget ec'h en em droas da ober vad da vugale ha da baotred yaouank ker vras Turin

a wele dilezet pe-dre ma n'o devoa kêt a dud pe dre ma ne rae ket o zud ar pezh a oa dleet en o c'henver.

D'an 8 a viz kerzu 1841 e roas digemer en e di d'eur paour kêz paotr n'en devoa den da deurel evez outan. Hennez ne voe ket pell evit digeri hent da re all hag, e nebeud amzer, e oant tri c'hant. An Aotrou Bosco o dastumas da genta en eur prad ha goudeze en eur c'hoz tamm lab'koz a gavas da fermi er Valdocco, unan eus kougnou falla kêr Turin. Eno eo e savas Ti-bedi sant Fransez a Zales en deus graet, a-nebeudou, eus ar c'harter-se, unan eus karteriou kristena kêr Turin hag a zo deuet da veza kalonenn an holl diez a zo bet savet abaoe e pevar c'horn ar bed, gant Don Bosco hag e vugale.

E c'her oa hini sant Franz a Zales : « *Da mihi animas, cœtera tolle* » ; *ro eneou d'in ha dalc'h an traou all ganez !* » ha c'hoant en devoa da c'hounit e vugale, evel ma c'houneze sant Fransez a Zales ar re vras, *dre gaer* ha nann *dre heg*. Muioc'h a wellaenn a zegaser er vugale gant ar garantez eget gant ar wialenn.

Goude beza savet e genta patronach, Don Bosco a welas dillo e oa eleiz eus ar vugale a vode diouz an noz, war ar pemdez. da da zul, epad an deiz, ha n'o devoa na ti nag oz setu ma fermas evito eun ti a brenas goudeze hep kaout eur gwenneg, war e hano, hag a baeas evelato, e herr amzer ; e vamm a deuas da jom gantan di hag her sikoure da gas an traou en dro.

Eun dervez e prenas diou wrierez hag eun daol-gere : savet e oa gantan, evelse, e genta skol da zeski o micher d'e baotred yaouank. Sevel a eure skoliou bihan, skoliou bras, eur vouleriez ha gant *eiz gwenneg en e c'hodell* e lakeas benniga maen kenta iliz vras Itron Varia ar skoazell vat a voe

savet e pevar bloaz, etre ar bloaz 1864 ha 1868 hag a goustas ouспенн eur milion.

Evit rei an dourn d'ezan da gas en dro kement all a labouriou bras e savas urz Saleziz da lavarret eo bugale sant Fransez a Zales : « *Labour, bara ha baradoz, setu aze, emezan, d'e leaned, petra am eus da rei d'eoc'h* » ha gant ar goprze a ginnige en deus kavet tud da vont d'e heul a vilierou : tost da 7000 salezad a zo en deiz a hizio : 2700 beleg, 2300 kloareg ha 1800 skoazeller ha 543 ti o deus e pevar c'horn ar bed.

Eun urz leanezed a zavas ivez : Leanezed Itron Varia ar skoazell vat hag a zo ennan, en deiz a hizio, 6000 leanez a ra en dro d'ar merc'hed yaouank ar vad a ra Saleziz en dro d'ar baotred yaouank.

Brasa preder Don Bosco oa rei dourn d'ar vugale haour o devoa c'hoant da vont da veleg ha ne gavent den da baea d'ezo o studi.

Poan en devoa bet e-unan mantrus o klask mont da veleg, setu m'en devoa c'hoant o divije ar re all nebeutoc'h hag e savas evito tiez e vez skoliet enno, — evit 100 skoued er bloaz d'an hirra, — bugale ar beorien o deus c'hoant da vont da veleien. Eun ti evelse o deus Saleziz e Caen, — *Institut Mgr Lemonnier, Place Saint-Gilles, Caen, Calvados* — hag ez eus ennan eleiz a vugale eus a Vreiz-Izel, oc'h ober o studi.

O selhout piz ouz paperiou koz e di, e Turin, Don Bosco en devoa gwelet ne 'z ae da veleg nemet 2 war 10 eus ar vugale yaouank a gemere gantan penn an hent da bignat ouz an aoter, e lec'h ar baotred yaouank hag a deue c'hoant d'ezo, war an divezadou, da vont da veleg, a en em gave 8 war 10 anezo e penn o hent.

Don Bosco a zavas tiez evit dont war zikour ar baotred yaouank ugent vloaz pe wardro, hag o deus c'hoant da vont da veleg ha n'o deus ket

graet tamm studi ebet c'hoaz: eun ti evelse a zo e Melles, e kichenik Tournai.

Santelez Don Bosco

— Don Bosco a zo bet eul labourer, mar deus bet unan; n'oa ket evit hantera; dre ma kreske e oberou e ranke evit teurel pled warno lakat an noz da astenn an deiz; ne ouie ket petra oa ehana ha pa lavared d'ezan en em espern, eun tammig, e responte: « Er baradoz em bo amzer a-walc'h da ziskuiza ».

— Don Bosco a zo bet eun den distag diouz maou ar bed-man; dal m'en deveze eur gwenneg e kemere dle evit daou: e fizians a oa e Doue hag e Itron Varia ar skoazell vat. Pa veze berr en arc'hant ec'h en em droe atao ouz e Vamm vat eus an nenv ha dre ma en deveze ezomm e teue unan bennak atao da zegas d'ezan.

— Don Bosco a zo bet eur beleg mat, dilorc'h ha glan; sklerder Doue a veze atao o para war e ene dre ma ne leze ket koumoul ar pec'hed d'e denvalaat morse; n'oa ket evit gouzany an dristidigez; atao e veze laouen evel ar Spered Santel.

— Don Bosco a zo bet eur burzuder; lenn a ouie en eneou; anaout a rae an amzer da zont; epad dek vloaz, eur pikol ki louet, a deue, den ne ouie eus a belec'h, d'e zifenn, hep wech ma teue unan bennak da glask trabas outan; lakat a eure zoken, eun droiad, ar vuhez, da zont a-nevez, e korf skournet unan eus e baotred vihan a oa maro goude eur gonfesion fall hag e c'hellas rei evelse d'ezan eun absolvenn hag a zigorje d'ezan dor ar baradoz.

— Ha gand an dra-ze Don Bosco a oa eur skriva-gner diouz doare ar bobl, gand eur yez, ker sklér ha dour stivell; a-raok kas e skridou d'ar voutez o lenne atao d'e vamm ha pa welle e vezent re

uhel en holl diouti o c'hempenne a-nevez ha ne ehane ket outo ken na vezent diouz he doare.

— Ha, dreist holl, Don Bosco a zo bet eun den eus e amzer. Red eo d'eomp, stourm ouz hon enebourien, gand armou hag a zo koulz hag o re o-unan; a-hent all-ne dalv ket ar boan; ne glasker ket stourm ouz peziou-kanol an XX^{vet} kantved gant re ar XV^{vet}; evelse ivez, ne glasker ket difenn ar feiz, en hon amzer, evel m'her graet breman ez eus pemp kant vloaz: « Gand armou henvel » hennez oa e c'her ha pep tra a oa mat d'ezan da c'houmit ar yaouankiz ha d'he chacha awr hent ar furnez: ar c'han, ar zonerez, ar c'hoariva (1), ha dreist holl ar vouterez, al levriou, ar c'hazetennou, an almanagou.

Testamant Don Bosco

En e destamant an Tad Bosco a lavar kement-man d'e vadoberourien fuilhet dre ar bed-holl, rak eus a bep bro e teued war e zikour:

« Hepdoc'h n'em bije gellet ober netra; hoc'h aluzen, benniget gant Doue, he deus sec'het kals a zaelou ha salvet kals a eneou.

« R'ho pezo digant Doue kant evid unan hag ouspenn yec'hed, peoc'h en ho tiegeziou, chans vat gant hoc'h eostou hag hoc'h afferiou ha gras d'eoc'h d'en em denna eus pep droug ha da dec'het dioutan.

« Kals ac'hanoc'h hag a zo bet deuet war va sikour o deus bet skrivet d'in komzou evelhen pe re all dem-henvel outo: — N'it ket d'am zrugarekaat pa ran aluzen d'ho pugale baour; rak d'in me eo ho trugarekaat pa deurvezit goulenn eun dra bennak diganen.

« Abaoe ma roan aluzen d'hoc'h emzivadenn, em eus an hanter muioc'h a zanvez eged a-raok.

(1) Ar c'hoariva = le théâtre, e galleg.

« Kenavo, madoberourien vat; n'em eus ket gellet gwelet nemeur ac'hanoc'h er bed-man, met er bed-all, ec'h en em anavezimp holl hag eurus e vezimp holl a-unan, eno, eus ar vad hon do gellet ober war an douar-man, dreist-holl e kenver ar yaouankiz dilezet. »

YANN VOSCO
beleg.

Ar maro hag ar c'hloar

Don Bosco a varvas e Turin d'an deiz kenta a viz c'houevrer 1888. Paour oa pa deuas er bed-man, ker paour all e oa pa yeas diwarnan ha da zeiz e varo e oa 700 den da veva, en e di, ha ne oa ket eur gwenneg da baea ar bara a brened d'ezo.

Sebeliet e voe e gorf e Valsalice (*Traon haleg*, e brezoneg) e Turin; d'an 9 a vezeyen diveza e voe kaset e relegou ac'hano d'an iliz kaer en devoa savet e-unan da Itron Varia ar Skoazell Vat, 5 kardinal, 48 eskob hag ouspenn 100.000 den ouz o heul hag ouspenn 250.000 den o teurel bleuniou war an hent, dre ma tremenent, hag o kana e veuleudiou hag o anaoudegez vat.

Y.-V. PERROT.

An dud vat o defe c'hoant da gas o aluzen da vugale baour an Den Eurus Don Bosco n'o deus nemed o c'has d'an adres-man: Abbé Festou, Place Saint-Gilles, Caen, C/C Rouen 123.00.

Yvon GIMERC'H

Marvailh brezonek

Gwechall goz e oa, e parrez Bannaleg, daou baour kez den hag o devoa eur mab, anvet, evel e dad, Yvon Gimerc'h. Evel ma oant paour ha ma o devoa bec'h o veva e leverjont d'o faotr dal ma tizas e bemzek vloaz :

— Red e vo d'it, va faotr, mont en eun tu benak da glask da vara.

— Mat eo, a lavaras Yvonig, evidon-me ne c'houlennan ket gwell.

E dad a roas d'ezan eur pez a 18 diner hag e vamm eun dousenn gram-poez hag eur groaz eus a Goadry da rei chans vat d'ezan hag e tec'has.

Edo o vale war hent Kemperle pa zegouezas gand eun aotrou kaer, gwisket pinvidik, a-c'houlennas outan :

— Da belec'h ez es evelse, va mab ?

— Da glask va bara, eme ar paotr.

— Dont a res da vevel ganen-me ?

— Ya ! ya ! mar kirit.

— Lenn a ouezes ?

— Ya ! Braoik.

An aotrou a yeas kuit hag Yvonig a jomas eno, e-unan, nec'het :

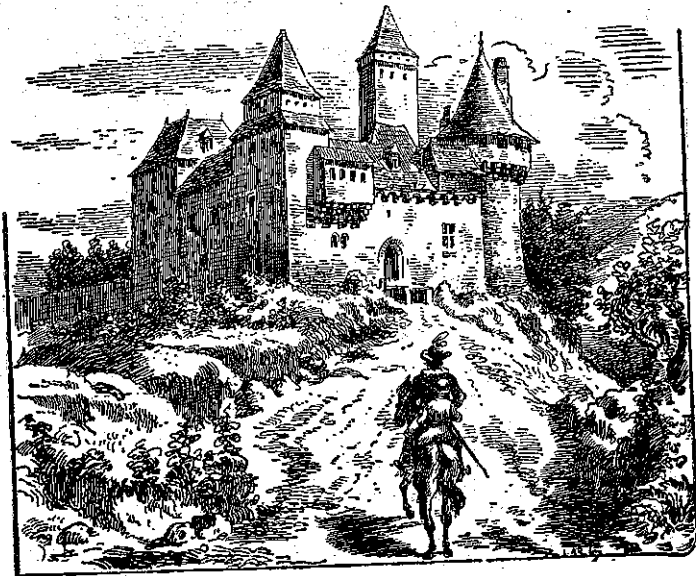
— Marteze e vije bet gwelloc'h d'in, emezan, lavarout d'ezan ne ouien ket lenn, met me a gave d'in en divije bet plijadur o kaout eur mevel hag en devoa eun tamm deskadurez. Mont a ran da redet war e lerc'h hag e troin va sae war an tu a-eneb hag, en doare-se, n'am anavezo ket ha marteze en devezo labour da rei d'in.

Hag e redas, a-dreuz-dreuz, dre ar parkeier hag ec'h en em gavas gand an denchenti. Henman,

hep gouzout edo dirazan an hini en doa gwelet eun nebeud kentoc'h, a c'houlennas outan adarre ha mont a raje gantan da vevel hag evel ma lavare ar paotr, en taol-man, ne ouie ket lenn, her c'hemeras :

— Mat eo neuze, emezan ; pign aze, war dalier va hinkane, ha dalc'h mat avat d'an dibr rak he-man al loen-man a zo buan.

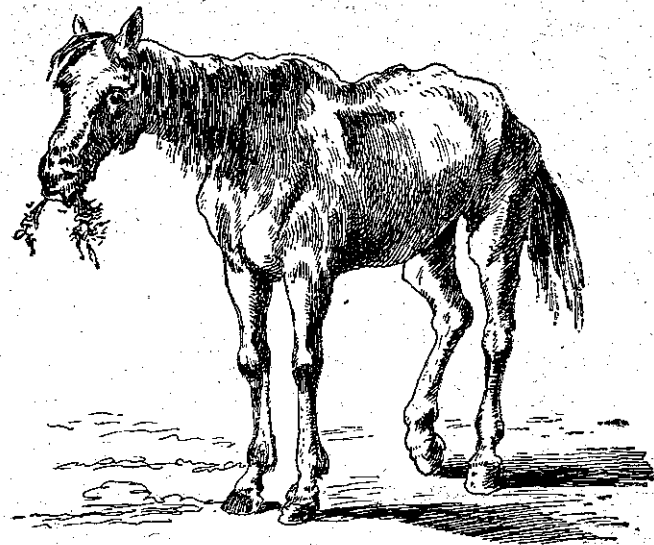
E gwirionez, al loen a en em lakeas da vale ker buan, m'en doa bec'h Yvonig, krog e dibr e vestr, oc'h anaout ar gwez hag ar reier ma tremene dirazo diouz al loened hag ar parkeier. Goude beza graet en eur vale evelse, d'an tan ruz, al loen a jomas, a-zav, dirag eur maner, leun a wez en dro d'ezan, savet e kreiz gwaremmou gouez ne oa enno nemet reier ha lann donv :

— Aman, eo ema va c'hastell, eme an aotrou. Debromp eun tamm, da genta, ha goudeze e tis-kouezin d'it da labour.

Debri a rejont o daou ouz eun daol hag a oa renket pep tra warni ha ne oa mevel ebet war he zro, rak ne oa mevel ebet er c'hastell ha ne glevet trouz ebet e nep lec'h.

P'en doa Yvonig debret, leun e gof, e vestr her c'hasas en eur gegin e oa enni eur pikol kaoter houarn war alc'houez :

— Tan ez pezo da ober, noz deiz, dindan ar gaoter-ze, eme an aotrou, epad tri miz; arabad e vezo d'it ober eur van n'eus fors pegement a youc'h hag a glemm a glevi o sevel anezi ha kendalc'h atao da ober tan dindanni ; diou gordenad koat bemdez ez peus da zevi. Deus breman ganen d'ar marchosi ; setu aman eur gazeg treut

hag e lec'h melchen n'eus nemed eur bod spenn en he rastell hag arabad d'it rei netra ebet ken d'ezi nemed an dra-ze hag eur roustad bazadou gand ar vaz kelenn-man. Kemer ar vaz-ze ha gwelomp ha te a oar skei ?

Yvonig Kimerc'h a gemeras ar vaz hag a en em lakas da skei en dra c'helle, war al loen paour :

— Mat, mat, eme an aotrou ; ne skoes ket re fall ; ha breman ez an da ziskouez ar c'hampreier d'it. Setu aman an alc'houeziou rak me a zo o vont da ober eur bale hag a vo tri miz oc'h ober va zro. Kement kampr a zo a c'helles da zigeri nemet houman he deus eun alc'houez arc'hant. Ma tizentes ouzin, her gouezin raktal rak an alc'houez a deuo da veza du pod ha me az trouc'ho ez-vev, e kant tamm. Evel a weles, da labour a zo eul labour aes ha pa 'z po naoun, n'ez po nemet mont ouz taol e kavi warni atao kig moc'h, kiz rost, chistr ha gwin mat. Bez sur, lorc'h a c'hell beza ennout, rak n'out ket kouezet fall. Pa zizroin, ma 'z pevez heuliet mat va urziou, ez po 100 skoued, en aour melen, evit da gomanant. Breman neuze, chom dre aze ha taol evez mat war bep tra ; pa zizroin e vezi gopret mat. Kenavo.

Pa oa aet e vestr en hent, Yvonig a c'houlen-nas outan e-unan :

— E ti biou ar gounnar emañ aman, da vihanan ? Bez e rankan beza e ti an diaoul pe e ti eur strobinnellour bras bennak. Ar pezh am eus da ober, da vihanan, eo staga d'al labour.

Hag ez eas d'ar gegin hag ec'h en em lakeas da ober tan ken a strake, dindan ar gaoter ; youc'h a zave anezi met Yvonig ne rae ket kals a van, ouz her c'hlevet. Mont a eure, goudeze, d'ar c'hraou, ha goude beza en em laket war gorf e roched e kemeras ar vaz kelenn hag edo o vont da skei gand ar gazeg reuzeudik, pa welas houman, o c'hour-

rizia, o lakat karn he gar adrenv war unan eus e dreid. Kerkont ec'h ententas ar pezh a lavare :

— Kemer truez ouzin, emezi, ha n'es ket da skei ganen.

— Penaos, eme Yvonig, c'houi a gomz evel an dud ?

— Me, emezi, n'oun ket bet atao eur gazeg ; me a zo eur vaouez met kouezet oun bet etre krabannou gwas strobinnellour a zo war an douar ha gwellet a res e pe stuz oun lakat gantan ha petra a ra d'in. Taol evez, en aoun n'en em gavfe ker gwas ganez.

— Penaos e rin evit mont ac'han ?

— Diaes a-walc'h eo rak an doriou diavêz n'eus ket unan anezo ha ne vefe ket preñnet, met ma heulias ervat ar pezh ez an da lavaret d'it, marteze e c'hellimp en em denna eus a dre skillfou al loen fall-ze. Digor, da genta, an nor a zo bet difennet ouzit he digeri. Kaout a ri, war an daol, eul levrig ruz a zo leun a guzulikou ennan war an doare d'en em gemeret da strobinnella an dud. Gwel da genta ar pezh a rankes da ober evit tenna eus ar gaoter an dud bet stalpet eno gand ar pezh fall-se hag a vir buhez goude m'o lak da virvi evit kaout ar blijadur da glevet o c'hlemmou. Kaout a ri ennan ivez an tu d'en em gemerout da vont ac'han hag ez aimp er maez holl a-unan ha laouen c'hoaz.

Yvonig Kimerc'h a heulias kuzulioù ar gazeg. Dont a eure d'he c'hichen gand al levr goude beza roet d'ezi eur c'hrouerriad mat a gerc'h, hag ec'h en em lakeas da lenn a vouez uhel hag e teujont o daou da zeski, evelse, kals traou ha kals komzou strobinnellus. O lavarout unan anezo e teuas a-benn da denna er maez eus ar gaoter an ugent pe ar pemp war n'ugent kêz den a oa o neunv en dour vero. Rei a eure d'ezo eur pred mat hag o c'hasas d'o gweleou goude beza lavaret d'ezo o lesje da vale antronoz. Kaout a eure ivez ar c'huzulig da

zigeri dor vras ar porz ha ne oa outi na prenn nag alc'houez.

— O ! eme ar gazeg, — a oa he ano Tereza, — n'eo ket an dra-ze hepken eo; aze ez eus eun er (1) hag a vez kludet atao war douribell uhela ar c'hastell; ma c'hell hor gwelet o vont kuit e c'harmo d'hon diskulia d'ar strobinnellour daonet her c'hlevo raktal, n'eus fors pegeit e vo dioutan hag a en em gavo aze kerkent ha m'en do klevet ar c'harmadenn. Kemer ar peziat kig-ze ha skuilh warnan ar vuredad louzou-ze a zo aze ha kea d'her c'has d'an er. Kerkent ha m'en do e zebret e ray eur c'houk ker kalet ma n'ez po poan ebet o lasa d'ezan e veg hag e eskell. Dal ma 'z po graet an dra-ze e teui d'am c'haout adarre.

Yvonig Kimerc'h a reas penn-da-benn ar pezh a oa bet gourc'hemennet d'ezan gant Tereza hag a zizroas d'he c'haout:

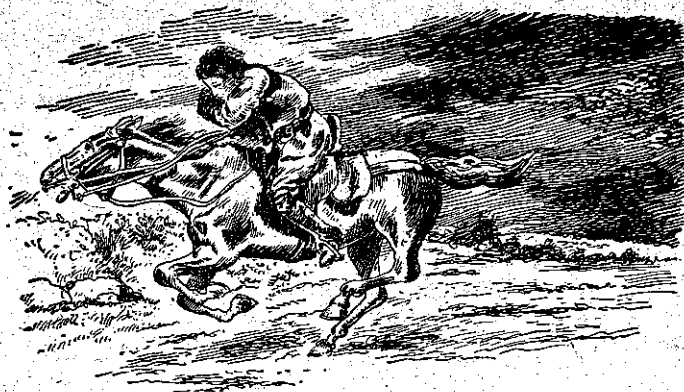
— Ha breman, emezi, ez eus eun dra all; e tour chapel ar c'hastell ez eus eur c'hloc'h hag a zon anezan e-unan, dal ma tigouez eun nevezenti bennak; kemer eur vozad stoup ac'halese, sell, ha laka ar stoup-ze en dro da vazoulenn ar c'hloc'h, ma ne c'hell mui seni. Yvonig a reas evel ma oa bet lavaret d'ezan :

— Breman, eme ar gazeg, kemer ar spoue, an torch kolo hag ar skrivell a zo aze war ar stal, heb ankounac'haat al levr ruz, na petra 'ta. Hag arabad ankounac'hat ken nebeut kas ganez eur vuredad dour eus dour feunteun ar c'hastell. Kerc'het eo? mat, neuze, pign war va c'hein ha deomp d'ho ac'han.

N'o devoe poan ebet evit mont er maez eus ar c'hastell, o daou, prizonierien ar gaoter ouz o heul, a yeas pep hini diouz e du goude beza o zrugarekaet eus o gwella. An er hag ar c'hloc'h kaer o

(1) er = aigle, e galleg.

devoa en em heja hag en em ziheja a jomas mut: ne c'helljont ket kas kemennadurez d'o mestr eus ar pezh a oa degouezet.

Ha setu Tereza, mar gouie, d'an daou lamm ruz:

— Ne weles netra ebet o tont war hol lerc'h, emezi ?

— O ! eo, siouaz, emezan, me a wel eun toul-lad chas, eur mil bennak a c'hell beza anezo, o tont war hon lerc'h, a lammou bras, ha ne vo ket pell e vezimp tizet ganto.

— Mat, taol buan ar skrivell d'an douar neuze!

Ar paotr a stlapas ar skrivell dioutan hag houman raktal a en em droas en eur c'hoad bodennek, meur a leo ledander d'ezan ha ker stank ar gwez ennan ma ne c'hellas ket ar chas dont a-benn d'e dreuzi : chom a rankjont eno a-zav.

Tereza a rede atao ha dizale e oa aet keit diouz ar c'hoad ma n'her gwelet ket ken.

— Ne weles netra ebet a-dre hor c'hein? emezi, c'hoaz.

— Eo, eo, ouspenn mil bran a red, en eur strol-

lad, a-denn askell, warzu aman. Penaos a raimp evid en em guzat outo ?

— Taol ar spoue d'an douar.

Yvon a daolas ar spoue hag houman a deuas da veza eur c'hleger (1), leun a doullou hag a geviou. Ar paotr hag ar gazeg a en em guzas e goueled ar c'hev tenvala hag ar brini goude beza c'houliet a gleiz hag a zehou evid o c'haout a rankas dizrei, goude beza graet tro weni, da gaout o mestr.

— Emaomp barrek breman adare, eur penna-dig all, eme ar gazeg d'he marc'heg dal ma oant en em laket en hent. Met ar pep gwasa a zo c'hoaz da ober, rak bremaik, gwelet a ri, hon do affer ouz ar strobinnellour e-unan; sell mat, war da lerc'h; ne weles netra ebet o tont ?

— Nann, netra nemed eur goulouenn zu a deu d'ar red d'hor bete.

— Va Doue, ar strobinnellour eo a zo kuzet er goulouenn-se; en eun hunvre eman warnomp.

Edont dres, neuze, o tremen ebioù eur c'halvar hag e oa sent warnan a bep tu d'hor Zalver stag ouz ar groaz. Kerkent ha m'en devoa ar paotr yaouank, war ali Treza, taolet e dorchad kolo war chichen ar groaz e teuas da veza eur zant Edern a c'haoliad war eur c'haro etouez ar zent all. Mall e oa rak a vec'h e oant renket

(1) Eur c'hleger a zo eur roc'h pe eur vri; eur klegereg a zo eul lec'h goloet a reier; lec'hiou a zo e Breiz-Izel hag a zoug an anoiou-ze evel *Kleger an arc'hant*, e Plougerne, e kreiz etre aod ar Reun hag aod Kervinny, harp e Kastell Ac'h ha *Klegereg*, eur barrez eus a Vro-Wened, harp e Pontivy. E Plougastell hag e Plouneour-Trez hag e meur a barrez all, ez eus ivez keriadennoù anvet *Kleger*, ar pezh a ziskouez e oa anavezet ar ger *kleger* gwechall, dre bevar c'horn Breiz-Izel; Bretoned Bro-Gemre a anavez hag a implij bemdez ar ger-se c'hoaz; her skriva a reont: *klegyr*.

eno, evelse, o daouik, ma tegouezas ar strobinnellour :

— Setu aze eur groaz kaer avat, emezan, met, gwasa pezh a zo, ne welan doare chet ken d'am daou ailhon; e pelec'h an diaoul, da vihanan, int aet da guzat ?

Hag e c'houlias tu ha tu met ne zavas ket e zaoulagad da welout ha skeudennou mein,

e gwirionez, e oa holl skeudennou ar c'halvar. Pa wele e kolle e amzer e tizroas d'e gastell en eur doui Doue evel eun diaoul.

Pa n'her gwelet ket ken Yvonig hag e gazeg a deuas da veza ar pez ma oant a-raok.

Ar gazeg a oa skuiz maro, ha triouec'h leo he devoa c'hoaz da ober abarz en em gaout gand ar ster a ranked da dreuzi evit beza er maez eus ar vro ma en devoa galloud warni ar strobinnellour.

En em lakaat a eure eta da vale, adarre, eus he gwella.

— Perak ec'h en em skuizes evelse, a lavare Yvonig; daoust hag ezomm hon eus da gaout aoun aman c'hoaz?

— Ya ! rak hon enebour en deus kement a fri ma 'z eo gouest da zizrei war e giz, da welout ez eus loc'het unan eus sent ar c'halvar ha da c'houzout evelse pebez taol hon devoa c'hoariet d'ezan; ma c'hell teurel e grabanou warnomp e rayo a bep seurt yudazerez d'comp. Sell mat da welout ha n'ema ket o tont war hol lerc'h.

Ar paotr yaouank, da genta, ne welas netra, met pa zizroas eun eil tro, e youc'has, spouronet:

— Eur pez ki du foutouilhek a zo o tont war hol lerc'h; dont a ra d'illo mantrus; ne zaleo ket d'hor paka, ker buan all e teu.

— Ar strobinnellour eo, adarre, eme ar gazeg; eur frap all neuze c'hoaz hag emamp er maez eus e zouarou.

Hag ar gazeg kalonek a zaoulamme, a zaoulamme; en em gaout a eure e tal ar ster hag e lammes en dour; ar c'hi du foutouilhek, a glaskas kregi gand e zent en he lost, met ne c'hellas der c'hel gantan nemed eur reunnenn bennak en e c'henou. En e gounnar e reas eur youc'hadenn spontus rak kollet en devoa e daol da vat, er wech-man, hag e tizroas d'ar gêr, lostok, ar malloziou o koueza eus e c'henou.

Yvonig hag ar gazeg a oa saveteet. Pa o devoa diskuizet, eur pennad, rak hanter zihalanet e oant, houman a lavaras da Yvonig:

— Breman, evit va diboania a-grenn ez peus eun dra all c'hoaz da ober; kemer eur c'hleze ha trouc'h d'in va fenn ha faout d'in va c'hof.

— Biken, ne rin kement all, eme Yvonig; mont d'az laza, goude ar vad az peus graet evidon.

— Red eo d'it hen ober, koulskoude; n'ez peus ket a ezomm da gaout aoun; ne ri droug ebet d'in.

Yvonig a zentas hag e chomas sebezet pa en devoa faoutet ar gazeg o welout eur brinsez koant meurbed o tont eus he c'hof.

— Me, emezi, eo merc'h roue ar Spagn; tri bloaz a zo abaoe m'oun bet diframmet diouz va zud ha degaset d'e gastell gand ar strobinnellour brein-ze en deus va zroet e kazeg dre ma ne felle ket d'in dimezi gantan; gwsa ma c'helle a rae d'in ha ma ne vijes ket bet deuet war va sikour e vijen bet marvet gand an naon hag ar rann-gallon. Aman breman ec'h en em zispartump, met a-benn pemp bloaz aman, pa vezi deuet da veza eun den yaouank leun a nerz hag a c'hened e teui da lez va zad hag e vezi digollet mat gantan eus ar vad er peus graet d'e verc'h. Degas ganez eur vuredad dour out bet o kerc'hat e feunteun ar strobinnellour; ezomm ez po anezi.

Yvon Gimerc'h a yeas d'e gêr. Evel ma oa leun e c'hodellou, gand an aour hag ar braoigou en devoa laeret e ti ar strobinnellour, e tennas e dud eus ar baourentez hag e prenas d'ezo eun ti kaer gant douarou mat en dro dezan. Pa oa tremenet ar pemp bloaz ez eas da lez roue ar Spagn el lec'h ma kavas Tereza hag a oa dimezet da eur prins bras eus ar vro.

Gourc'hemenn a eure d'ezan gwalc'hi e benn gant dour feunteun kastell ar strobinnellour ha raktal e teuas da veza eun denchentil eus ar re goanta. Ar roue ne voe ket nec'het evit rei d'ezan da bried unan eus e verc'he yaouanka hag a roas

d'ezo argourou ha n'oa ket fall o c'haout. Goude beza bet eur pennad o veva gand e bried e lez e dad kaer, e teuas da Vreiz-Izel gand e wreg hag

Yvon hag e bried

e savas eviti, e Bannaleg, eur c'hastell kaer e roas d'ezan e ano : Kimerc'h. E dud a jomas pell hag hir da veva, war e lerc'h, er c'hastell-ze a zo bet diskaret gand an Dispac'h — a ziskaras kement all a draou kaer en hor bro, — ha ne jom netra ebet ken anezan, en e zav, en deiz a hizio. G. P.

AR ROUE GRALON HA KER-IZ

Moderato ♩ = 92.

Pe - tra 'zo ne - vez e Kêr - Iz, ma 'z eo ken
drant ar yaou - an - kiz, ma klê - van - me
ar - bi - ni - ou, ar vom-bard hag an te - len - nou.

N'eus e Kêr Iz netra ' nevez,
Rak ar festou-man ' vez hemdez,
N'eus e Ker Iz nemet traou koz,
Rak ar festou-man ' vez bep nioz.

Bodennou drez ' zo diouanet,
E dor an ilizou serret,
Ha, war ar beorien o ouela
E laosker ar chas d'o drailha.

D'o c'houezek vloaz an holl verc'hed,
N'o deus Doue n' met ar pec'hed,
Ha da ober e gurunenn
E roont o c'haera rozenn.

Ahez, merc'h ar roue Gralon,
Tan an ifern en he c'halon,
Er penn kenta eus an diroll
A drein d'he heul ar gêr da goll.

Sant Gwennole, gant kalonad,
Zo bet meur ' wech o kaout he zad,
Ha, gant daelou, an den Doue,
En deus lavaret d'ar Roue :

« Gralon, Gralon, laka evez,
 « D'an dizurziou a ren Ahez,
 « Rak tremenet vo an amzer,
 « Pa skuilho Doue e goler ;

« El lec'h ma oa c'hoarzedeg kent,
 « E vo neuze skrignadeg dent,
 « El lec'h ma oa kanaouennou
 « E vo klevet skrijadennoù. »

Hag ar roue fur, spouronet,
 E verc'h en deus bet kelennet :
 Met diskaret gand ar gozñi,
 N'en deus mui nerz da stourm outi.

Ha skuiz gant rebechou he zad
 Evit mont eus e zaoulagad,
 He deus grêt gant drouk-sperejou,
 Eur palez kaer tost d'ar sklujou.

Eno, gant he amourouzien,
 Ema, fenez, an abadenn ;
 Eno, en aour hag er perlez,
 Evel an heol, e par Ahez :

« Plijadur d'eoc'h, er palez-man,
 « Merc'hed chentil ha paotred skanv,
 « Plijadur d'eoc'h ha nozvez grén, »
 Eme eur Prins, en eur antren.

Ar Prins a zouge dilhad ru,
 E varo a oa hir, ha du,
 E holl izili a verve
 Hag e zaoulagad a zeve :

« Ra viot deuet mat, estranjour,
 « Eme Ahez, gand eur beg flour,
 « Ya ! ra viot deuet ar gwella,
 « Mac'h anavoit an traou falla.

« Neuze em bo digemer mat
 « A respontas an divroad,
 « Rak me, er fall, 'zo ken disket,
 « Hag an hini 'n deus hier c'hrouet. »

Ha kerkent Ahez d'her pedi
 Da ober eun dro zans ganti,
 Hag an holl a eneb Doue,
 Gwasa ma c'hellent a doue.

Pa voe fin d'ar sakrilejou
 Kannad rus a drouk-sperejou,
 Chomet e-unan er palez,
 A dosteas da gaout Ahez :

« Va dousik koant, merc'h da C'hralon,
 « Ha muia karet va c'halon,
 « Ha n'hellfen me ket e nep giz,
 « Gwelet alc'houez sklujou kêr Iz. »

« Va zad a zoug en e gerc'hen,
 « An alc'houez aour ouz eur chadenn,
 « Ha va zad breman zo kousket,
 « Ha kaout an alc'houez n'hellan ket. »

Met hen d'he zreid en em strinkas,
 Ha d'he dournig flour a bokas,
 Hag he chalmas dre e zellou,
 Karget a dan hag a zaelou.

Hep gout ar pezh a dremene
 Neuze eur pennad ac'hane,
 En e balez ar roue koz
 A oa kousket e kreiz an noz.

Kampr paour Gralon ne oa enni
 Netra nemed eur grusifi,
 Deuet a zourn eur imignon ker,
 Sant Kaourintin, eskob Kemper.

Netra nemed eun Avel
Roet c'hoaz gand eun den santel,
Roet d'ezan gant Gwennole,
Evel eur merk a garante.

Kaer en e gosni 'vel eun Ael,
E kouske rotie Breiz-Izel,
Hag en dro d'e dal e vlev gwenn,
A ree, dispak, eur gurunenn.

Neuze, Ahez, ar brinsez fall,
Evel pa vije skoet dall,
En e gampr, heb aoun rak Doue,
A deu da laerez an alc'houe.

En eur vale war beg he zroad,
Ar verc'h a dosta ouz he zad,
Ha gouestadik, eus e gerc'hen,
E tenn, 'n eur c'hoarzin, ar chadenn.

Piou a deu du-hont gand ar ru
Pignet war e hinkane du
Hag hen, d'an daou lamm, war e gein,
Ken a strink an tan eus ar vein ?

Hennez eo kannad gwenn Doue,
Degaset, en Iz, d'ar Roue,
Hennez eo abostol ar Feiz,
Sant Gwennole, karet e Breiz.

Tostaat a ra 'n eur c'haloupat,
En e zourn dehou, e vaz abad,
Hag eur stol aour, war e zae wenn
Hag eur c'helc'h tan en dro d'e benn.

'N em gavet e dor ar palez
M'eo kousket ennan tad Ahez,
Divar e varc'h, an den santel,
A c'halv, en noz, a vouez uhel :

« Gralon, Gralon, sav hep dale,
« Sav evit heulia Gwennole,
« Sav evit tec'het diouz ar mor :
« Sklujou Ker-Iz a zo digor ! »

Hag ar roue koz trubuilhet
Er méz e wele 'zo sailhet :
« D'in-me, d'in-me, va marc'h prima !...
« Siouaz ! Peurgollet ar gêr-ma !... »

Ha gant glac'har, e berr amzer,
E kerz da heul e vignon ker,
Ha war o lerc'h, en eur yudal,
E klevont ar mor o ruihal.

Neuze ar brinsez dirollet
He amoureux ganti kollet,
Dre Ger Iz, a gleiz hag a zeho,
A rede, dispaket he bleo.

Met pa glev daou lamm ar c'hezeg
A-raok ar mor o tiredek,
Dre al luc'hed, gant nec'hamant,
C'h anavez he zad hag ar zant ;

« Va zad, va zad, mar am c'harit,
« War ho marc'h skanv, va c'hemerit, »
Hag hep respont, an tad tener,
A zav e verc'h war an talier.

Kerkent ar mor a vuanna
Ha Gwennole, en eur grena,
A gri : « Gralon, taol an diaoul-ze,
Diwar dalier da hinkane ! »

Koulskoude c'hoaz leun a enkrez
An tad a zalc'h ar bec'herez :
Met ar zant a ra sin ar groaz,
A deu hag a sko gand e vaz.

Kerkent mestrez an drouk-spered
A ruilh er mor bras fuloret
Hag e klev tost ar roue koz
Eur c'hoarz skiltrus e kreiz an noz.

Met, rentet skanfoc'h, hep dale,
E sailh prim da heul Gwennole,
Hag e varc'h, glep e beder c'har,
A lamm eus ar mor d'an douar.

Da zav-heol ar zant ha Gralon
A bigne war lein Menez-Hom,
A zav a-uz Douarnenez
E dreid gantan ebarz en trêz.

Ac'hano, roue Breiz-Izel
War e lerc'h a daolas eur zell ;
Met, e lec'h Iz, gant he dek dor,
Ne welas mui nemed ar mor.

« Eur gêr am oa, eus ar c'haera,
« Ha setu hi, aet da netra !... »
Hag e gabon holl a frailhas,
Hag e zaoulagad a ouelas.

« D'an daoulin, eme Wennole,
« Gralon d'an daoulin ganen-me. »
Ha Gralon, dindan e c'hlac'har,
A gouez, d'an daoulin, d'an douar.

Hag eno dispak e vlev gwenn
Hag e dal pleget er boultrenn
E lavare c'hoaz ar roue :
« Ra vo grêt, dalc'h mat, youl Doue !... »

Pa zavas diwar e zaoulin,
Dindan tan flamm heol ar mintin
E welas a-dreuz e zaelou,
O lugerni Ru-Men-Goulou.

War ar men-ze, hon tadou koz
A skuilhe gwad d'eun Doue faos,
Hag ar roue, e berr amzer,
A lavaras d'e vignon ker :

« Du-hont, en envor a Ger-Iz,
« Me a ray sevel eun iliz,
« Hag evit testeni d'an holl,
« M'he galvo iliz Rumengol..

« Pa vo an doueou maro
« Ha kouezet meur a goad dero,
« Eun deiz, eus ar peder avel
« E teuo, di, pobl Breiz-Izel ! »

OLIER SOUVESTR.

Buhez an Tad Julian Maner

1844. Mision Daoulas

Mikael an Nobletz a oa eürus o klevet kelou eus labour an Tad Maner. Gwelet a rae skler oa hen an den dibabet gant Doue evid ober misionou e Breiz, ha mall en doa d'e welet o vont e pep lec'h, evit gounit an eneou. Goulenn a reas evitan aotre da vont da barreziou a oa dindan galloud abati Daoulas hag abati ar Releg (Plouneour-Menez).

An Tad Maner a zeuas da genta da barrez Daoulas. Epad goueliou ar Zakramant eo e tigouezas. Labour a voe d'ober, rak, evel er parreziou all, an dud a oa dizesk, ne anavezent ket ar penn kenta eus ar relijion gristen. Met, a drugare Doue, dont a rajont d'ar mision, nann hepken eus Daoulas, met eus ar parreziou tro var dro. An Tad Maner hag an Tad Bernard, kaer o doa ober, n'hellent ket dont a benn da govez an holl, hag a c'houlennas sikour. An Tad Launay, Renner skolaj Kemper, a gasas d'ezo eun Tad koz ha santel, an Tad Thomas.

Mat mat ez eas ar mision; grasou eleiz a voe skuilhet var an eneou.

Ouspenn-ze, Doue a ziskouezas e vadelez evid an dud, o venniga frouez an douar. Epad daou vloaz dioc'h tu oa bet fail an eost, hag ez oa keraouez. Er bloaz m'edod, oa adarre da gaout aon, rak an douar a oa sec'h korn, n'oa ket bet a c'hlaou abaoe pell amzer. An Tad Maner a vodas an dud hag a reas d'ezo kana eur c'hantik da zant Kaourintin en doa nevez graet, evit goulenn glao. N'oa ket echuet ar c'hantik,

pa voe gwelet an amzer o tenvalaat, hag abenn eur pennad e teuas glao, glao klouar a badas meur a zervez. An traou a zavas er parkeier hag an eost a voe mat.

Y. U.

Kannadig Treglonou ha mignoned ar brezoneg

Kannadig Treglonou miz mezeven diveza en deus embannet, ger evit ger ha lizerenn evit lizerenn, ar pevarzek linenn-man :

Ar wirionez zo ganeoc'h, met...

Mignoned karget a volonteze vad, ho d'halon bar a garantez evit ar brezonek, a garfe chench doare da galz gerioù. — Met en em fazia a rit mignoned mad; o klask ober vad d'hor iez kaer, e lakit meur hini d'hen dilezet. Petra fell deoc'h ! ne c'hellot ket lakat eun eskoptiat tud, na dreist-oll eur bobl da jench doare da gomz ha da skriva. Ha neuze, — kemeromp eur skouer, ma karit : Daoust hag e Bro-Zaoz, en Irland, en Ecosse, e lavarer, e skriver an oll gerioù er memez doare ? Ha goulskoude ho deuz ar memez iez. — Deac'h diveza e lennen ar gomz-ma : « Gant daou waz ; » ar pezh a ziniñ : daou c'hoaz. Met piou deuz Gued-Leon en dije kavet goazed er ger-ze ? Kredit ac'hanon, gaou a rit d'ho skridoù gant ho « kraet, etc. » — Brema avad e vezin ekumunuget !

Mignoned ar brezoneg ma sko Kannadig Treglonou warno eo skrivagnerien Feiz ha Breiz, « Breiz », Gwalarn, Kornog, Kannad Kenveuriez ar Brezoneg Kloerdi Kemper, Dihunamb, Kentelioù Sant Fransez, hag all.

Mignoned ar brezoneg a fell d'ezo skriva eur brezoneg hag a vo reiz : *Kannadig Treglonou* a fell d'ezan skriva ar brezoneg n'eus fors penaoz ; Mignoned ar brezoneg a lavar e ranker studia ar brezoneg a-raok her skriva ; *Kannadig Treglonou* a gred e c'heller mont da skrivagner hep beza bet er skol.

N'eo ket an holl a gomz brezoneg mat, met pa skriver eur yez, e ranker her skriva atao, nann hervez ar re her c'homz falla, met hervez ar re her c'homz gwella. An dra-ze a zo sklaer hag anat.

Ar pezh a glaskomp eo skriva eur brezoneg hag a

c'hello an holl Vretoned hel lenn ha nann hepken Bretoned ar barrez-man pe ar barrez-se.

Youl hon eus e vefe desket, hep dale, evel m'eo dileet, brezoneg e kement skol a zo e Breiz-Izel ; mat, ma fell d'eomp kaout dor-zigor, er skolioù, arabad eo d'eomp klask mont da zeski enno *kant brezoneg dishenvel*.

Biken, neuze, ne vezo selaouet hor goulenn ; ar galleg ne vez ket komzet henvel e pevar c'horn ar Frans, met er skolioù ne vez desket nemed *eur galleg* ; evid ar brezoneg e ranko beza henvel pe dem-henvel ha neuze, a-benn eun nebeud bloaveziou aman, ar Vretoned a c'hello en em glevet, en o yez, eus an eil penn d'egile da Vreiz.

C'houi a lavaro e vennit skriva evel ma komz ar bobl : e Plougoum ha tro-war-dro ar z a deu da veza *c'h* er brezoneg komzet ; daoust ha skriva a reoc'h ivez neuze : *Gwerc'hec'h*, e lec'h : *Gwerc'hez* ; me ne evan ket a *c'hour*, e lec'h : me ne evan ket a *zour* ; kroget an tan em *c'hi* ha devet va holl *c'hraou*, e lec'h : kroget an tan em *zi* ha devet va holl *zraou* ?

Ar skrivagner a dle selaou ar bobl met reizha he doareoù da gomz a dle ivez pa vez ezomm pe ne dalv ket ar hoan d'ezan beza skrivagner. Dre Vreiz a-bez e komzer brezoneg yac'h met n'eus korn ebet e Breiz ha ne vefe ket eur fazi bennak er brezoneg a gomzer ennan.

D'ar skrivagnerien eo eta kemerout da lakat en ho skridoù ar pezh a zo a *wella*, e pep lec'h, hag en hent-se e vo gelllet gwellaat ar brezoneg ha mirout outan da veza eun trefodach divalo evel ar brezoneg distrantell a gomz tud a zo en deiz a hizio ha ne ouezont mui na brezoneg, na galleg, ken toueziet eo an eil yez hag eben, en o genou hag en o spered.

Kannadig Treglonou hag a skriv e vrezoneg hep heulia lezenn ebet e c'hellfed kaout abeg e kement linenn a zo ennan.

Lavaret a ra emomp o *chench doare da galz gerioù* :

Me a gredfe kentoc'h eo hen e-unan eo a ra ar pezh a damall d'ar re all. Betek hen an holl a skriva : ar brezoneg : *la langue bretonne* ; eun eskoptiad : *un évêché* ; gand *g* ha *d* hag an dra-ze a oa reiz rak pa skriver liesder [le pluriel] ar gerioù-ze e kaver : *brezonegou* hag *eskoptiadou* ; c'houi p'eo gwir e skrivit brezonek hag

eskoptiat ho peus c'hoant e vefe lavaret ivez, pa vo meur a hini, *brezonek*ou hag *eskoptiat*ou : chench doare a rit a-grenn d'ar geriou-ze.

Kannadig Treglonou a gav abeg ennomp o veza ma skrivomp *daou waz*, evit: *deux hommes* ha, war e veno, e ranker skriva : *daou c'hoaz*. Anat eo n'en deus ket gwelet ar c'hemm a zo etre *go* ha *gw*.

Gouel : *fête* a deüio da veza *c'houel* ma 'z eus daou dirak; an holl a lavaró daou *c'houel* kaer; met gwel : *vue* a deüio da veza *wel* ma 'z eus daou dirak; an holl a lavaró : daou *wel* meur. Evelse ivez gwaz *homme* a dle dont da veza *waz* ma 'z eus daou dirak; an holl a lavaró; *daou waz*.

Ma vije gwir lavar Kannadig Treglonou e lec'h lavarct Lez-Wenn, e rankjed lavaret Lez-C'hoenn !!

Me a oar ervat; e meur a barrez, e Goueled Leon, an *w* a dro kouls lavaret e *c'h*, evel ma tro ar *z* e *c'h*, e kosteziou Kastell-Paol, met ar skrivagner, má oar e vicher, a dle teurel evez en aoun da goueza e fazi ar bobl.

Ouspenn mil bloaz a zo e skriver : *Hirvoaz* ha *Kerwasdoue*; evel hanoüou tud ha lec'hioü, da lavaret eo : *l'homme long* ha *la maison du serviteur de Dieu*. En hor brezoneg reiz ni a skrivfe ar geriou-ze breman : *Hirwaz* ha *Kerwasdoue*; c'houi, emedoc'h, o skrivfe *Hirc'hoaz* ha *Kerc'hoasdoue*. Piou eo an hini a jench ar muia doare d'ar geriou ?

An holl a ranko anzav eo Kannadig Treglonou an hini eo.

Ar pez ho peus c'hoaz da damall, ar muia, da vignoned ar brezoneg eo *graet*; n'oc'h ket evit gouzanv gwelet skriva : evelse bezet *graet*.

Lezenn ar yezadur (*la grammaire*) a lavar e tleer kroui atao ar ger-etre tremenet, (*le participe passé*) o staga *et* ouz eil person ar gourc'hemenn; evelse lenn a raio *lennet*, *kan* a raio *kanet*, *desk* a raio *desket*, ha *gra* a raio *graet*, *falla* a raio *fallaet*, *gwella* a raio *gwellaet*.

E Goueled-Leon, e leverer *great*, *falleat*, *gwelleat*, met it da C'horre-Leon hag e klevoc'h grêt, fallêt, gwellêt hag it da C'houeled Treger ha da Vro-Gembre hag e klevoc'h : *graet*, *fallaet*, *gwellaet* : war ar verbou-man Goueled-Tregeriz ha Kemreiz eo ar Vretoned a gomz *gwella*:

o heulia a raïmp rak pa skrivimp brezoneg ni a heulio atao ar Vretoned a gomzó reisa.

An dud m'o deus ezomm deski skriva o brezoneg o deus kement all a ezomm da zeski e lenn.

Goueled-Leoniz, pa girint, gand eun tamm evez hag eun tamm skol, a deüio, dillo a-walc'h, da lenn *great*, *falleat*, *gwelleat*, daoust m'eo skrivet *graet*, *fallaet*, *gwellaet*. Daoust ha ne lennont ket, pell a zo *Dominous vobiscum* ha koulskoude ne skriver nemet *Dominus vobiscum*?

Pérag n'o defe ket kement a spered pa lennint o yez ha pa lennont al latin ?

Betek hen lezenn ar brezoneg a c'hourc'hemenne lavarout :

eur mignon mat
eur vignonez vat
mignoned vat
mignonezed mat.

Ni a venn heulia al lezenn-ze a heulier abaoe m'eman ar brezoneg en e zav; Kannadig Treglonou n'her gra ket ken : skriva a ra : mignoned *mad*.

Ni a gave d'eomp e oa yezou dishenvel e Bro-Zaoz, Iwerzon ha Bro-Skos; Kannadig Treglonou a lavar n'eus nemed eur yez er broiou keltiek-se !

Ha Bro-Gembre ? Saozneg hepken eo a gomzer eno ivez ?

Kannadig Treglonou a skriv, e kenta pajenn niverenn mezeven atao : « Ma welit ho c'hoar Jeannet o sonjal mont d'ar vrezel, beuzit anezhi, kentoc'h eget he lezel da vont. »

Betek hen an holl Vretoned a lavare : « Mont d'ar brezel; ober brezel bihan », perak chench reiz (*genre*) d'ar ger-ze hag ober anezan eur ger gwregel (*féminin*), evel ar ger gallek « *guerre* ».

Perak skriva : « *Beuzit anezhi* » ? *Anezhi* a droer, e galleg, dre *d'elle*; livirit eta ma fell d'eoc'h skriva brezoneg henvel ouz brezoneg : « *beuzit hi* » pe « *he beuzit* ».

Perak skriva : « *Kredit ac'hanon*. » Betek hen *ac'hanon* a droe ar ger gallek *de moi*, met pa veze c'hoant da lavarout *moi* hepken e lavaret *va* ha nann *ac'hanon*, *va c'hredit*, *croyez-moi*.

Piou eo eta an hini a jench doare d'ar brezoneg ma

n'eo ket Kannadig Treglonou an hini, eo a zo oc'h ober eus hor yez eun trefodach (*un patois*) ha netra ken.

A-raok kaout abeg er re all, kenta tra a zo da ober eo klask beza diabeg an unan, da vihanan.

Kannadig Treglonou a ro da c'houec'hvet miz ar bloaz an hano a viz even; dibennet en deus hano ar miz-ze a gaver skrivet e *Levr ar Bris* hag en holl levriou koz all : miz mezeven.

Kannadig Treglonou a lavar d'eomp c'hoaz : « En em fazia a rit ! »

Daoust ha n'eo ket hen eo kentoc'h an hini, a fazi ?

An holl betek hen a lavar « *fazia* » ha nann « en em fazia » hag er c'hatekiz eo moulet : « Doue ne c'hell na fazia e-unan nag hon lakat da fazia ! »

Kannadig Treglonou a skriv en hevelep pajenn, — e pajenn genta an niverenn ma klask ober skol enni d'ar re all : *skuer* ha *skouer*.

N'eo ket souez eta n'en em glefe ket gand ar skriva-gnerien all pa n'eo ket gouest d'en em glevet gantan e-unan hag evid ar pez a zell ouz ar brezoneg e skouer a zo eur skouer ha n'eo ket unan da veza heuliet eo.

N'eo ket a-walc'h d'eur skrivagner selaou tud e barrez, red eo d'ezan ivez selaou tud e vro ha pa welo e fazi e genvroiz pe en o doare da skriva o gerioù pe en o doare d'o renka e ranko klask atao an tu da ober gwelloc'h egeto, anez ne dalv ket ar boan d'ezan beza skriva-gner.

Mat eo skriva, met gwelloc'h eo skriva mat hag a-raok skriva, talvoudek e vije pleustri war ar gomz kaer-man a lennis, e skritur moulet er maen meur a gant vloaz a zo, war iliz Tremaouezan :

Gant Doue ha [g 'r] bed milliget eo
Neb ne lavar mat pe ne deo.

Y. V. PERROT.

KELEIER AR MIZ

Kroazadeg ar Zakramant

D'an 30 a viz mae diweza, kroazourien ha kroazourezed ar Zakramant a en em vode e Follgoad; 3 pe 400 e c'hellent beza, merc'hed, an darn vuia anezo.

Siouaz, war o 20 banniel ne oa nemet galleg hag o c'hantikou, o fedennou hag o frezegennoù a oa holl e galleg. Eun dervez kaonv eo bet an dervez-se evit Breiz.

Daoust hag o lakat ar vugale da nac'h o bro e kemerer an hent gwella d'o bleina warzu Doue ?

Evidon-me n'oun ket evit her c'hredi.

E ker benn Breiz

Gouel ar Zakramant, meulet ra vezo

Ar bobl a bez a zo war-zao...

Mintin mat, en holl streadou Roazon, pep hini en deus trevellet evid ober d'ar Mestr eun hent din dioutan.

Ar pez a sko dioc'htu an daoulagad, eo an niver bras ar erminigou a sked e peb lec'h. A -us an tiegeziou, war ar banielou, franstikellet gand an aezenn glouar, an erminigou a ziskouéz o joa da veza er maez eur wech c'hoaz; ahed an tiez, renket evel eun armead, e c'hedont o Aotrou a dremeno en o zouez evel eur roue etouez e zujidi.

E gwirionez, e ker benn Breiz emaoimp hirio.

Setu al lidkerz o tremen, da genta ar strolladou sone-rien, gand o dilhad erminiget, a zeu en eur gana, heuilhet gand an holl breurieziou leanezed ha gand beleien unnek parrez ker -benn Breiz. War brouderez alaouret gwikamantou kaer ar veleien, an erminigou du a sked fraezoc'h c'hoaz.

Etre daou renkad Bretoned daoulinet, Doue a dremen en eur zigemer meuleudiou Breiz, soubet he fenn dirak ar Mestr, n'eus nemetan hag en defe pleget dirazan a galon vat.

Va ene a dride holl o welout kement ze. Rak ken na vo gwelet skeudenn Breiz o para, fizians ar frankiz a

zalc'ho dalc'imat ar c'halonou. Hag eur bedenn a bigne eus va c'halon a Vreizad etrezek hon Doue, gwir roue Breiz. Ra gendalc'ho start a kalon Breiziz, karantez ar vamm vro, ken disprizet gant kement eus he bugale diskiant. Ra deurvezo gantan lakat da lugerni dirak daou-lagad Breiziz morgousket, ténzor birvidik o mamm vro, 'vit ma kemerint o renk etouez ar re a fell d'ezo difenn o herez.

ERWAN.

Bleun-Brug 1929.

Meur a gand a labour adalek vreman evit gouelioù bras ar *Bleun-Brug* hag abaoe m'eman hor Breiz Vihan en he sav, en tu-man d'ar mor doun, biskoaz n'eo bet kanet ker kaer he meuleudi evel ma vo graet e Douarnenez d'ar merc'her 4 a viz Gwengolo a zeu.

Gand a reoc'h n'it ket da ankounac'haat eman dervez diweza ar Bleun-Brug da verc'her, er bloaz-man ha nann da yaou !

D'ar zul da noz e tigoro ar gouelioù ;

al lun a vo dervez *Feiz* : eun dro a vo graet, e kirri dre dan, da welout ilizou ha chapelioù kaera ar Porzev.

Ar meurz a vo dervez *Breiz* : studiadennou a vo graet war yez hag istor Breiz gand ar gelennerien varreka war an traou-ze.

Ar merc'her a vo dervez *Feiz* ha dervez *Breiz* ha Douarnenez en deiz-ze a vo eur mor a gan hag a c'hened.

Bretoned, bezit e Douarnenez d'ar 1, 2, 3 ha 4 a viz gwengolo a zeu ; ene Breiz a drido eno en deizioù-ze.

Bleun-Brug bihan Bro Dreger

Beun-Brug bihan Bro Dreger a vo graet, er bloaz-man, e Plouneve-Moedek, d'an 21 a viz gouere.

Merc'hed yaouank Sant Nikolas a gano *Eun eured e Bro Wened* ha Kornandoned Landreger, da lakat bourd a q'hoario

Dans an ibilhen

Ar Yeodet a rayo eur brezegenn da bedi ar Vretoned da harpa « Breiz », ar gazetenn ha n'eus nemeti hag a vefe e brezoneg penn-da-benn.

An A. Trehion, eskob nevez Gwened

Beun-Brug bihan Bro-Wened

Gwenediz a rayo o Bleun-Brug bihan, er bloaz-man, e Pont-Skorff, d'an 28 a viz gouere, e kreiz eun dachenn gaer roet d'ezo gaud ar brinsez de Polignac.

Da 10 eur 1/2 oferenn war gan ha goude merenn e vo c'hoariet pennadou eus Yann Landevenneg ha kanet kanaouennoù dudiuz gant strollad brudet kanerien Sant Padern ha strolladou all Bro-Wened.

Eun dervez kaer e vo an dervez-se, dervez santez Anna hag ar brezoneg.

Heuliomp Jezuz-Krist

Levr kaer an A. Uguen, *Heuliomp Jezuz-Krist* a zo o paouez beza advoulet; mat eo da rei e prizioù d'ar vugale.

Ar re o deus c'hoant d'e gaout marc'had mat n'o deus nemet prena eun dousenn anezan, da nebeuta, raktal, — 60 lur ne gousto ken, — rak goude an 10 a viz gouere al levr-ze e lec'h beza gwerzet 20 real a vo gwerzet 11 pe 13 lur hervez ar golo.

An Aotrou Trehioù sakret eskob

Da c'houel Yann eo bet sakret eskob an A. Trehioù, e iliz-veur Sant Brieg, e kreiz ar bleunioù hag ar meule-dioù.

Hano an A. Trehioù eo skedusa hini a zo bet gwelet abaoe meur a gant vloaz etouez Eskibien Breiz-Izel, rak evel ma skriv an A. Moal, beza eo kenta hini a weler, abaoe pell amzer, ar brezoneg o pignat gantan, e Breiz, war eur gador-eskob.

Kalz a dud a oa dilun e Sant Brieg met, pell tree'h d'ar re veo e oa, sur a-walc'h, niver ar re aet, pell amzer 'zo, da anaon, hag a oa deuet eus ar bed all da ambroug an hini a zo, penn-kil-ha-troad, eus o lignez.

Da eskob nevez Santez Anna buñez hir ha laouen e Bro-Wened.

Y. V. P.

Bleun-Brug Douarnenez

Klevit 'ta, Bugale

Ouspenn ar c'henstrivadegoù etre tud yaouank ha tud vras bet embannet war *Feiz ha Breiz* miz c'houevrer diveza, pajenn 57, ar *Bleun-Brug* a zavo adare, er bloaz-man, eur genstrivadeg all etre holl vugale Vreiz, paotred ha merc'hed, ha n'o deus ket c'hoaz a bemzek vloaz graet.

Ar vugale o do c'hoant da c'hounit prizioù kaer ar genstrivadeg-se a ranko ober pevar dra :

1. — LENN eur pennad pe bennad e *Feiz ha Breiz* ar bloaz-man.

2. — KANA unan pe unan eus ar peder ganaouenn moulet warlene e *Reolenn XVIII gouel ar Bleun-Brug* (1).

3. — RESPONT d'ar goulennou a vezo graet outo war vuhez sent brasa Bro-Gerne : sant Kaourintin, sant Gwennole ha sant Roman.

4. — DIBUNA, dindan envor, pennad pe bennad, eus ar werz a zo aman pajenn 261 : *Ar Roue Gralon ha Ker iz*. Ar genstrivadeg-man a vezo graet e skol gristen ar baotred, e Douarnenez, d'ar 4 a viz gwen-golo a zeu, eus a 9 da 11 eur.

(1) An A. Perrot, *Renner Feiz ha Breiz, Plougerne, a gaso, evit bennoz Doue, eur pakad eus al levrigoù-se, da gement Renner pe Renerez strollad bugale vihan a en em erbedo outan.*

DIVINADENNOU MIZ GOUERE

I. Pe seurt kemm a zo

'Tre eun den mezo

Hag eur sac'h goullou?

Degaset gant Mari Cabon, Gwiseny.

II. Petra 'vez bras araok beza bihan?

Degaset gant eul lenner, Rosko.

III. Pegement a gousto eun dousenn hanter a zardined, eur gwenneg hanter ar zardinen hanter?

Degaset gant J. P. Moal, Tregarvan.

IV. Pehini eo ar gazeg vihan

A lamm hag a zaoulamm heb ehan,

A varv pa baouez da vale,

'N eur laza he bleiner ive?

Degaset gant A. Darchen, Mahalon.

V. Pet vi eo red kaout evit karga eur baner c'houllo?

Degaset gant eul lenner, eus Bro-Dreger.

N. B. — Degaset respontchou Ebrel ha Mae a benn ar 15 Gouere da: *M. Guillou, vicair, Plouider.*

Feiz ha Breiz

XIX^{vet} GOUEL AR BLEUN-BRUG

Dimanche 1er Septembre

A 9 h. 30. Proclamation de l'ouverture du Congrès.

A 10 h. 30. Grand'messe. Sermon par M. le Chanoine Pouézat, curé-archiprêtre de Saint-Louis de Lorient.

A 13 h. 30. Chant des vêpres.

A 14 h. 30. Visite officielle de l'Exposition par les Congressistes.

A 16 heures. Promenade en mer.

A 20 h. 30. 1. — Allocution de M. le Doteur Cornic, Président général du *Bleun-Brug*.

2. — Conférence avec projections par M. l'abbé Le Diouron, professeur au Grand Séminaire de Saint-Brieuc, sur « l'Art religieux actuel en Bretagne ».

3. Chants religieux bretons par la chorale de Douar-nenez.

Lundi 2 Septembre. — DERVEZ FEIZ

Renet gand an A. Pérennès, chaloni a enor

A 7 heures. Messe avec chants (abbé Coëtmeur, professeur au Grand Séminaire de Vannes) à la chapelle St-Michel. Sermon breton par M. le chanoine Uguen, curé de Plougastel-Daoulas.

A 8 h. 30. Rassemblement pour l'excursion devant l'église du Sacré-Cœur.

A 9 heures. Départ pour l'excursion, sous la direction de M. le chanoine Pérennès, aumônier de l'hospice de Quimper, Directeur du *Bulletin diocésain d'histoire et d'archéologie*. Itinéraire: Guengat, Plogonnec, Kergoat, Locronan, Menez-Hom, Sainte-Anne la Palue.

A 12 heures. Déjeuner à Locronan, au vieil hôtel St-Ronan. — Prix: 12 francs.

A 17 heures. Visite à Kerlouarnec.

A 17 h. 30. Visite aux Monuments des morts.

Dépôt d'une gerbe de Bleun-Brug, sur la tombe de Laënnec. — Discours de M. François Halna du Fretay, maire de Ploaré, Conseiller général.

A 20 h. 30. Conférence par M. Pierre Belbéoc'h, Ingénieur agronome, sur l'« Urgente nécessité de défendre la langue bretonne, incarnation sublime et fidèle interprète de l'âme bretonne ».

Représentation de pièces bretonnes.

a) *Eur pardon e Breiz*, féerie.

b) *Evel ma pardonomp*, drame.

Mardi 3 Septembre. — DERVEZ BREIZ

Renet gand an A. Joncour, vikel vras.

A 7 h. 30. Messe à la chapelle Ste-Hélène, dite par M. l'abbé Le Roux, recteur de Plouvorn. Sermon breton par M. le chanoine Grill, Inspecteur diocésain des Écoles libres du diocèse de Quimper.

A 9 h. 30. Salle du patronage du Sacré-Cœur: séances d'études.

1re conférence: La Bretagne a le droit et le devoir de faire de la langue bretonne, la langue maternelle de ses enfants. Par M. Loeiz Herrieu, directeur de *Dihunamb*.

2e conférence: La Bretagne a le droit et le devoir de faire respecter et enseigner à l'école la langue maternelle de ses enfants. Par M. l'abbé P. Batany, licencié ès-lettres, diplômé d'études supérieures celtiques, professeur de Première au collège de Lesneven.

3e conférence: La Bretagne a le droit et le devoir de parler la langue bretonne du haut des chaires de ses cathédrales comme du haut des chaires de ses plus humbles églises.

Rapport par M. Roparz Hémon, agrégé de l'Université, directeur de *Gwalarn*.

A 14 heures. Séances d'études (salle du Patronage du Sacré-Cœur).

1re conférence: La Bretagne a le droit et le devoir d'être protégée contre les influences dissolvantes d'une presse neutre ou hostile par une presse bretonne puissante et organisée. Par M. Le Moal, directeur de *Breiz*.

2e conférence: La Bretagne a le droit et le devoir de représenter devant son peuple les drames merveilleux de

son histoire et de ses légendes et d'exécuter les chants de ses bardes et poètes nationaux. Par M. l'abbé J.-M. Perrot, Directeur de *Feiz ha Breiz*.

3e conférence: La Bretagne a le droit et le devoir d'enseigner à ses enfants l'histoire de leurs ancêtres. Rapport par M. l'abbé J.-L. Toulemont, licencié en histoire, professeur d'histoire au collège Saint-Yves, Quimper.

A 16 h. 30. Film documentaire: l'industrie de la sardine à Douarnenez.

A 17 heures. Visite de la ville et des usines, sous la direction de M. Delécluse, vice-président de la Société d'archéologie.

A 20 h. 30. Conférence sur l'Histoire de Bretagne, par M. l'abbé Mary, licencié ès-lettres, professeur au Petit Séminaire de Sainte-Anne d'Auray.

b) Chorale du pays de Vannes.

c) *Le mystère de Bretagne*, tableaux vivants et chants.

Mercredi 4 Septembre. — DERVEZ FEIZ HA BREIZ

Renet gand an Aotrou 'n eskob Duparc

Salle du patronage du Sacré-Cœur.

A 8 heures. Concours de chorales. — Concours d'éloquence. — Concours de déclamation. — Concours de lecture bretonne.

A 11 h. 15. Messe en l'église du Sacré-Cœur, par M. le chanoine Auffret, curé-doyen de Douarnenez. Allocution par Monseigneur Duparc, évêque de Quimper et de Léon.

A 12 heures. Banquet par souscription à l'École St-Blaise, rue Lamennais.

A 13 h. 30. Grand défilé historique.

A 14 heures. Grande représentation du « Mystère de Bretagne », audition de chorales, lutte bretonne, kermesse, etc... au parc de Kerlouarnec, gracieusement mis à la disposition du Bleun-Brug, par M. F. Halna du Fretay, maire de Ploaré, Conseiller général.

A 17 h. Proclamation des lauréats des divers concours.

A 17 h. 30. Bénédiction du St Sacrement en l'église paroissiale de Ploaré.

A 18 heures. Chant du *Bro goz ma zadou*.

Clôture du 19e Congrès du Bleun-Brug.

J. CORNIC, *Renet meur ar Bleun-Brug*

Douarnenez gwechall hag hizio

Ar brinsez Dahut

An enez-nig a zo harp ouz a o d Douarnenez hag a anver breman Enez Tristan a oa eur manati enni hag a voe roet da abati Marmouster er bloaz 1126, gant Roparz Lokronan, eskob Kemper, dre eul lizer hag eo anvet ennan enezenn Tristan, *insulam sancti Tutuarni Episcopi*, da lavarout eo enez *sant Toutouarn* eskob ha dougan a eure an ano-ze betek bloaveziou diwez a ar XVII^{vet} kant-

ved; lec'h a zo da gredi e teu ano kêr Douarnenez eus Toutouarn Enez.

Douarnenez a zo bet savet demdost d'al lec'h m'edo gwechall Ker-Iz. Lennet ho peus aman, er miz tre-

Porz Ker-Iz hag lestr bras ar Roue Gralon

men gwerz kaer Ker-Iz savet wardro ar bloaz 1850 gant J.-P. ar Skour hag Olier Souvestre (1). Diskouez a raer c'hoaz e Poull-Dahut, (Ar C'hallaoued a lavar Poull-david), war eur roc'h hag a zank he zreid el lec'hid, roudou marc'h ar roue Gralon a dizas eno

(1) Olier Souvestre, pe gentoc'h Souêtre, mab eur miliner eus a Blourin Montroulez a zo bet ganet er barrez-se, er bloaz 1821; kloareg e voe eur pennad, e Kemper, met trei fall a eure goudeze; er bloaz 1858 edo e Paris, war an hent-chou-houarn, hag e reas brezel d'an impalaer ha d'ar relijion.

Glazet e voe, er bloaz 1871, evel ofiser war zoudarded ar Gommun. Sevel a eure kanaouennou evit paotred ar freuz evel « *La Marianne* » a voe diskaret goudeze gandan « *Internationale* ». Mervel a eure d'an 31 a viz kerzu 1897, ha sebellet e bered Bagneux. Paour kez breizad divroet, n'ouzon ket hag hen en devije kredet skriva e yez e vamm ar pez en deus skrivet e galleg.

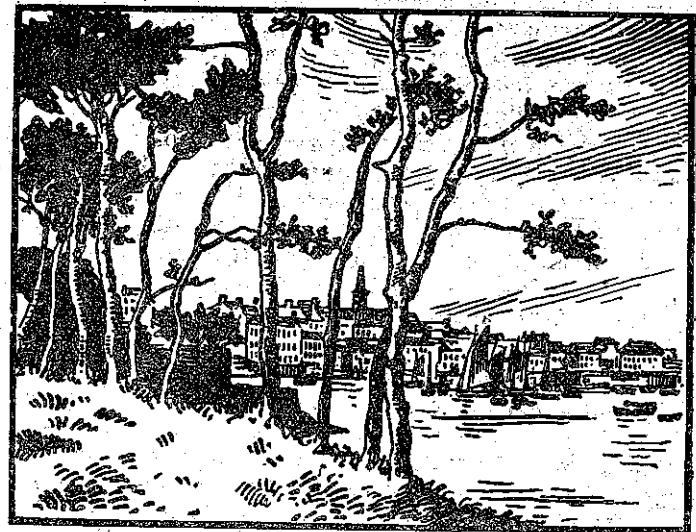
an douar kalet goude beza stlapet er mor e verc'h Dahut pe Ahez, ar bec'herez vras, deuet da veza abaoe, war a lavared gwechall, hanter maouez hag hanter pesk.

Dre eno, war an tórnaod e kaver roudou tiez-savet en amzer Hor Zalver p'edo ar Romaned oc'h ober o mistri en Arvor. Dizoloet ez eus bet evelse keviou, laouiri, e simant, evit salla ar pesked, teol, brik, skeudennouigoù (unan anezo, hini an doue Herkul a viner c'hoaz e mirdi Kemper) peziou arc'hant hag all. Ar Porz-Ru a denn e ano eus an niver bras a vrik ruz a gaver ennàn dal ma troer an douar. An dud gouziek a gred, evelato, edo Porz-Iz muioc'h e tu ar gornaoueg, rak an hent bras koz graet gand ar Romaned hag a deue eus a Geraez a ya, pelloc'h eget Douarnenez, dre Dreboül, Poullan ha Beuzec betek Tröger ha beg ar Van. An douar dre eno a zo bet deuet da ziazeza, amzer a zo bet, ha kerkent ar mor en deus gounezet warnan; setu penaoz, da gredi eo, ez eo bet beuzet Ker-Iz. Ar gêr a zo bet beuzet, ne oa ket ker bras ha ma leverer, sur a-walc'h, ha wardro Dournenez, en eun tu pe du, eo e ranke beza.

Laeron-vor an hanter-noz a blanvas war hor bro, en navet hag en dekvêr kantved; a laeras hag a zegas an holl gerioù a gavjont war aochou an Arvor; devî a rejont zoken abati Landevenneg, el lec'h m'oa bet sebeliet korf ar roue Gralon. Anat eo o roudou c'hoaz dre ar vro; dindan ti freuzet eur geriadenn ez eus bet kavet eur c'horf-marô devet, hag ar mogerioù, dre eno, a oa duet holl gand an tan.

Ano a zo ivez, er vro, eus eur roue Marc'h a oa o chôrn el lec'h a anver breman Plomarc'h, eur gre-c'henn goant, disheoliet gant gwez bras, hag a walc'h he zreid er mor etre porz ar Rozmeur hag aod ar Riz. Ar roue-ze a oa disneuz: e ziskouarn, e lec'h beza henvel ouz diskouarn eun den, a oa henvel ouz diskouarn eur marc'h; o c'huzat a rae, gwella ma c'helle,

gand e vlev; met n'oa ket evid o c'huzat ouz ar re a veze oc'h ober d'ezan e varo; ar re a zigoueze ganto diskulia ar pez o deveze gwelet a veze krouget raktal ouz unan pe unan eus gwez bras bali ar c'hastell; eun dervez e teuas unan, war e dro, hag e lec'h lavaret d'an dud all ar pez en devoa gwelet a reas eun toull en douar hag a lavaras ennàn gouestadik: « Ar Roue marc'h en deus diskouarn marc'h. » D'an nevez amzer warlere'h e savas, dre eno, bodadou elestr ha pa deue an avel d'o heja e lavarent an eil d'eben: « Marc'h, ar roue Marc'h en deus diskouarn marc'h.

Gwez Plomarc'h

Epad an XII^{vet}, XIII^{vet} ha XIV^{vet} kantved ne oa ket kals a ano eus a Zouarnenez. Ar porz a oa e Poulldahut; eur pleg-mor goudoret-kaer hag an iliz-parrez a oa e Ploare, war ar c'hrec'h tosta.

Er XVIth kantved al lec'h-se a oa deuet koulskoude da gaout talvoudigez, rak er bloaz 1541 ez eus ano eus « kêr ha bourc'h » Douarnenez a oa stag neuze ouz prioldi Enez Tristan. Pep bag pesketaerez he devoa pemp gwenneg er bloaz da rei d'ar prioldi. Pa daped eur morouc'h en devoa gwir war an hanter eus al loen nemed e ranke paea da baotred ar vag eun dorz vara gwiniz ha daou bicherad gwin. Perc'hen eun dachenn zouar a dle d'ezan, ha da zaou all pedet gantan koulz ha d'o mevelien eul lein vras gant kig soubenn, kig leue, diou vorzedenn gig moc'h, gant kaol, diou yar rostet, ha gwin ruz ha gwenn, ser-vichet war eun doucher wenn didoull; arabad da hini avat sevel diouz taol a-raok fin ar pred, rak an hini her graje a gollje e wir da azeza ouz taol a-nevez.

Epad brezelioù ar *Re Unanet* aotroned Gwengad a glaskas kemerout Douarnenez, met kloc'h an tangwall a voe sonet hag ar goueriaded a ziredas ken niverus ma kannjont aotroned Gwengad hag o gwarzed ha ma lazjont eur guchenn vat anezo.

Er bloaz 1594, al laer-bras

Fontanellan, a barrez Prad,
Kaera den a wiskas dilhad,

Ma gouezas war aotrou Gwengad, en devoa gellet, o tizrei eun eil tro, ober e neiz, e enez Tristan; laerez a eure Douarnenez; diskar a eure an darn vrasa eus he ziez ha gant o mein e savas eur pikol kastell en e-enezenn. Ac'hano eo e lamme da vont da ober e laeronsoù dre ar vro. Soudarded ar roue ha tud Kemper a glaskas e zineiza, met ar mogerioù a oa uhel ha gwech ebet ne c'helljont dont a-benn eus o zaol. Redet a rea a-wechou betek Bro-Leon el lec'h ma laeraz pennherez Mezarnou, e Gwiniventer. Pri-zonerien a zegase gantan ivez hag a ranke rei d'ezan bernioù arc'hant goudeze abarz ma vezent lezet da

vale. Pa deuas Herry IV hag an Duk de Mercœur d'en em glevet, Fontanellan a vennas kaout e bardon digand ar roue; met dal ma voe gellet tapa peg-ennan e voe barnet ha diframmet e izili d'ezan an eil diouz egile, e Paris, e miz Gwengolo 1602.

Eur wech deuet ar peoc'h, Douarnenez a deuas buan da veza pinvidik, dre besketaerez ar sardined. Neuze eo e voe kresket chapel santez Helena ha savet chapel sant Mikael, e lec'h an ti m'oa bet ennan Mikael an Nobletz o chom eus ar bloaz 1617 d'ar bloaz 1639; en ti-ze eo en devoa desket d'eun toullad merc'hed santel an doare da ziskleria e *daolennou* kerbrudet, abaoe, e holl visioù Breiz-Izel. Chapel sant Mikael a voe savet er bloaz 1663; an Tad Maner a brezegas enni hag a roas eno misionou hag e veze gwelet betek 80.000 den o kemerout perz enno. War al lambrusk ez eus livet taolennou war an Aviel, ar Werc'hez pe an Elez mat.

Douarnenez ne deuas da veza parrez ha ne c'hellas en em zistaga diouz Ploare nemed er bloaz 1835.

Pa voe savet usinou da lakât ar sardined d'en em virout en eol eo e teuas Douarnenez da veza pinvidik; er bloaz 1860 ne oa nemet tri di hag e rajed al labour-ze ennan c'hoaz; ugent vloaz goude e oa pevar war nugen.

Kaeou Rozmeur ar Porz-Bras hag ar Porz-Ruz a zo bet savet etre ar bloaz 1868 ha 1878. — Er bloaz 1884 e teuas an hent-houarn betek Douarnenez hag e treuzas aber ar Porz-Ru war eur pont hir hag uhel kenan.

Ouspenn 800 bag da besketa a zo e Douarnenez ha 4.500 mortolod a vez warno bemdez o paka sardined.

An neb a ya da Zouarnenez arabad eo d'ezan chom hep pignat betek Ploare; eun iliz euz ar re gaera a oufed gwelet a zo eno gand eun tour, par da hini Kreisker, bet savet er XVIth kantved gant profou

ar varc'hadourien sardined o deus laket kizella ar pesked-ze, ar vorveot o nijal, er vann, da glask a lounka, war vogeriou an iliz.

En iliz Ploare eo ez eo bet sebeliet Mac'harit an Nobletz e'hoar ar misioner-bras.

Eur vali gaer a ya eus a iliz Ploare da vaner Kerlouarnek; en hanter 'n hent eman chapel ar Wir Groaz. Er maner-ze eo e varvas ar medesin brudet hag ar c'hristen-bras Rene Theophil Laennec (1781-1826) a zo e relegou e bered Ploare.

Ar maner-ze a zo perc'hennet breman gand an A. Halna du Fretay, maer yaouank ha karet Ploare, hen digoro frank da vignoned ar Bleun-Brug, a ziredo ker stank da Zouarnenez d'ar 4 a viz Gwen-golo a zeu, ma vo re voan ar ruiou diouz an dud a vo enno evel ma tigoueze alies a-walch, gwechall goz, en amzer Mikael an Nobletz hag an Tad Maner.

G. P.

Ar c'houer hag an aotrou

Eun aotrou a oa aet d'ober eun droiad war ar maez. E kichen eun ti, setu eur c'hi bras o' tont a-lamm d'ezan en eur harzal.

— N'ho pezet aon ebet, a youc'has outan Yann Gouer, perc'henn ar c'hi, gouzout mat a rit, eur c'hi hag a harz ne grog morse.

— Gouzout a-walc'h a ran kement-se, eme an aotrou, med ar c'hi marteze n'her goar ket !!

MELEGAN.

Yann e Vaz houarn

— Eun deiz e voe ganet, en eur gèriadennig didrouz, eur paotr brao ha teo. Anvet e voe Yann.

E dad, eur paotr kaez labourer douar a c'hoantae pell a oa kaout eur mab. N'hellet ket lavarout e voe servijet fall, er c'hontrol.

Ar paotr a greskas buan, ken a gorf, ken a spered. Deuet e oa da veza, e gwirionez, mestr yaouankiz ar vro : hep par e oa er gourinadegou hag evit tenna taoliou fin.

Hogen, e nerz a greske ivez mantrus, kement ma talvez, d'e drizek vloaz da varc'h labour d'e dad. E naon a greske ivez, avat, kement ma tebre evel eur roufl. Gwelit : eun devez, goude eul labour eun tammig tenn e tremenas dre e c'houzoug eur palevarz danvad gant eun daouzek litrad sistr bennak.

Chom a reas er gêr betek e c'houezek vloaz o sikour e dad da gempenn e diegegig, pe o rei eun taol skoaz-ell amañ-ahont.

Eun devez koulskoude e voe galvet gant e dad :

— Va mab, bevet ec'h eus amañ bete vremañ evel ma ra pep mab e ti e dad; soñj koulskoude e pe stad truezus hol lakes; n'eo ket bras a-walc'h hon tiegez da rei labour d'it ha d'az peva; poent e ve d'it soñjal pe heñt kemer evit redek war lerc'h ar binvidigez.

— Ne dalv ket ar boan deoc'h mont larkoc'h, tad, lakaet em eus em fenn mont da redek bro ar c'henta r gwella.

**

Yann a yeas raktal da di e vignon Lan, marichal diouz e vicher.

— Petra nevez, Yann?

— Degas a ran d'it eur c'helou mat: mont a ran hep dale muioc'h da c'haloupat bro.

— Va Doue, te ivez, hag hon levez war da lerc'h, hag ouspenn ec'h anvez am dra-se eur c'helou mat.

— Mat da lod, fall da lod all.

— N'eus nemet an dra-se az tigasfe?

— Eo, Lan, eun dra all am digas c'hoaz. Gouzout a rez, moarvat, n'eo ket sur an heñtou en amzer-mañ, red e ve d'in eta kaout eur vaz vat evit va difenn.

— Me 'zo diouz da zoare; ober a rin d'it unan gempenn ha dereat, rak kalvez oun ivez eun tam-mig!

— Kalvez, Salver Jezus! met ne ententez netra! kae da sital gant da galvez; ar marichal eo a fell d'in. Dal kentoc'h.

Hag o lakaat e droad war bost eur c'harr a oa eno hag o sevel ar penn all gant e zourn, hen torras krenn.

Lan baour a zispourbelle e zaoulagad.

— Gwelout a rez bremañ, amboubal, n'eo ket eur vaz koad eo a fell d'in, hogen eur vaz houarn hag unan vat c'hoaz!

— Ober a rin; pa vo echu e lavarin d'it dont da sellout outi.

Daou zevez a-hed e chomas Lan, gant c'houezenn e dal, da farda eur vaz da Visant, ken teo hag e vrec'h. Pa deuas heñmañ da sellout outi, ar marichal he diskoueze gant lorc'h.

— Petra, eme Yann, petra an nadoz-stamm-se? da veza adc'hraet!

Hag ouz he flega war e c'hlin:

— Dal, pa out ken diot, sed amañ eun nebeud kenteliou: ar vaz am heñlio dre ar bed a dle beza unan houarn ken teo da vihana hag ar gistinenn a zo duhont e traoñ al liorz. Gra hi ha ma ne vez ket mat, he zerrri a rin war da choug.

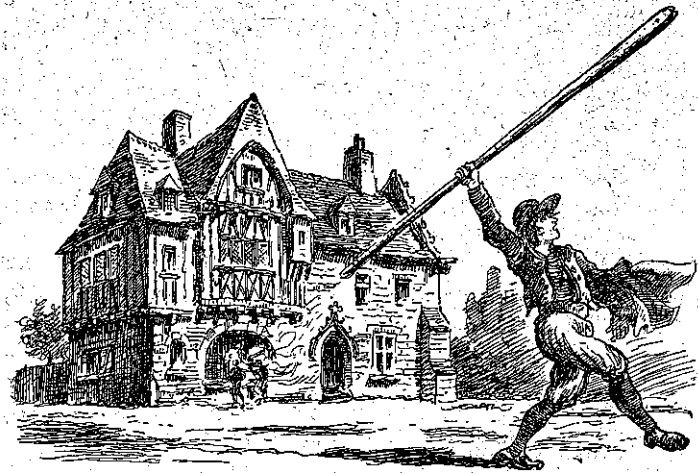
Dek devez a dremenas en taol-mañ arak ma voe

echu ar vaz. Ha ma ne vije ket mat, ha ma vije brevet war e gein, eur gridienn a rede dre gerc'hemm ar marichal, netra nemet o soñjal kement-se. Ha koulskoude ne c'helle ket zoken dibrada ar penn anezi.

Mat e voe kavet koulskoude gant Visant:

— Sed aze ar vaz a felle d'in; ganti e faezfen holl ziaoulou ar bed hag an ifern; gwelout a ri pa deuin endro da baea d'it priz al labour.

Hag ez eas er maez o trei ar vaz en e zourn.

Yann, o kuitaat ti ar marichal

Antronoz, lavaret kenavo gantan d'e vignoned, e kemeras Yann penn an heñtou. Kana 'rae evid en em zidua edoug e gerzadennou, pe e labour e amañ hag ahoñt evit kaout peadra da zebri; a-wechou, zoken, ez ae er c'hoadou loenek hag e stigne lindagou da baka kedon pe gonikled.

Pell e kerzas:

Eun devez, skuiz-divi ha prest da zifelc'ha ec'h eruas en eur gêr vras, kêr-benn eur rouantelez ec'hon. Kêr ha ma tiskuize, e disheol gwez eur blasenn, e klevas ar c'helou-mañ, embannet gand eun trompilher :

« Ar Roue-Meur, a ro da anaout da holl sujidi e rouantelez e roio eur priz kaer meurbed, d'an neb a lakâio geot da sevel en e bradou hag a vago ganto e saoud. Ar priz rôet a vo da zibab; pe ar briñsez Lora, e verc'h da bried, pe he fouez en aour; rei a ra da anaout ouspenn e vo trouc'het e zourn deou hag e skouarn gleiz d'an neb a jomo berr war al labour, ha kaset en doare-se dre gêr evit diskouez d'an holl n'eo ket evit gouzany e vefe graet goap anezan. Rôet ha sinet en hor Palez d'ar pevarzekvet devez a zeizvet loar navet ha daou ugent bloavez abaoe m'emaomp o ren.

Kantlagadek IX.

— Me, eme Yann, a zo o klask fred; setu pelec'h emañ an tu da vont. Ma ya va zaol da benn am ho merc'h ar Roue, ar pezh n'eo fall tamm ebet, hag eun draig bennak ouspenn, war ar marc'had — n'hellfe ket an Ao. Kantlagadek lezel e verc'h er baourentez e ve hienni he fried — moarvat; gwir eo e vo krennet d'in va dourn ha va skouarn ma choman berr. Hogen, pet-gwech va zad koz n'en deus ket lavaret d'in:

An neb ne vrok netra.
Na koll na gounid ne ra.

Buâna ma c'hellas ez eas da gastell ar Roue; heñ-mañ e-unan hen degemeraz (roueed an amzer goz n'oant ket ken faeüs ha re vremañ).

— Deuet ouñ amañ, aotrou Roue da welout ha gouest e vefen da lakaat ar geot da sevel en ho pradou ha da lartaat deoc'h ho saoud.

— Paour kaez amziod; unan bennak a rank koueza atao er griped; gouestoc'h egedout a zo bet o klask dont a-benn eus ar gefridi-se, hag int aet kuit ma c'hagnet; na dour, na ludiou, na louzeier n'o deus graet vad ebet.

— Me deuiö a-benn, Aotrou!

— A gav d'it? ma, klask; ma teuez a-benn e ouzout ar priz dispar am eus prometet; ma ne deues ket, avat, e rankin ober d'it evel m'am boa graet d'an hini diweza zo bet, da lavarout eo trec'hi d'ezañ e skouarn, ouspenn e zourn; ken hegaset oun bet betek hen... met, ma c'h eus c'hoant, deus da sellout ouz va saoud.

Da heul ar roue e yeas d'ar c'hrevier. Bez e oa eno eun dek buoc'h bennak, sec'h evel eun askourn; ne joment en o sav nemet dre voas.

— Sed aze ar saoud ac'h eus da ziwall bemdez er prad dic'heot a ranki lakaat frouezus dindan daou viz. Ar mevel amañ az kaso betek heñ.

Da heul ar saoud e yeas, o varvailhat gand ar mevel.

Na pebez souezenn evit Yann gwelout ar prad-se. Petra? e anvent prad ar c'hoz tamm douar dourek-se, gant eur c'heotenn treut ha berr amañ-ahoñt. Diouz eun tu, eun aven pe eur ster, diouz eun tu all douarou druz pinvidien kêr.

Ar mevel a bellaas epad ma en em lakae ar saoud da glask lipat eun dra bennak.

Chomet e-unan, Yann a vezas epad pell penaoz dont a-benn eus e venoz. N'eo ket dour a rae diouer, nemet re a vije; hogen, marteze, had geot; antronoz e prenas eul liür bennag gant eur marc'hadour greun.

Peogwir ne c'helle ober netra all en eur vesa ar saoud, ec'h en em lakae da soñjal er gêr pe e kane eur sonig liuzin evit kas kuit ar soñjou teñval.

Eun devez, tra ma kane evelse e welas en eur prad druz, en tu-hont d'an aven, eur pezh kaour o tiwall saoud lart ha teo:

Kerkent e teuas d'e benn ar menoz-mañ:

— Ha ma yafen di gant va re, ne vefent ket pell o karga o c'hof. Mont a rin, pa ne ve nemet evit laerez ar c'haour divalo-hoñt.

**

Araok mont gant e zaoud er maez, d'ar heure war-lerc'h, ec'h eas en eur redadenn betek ti an treizer, e reas, marc'had gantan da gas al loened betek ar prad-se.

Goude beza treizet ar saoud ha dastumet e dammig gwerz-butun, e chomas eur pennad an treizer da zivizout gant Yann:

— Eun taol fall a reoc'h aze, me hel lavar deoc'h. N'ouzoc'h ket marteze ez eo ar prad-se da dri roull, breudeur, kriz ha spontus; n'ez eus ket gwasoc'h egeto er vro; ouspenn unan en deus klasket mont betek o c'hastell a welit du-hont etouez ar gwez; hini anezo n'eo bet gwelet abaoe.

— Ne ran forz, ma klask unan pe unan anezo kra-biñsat, me am eus amañ va baz da zivergla!

En em guitaat a rejont war ar geriou-se.

Epad ma stage ar vuoc'henned da beuri e stagas o mesaer da sutal eur sonig en eur vale war lez ar stêr.

A daol-trumm e klevas diouz koztez an ode eur vouez c'hroz o c'harmal:

— A 'ta, preñvig douar, petra ' rez amañ, skamp buan ac'han gant da dreudigou pe taol evez 'raok va c'hrabanou!

— Petra flêrius, eme Yann o tostaat, eur c'houit-ouz eveldoc'h rei urziou d'in; c'hoarzin a rankan o welout kement-se!

Ar c'haour barvek a yeas ruz-glaou gand ar gounnar.

— O c'hodisa emañ; deus amañ hag e vo gwelet pe baotr out!

Edo o vont da dapout krog e chupenn Yann pa reas heñmañ eul lamm adreñv; hag o sevel e vaz e tistbagas gand ar roull eun taol ken kreñv ma ruilhas d'an douar. Eur redadenn wad a deuas diouz e benn frailhet hag e varvas o roc'hal.

Ha, Yann, laouen, a c'halvas an treizer gand eur sutadenn skiltr.

— Mat an traou?

— Mat-tre, hag e tistroin warc'hoaz adarre.

... Antronoz e varvas an eil kaour.

D'an trede devez e nijas ene egile da boull an ifern.

Hag a dri!

**

Yann a c'houlennas eun devez evid ober ar pezh a garfe: rôet e voe d'ezañ.

Mintin mat ec'h en em lakeas en heñt da vont da gastell ar c'haoured, e vaz en e zourn. Erruout a reas dam goude, hag e welas dirazañ eur pikol moger uhel gant eun nor deo. Dre lopa gand e holl nerz e klaskas lakaat an nor-se e tammou. En aner. Ober a reas tro ar voger: Toull ebet.

Hag heñ, neuze, teurel e vaz dreist ha klask skrimpat gand ar voger. Goude poania pell ec'h en em gas war al lein, neuze n'oa ket diaes-diaes d'ezañ diskenn betek an douar. Eur wech kavet gantañ e vaz, e sellas en dro d'ezan; liorzou gand plant n'anaveze ket; en tu all, eur voger all gand eun nor; kertzout a reas warzu hi.

Sada ma klevas evel eur sutig war e lerc'h; o trei e benn e welas teir naer euzus, teo hag hir o klask e dizout. Dao, dao, dao, tri daol baz-houarn, hag aet an naered d'ar bed all. Hag heñ war raok. Bruzunet e voe an nor en taol-mañ gand c'houec'h pe seiz taol.

Yann o trailla dor ar c'hastell

Erruet edo Yann er porz, krevier a bep seurt e pep kostez, en unan eur vuoc'h a vleje. Eur mell ki a lammas dirazañ o tiskouez e skilkou lemm. Eun taol mat a zistagas ar vuhez dioutañ.

Eur voger all c'hoaz. Hag e soñje hor paotr :

— Traou iskis a rank beza en toull-mañ p'eo difennet ker mat. Mall am eus da welout.

An nor en taol-mañ, n'oa ket premet hag ec'h er-ruas dirak ar c'hastell. N'oa ket divalo an diavaez anezañ.

Mont a reas ebarz hep tamm aon. Bailhadou dour hag hanteriou-ejen stag ouz an treustou, eur bern keuneud e kichen an oaled, setu petra welas er gambr kenta, ar gegin moarvat.

C'houllia a reas an holl gampreier all; darn a dalveze da gamprou-kousket, darn all n'ouie dare da betra, lod a oa goullo hag a dalveze da c'hrignol.

Erruout a reas er gambr diweza e beg an douribell uhela. Pitiaoul kement mañ; gwerachou; fornigellou, listri a bep seurt hag a bep ment, ha me oar-me.

— Red eo e ve an dud-se sorserien. Sed amañ eun armel-levriou, ma 'm bije gouezet lenn!

Em lakaet oa da furcha pa glevas eur vouezig o lavarout :

— Mignon, n'eus forz piou out, deus war va sikour.

Sellout a reas a bep tu, hogen netra ne welas.

— Pion 'zo aze?

— Me, eur strobinner kaez, klozet gant ar c'haou-red kriz el lestr pri a welez da drede war ar stal, en tu dehou; torr ar pod, ne vin ket dianaoudek en da geñver.

Yann a gemeras al lestr pri hag hen torras war al leur-di. Maged a deuas dioutañ, ha pa oa aet kuit ar maged e chomas eun denig bihan, diouz ment eur c'hornandon o ouela gand al levnevez.

— Va ano, emezañ, eo Glazri, dalc'h koun ac'hannoun pa vi en ezomm.

Va hini-me eo Yann, n'eo ket ken kaer, hogen kaer a-walc'h evid eun den groz evel-doun; met penaos, mignon Glazri edos en toull teñval-se, klozet gand ar roufled divalo, mistri an ti-mañ?

— Re hir eo da gonta d'it amañ, deomp en heñt, a-hed ar c'hoad hon devo amzer, mall eo ganin gwelout liou an heol ha c'houezat aer an deiz.

— Deomp 'ta neuze. Sav war va diskoaz hag ez imp buanoc'h.

— Kemer da genta an alc'houeziou aze a ispillh; ezomm hon do anezo evit digeri ha prenna an noriou.

Goude beza klozet mat ar c'hastell a oa d'ezo bremañ, e rajont eun dro dre ar c'hrevier, da sellout ouz al loened ha d'o boueta.

— Bremañ eo d'it ar peadra-se holl, eme C'hlazri.

— Nann, d'it int, o gounezet awalc'h ac'h eus keit ha ma out bet amañ.

— Nann o dalc'h, pe ma ne blijont ket d'it lakaomp pep tra boutin.

— Ma 'c'h eus c'hoant!

**

Tremenet ar voger ziweza e savas ar strobinner war skoaz Yann hag e tivizjont kenetrezo.

— Lavar d'in bremañ Glazriig, penaos out deut da stal ar c'hoz kaoured-se.

— Selaou. Me 'veve didrouz, en eur c'hastellig bihan er c'hoadou-hoñt, war al laeziou. Eun deiz, n'ouzon dare groñs penaos, ar vrud a redas betek enno am boa kavet eul louzou da gas da fall an douarou. Kement-se a oa gwir. Eur veurevez e teujont o zri gant liammou hag am erejont araok m'oañ di-hunet; va c'has a rejont d'o c'hastell ha goulen a rejont ouzin an doare da farda al louzou-se. Nac'h a ris evel just. Neuze n'ouzon dare penaos am laka-jont er pod pri elec'h m'am kavjout. Etouez va faperou e kavjont goude, hep mar, penaos ober al lou-

zou fall. Bemdez e veze trouz er gambr; moarvat o deus her graet. Nag a reuz o deus graet neuze, poent eo d'in mont d'her c'hempenn. A drugarez Doue ec'h amavezan al louzou enep. Setu va istor, bremañ, da hini.

Hag e kontas Yann e istor abaoe an devez m'oa lavaret d'ezañ gant e dad mont en heñt, betek an hini ma kavas Glazri.

— Vad ac'h eus graet, met, lavarout a rez d'in eo treut pradou ar roue.

— N'eus ket treutoc'h er vro, gwelout a ri bremaik.

— Gwir eo o doa ar roufled kas ouz ar Roue; eno ez int bet oc'h ober o falloniou; rak gwechall n'oa ket gwelloc'h eget.

— N'am eus ket a geuz, e gwirionez, da veza da saveteet.

Gwelout a ri; bremañ va lez amañ, ma klaskin al louzeier da herzel ouz an dra-fall-se. Eur wech all e tiskouezin d'it va zi. Warc'hoaz vintin, lavar d'az mestr dont da welout e bradou, ar geot a vo eno keit ha n'eus forz pelec'h.

— Ya, kenavo.

**

Antronoz vintin, Yann a lavaras d'e vestr Kant lagadek:

— Deuit, aotrou, deuit da welout ho pradou, druz ha founnus, hag e weloc'h pe int pe n'int ket ar gwella er vro.

An holl o heulias, digried.

Na pebez souezadenn e voe evito gwelout eur geot ken flour ha ken tener. Ne gredent ket o daoulagad.

— Ar maout a zo ganit, paotr; va zaoud n'int kez c'hoaz gwall lart koulskoude, ne po da briz nemet pa vint par da re all ar vro.

Gwelloc'h zoken, her gwelout a reoc'h araok pell amañ.

Hag ez eas bemdez Yann di gant e saoud, hag e kave eno e vignon Glazri, hag e rae gantañ meur a gaozeadenn-hir war o buhez da zont. Eun deiz, zoken, ez ajont betek lochennig ar strobinneller, hanter gouezet en he foull.

Eur miz bennak goude e kavas da Yann edo mat ar saoud hag ez eas da c'houlenn merc'h ar Roue da bried.

— D'it eo bremañ, n'hellan ket herzel, hogen, karout a rafen ez afez da genta da gas al lizer-mañ da gêr-benn ar vro dosta; eun dra breset eo. Abenn ma teuy en dro e vo pep tra aozet evid an eured.

— Ober a rin a greiz kalon pep tra a blijo deoc'h. Mont a reas kerkent en hent, douget gant eur marc'h kreñv ha fringus.

Graet e gefridi e teue buana ma c'halle en dro gant ar respont. Hogen, eun dra bennak a lavare d'ezañ 'oa erruet eur gwalleur.

En em gavet e kêr e voe sabatuet o welout an holl e kañv.

— Petra 'zo 'ta, emezañ d'eun tremeniad.

— Allas, allas, kollet merc'h hor roue karet.

— Petra? kollet merc'h ar Roue, va Doue! ha penaos?

— Va den paour, marteze e ouzout e vev dindan eur roc'h, e koad ar Roue, eun aerouant, euzus gant e seiz penn. An aerouant se a deu bep bloaz er maez eus e doull da ober eun dro dre gêr; furcha ha difurcha ha ra dre an tiez, ha n'ouzer dare perak e kas gantañ bep wech koanta ha keneta merc'h yaouank ar geoded.

— Hag en deus kaset gantañ hevlene merc'h ar roue?

— Dres!

— Penaos! hag hel lezer da ober e reuz evelse, elec'h e vije ken aes e laza?

— A gav deoc'h; meur a hini betek hen a zo bet o klask e faeza; hini anezo n'eo deut en dro.

— Gwa-me, evidoun a lavar e vo red d'in laza an amprevan-se; pe vervel dindan e skilfou mar deo kollet va dous; ne rayo ket ken a zroug da vihana.

D'ar red ez eas betek ar palez da rei kont eus e gefridi d'ar Roue. Her c'havout a reas glac'haret holl, ha goude beza klasket eun tamm e gemnerzi, e yeas, e vaz war e skoaz da glask unan bennak da ziskouez d'ezañ toull-kuz an aerouant.

Evit eur pezh arc'hant eur paotrig her c'hasas betek dirak ar roc'h.

— Bremañ va lez, paotr, ma rin e stal outañ.

Lopa a reas taoliou gand e vaz war bok an toull, ken na glevas sutadeg o tont er maez.

— Emaoun gantañ.

Yann dirag an aerouant

Setu ma welas an eil goude egile seiz penn hirizus o tispaka, ha d'o heul eur c'horf divalo goloet a skent. An aerouant a dostae en eur roc'h-al. Yann a savas e vaz, ha dao, dao, distaget ar penn kenta. Met na

pebez sonezadenn, eur penn distaget e chom c'hoaz eiz. Eun taol all eur penn distaget hag e chom nao. Hag e kendalc'he hag e lec'h pep penn trouc'het e save daou, gwasoc'h hag heugusoc'h.

Santout a rae alan grizias an aerouant o tevi e zivsker noaz. Eur pennadig c'hoaz hag e vo lonket.

Eul lamm en adreñv; hag e skoe gwasoc'h, gwas. En aner. Ouspenn diou zousenn pennou a ziskoueze o dent lemm hag o zeod forc'hek.

Ne skoe mui Yann; ne rae nemet pellaat diouz an euz vil a dostae muioc'h-mui dioutañ. Setu ma teuas taouliou-lost heñmañ da veza dinerzusoc'h; gourvez a reas war an douar, ne alane nemet a frapadou, eur pennad goude edo astennet, difiñv, maro.

— Marvet eo en taol-mañ evit mat, eme eur vouez e beg eur wezenn hag e lamme Glazri d'an douar.

— Te eo, Glazri, tosta neuze; evidoun-me ez oun bet tost da zor ar bed all, a gredañ.

— Gwir eo, ha panevedoun e vijes bremañ e kof an dra zivalo-se.

— Te eo ac'h eus e lazet?

— Ya, da heuliet am eus beteg amañ, rak gouzout a raen petra e teues da ober. Ha p'edo o vont da lammat warnout am eus taolet en aer poultr kontammus evitañ, hag ez eo maro.

— Deus amañ ma 'z priatin.

Pokat a reas Yann d'ar strobinnell daoust pegen divalo e c'helle beza.

— Bremañ, na gollomp ket a amzer, buan er c'heo.

Mont a rejont ebarz daoust ma kroge en o fronelou c'houez ar gouez. En em gavout a rejont en eun tamm kambrolzet uhel. En eur c'horn, unan bennak o klemm.

— Piou 'zo aze, eme Yann.

— Me, Lora, merc'h ar roue Kantlagadek, deuit war va sikour, mar plij, aotrone!

Ar re-mañ a lammas d'he c'haout. He c'haout a

rejont azezet war eur bern deliou, dizec'het, an aerouant bet o c'hlaourenni warni. Douget e voe ermaez; chomet e oa braoc'h ha kenedusoc'h eget biskoaz.

Yann he briatas hag he stardas war e galon, epad ma ouele Glazri gand al levenez.

Keit ha ma chomfe Glazri d'he diwall, Yann a yeas en eur redadenn betek kêr da glask eur voetur ha tud d'he c'herc'hat, hag eur c'harr da zougen an aerouant maro.

Yann o tistrei ar brinsess d'he gerent

Ar roue e-unan a deuas d'o diambroug gant al Lez abez. Levenez a bep tu.

**

Eiztez goude e voe lidet kaer an eured etre Lora, merc'h ar roue koz Kantlagadek ha Yann, mab eur paour kalz labourer. Friko a voe n'eus forz pegement; pep hini, e kêr, paour ha pinvidik, en doe an tañva amezañ. D'ar serr-noz e voe devet korf an aerouant war blasenn vrasa kêr ha beteg ar beure n'oa nemet dañs ha jolori en dro d'ezañ.

Eun deiz bennak goude an daou bried yaouank a yeas d'ober eur bale betek ti dad Yann. Kinnig a rejont d'ezañ mont da veva ganto kevret da gastell ar c'haoured. Nac'h a reas, avat, re voazet m'edo diouz e di koz. Yann ha Lora, i, a yeas di da veva. Glazri e unan en deus dilezet e diig er c'hoad evit dont da jom e kambr lein an douribell, el lec'h m'oa bet bac'het gwechall; eno e tremen e amzer oc'h ober louzeier ne reont droug da zen, vad ne lavaran ket.

Dastumet ha renket gant G. DEWI.

Buhez an Tad Julian Maner

(1644) Mision Plougastell-Daoulas ha Dirinon

Eus Daoulas, ez eas da Blougastel. Ne voe ket digemeret mat da genta; Rak, pep seurt geier a oa bet skingnet en e eneb. Eur beleg (an Tad Maner n'en deus ket diskleriet e hano) a lavaras n'oa ar visionerien nemet touellerien, trubarded. Eun all a lavare oant sorserien; eun all a lavare ne c'helled ket mont da govez ganto.

Epad ar pevar dervez kenta, ne zeue den d'an iliz. Er pempvet dervez, eun intañvez eus a Vrest, deuet da Blougastel evit gounit induljansou ar mision, a c'houlennas beza kovesaet. Ha da c'houde, pa z' eas eus an iliz, e veulas a bep tu an Tad Maner: « Ar misioner-ze a zo eur zant, emezi: E gomzou a ziskenn eun er galon. »

Re all a gredas dont. Holl n'o doa nemet meuleudi da rei d'an Tad Maner. Ar fizians a ziskennas er c'halonou; ha buan an iliz a voe leun. Dont a reas tud eus a bell, eus Brest, Konk, Lokournan, Lesneven, Landerne ha zoken Kemper. N'oa ket a blas en tiez da loja an dud a zirede, n'oa ket a vara awal'h d'o maga.

Tud Plougastel a roas lojeiz ha boued d'an dud eus a bell. Met kaer o doa en em ziskouez madelezus, n'hellent ket digemeret an holl; ha kalz a rankas loja er maez ha chom hep debri.

Lod a dremene an deiz en iliz, gant fizians da veza kovesaet araog an noz; re all a jome en iliz epad an noz, evit gellout beza kovesaet gand ar re genta, dioc'h ar mintin. Noz deiz e veze klevet kan ar c'hantikou.

An Tad Maner a skriv e voe eun tregont mil bennak o selaou prezegennou ar mision e Plougastel. Ar pre-

zegennou a veze graet er maez peurliesañ, hag adaleg eun eur goude hanter-noz e veze tud e kichen ar gador-brezeg, o c'hedal an Tadou da zont.

Ne ouezer ket penaos e c'hellas ar re-man harpa ouz kement a labour. Rak en noz zoken oa dies d'ezo dis-kuiza. Kaiz tud a jome endro d'an iliz da gana kantikou heb ehan.

War an hentchou ive e veze klevet kana kantikou. Ar re a zistroe d'ar ger, goude beza bet o c'hounit induljansou ar mision, a game, hed an hent, ar c'hantikou o doa desket.

An aotrou Louet, eskob Kemper, a reas, d'ar mareze, eun dro e bro Leon, a voe souezet o welet eleiz a dud, dre an hentchou, o vont etrezek Plougastel. An Tad Maner a gont e voe kelet eun tregont mil ben-ak e Plougastel epad amzer ar mision. Ar prezegennou a veze graet peurliesañ er maez eus an iliz. Goude ar brezegenn, an dud a rede d'an iliz da govez o fec'hejou, hag e tiskouezent keuz ha glac'har bras.

Ezomm o doa da jench buhez. Rak kalz dizurziou a oa er barrez.

Ar Werc'hez Vari, an Ælez hag ar Zent a zeuas da zikour an Tad Maner epad ar mision, ha traou souezus a c'hoarvezas.

Eur miliner, epad m'edo o lemma maen e vilin, en em ziskuize bep an amzer en eur lenn kantik ar Basion hag e kave plijadur bras ouz e lenn. Raktal, ar gordenn a zalc'he ar maen a dorras, hag ar miliner a voe paket dindan ar maen. Tud a ziredas, hag e kredent oa friket ar miliner, met pa voe savet ar maen, e voe gwelet n'en doa bet droug ebet.

Pa veze dastumet ar c'hanab, e veze er barrez dansou ha kanaouennou divalo. Seiz paotr yaouank, troet ouz Doue gand ar mision, a c'hoanteas miret na vefe kamet traou lous, hag en em lakeas da gana kantikou an Tad Maner. D'an eil a viz gouere oa, da beder eur eus ar

pardaez. Kerkent e weljont, eus tu ar zav-heol, er park e kichen, eur voul-dan lugernus evel an heol. Kredi a rejont e teue Doue d'o benniga evid ar pez o doa graet.

Eur zulvez, plac'hed yaouank, o chom e kichen chapel sant Adrian, a oa bodet e kichen eur groaz evit kana kantikou ar mision. Epad ma kanent kantik brezonek an *Ave Maria*, eun itroun gaer en em lakeas en o c'hreiz, en eur lavaret:

Mar karit pedi evidomp,
Birviken kollet na vezomp.

Er vro tost da Blougastel, ez oa eur vaouez hag a gare pedi sant Mikael. Ne ouie ket ez oa mision e Plougastel. Eun nosvez e kavas d'ezi oa douget a spered d'ar barrez-ze. Gwelet a rae dirag he daoulagad eun Tad Jezuit, gantan eur sourpiliz, oc'h ober katekiz d'ar vugale e kreiz ar vered. Raktal e welas o tont etrezeg enni eun den yaouank, dilhad skedus gantan, eur wialenn wenn gantan en e zourn: « Setu aze, emezan, penaos e tleit deski d'ho pugale artiklou ar Gredo ha gourc'hennou Doue. It varc'hoaz da Blougastel, kovesait mat ho pec'hejou ha renit eur vuhez santel. » Antronoz ez eas da Blougastel, hag e welas eno an Tad a oa bet diskouezet d'ezi epad he c'houk. E glevet a eure oc'h ober katekiz er vered; kovez a eure he fec'hejou hag e kavas ar peoc'h d'he ene.

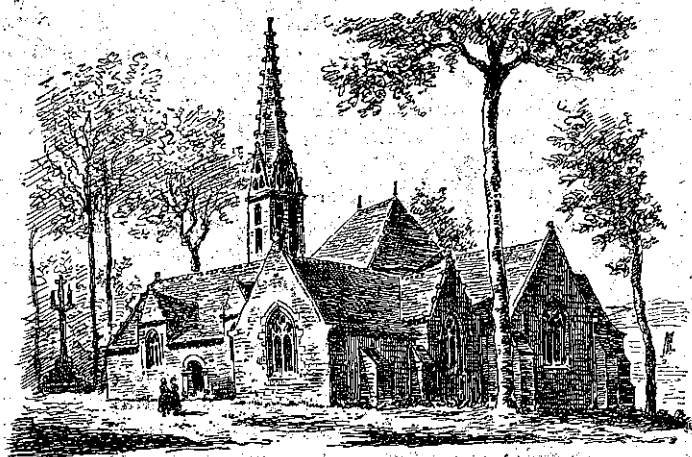
Meur a hini all a voe pedet pe zigaset d'ar mision gand ar Werc'hez pe gant an Ælez.

O klevet hano eus an traou kaer a dremene e Plougastel, Mikael an Nobletz a voe eürus. Kas a reas di Janned ar Gall, hag houman a jomas ganto epad pemp pe c'houec'h mision hag a reas al labour he doa graet gwechall e enezen Eusa. Displega a rae dirag ar merc'hed ar c'henteliou a oa bet displeget en iliz gand an Tad Maner. Deski a rae d'ezo ar c'ha-

tekiz, ar c'hantikou, ar pedennou, gourc'hemennou Doue.

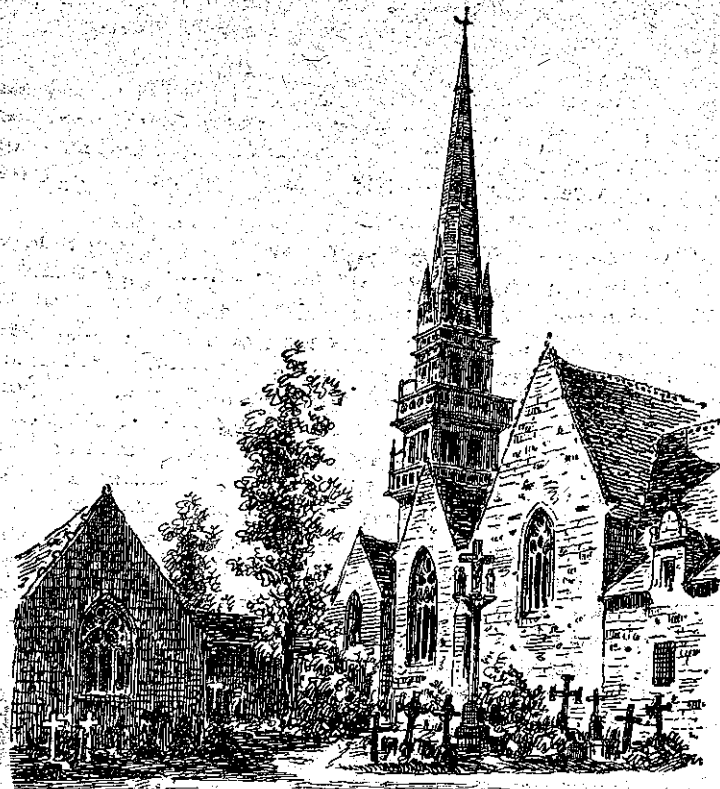
Eur nosvez, Janned ar Gall a voe dihunet trumm. Div eur oa. O kredi en doa Doue ezomm anezi, ez eas, hep gouzout perak, wardu an ti m'edo ennan an Tadou. Dirag an ti, war eun tammig plouz, e kavas eur paourkez den koz, tost d'e bevar ugent vloaz. « Perak e chomit aze? » a c'houlennas digantan. — « Abaoe tri dervez e c'hedan beza kovesaet. Aman, da vihana, em eus fizians da c'hellout kaout unan eus an Tadou pa vezint o tremen ha da govez gantan. »

Janned a c'houlennas digantan ped person a zo e Doue, pe hano o deus, pehini a oa en em c'hraet den. Ar paourkez koz n'oa ket gouest da respont. Neuze e teskas d'ezan ar misteriou brasa eus ar feiz, hag e pedas an Tad Maner d'e govez.

Sant Yann Plougastell

Ar brosesion a glozas mision Plougastel a voe kaer meurbet. Graet e voe d'ar. 24 a vezeven. 1644, hag ez

Iliz Dirinon

eas betek chapel sant Yann war ribl an Elorn. Eno, dirak pemzek mil den, deuet kalz anezo eus dek, daouzek leo tro war dro, an Tad Maner a reas e brezegenn ziveza hag e komzas diwarben ar binijenn.

N'eo ket ankounac'haet c'hoaz an Tad Maner e Plougastel. En eun ti eus ar barrez oa dalc'het c'hoaz, betek ar bloaveziou diveza-man, ha gand ar vrasa

doujans, ar gwele m'oa bet ennan ar misioner o kousket epad ma labouras e Plougastel. Tri pe bevar bloaz a zo, ar gwele-ze a zo bet roet d'eur misioner, an Tad Jollek, eur Jesuist ive, ha breman eman e Kemper, e ti ar Jezuisted.

Eus Plougastel, da fin mezeven 1644, an Tad Maner a yeas da barrez Dirimon. Eno eo e voe sikouret, evid ar wech kenta, gant beleien eus ar parrezioù. Nao veleg, a glaske eveldan mad an eneoù, a labouras a-unan gand an daou Dad.

Kalz tud a ziredas d'ar mision, ha goulskoude an ifern a glaskas enebi ouz ar visionerien. Personed ar parrezioù tro war dro a zistroe an dud diouz ar mision en eur lavaret: « N'ho pezo ket an absolvenn hiviziken diganeomp, mar dit da Zirimon. » Eur plac'h yaouank a rae diou leo bemdez evit mont da glevet katekiz ha prezegennou an Tad Maner. Eur manac'h he gwelas o tistrei eus Dirimon hag a lavaras d'ezi. « C'houi a zo sot o koll evelse hoc'h amzer, p'e gwir ho peus a dost beleien ha leaned. » Met ar plac'h ho yaouank, teod lemm d'ezi, a respontas: « Ya, gwir eo, beleien ha leaned hon eus, met ha gwelloc'h, desketoc'h omp deuet da veza o vont d'o c'haout? Kaer ho pezo lavaret, ne gredin biken eo fall mont da glevet eur misioner a laka da lenva hag a dro ouz Doue ar re holl a glev e brezegennou. »

Persoun Dirimon e-unan n'en doa roet digemer d'an Tad Maner nemet war urz e eskob. Ha m'en dije kredet, en dije lavaret d'ezan mont kuit. Met eun deiz, epad ma lavare an Tad Maner e oferenn, an aotrou persoun a welas eun ael o respont d'ezan an oferenn. Neuze e voe gounezet e galon hag e teuas da veza mignon bras ar visionerien.

Kenderc'hel a reas an dud da ziredet a bep tu da Zirimon. Kalz grasou a voe skuilhet en eneoù. Eur brosesion gaer a glozas ar mision, ha pa voe deuet

ar poent d'an Tadou da vont kuit, tud Dirimon a glaske o derc'hel c'hoaz ganto.

Hirio c'hoaz e weler e traon iliz Dirimon kroaz ar mision prezeget gand an Tad Maner.

Eus Dirimon, an Tad Maner hag an Tad Bernard a yeas dre vor betek Konk-Leon evit gwelet Mikael an Nobletz. Ac'hano e tistrojont adarre da Blougastel da govez ar re n'o doa ket gallet kovez epad ar mision. C'houec'h sizun araok, p'edont e Daoulas, en eur bedi sant Kaourintin, o doa lakaet ar glao da goteza war an douar a oa deuet gand ar zec'hor. Met abaoe, ar glao a gendalc'he da goteza, hag edo amzer an dourna. An Tad Maner a vodas bugale Plougastel, a reas d'ezo kana kantik sant Kaourintin, hag e teuas amzer vrao betek fin an east.

Da viz here an Tad Maner-en em lakeas gant parrez Irvillac. Dont a reas tud adarre eus a bell. Wardro dek mil a reas o mision. Eun den yaouank, eus ar barrez, eur mesaer, hag en doa en em werzet d'an diaoul, a voe gounezet gand ar misioner en eun doare vurzudus ha troet ouz Doue.

Y. U.

EUL LEVR NEVEZ

Goulennit :

BUHEZ MIKAEL AN NOBLETZ
Misioner Breiz.

— Gand an A. UGUEN —

Her goulenn ouz an A. Paul *RAOUL*, 11, rue d'Algerias, Brest
Her c'haso d'eo'h evit 22 real

KROAS RUZ KERITY

Hanter east... Kaer oa an amzer. An heol, a-bred, en doa dispaket e benn hag e vannou tomm a sklerijenne an oabl digoumoul.

Pell, en tu all da Benmarc'h n'oa ket an distera roufenn war ar mor. Eur mouch avel hepken a dre-mene en eur bokat d'ezañ. Reier Sant Gwenole n'oa mui o fennou du goloet a eonenn; eus a doull an Ifern ne higne mui klemm ar re zaonet. War an aod, ar mor ker sioulik ha tra a deue da lipat an traez gwenn.

War an douar, pep tra a ziskoueze beza laouen, pep tra a gave an dudi en doa o veva. Al laboused mor, a vandennadou, digor-bras o eskell, a nije dre an oabl glas; a-dreuz ar bodennou lamm hag a-douez ar gwez mouezioù skanv al laboused a glevet o kana meuleudi ar Werc'hez, rak gouel Varia Hanter east a oa, hag an nenv a-unan gand an douar a felle d'ezañ lida gouel an Hini-he devoa roet lamm da enebour an den : an diaoul.

E beg four an Iliz parrez, ar c'hleier a ziskoueze ive o levezet o kas o mouez sklinton dre ar maezioù ha pell en dounvor : « *Dign, din don ! Pesketaerien ha koueriated, paouezit gant ho labour, a-walc'h hoc'h eus graet. Heman eo an deiz gouestlet d'ar Werc'hez !* »

Kaer o doa ar c'hleier seni, kaer o doa gervel an dud d'ar bedenn, an dud ne raent ket eur vanouz o c'hlevet. N'eus ket gwasoc'h klokus eged an neb a ra skouarn-vouzar.

En amzer ma komzan anezi, Penmarc'h, war a leverer, a oa eur gêr eus ar re goanta ha pinvidika. A-hed he ruiou, e-leiz a diéz bras; en he c'hreiz, ilizou divent, ar vein anezo benet ha kizellet flour. An dud a oa ker pinvidik ma ledent evid ar gouelioù bras pallennoù a briz eus a-doull o dor betek treuzou an iliz. Netra ne rae dank d'ezo.

An douar a roe east founnus, pesked a bep gouenn hag a bep ment a spege en higennou pe a goueze er rouedou. E porz Kerity eun niver bras a listri a zigase marc'hadourez eus an diavaez...

Siouaz ! an den, perak 'ta, e teu ken trumm da ankounac'haat e zeveuriou e kenver Doue p'en devez danvez etre e zaouarn ? E Penmarc'h, e gwir, an dud n'o doa ken eur c'hoant : bernia danvez ha dre-ze gellout korfata ha kas o amzer er c'hoariou. N'oa ket eur penn kristen o tarempredi an ilizou.

Kleier Penmarc'h a c'helle eta seni kement ha ma karent, an dud n'edont ket e chal pedi, pell diouz eno ! En d'erc'hent, pesked e-leiz a oa bet paket. Distro d'ar gêr, gwin hag odivi d'ar besketaerien, na petra 'ta ! leiz o c'hof, ha p'en doa pep hini anezo graet e gargad, dao d'ober eun dro zans, gwazed ha merc'hed a-gevret. An dans ne baouezas nemet pell hag hir en noz.

Antronoz-vintin pa zeuas bannou an heol da alaouri toennou kêr, ar gwazed n'oant ket c'hoaz gwall-ziabafet, diegi o doa o sevel eus o gwele. Met an oabl a oa ker splann, ar mor ker sioul, pep tra ken dudius war an douar, ma savjont pelloc'h koulskoude. Nebeut amzer goude, ar gêr a oa war zihun, an holl gwisket en o brao a gerze dre ar ruiou, c'hoarz ha kan war o muzellou...

Ya, kleier Penmarc'h a c'helle seni kement ha ma karent ha pedi an dud da zont da lida gouel ar Werc'hez, n'oa deuet e spered hini anezo hen ober. Ar besketaerien a oa ano ganto zoken mont da beketa. Ar re fura anezo a lavare oa divalo mont da besketa deiz gouel ar Werc'hez; Doue a c'hellfe gwall gastiza !

— Alo 'ta, eme lod all, goapaus, Doue en deus traou all da ober estreget kemer preder ac'hannomp-ni ! Ar mor a zo kompez evel eur mellezour, n'eus ken eur mouch avel, biskoaz n'hon devezo braoc'h amzer ha tro welloc'h, ar pesked a spego...

Ar bigi luskellet gand ar mor a zeblante kousket. Evito e oa gouel ive ha ne zontent morse e teufe e spered o ferc'henn mont da besketa, met red oa d'ezo senti.

Da eur an oferenn-bred, e weljod eta, eur strollad bigi o vont war-du an dounvor, mistr ha buan evel ar gwenilied.

Ar besketaerien laouen a gane. Doue, e gwir, ne rae van ebet o wellet an dud o terri evelse e-lezenn. Siouaz ! piou en dije gellet gouzout petra a dlie c'hoarvezout. D'ar mare-ze, Doue gand e zourn holl-c'halloudek a oa prest da skei didruez ker Penmarc'h.

Ar besketaerien a oa pell, lark er mor, kleier an iliz ne dorrent mui o fenn... A greiz-pep-kreiz ar besketaerien a ehanas da gana, eur youc'hadenn spontus a ziframmas o muzellou.

Du-hont, pell, eun dra bennak a welent, liou ruz-gwad d'ezi, a greske hag a greske atao muioc'h-mui, e doare eur groaz.

Ar bigi a zo chomet a-zav. Petra d'ober a c'houlennas darn eus ar besketaerien ? — Distroomp, heman eo dervez an Itron Varia !

— « Distrei d'ar porz p'eman ar pesked ken tost d'eomp, eme darn all, n'hoc'h eus ket kollet ho skiant vat, emichans ; Doue ne c'hell ket hor c'has-tiza evid eun taol roued pe zaou ? »

Hag ar c'hanfarted, doktored an amzer-se, rak kaout a reer anezo e peb amzer, a lavare n'oa ket eur groaz o doa gwelet, an heol ha netra ken en doa lakaet o daoulagad da drelli ; teurel a rajont eta o rouedou ha buan ec'h antounac'hajont ar groaz ruz-gwad. Morse ar pesked n'oant kouezet ker puilh er rouedou, ar bigi a oa leun-chek anezo. Tro o dije da veza lorc'hus en distro. E-verr ar merc'hed a vezo laouen-bras, ha war aod Kerity, holl, ouz sklerijenn al loar e tansint skanvoc'h ha laouenoc'h eget biskoaz.

Kleier Penmarc'h a c'hellje diskana kement ha ma karjent : « Setu dez ar Werc'hez, hor Rouanez d'eomp holl ! »

Mont d'an ofisou a zo mat d'ar re n'o deus tra da ober, hag ar bigi a yae atao gouestad... Ar besketaerien a zontje : « Doue a zigas d'eomp cost founnus. » Doue a zigase d'ezo e gastiz.

Ar groaz ruz o doa gwelet bremaik a en em ziskouezas d'ezo adarre ha dont a rae eeun warno. Klevet a raent an avel o voudal, mar doa spontus ; ar mor, henvel ouz eul loen dirollet, a zaoulamme dare da loñka ar pez a gavje war e hent.

— Itron Varia, deuit war hor sikour, a youc'has raktal ar besketaerien, o brec'h savet war-du an Nenv o c'houlenn pardon. Re ziwezat oa. Ar groaz a dostae outo en eur deurel warno he hannou ruz-tan, ar mor dirollet a spegas en o bigi, o bruzunas evel kregin hag o sebelias holl.

Dign, din, don ! Du-hont war an douar kalet, kleier Penmarc'h a gemenne oa echu an oferenn n'oa bet den ouz he c'hlevet.

O moueziou bremaik kel laouen a oa deuet da veza glac'harus. Ne lavarent mui d'an dud : « Heman eo an deiz gouestlet d'ar Werc'hez, met, setu kastiz Doue o tont warnomp, kristenien, pedomp ! »

Poent oa, e gwir, pedi, rak doirn Doue a goueze pounner war ar vro. Ar mor e kounner a lammas dreist an tornaod hag a zistrujas ar pep brasa eus ker Penmarc'h...

Pell a zo abaoe m'eo digouezet an darvoud spontus-se ha den ne c'hellfe lavaret d'ar just peur eo bet skoet ker Penmarc'h, met beo eo c'hoaz an envor anezan.

En ilizou, ar c'hleier a zeblant beza atao o kana an « De profundis », hag, epad ar goanv, pa vez gwall amzer war ar mor, an dud vat a ra sin ar groaz en eul lavaret : « Doue ra bardono d'ar re n'o deus ket gouezet pedi epad o buhez ! » E. A.

(Diwar eun istor danevellet gwech al gand eul leanez eus Kermaria).

KELEIER AR MIZ

Pardoniu Breiz

Epad miz Gouere edo pardoniu brasa Breiz ; d'ar zul kenta, pardon Iiron Varia Wir Zikour, e Gwengamp, a vez digoret, ker kaer, dre brosesion ar goulou ; d'an eil ha trede sul, tud a vilierou, a reas trovenihi Lokronan hag a bignas da Blas ar C'horn evit beza dibradet, a-zioc'h fank ar bed-man, da c'hellont kana flouroc'h a-ze meuleudi sant Ronan : an neb n'eo ket bet e Plas ar C'horn ne oar ket pegen dudius eo Breiz ha pegen serz e vez ar bedenn o pignat ac'hano d'an nenv.

D'ar 26 a viz gouere e oa ugent mil den o kana meuludi santez Anna, e park ar Bosennou ; Breiz a-bez a oa eno, Breiz-Izel ha Breiz-Uhel ; biskoaz Bro-Leon ne gasas kement a bardonerien hag er bloaz-man, da bedi santez Anna war an douar benniget m'eo chomet warnan roudou he zreid ; ha pardon ar bloaz-man, hep mar ebet, eo ar c'haera a zo bet gwelet abaoe m'eo bet en em ziskouezet eno Mamm goz Hor Zalver da Yvon Nikolazig : evid ar wech kenta ar Vretoned a zo en em gavet er gêr, eno, da zeiz ar pardon bras, rak evid ar wech kenta o deus klevet eskob Gwened, o komz d'ezo er yez a gomzas santez Anna hag Yvon Nikolazig.

Evel a lavare an A. Trehiou a zo gwir : « Keranna eo an douar santel, tost d'ar baradoz ! » hag ar 26 a viz gouere 1929 a zo unan eus an derveziou laouena a darzas biskoaz war bark ar Bosennou.

Buhez hir da eskob nevez Gwened ha gras d'ezan da c'hellout dont a-benn da lakat war roll an dud eurus ar gwir vreizad hag ar gwir gristen m'eo bet Yvon Nikolazig.

Ginivelez

Al levezon o deuz Fransez, Herve ha Gweltas Eliès da rei d'eoc'h da anaout ez eo ganet o breur Goulven, St-Brieg, 4 gouere 1929.

Hor gourc'hemennou da dad ha da vamm ar vugale-se ha d'o faèroned ha maèronezed o deus gouezet dibaba d'ezo anioù ker breizek.

Levriou brezonek kinniget d'ar Pab

An A. Uguen, hor c'henlabourer mat a skriv e Kannad Parrez Plougastel.

An Tad Trebaol, eus urz Obladed Mari, ginidik eus a Blabennec, a zo e Rom eun dek vloaz bennak a zo hag a vez alies er Vatikan. Hen eo a gavas an tu d'hor c'has person Lesneven ha me, beteg ar Pab.

En em gavet er Vatikan d'an eur merket, e tiskouezomp hor skrid d'ar re a zo o tiwall an doriou. Pa lennont ar gerioù a zo merket warnan, *audience spéciale*, e tiskouezont kaout kalz doujans evidomp, hag hor c'hasont eus hor zal d'eun all beteg ar gambr et-lec'h ma vez ar Pab o labourat. Eur zal gaer eo, eur pave marbr enni. N'eus nemedomp hon daou. Hor c'halon a lamm eun tammig en hor c'hreiz : emtaomp e kichen kambr ar Pab ha bremaik e vezo dirazomp.

Wardro eun eur hanter e teu er mêz eus e gambr, laouen holl. Daoulinet dirazan, ni a bok d'e walenn hag a lavar d'ezan hon doujans hag hor c'harantez. Ober a ra d'eomp sevel, hag e komz ouzomp eur pennadig, e galleg. « Penaos ez a aotrou 'n eskob Kemper ? — Yac'h eo, Tad santel ; eman breman o rei ar gonfirmasion e bro Leon. » — « Hag ar Vretoned, ha derc'hel a reont mat ato ? » — « Oh ya ! Tad Santel, karef a reont ar Pab hag e garet a raint ato. »

Kinnig a ris neuze d'ar Pab levriou brezonek nevez moulet, evel Levr Imitasion Jezus-Krist : « Tad Santel, a lavarais d'ezan, ne anavezit ket ar brezoneg ; evelato ra blijo ganeoc'h reseo al levriou-man, evit ma vo en ho palez, levriou skrivet e yez ar Vretoned. »

O digemeret a reas gant joa hag e trugarekas. Da c'houde e lavarais d'eomp : « Ho penniga a ran ha benniga a ran ho parrezioù. » Ha ni d'an daoulin adarre da reseo bennoz hon Tad.

Neuze ar Pab hon lezas evit mont da welet re all her gede.

Ha ni a zistroas eus ar Vatikan, leun hor c'halon a joa : an derveze, 28 a vae, evel ar zadorn-araok, a zo derveziou hag a gounto en hor buhez. N'ankounac'hamp morse an eurvat hon eus bet da welet ha da glevet ar Pab, vikel Jezus-Krist war an douar.

DIVINADENNOU MIZ EOST

- I. Fin e oan kerkent ha ganet,
Chenchit va fenn hag oun kalet.
Degaset gant « Danvadig Breiz », Gwimilio.
- II. Pehini eo an aneval henvela ouz ar c'haz ?
Degaset gant Yann Kostarreun, Bro-Wened.
- III. Pemp biz am eus 'vel da zaou zorn, hep ma n'em be
kig hag askorn.
Degaset gant J. Patinec, Pluguen.
- IV. Va breurig,
Paourkez rividik,
A rank lakat e c'hrvatenn da vont d'ar broiou tomm.
Degaset gant F. Salaün, an Trehou.
- V. Pe seurt kemm a zo etre eun ampezerez hag eul
loen kezeg ?
Degaset gant Teophil Cottonec, Enez Lizun.

RESPONTCHOU DIVINADENNOU EBREL HA MAE

Ebrel

- 1. Ar pesk Ebrel.
- 2. Brest, Prest, Rest. — 3. Houarn eur gazeg, pe houarn
eur marc'h all. — 4. Eur billig. — 5. Eiz pez a 2 fr., eiz
pez a 0 fr. 25, pevar bez a 0 fr. 50.

Mae

- 1. Hini ebet; an holl fourniou a zo evit poazat toaz ha
nann evit poazat bara. — 2. Al lizerenn A. — 3. Daelou a
geuz warlerc'h eur vuhez fall. — 4. En eur chench penn
d'ar 6 : 9 + 1 = 10. — 5. An neb a zo bet ganet d'an 2
a viz Genver.

Feiz ha Breiz

Derveziou bras Breiz

e DOUARNENEZ d'an 1, 2, 3 ha 4 a viz gwengolo

Gouel ar *Bleun-Brug* eo gouel ar peur-zourn da la-
varout eo gouel ar Vretoned oc'h en em laouennmaat
o veza m'en deus an Aotrou Doue laket en o irc'hier
danvez bara d'o c'horfou ha danvez bara d'o sperejou,
evid ar bloaz a zeu.

Kalz tud a vez er *Bleun-Brug*; milierou ha milierou;
ne vez ket hanter c'hoaz, diouz m'eo dleet, dre ma ne
anavez ket mat a-walc'h hor c'henvroiz petra eo ar
Bleun-Brug ha petra glask.

Breiziz a lenn, met an traou a lennont, peurliesha, a
zo traou a-ziavéz-bro ha setu aze perak ne anavezont
nemet traou a-ziavéz-bro; ne welont ket al labour a
ra, daoust d'an avel ha d'an dud fall, ar re a gar ar
muia o Breiz evit savetei ene o Bro.

Re all a lenn traou Breiz, met n'o lennont nemet
diwar nij. N'eus ket pell e kleven hano eus daou eus va
lennerien goz. Ez-vihanik, e vezent, en o boued, p'en

em gave sul kenta ar miz ha pa c'hellent lenn *Feiz ha Breiz*. Dimezet int; bugale o deus, met war zigarez m' emaint e ker, o chom, ne zeskont d'o bugale nemet galleg: n'o deus ket lennet *Feiz ha Breiz*, evel m'eo dleet e lenn, rak anez ne 'z ajent ket da nac'h o bro evel ma reont ha da virout ouz yez o zadou da vleunia e genou o bugaligoù, evel m'eo dleet.

Breiz a zo unan eus kroaz-hentchoù brasa ar bed hag ar brasa a-grenn e vije bet zoken anez m'o deus miret ar C'hallaoued ouz ker Vrest da veza pennlinenn al listri a dreuz ar mor Atlantik; unan eus broioù kaera an douar eo ivez hag he gened a jach davefi bernioù diavézidi bep bloaz ha setu perag, evid en em denna enni, eo red gouzout meur a yez ha Bretoned a zo hag a vez klevet o lavaront: « Evit gant hor brezoneg, da vihanan, ne 'z aimp ket pell da goueza! »

N'eo ket diouz niver ar re e gomz ha diouz ehonder ar vro m'eo komzet enni eo barn ar brezoneg evid anaout e dalvoudegez.

N'eo ket diouz ar vad a ra d'ar yalc'h zoken eo e varn daoust ma 'z eus arc'hant bras da c'hounit, alies, o c'houzout brezoneg.

Eur wreg yaouank o chom e Toulon, pevar be bemp bloaz a zo, a lavare d'in, en hanv-man:

« Ne ouien ket perag e oa mat gouzout brezoneg
 « p'edon dre aman, met breman her gran; n'em bije
 « ket graet, gant va ostaleri, du-hont, an hanter eus
 « ar pezh a ran, ma n'em bije ket gouezet komz brezo-
 « neg; diskenn em zi evit Breiziz Toulon a zo diskenn
 « en eun ti eus o bro ha setu aze perak, o veza ma
 « komzan brezoneg, eo darempredet kement va zi
 « ganto ha ma 'z eo. »

Talvoudegez ar brezoneg a deu dreist pep tra eus ar vad a ra da spered ar Vretoned; graet int dioutan ha p'her gwiskont hepken eo e vez o spered aes en e zilhad. Drezan ma feu ar skolioù d'e lakat da dalvezout, ar pezh ne zaleo ket, hiviziken, eo e teuo sperejou ar

Vretoned da lemma ha da binvidikaat, en eun doare sebezus.

Tud Kemre a leverer eo tud desketa ar bed; miret o deus o c'hemraeg, breur hor brezoneg, hag hen deski a reont en o holl skolioù a-unan gand ar saozneg; en deiz ma tesko ar Vretoned, ar galleg, ar saozneg hag ar yezoù all, *dre o brezoneg*, e yezint ken desket hag o breudeur tramor.

Bretoned a zo hag a lavar c'hoaz: « Ar brezoneg ne vez komzet nemet gand an dud dister ha dizesk! » N'o deus nemet mont d'ar *Bleun-Brug* hag e welint eo komzet gand eur bern tud ha n'eus netra da zeski d'ezo ken, evit beza barrek a-walc'h da ober o zreuz war an douar-man.

Ar meurzh 3, eo a vezo e Douarnenez, dervez bras ar brezoneg; studiadennoù an Aotronez Herriou, Roparz Hemon, Batany, Moal ha Perrot, a vezo holl diwar e benn.

Ra vezo eta niverus ar re a gemero perzh e studia- degou ar meurzh, rak goude ar feiz, ar brezoneg eo brasa tenzor hor Breiz.

Y.-V. PERROT.

N.-B. — Aesa m'eo mont da c'houelioù ar Bleun-Brug eo dre auto pe dre varc'h-houarn. Ar re a ya eus Leon a c'hell mont dre Zaoulas, pont-Terenez, Menez-Hom ha Lokronan hag a dreuz evelse Bro-Gerne en he c'haera. Evid ar re a gavfe aesoc'h mont da Zouarnenez, gand ar tren, setu aman an eurioù gwella da vont ha da zont:

MONT		DONT	
Brest	13.40	Douarnenez	18.26
Landerne	14.31	Kemper	19.05
Kemper	16.33	Kemper	20.38
Kemper	18.31	Landerne	22.15
Douarnenez	19.11	Brest	22.38

Penaos e veze graet an eost gwechall

Pa oan bihan, em eus sonj, klevet aliës, tad koz, o lavarout, da vare an eost : « Breman ne zanter ket mui ober an eost, eur blijadur eo deuet da veza eosti; gwechall n'oa ket evel breman ». En amzer-ze, p'am beze tammou poan gein o vidi hag oc'h endramm, n'her c'hreden ket re ha koulskoude ar paourkaez koz, Doue d'e bardouno, a lavare gwir — met petra en defe lavaret m'en defe bete bete vremen ?

Ar mekanikou nevez

Souezus a-walc'h eo, pa zellomp eun tammig war an amzer dremenet, gwelet pegen diwezat eo bet anavezet, en hor c'horn bro, an darn eus ar mekanikou hag ar benviachou-labour a gaver breman, koulz lavarët, e pep tiegez. Evel m'o deus epad pell, enebet ouz gizioù beva o amezeien, ar Challaoued, ar Vretoned o deus ive enebet start ouz o gizioù da labourat. Hon tadou koz, n'oant ket buan da ziskrava diouz o gwenneien, na ken nebeut da gemerout an traou a c'hiz nevez a veze gwelet o tont er vro — difizians vras o doa diouz ar benviachou-labour n'oant ket anavezet er vro. N'eo ket heb abeg ken-nebeut ma z' eo bet lezanvet ar Vretoned pennou kalet; douget int bet, a bep amzer, d'ober o fenn o unan ha ne blije nemour d'ezo gizioù ar re all. Beteg an dervez ma teuas gouarnamant Paris da c'hervel an holl wazed yaouank da vont da zoudarded, hon tud ne vezent ket kalz o c'haloupat bro; an nevezentiou, dre ze, a chome dianavezet; doareou-beva ha doareou-labourat an dud all, a chome ive. A-raok ar brezel dek ha tri ugent an henchou houarn a oa nevez deuet ar c'hiz anezo; da belec'h, ha penaos, a gav d'eoec'h, e vefe aet hon tud da veachi, da welet bro? daoust hag eun ezomm bennak o doa da vont a-bell? N'o devoa ket; ar pella ma vezent diouz ar gêr, oa pa vezent o pardona; a-hent-all nemet evid ar foariou, ne guitaent ket ar gêr. An' dud a veze hag a varve e kichennik ar gêr, en-dro d'o

iliz parrez; er parkeier, en tiegeziou chomet ganto, e raent evel m'o doa gwelet ar re goz oc'h ober ha nikun ne zeue en e spered en em glemm eus e stad. Ober labour difre, bresa labour, evel ma lavarent, n'ez ac ket d'ezo tamm bet; evito, gant ma vije graet labour vat, ne veze ket sellet, nag ouz poan, nag ouz amzer hag an dra-man a c'hoarveze dreist-holl pa veze meneg da balarat pe da eosti. Gwechall oa poanius ober an eost; atao e veze mall d'her gwelout o tarevi, sklaer eo, abalamour ma veze goullou aliës an irchier, met koulskoude ne vezed ket dienkreiz o sonjal er boan hag er skuisher a oa da gaout.

Ar mederezoù

Ar mekanikou da drouc'ha ed, ar mederezoù pe ar falc'herezoù a zo c'hoaz yaouank flamm; tregont vloaz bennak a zo, abaoe m'eo deuet ar re genta er vro — a-raok ha betek ar brezel, koulz lavaret, ar medi a veze graet gant ar fiilc'hier bihan hag el lec'h ma veze pemzek pe ugent dervez arat dindan eost e veze labour chacha. Ar medi mard' oa lazus d'ar c'hein a oa ouspenn lugud kenan ha koulskoude evit hon tadou koz oa al labour aesa; diouz ar mintin ha diouz an noz e veze graet peurlïesa, evit diskregi diouz an dourna. Nebeutoc'h a zouar a veze laket dindan-eost, muioc'h a dud ive a oa da labourat, met o veza ma n'ez ac ket al labour founnus endro, e pade pell; amzer a gemered da zastum piz an traou: « Bugale geiz, a lavare tad koz, pa wele eur penn-ed bennak war hon lerc'h, mont a reoc'h da haour; o dastumit piz, rak n'oc'h ket gouest da ober eur winizenn, unan hepken ». Er parkeier, an douar a veze a irvi ha gant aon da veska ar pennou-ed etouez ar c'holo hag evit ma tenjent buanoc'h da zec'ha e vezent trouc'het a-zournadou. A-hed an irvi, ar vederien pa zave c'hoant ganto, a oa aes d'ezo gwelet pere oa ar baotred vat; pa zeue ar mare da endramm diouz an abardaez e veze aliës tammou bec'h. An ed, eur wech medet a veze rankef e lezel pell war e zramm, war an nant; ledet fano, evel eur wiadenn e teue buanoc'h da graza. Ar medi, en amzer gwechall; n'oa ket dishenvel bras diouz an doare ma vez graet breman c'hoaz, en tiegeziou bihan, met ar medi,

evel m'han eus lavaret, oa al labour aesa evit hon fud koz — an dourna eo a oa ar gwall grogad evito, gantan eo edo an dalc'h. Hirio e vez dournet e pep tiegez gant an dournered dre gezeg pe dre dan; den ebet ne zoni ken er boan a veze gwec'hall o tourna pa n'oa anavezet nemet ar freilhou, ar freilhou..., eur frailh ? pelec'h emañ ar vugale a oar hirio-petra eo. An dud, didruez, digar int ouz an traou koz; a vec'h ma kav d'ezo e c'hellont ober gwelloc'h gant traou nevez, ma taolout ar re goz er stal-a-gostez ha m'o lezout war an dispalu d'en em zibri dindan alañ an amzer — setu ar pezh zo en em gavet gant ar freilhou keiz. — P'oañ yaouank, em eus gwelet c'hoaz e sanailh ar c'hardi, eun alar koat ha daou pe dri freilh koz — petra int deuet da veza abaoe ? n'ouzon ket; aet int a-dra-zur da goll, hag evelse en em gav gant an holl draou koz; ne ouezer ket o gorrenn, zoken pa vezont evel ar freilhou, benviachou hag o deus a rumm da rumm talvezet d'ober eul labour ken c'houek.

An dournerezoù dre gezeg

An dournerezoù dre gezeg a zo bet anavezet eun ugent vloaz bennak a-raok ar brezel dek ha tri ugent; e tro ar bloaz 1850 e voe gwelet ar re genta anezo. Pebez traou souezus e vezent kavet d'ar mare-ze; tad koz en doa sonj, evel pa vefe an eiz dervez araok, da belc'h oa deuet an dournerez kenta ha penaos e oa graet. — Diouz ma lavare, ar wech kenta, m'oa laket da vont endro, eur bern tud, diredet eus ouspenn eul leo a ziwar dro, a zigoras daoulagad bras o welet an ordennou ed taolet enni, eus eur penn, o tont er-maez dre ar penn all chenchet e kolo, rodellet, dirodellet: « Petra fell d'eoc'h, eme dad koz, pa n'hon doa ket gwelet biskoaz ! » Sklaer eo, an dournerezoù kenta a zeuas er vro n'oañ ket kerkoulz graet ha re hon amzer — met evel ma 'z oant, e gwirionez, traou talvoudus bras, ne zalejont ket da veza stank; chench a raent penn-da-benn an doare da eosti; e berr amzer, an holl diegeziou a zeuas d'ober o labour ganto; da genta e voe prenet unan etre, daou, tri rumm hag ouspenn ha goudeze pep hini en devoa e zournerez. En dervez hizio, e vez dournet c'hoaz gant freilhou en enezennou Eusa, Sun ha Molenez hag en eun tiegez bihan bennak. En hanv diweza,

em eus gwelet hen ober e Kerne; an dournerien, daouig koz, o doa graet eul leurenn er park ha warni, gwella ma c'hellent, evel m'o doa desket ez-vihan e tournent gant freilhou, o zammig eost.

Ar freilhou. Penaos e tourned ganto

Gant petra eo graet ar freilh ha penaos e vez dournet gantan, setu ar pezh a garfen diskouez breman. Ar freilh a zo e daou dappm, ar *just* eo an tamm hirra, bet e c'hell kaout wardro eur metrad hanter; rount eo, demhenvel-ouzh troad eur benveg; ar *walenn* eo an tamm berra, bez e c'hell kaout tost d'eur metrad; peurliësa eo graet en houarn. E beg ar fust ez eus eul lagadenn e koad gwenp pe e ler; anvet eo ar *penngab*; ouz ar walenn ez eus eur penngab all, ar *c'houb*, eun tamm ler hag a stag ar walenn ouz ar fust. Ar walenn a dro brao gant ar c'houb, berroc'h evel hon eus lavaret eget ar fust, ar pezh a zo merket gant ar c'hreun-lavar :

Just

Nemet n'eo ket keit ar walenn hag ar fust.

Al labour grand ar freilhou n'oa ket buan tamm ebet hag a chache kenan war ar c'horf; seul-vui tennoc'h e veze m'her graed e kreiz an deiz epad an dommder ar vrasa, dindan an heol-grilh. En dervez ma veze divized dourna e veze astennet an ed war al leur war-dro nav eur diouz ar mintin. Da genta e veze iaket eur roudennad war vord al leur, ar pezh a rae ar *pleonk*. War ar pleonk e veze astennet ar renkennad kenta hanvet an *treuziad*, abalamour moarvat ma veze a-dreuz war ar pleonk. Da c'houde war an treuziad e taoled eur renkennad all, hanvet ar *walennad*, emichans dre ma oa ken ledan ha gwalenn ar freilh hag erfin eur walennad all betek ma veze goloet al leur ha neuze e veze eul *leuriad*. Lezet e veze an ed da graza a-raok staga da skei ganto, — an heol oa ar gwella dourner; seul vui ma 'oa skedus ha tomm; seul esoc'h oa al leuriad da zourna. El lec'h m'oa bras ar c'harter, an dud aliës en em gleve evit dont daou pe dri rumm en hevelep leur; er c'hiz-se ar blijadur a veze brasoc'h, ha keit ha ma skoent war eul leuriad, al leuriad all a graze atao. Evit dourna, an eosterien 'en em lakae peurliësa e

diou lodenn an eil eneb eben pe eus an hevelep tu. Pa skoent war ar pennou ed eus an hevelep tu, an dra ze a veze *sket war ar barr*, pa skoent an eil warlerc'h egile evit paka eur walennad, an dra ze a oa anvet *gwadennata*; a-wechou an holl a skoe a-unan eus an hevelep tu, buan ha buan, an dra ze oa *ober an drap*, moarvat dre ma kleved gand ar freilhou an trouz-man drap-drap, drap... Neuze e veze eur blijadur gwelet al labour o vont endro; den ne lavare grig ebet; ar freilhou avat, a zave hag a ziskennec, hep ehana, war ar-pennou ed, à c'houtelle, en eur lakaat ar meaziou tro-wardro da dregerni.

Gand al labour-ze, anat eo, e ruilhe ar c'houezenn diouz an dud, met an dournerien a oa kalet ouz ar skuisder ha dizamant ouz ar boan; n'eo ket souezus, ma skanvaent eun tamm mat abenn ma veze echu an eost. Pa veze graet eun dourna kenta d'al leuriad, oa dare he zrei, rak kalzig pen-nou ed a chome dindan c'hoaz, met an eil dourna ze a oa aesoc'h da ober hag a veze graet buan. Ar greun eur wech distaget piz diouz ar c'holo, ar re man a oa red c'hoaz ober eun heja d'ezo abarz o dastum hag o sevel war ar bern; e keit ha ma veze lod o tastum ar c'holo, eul loden all eus an dud a lede eul leuriad all evit tomma, met ker-kent an ed ne vezent mui kraz a-walc'h hag oa dare diskrava diouz an dourna.

Ar peurzourn

Ar c'herc'h, an heiz n'oant ket diës da zourna, met ar gwiniz hag ar zegal a veze poan ganto, dreist holl pa zeue amzer fall. Evit doare, hervez ma lavar ar re goz, gwechall, oa ral gwelet amzer fall e miz eost; an amzer, emezo, a veze ker brao ma n'oa ket ret skuba al leuriou diouz an abardaez. Bloaveziou evelato, eo bet ive fall an amzer da eosti; ar re goz a zalc'he sonj pell eus ar bloaveziou diës-ze ha pa gomzent etrezo diwar-benn an eost, e teue meneg alïes euz ar « bloaz m'oa bet diaes ober an eost. » El lec'h m'oa bras an tiegeziou e pade pell an dourna, zoken er bloaveziou ma veze amzer vrao e chome a-wechou tam-mou ed da zourna; ar c'hiz edo, evel breman c'hoaz war laëziou Bro C'hall, d'ober eur bern ed hag er bloaz war-

lerc'h, pa zeue miz mae, pe vezeven, tomm an heol, e veze dournet ar bern ed-se. Pa c'helled lavaret eus eun tiegez bennak « eno e vez graet eur bern ed » an dra ze a roe da anaout e oa eun ti pinvidik, endro d'ezan kalz douarou. An devez ma veze gellet peurzourna, peurlaza, evel ma veze lavaret ive, a yoa, e c'heller kredi, eun dervez bras, dez ar peurzourn a oa atao eur dervez a levenez; eun tammig friko a veze pourchaset; goude eul labour ker start, oa gounezet mat. Arabat sonjal, evelato, e vije debret hag evet evel breman, daoust ma veze muioc'h a boan. Evit koan peurzourn edo ar c'hiz peurlies a d'ober tan er fourn ha da boazat enni farz-gwiniz, farz gwiniz-du hag eun tamm freskad bennak. Eur banne gwin a veze evet ive neuze; ar gwazed evit echui a veze diskarget d'ezo eur banne hini krenv; ar c'hafe n'oa ket anavezet c'hoaz ganto. An teodou er pardaez-ze a yae skanv endro, pep hini a gave eus e du eur marvailh bennak da zistaga ha dre ma tostae fin ar pred e vije ive troet eur bomm kan; c'hoarzin kalonek a veze graet ha koulskoude daoust debri hag eva mat, oa ral a-wech, gwelet unan bennak o vont dreist ar roudenn. Ar goan-beurzourn a veze echuet, dre eur bedennig verr met c'houek warzu Doue, mestr bras, an eost benniget.

An nizat

Peurziskravet diouz an dourna, an eost n'edo ket c'hoaz er grignoliou; al labour skarta a oa echu met ne veze ket kalz da ziskuiza; ar sugellou e c'helled o lezel laoskoc'h, met chom a raent reut. Gwechall evit digemeret an ed, n'oa ket a zolierou, en tiegeziou, evel breman; laket e vezent e irchier doun el lec'h m'en em gave nebeut a zec'hor hag a sklerijenn ganto; ouspenn n'edo ket ar c'hiz da werza eur bern bras dioc'h-tu; hervez ar priz, hag an ezomm arc'hant a deue e veze kaset eur zac'had bennak d'ar marc'hajou a-hed ar bloaz; setu perak, evit mirout mat an ed oa dare her c'hraza epad pell. Pa dorre ar greun dre o hanter etre an dent, edo ar mare da nizat, met pebez kudenn; nizat-en hon amzer, n'eo netra, met gwechall pa n'oa ket a nizerezou, penaos ober? penaos e rae hon tador koz? er em zervichout, evel just, eus an nizerez a gavent an tosta d'ar ger hag

an nizerez-ze oa an avel. Ya, met, avel ne vez ket bemdez ha pa c'honéz, ne ra ket atao eus an hevelep-tu; alies, dreist-holl el leurioù e tro du-man, du-hont. Ranket e veze gortoz an derveziou avel, abarz nizat, hag alies evit kaout avel vat, an ed a yoa ret o c'has a zac'hadou pe a linseriadou beteg eun oade pe eun toull-karr bennak pell diouz al leurioù; kement-se a oa labourus ha kasaüs kenan, ha ne veze gellet ober nemet dre amzer vras. Koulskoude an nizerezou, — n'oant ket, e gwirionez, traou ken dies all da isigna, — a zo deuet er vro, meur a vloaz araok an dournerezou. Ar re goz a ouie mat o micher; evel ma n'o doa gwelet labourat nemet en o giz, e kavent aes hen ober, ha pell, zoken goude, m'oa anavezet ar mekanikou hon eus breman, e kendalc'hent da labourat evel m'o doa desket ober abaoe ez-vihan.

Mard eo bras breman, laouenedigez ar c'honériad, p'en deus peurzastumet e eost, petra n'oa ket al laouenedigez-se gwechall, p'oa berr ar peuri e kalz eus an tiegeziou ha pa veze bet kemend a boan oc'h eosti; gand an eost er c'hignol, edot sur adarre, da c'hellout paea gouel-Mikael ha da gaout danvez bara epad ar bloaz. Muioc'h a boan a veze gwechall oc'h ober al labourioù war ar maez eget breman, met evel, em eus lavaret, er penn kenta, kalz krenvoc'h oa ive ar zikour en tiegeziou; hon douarou a veve neuze kalz muioc'h a dud eget breman. Dre ma n'oa ket a veniachou-labour oa ret kaout divrec'h da labourat; an tiez a yoa stankoc'h hag alies a zindan an hevelep toenn e kaved daou tri rumm dud. En em garet muioc'h hag en em zikour aliesoc'h, setu penaos e rae hon tud koz ha penaos, daoust d'o labourioù startoc'h, e kavent evelato berr o amzer. Ar mekanikou o tont er vro, o deus roet tro d'an tiegeziou bras da greski c'hoaz o douarou ha da dremen daoust da ze gant nebeutoc'h a dud; hi eo, d'am meno, a zo bet unan eus ar penn-abegou brasa eus klenved an divroa en deus kaset kemend a Vretoned da goll o feiz hag o yec'hed d'ar c'herioù. Ar mekanikou eta m'o deus graet eur vad dispar o tivec'hia hag o tizamma al labourer-douar, o deus graet gaou ouz hon meaziou o tenna diganto eul lodenn eus o zud ha gand an dud eul lodenn eus ar garantez hag ar blijadur a veze atao d'an derveziou bras p'en em gave kals asamblez da labourat.

Maner Kergelenenn

E kichenik Pouldergat, eun nebeud leoiou diouz Kemper, e kaver ar pezh a jom c'hoaz, eus maner koz Kergelenenn; n'eus nemet eur pennad eus an ti, ken, en e zav, e kreiz eun toullad gwez fao ha kistin; war ar voger, e weler skouedou unanet Aotronek Kelen ha Kerloaguen.

Bez ez eus bet eun tiegeziad tud o tougen an ano a Gergelenenn; diskenn a raent eus an eil eus mibien aotronek ar Yeuc'h ha dougen a raent, eveldo, eul leon, war o skoued.

Yann Gergelenenn, marc'heg, a oa kabiten, e Arras, ha goudeze e Corbeil, en amzer an Dukez Anna. Eun aotrou all, hag a zouge ivez a ano a Gergelenenn, a oa gouarner sant Erwan ar Vretoned, e Rom. er

bloaz 1555, hag eun atrede a oa chaloni e Kemper wardro an amzerion-ze ivez.

An Aotronez Kersaudy ha Fouquet de Chalain a zimezas gad ar re ziweza a zougas an ano a Gergelenenn ha maner Kergelenenn prenet gant Kelened Krec'holen a zo kouezet, dre zimeziou gand Aotronez ar C'houedig.

Epad brezelioù ar Re Unanet, maner Kergelenenn a oa ennan soudarded, eus kostezenn ar roue, dindan urzioù ar c'habiten du Clou hag a oa o micher diouall ar vro diouz al laer bras Fontanellan.

Du Clou a oa ginidik eus ar Poatou; n'en devoa ket kals a beadra; dre zindan, evit kaout arc'hant, ec'h en em gleve gant Fontanellan; e vestr, an aotrou d'Espinay Saint-Luc, a deuas d'her gouzout hag her gourdrouzas kalet; Du Clou, kroget aoun eunan, a gasas kemennadurez, da Fontanellan, da zont, fenez, da Gergelenenn, evid en em glevout gantan, war an doare, da gemerout Kemper. Fontanellan, hep disfi-zians, a deuas da Gergelenenn; Du Clou hen ereas hag her c'hasas raktal d'an Aotrou de Saint Luc. Kemperiz, pa glevjont e oa tapet al laer bras a oa laouen meurhed; eun dizouezenn o devoe rak an Aotrou de Saint Luc, e lec'h lakat krouga Fontanellan, hel lezas da vale goude m'en devoa bet digantan eur yac'had vat a arc'hant.

Fontanellan, e c'hellit kredi, eur wech lezet e gabestr gantan a en em lakeas adarre da redet ar vro ha da laerez gwasoc'h eget biskoaz !

E Kergelenenn eo bet ganet, er bloaz 1740, an ofiser war vor Couedig Kergoualar a oa, epad ar brezel a reas an Amerik da Vro-Zaoz evid en em zistaga diouti, e penn ar *Zurveillantez*, pa dagas, d'ar 6 a viz Here 1779, al lestr saoz ar C'hebeg, renet gand ar c'habiten Jorj Farmer.

Ar c'hrogad etre an daou lestr a dremenas e kichen Eusa : war ar *Zurveillantez* e oa daou bez kanol

ha tregont ha war ar C'hebeg c'houec'h pez kanol ha tregont.

Ar c'hanolioù a grozas en eil tu hag egile adalek dek eur diouz ar beure beteg peder eur diouz ar pardaez. Teir gwern ar *Zurveillantez* a gouzas ha demgoude re ar C'hebeg; ar re-man o koueza a lazaz ar c'habiten Farmer.

Ar gwernioù kouezet a rae, evel eur pont, etre an daou lestr. Ar C'houedig, daoust m'oa glazet e tri lec'h, a glaskas pignat, gand e zaou ni hag e vortoloded breizat, war ar C'hebeg, met dizale e weljont an tan-gwall a kregi ennan hag er poultr a oa warnan hag, en eun hunvre, e voe dismantret.

Tri ha daou ugent eus ar vartoloded saoz hag a oa en em daolet er mor a voe dastumet; dre druez, war ar *Zurveillantez*. Pesketerien Eusa a deuas gand o bagou war zikour ar *Zurveillantez* d'he chacha da Vrest; evit mirout outi da vont, da strad ar mor, e voe red lakat eur chapeledad barrikennoù goullo da ober an dro d'ezi.

Digouezout a eure, e Brest, en dervez warlerc'h, chachet gant kant hag beunak eus Breiz pe eus ar Spagn.

Tregont eus he mortoloded a oa lazet ha pemp ha pevar ugent glazet.

Ar stourmad-ze a voe ano anezan kalz, e Breiz koulz hag e Frans; eur werz koz, *Kanaouenn al Levier*, dastumet gand an Aotrou Kervarker, a zo ano enni eus ar *Zurveillantez* hag eus ar Mank, eus a Gervignag, ar c'haloneka eus he mortoloded. Ar C'houedig a varvas, e Brest, diwar e c'houliou, tri miz goude, d'ar 17 a viz genver 1780. E gorf a zo bet sebeliet, e iliz sant Loeiz, a-dre kein an aoter vras hag ar skrid bet laket war e vez gant Loeiz XVI ha torret gand an *Dispac'herien* a zo bet adlaket hag a c'heller da lenn warnan c'hoaz.

Buhez an Tad Julian Maner

Misionou ar bloaz 1645. Ar prosesionou bras.

Goude tremen eur pennadig amzer e Kemper, an Tad Maner en eun lakeas adarre da labourat hag a reas, e 1645, misionou e eiz parrez: Roscanvel, Harnvec ha Rumengol, sant-Thomas e Landerne, Logonna, sant-Rivoal, Berrien, Scignac, Benodet. Wardro hanter kant mil den, eus eskoption Kemper, Leon ha Treger, a voe kelennet, hag ezomm o doa, rak dizesk oant war ar relijion hag o deveriou. « E pep lec'h, a skriv an Tad Maner, kalz pec'herien a zo bet gounezet gant trugarez Doue, ha dre o finijenn o deus goalc'het o buhez fall...

Adaleg neuze, an Tad Maner a laka e boan d'ober prosesionou bras evit skei an daoulagad.

Kerkent ha ma tigoré eur mision en eur barrez bennek, e roe da anaout e vefe klozet dre eur brosesion vras; diskleria a rae ar misteriou eus ar relijion a vefe skeudennet. Dibaba a rae ar re a ziskoueze ar vrasa bolontez vat epad ar mision hag e verke^d d'ezo ar roll o defe d'ober, hag e raent eus ar gwella.

Skei an daoulagad, setu petra a glaske an Tad Maner; rei da gompren d'an dud pegement int bet karet gant Doue, lakaat en o c'halon kasoni evid ar pec'hed, ioul d'ober pinienn.

N'eo ket hepken poaniou ha maro Hor Zalver a ziskoueze, met e vuhez penn-da-benn, hag en doare-man eo ec'h en em gemere: « Er penn araok e valee tud gant o armou, ha beb an amzer e tennet tennou fuzul.

Da c'houde, er renk kenta, oc'h skeud ar groaz, e kerze, daou ha daou, an ebestel, an avielerien, an 72

diskibl, ganto eur gamps wenn; war o fenn e tougent eur gurunenn lore; en o dourn e tougent merk o c'harg pe ar binyon m'oant bet merzeriet ganto. Ma veze dilhad ha kanerien awalc'h, araog an ebestel e veze lakaet ar batriarched hag ar brofeted, sant Yann Vadezour. Da heul an ebestel e veze gwelet tri avieler merzer ha pevar doktor eus an Iliz.

Ar mister kenta lakaet dirag an daoulagad oa mister ar Werc'hez kinniget en Templ. Etre sant Joakim ha santez Anna e teue, leun a sked, ar Werc'hez Vari, bihan c'hoaz, o vont da bignat derezou an templ araog ar beleg bras.

Pelloc'h, evit diskouez mister an Inkarnasion, dindan eur gonel gwenn, douget gant peder blac'h yaouank e gwenn ive, e teue ar Werc'hez Vari, hag en he raok, an Arc'hel Gabriel. Eur goulm wenn gantan en e zourn, an Arc'hel a zeue bep an amzer da zoubla e benn dirag ar Werc'hez, en eur lavaret an *Ave Maria*.

Warlerc'h e valee ar bastored, gwisket e gwenn ha war o fenn eun tok plouz. Peb hini a oa gantan e brof da ginnig d'ar Mabig Jezus gourvezet en eur c'hraou, douget war diouskoaz an ebestel pe an diskibien. Endro d'ar c'hraou, e veze ar Rouaned maj, mantellou kaer ganto, hag en o daouarn al listri a zouge aour, ezans ha myrrh.

Eun Ael a gerze en o raok hag a zave uhel eur vaz warni eur steredenn.

An Innosanted santel a veze gwwelet da c'houde, dilhad ruz ganto; en o c'hichen o mammou e kaonv, hag Herodez, ar roue kriz, eur c'hleze gantan en e zourn hag endro d'ezan e vourrevien.

An tec'h d'an Ejipt a veze diskouezet da c'houde: Ar Werc'hez, azezet war eun azenn, o starda war he c'halon ar Mabig Jezus; sant Jozef, war droad o hentche.

Neuze, bleinet gant sant Mikael, eur groaz gantan

en eun dourn ha balansou en eun dourn all, e teue renkennadou bugale o tougen binvioù ar Basion.

Eur beleg, gwisket gantan eur zae hir, liou glaz-ruz d'ez, a skeudenne Hor Zalver, a gerze gant Per, Yann ha Jakez en e gichen, hag en o raok eun ael a zouge ar c'halir c'houero: beb an amzer e kinnige da Jezus da eva.

Warlerc'h ar skeudenn-ze, eur beleg all, chadennet ha stlejet, a ziskoueze Jezus kouezet etre daouarn e enebourien.

Da c'houde eur beleg adarre, e benn kurunet gant spern ha goloet a wad, eur vantell voug war e gein, eur benduenn en e zourn, a skeudenne Hor Zalver diskouezet gant Piat d'ar bobl. Soudarded ha bourrevien a gerze endro d'ezan.

Neuze e teue ar skeudenn a skoe ar muia an daoulagad: Jezus o tougen e groaz. Goloet a c'houezenn hag a wad, war e dreid noaz, pleget dindan e zamm pounner, Jezus a gerze, en e gichen Simon eus Siren, prest d'e harpa pa vefe ezmm; met Jezus a goueze evelato hag ar vaouez santel Veronik a dostae kerkent da zec'ha d'ezan e zremm.

An Werc'hez Vari, skeudennet gand eur vaouez e kaon bras, eur c'hleze sanket en he feulltrin, a heulie goustadik, etre an diou Vari, hag a zouge he glac'har gand ar brasa nerz-kalon.

Warlerc'h ar Werc'hez e teue ar zent hag ar zentezed o deus diskouezet karantez vras evid ar groaz, evel sant Louiz, santez Helena, santez Kastell a Sienn, ar verzerien vras eus an Iliz, hag ive sent Breiz.

Gwerc'hez, merzerezed e leiz a gerze da c'houde, ar re genta gand eur zae wenn-kann, eur skourr palmez, en o dourn; ar merzerezed, gand o zae ruz hag ar benveg m'oant bet lakaet gantan d'ar maro.

Dont a rae ive C'hoarezed an Trede Urz, a rene er bed eur vuhez a binijenn. O dilhad louet hag o gouel tenval o grae demhenvel ouz Leanezed.

Neuze hepken e teue tro ar veleien; niverus e vezent, rak dont a raent eus ar parrezioù tro war dro. Gand o dilhad oferenna e kerzent araog ar Zakramant douget dindan an daez gand an aotrou persoun, pe eur vikel vras pe eur beleg all a renk uhel.

An dud a heulie war diou renk, sioul hag o pedi. Eur groaz ruz, bras, douget e penn pep renkad, o dispartie an eil diouz egile.

Ar banneliou, skeudennou ar zent, a ziskoueze pe-seurt Breuriez a veze o tremen.

Eur wech an amzer e chomed a zav, hag e veze diskouezet eur mister bennak eus ar Basion. An Tad Maner a rae eun tammig prezegenn.

Kantikou a veze kanet hed an hent. Eur rumm ganerien a responte d'eur rumm all.

P'en em gave ar brosesion el lec'h merket, eur park pe eur blenenn vras bennak, e veze laket ar Zakramant war eun aoter savet d'hen digemeret, hag e kichen e veze eur gador-brezeg.

An Tad Maner a renke an dud brao ha buan endro d'an aoter; an holl a stoue, pep rumm goude egile. Pa veze fin, ar Zakramant a veze kuzet gand eur gouel, hag an Tad a bigne er gador.

Peurlies a e prezeg war ar Basion. Hag e kreiz e brezegenn, e lavare d'ar beleg en doa douget ar groaz evel Jezus, pignat en e gichen. Ar beleg, skuiz maro, n'helle ket chom en e zav hag a goueze dindan e zamm. « Gwelet a rit, pec'herien, eme an Tad, an Doue-ze ho peus staget ouz ar Groaz? E benn sakr a zo kurunet gant spern. C'houi eo ho peus sanket an drein-ze en e benn. C'houi eo ho peus sammet e ziskoaz gand ar groaz-ze ker pounner. Setu aze labour ar pec'hed. Sellit ouz e zremm. An Aelez eus an Nenv a c'hoanta he gwelet, ha c'houi ho peus he stlabezet en eur doare euzus. »

An dud a zirolle da lenva. An Tad a ehane neuze eur pennadig. Da c'houde, e lavare gand eun nerz

nevez: « Lakit doun en ho kalonou ar pezh ez an da lavarere d'eo'h; ar beleg a zo aman n'eo nemet sketenn Jezus, ha goulskoude p'her gwelit, n'hellit ket miret da lenva. Petra a vije neuze, ma welfec'h Jezus e-unan o tougen e groaz lakaet gant ho pechejou da veza ker poumner? Petra a c'hoarvesfe, ma komze e-unan ouzoc'h, ma lavarfe d'eo'h: « Va fobl, petra am eus graet d'eo'h? Perak va gwall-gas evelse? N'oun deuet war an douar-man nemet evit rei d'eo'h ar vuhez, ha c'houi, dianaoudek, a ro d'in ar maro? »

Neuze an dud a zifronke, hag an Tad a ranke diskenn eus ar gador. En em lakaat a rae adarre e penn ar brosesion, hag an dud a zistroe d'an iliz en hevellep renk.

Evel a welet, ijin en doa an Tad Maner. Ar prosession-ze, kerkouls hag an taolennou, a rae d'an dud kompren ar relijion dre o daoulagad. Vad a raent d'ar galoun. Ar re a oa bet oc'h ober roll ar zent, roll ar Werc'hez, roll Hor Zalver, a zalc'he sonj hag a c'hoantae da c'houde, dre o buhez santel, diskouez oa dleet d'ezo kerzout atao war roudou Hor Zalver hag ar zent.

D'ar parrezion all ive ar prosessionou a rae vad. Rak diredet a rae tud eus a bell da welet ar brosession, hag e tristroent d'ar ger, eürus, ha c'hoant d'ezo gwelout ober ivez mision en o farrez.

Y. U.

PORPANT

Gwechall, Hor Zalver a ziskenne, a-wechou, war an douar, da ober eur bale, gant sant Per ha sant Yann. Evel ma kare kals ar Vretoned oc'h en em blije o tont en o zouez. N'en em ziskoueze ket; en e gaer, met kemerout a rae stumm eur prezeger a bell bro hag e komze d'an dud, war ar plas-kêriou, er c'hroaz-hentchou, e tal an ilizou pe ar chapelioù ma veze enno pardonioù bras, hag e gomzou a zanke doun er c'halonou hag ar vugale a en em starde en dro d'ezan hag a gemere plijadur o selaou ar marvailhoù a deue gantan da lakat gwirionezioù ar feiz da vont dounoc'h hag aesoc'h a-ze e sperejou gwan an dud bodet en dro d'ezan.

Eur c'houer kôz diwardro Huelgoad a denas da zelaou unan eus e brezegennou, met o veza ma oa digouezet diwarlerc'h e rankas chom a-drenv ha ne ententas ket-kalz a dra, nemed ar gerioù-man: « Ma ro unan bennak ac'hanoc'h eun dra bennak d'ar paour, Doue a roio d'ezan teir pe beder gwech kement all. » Evel ma oa eun den piz, ar gomz-ze a yeas doun en e benn. P'edo o tizrei d'ar gêr, ne ehané ket da rodella, en e spered, ar gomz en devoa klevet ha da glask an tu d'he lakat da dalvezout.

En eun taol, Porpant, (an ano-ze eo a veze roet d'ezan), laouen evel ar Spered Santel, a youc'has: « Kavet em eus! En eur c'horn eus va armel, ez eus mil skoued o loueda ha ne c'hounezont ket eur gweneg, nag evidon nag evit den. P'eo gwir e lavar ar zant-ze e roio an Aotrou Doue pevar ouz unan da gement hini a roio aluzen d'ar paour, gwella tra am eus da ober evit lakat va arc'hant da c'hounit eo her ranna etre ar beorien. Fizians am eus ennan ha n'oun ket evit kredi en defe c'hoant da lakat ar re a zo ouz e zelaou da fazia ».

Ha dal ma en em gavas er gêr, e kasas unan eus e vevelien da lavarout d'an aotrou-person embann, d'an oferenn-bred, er zùl warlerc'h, e oa pedet holl beorien ar barrez da vont, goude merenn, da vaner ar Harz, el lec'h m'edo Porpant o chom, ha n'o divije ket a geuz. An holl a ouie n'oa ket gwall vrokus ar c'herne koz. Daoust da-ze ec'h en em gavas eur bern peorien er Harz ha rannet e voe skouejou etrezo ken na voe goullo ar zac'h.

Porpant o ranna e skouejou

En eur vont d'e wele, diouz an noz, Porpant a zonzje : « Setu m'eo aet va arc'hant e flip; ma ne zizro ket emañ tapet brao; koueza a rafen en dienez; met, n'em eus ket a ezomm da gaout aoun; warc'hoaz

kerkent ha ma tigorin va armel her c'havin leun; tri pe bevar mil skoued a vo enni; gand an dra-ze e vezin pinvidik hag e c'hellin prena an tiegez-man a glaskan kaout pell a zo ! »

Dal ma savas, eus e wele, kenta tra a eure a voe mont da zigeri e armel : goullo oa : « Warc'hoaz, eo o c'havin, eme Borpant. » Met, antronoz, ne oa netra adarre. Hag an oza'h a grogas enkreuz ennan. D'an trede dervez, an traou a dremenas evel en daou zervez a-raok : né oa ket muioc'h a arc'hant en armel eget dindan karn eur marc'h. Diwar an taol-ze, avat, e kollas fizians hag e redas er maez eus e di, o youc'hal : « A ! hennez a glevo ganen-mê, bremaik; al laer-ze n'eus nemet geier gantan hag a laká an dud d'en em rivina o forani o danvez a-gleiz hag a-zehou. An dra-ze n'eo ket da veza gouzanvet. Ouz red me a lakay e stlepel er prizon ken na en devezo restaolet d'in va arc'hant, Met penaos e c'hello restaoler d'in va gwenneien; n'eus nemet liou ar baourentez warnan. Ar pezh am eus da ober eo kemerout ar bisac'h ha mont da glask ! »

En em gaout a eure, hep dale, gant Hor Zalver a deue eus an tu-ze : « A ! ya ! va laket ho peus da ober eun taol kaer, emezan, gant kounnar, p'ho peus lavaret e vije roet, gant Doue, d'an hini a raje aluzen d'ar paour, teir pe beder gwech, ar pezh en divije rannet. Me em eus ho kredet; rannet em eus va arc'hant etre eur guchennad peorien a zo breman o c'hoarzin d'in hag an Aotrou Doue n'en deus ket restaolet eur gwenneg d'in. Degasit d'in en dro va 1.000 skoued pe ho pezo da ziouall ouzin ! »

Per ha Yann o welout pebez kounar a oa e Porpant a oa tostaet ouz Jezuz evid e zifenn. Met Hor Zalver o felleas gant e viz hag a lavaras ker gouestad ha tra da Borpant : « Ged eur pennad, va mignon; ged, gant fizians hag ez pezo ar pezh am eus prometet. Lez da vuanegez da goueza, rak ar vuanegez a zo eur

pec'hed bras. Emberr ez in da goania d'az ti gant va daou gamalad. Poaz d'eomp ouz ar ber, an oan a gavi bremaik er c'henta gwaremm a zegouezh ganez war da zourn kleiz. Ne 'z pezo ket a geuz d'hor beza digemeret. »

Porpant, laouenaet eun tammig, a zizroas d'ar ger: Kaout a eure an oan a lazas hag a lakas ouz ar ber. Pa gavas e oa poaz mat ar c'hig, hen tenmas diouz ar ber hag e skuilhas al lipig tro-war-dro; c'houez vat a deue dioutañ kement ma'ne voe ket Porpant evid e dech. Tennañ a eure e gountell eus e c'hodell hag e trouc'has eun tamm eus unan eus divorzed an oan; goude an tamm kenta e savas c'hoant gantan da zebri eun tamm all: ar vorzed en he fez a yeas en e gov. Mez a zavas gantan da veza bet ker marlonk; klask a eure kuzat e bec'hed gwella ma c'hellas hag ez eas er maez da ziambroug e dud.

Eur wech azezet ouz taol, Porpant a zegasas ar c'hig rost: « Set' aze, eme zant Yann, eun danvadig bihan ha n'eo ket henvel ouz ar re all; mac'hagnet eo evit doare. Petra vank d'ezan? »

— Gwelout a ran, eme Jezuz, en deus diouer eus unan eus e zivesker'adre. Te eo ez peus he debret?

— O! nann, avat, eme Borpant, an oan-ze n'en devoa nemet teir gar pa em eus her c'havet.

— Sur out eus an dra-ze, eme Jezuz, o chom a-ban, da zellout outan; mat, neuze, n'hon eus ken tra da ober nemet debri ar pez e jom.

Neuze dres e voe gwelet o tont, en ti, eun itron goz a en em daolas, war he daoulin, dirak Jezuz — : Aotrou, emezi, me wel e rit ar pez ho peus c'hoant, dre ho pedennou, hag e feuan da c'houlenn ouzoc'h parea va daoulagad rak poan a reont d'in mantrus.

Eur bern danvez am eus hag an hanter eus va feadra a zo d'eoc'h mat am fareit.

— Savit en ho sav, mac'uez kaez, eme Jezuz; en ano Doue, e selaouin ho pedenn.

Sevel a eure hag ez eas d'ar chiminal; kemerout a eure eur meutad ludu etre e vizied da frota ouz daoulagad an hini goz hag e c'houezas warno, en eur ober sin ar groaz, war bep hini anezo.

— Sellit breman, a c'hourc'hemennas hen. Pareet oc'h.

Hag e wele koulz ha pep hini. Evit diskouez he anaoudegez vat e klaskas rei da Jezuz eur bern ar-c'hant, met heman ne falvezas ket gantan digemerout netra diganti. Pa voe tec'het, goude beza frugarekaet gwella ma c'helle Hor Zalver, Porpant a lavaras da Jezuz.

— C'houi a die beza eur zant bras, pa rit burzudou evel ar re a rit; met perak n'ho peus ket kemeret 3 pe 4.000 skoued digand ar varkizez-se, ha ma n'oac'h ket e chal d'o derc'hel ganeoc'h ho pije gellet o rei d'in hag en doare-ze e vijemp bet kitez.

Ar gomz-se a lakeas Per ha Yann da c'hoarzin.

— O c'hoarzit, kement ha ma keroc'h, eme Borpant, ennan e-unan, breman e ouezin penaoz parea klenvejou an daoulagad rak sellet mat em eus graet ouz an aotrou ha gouzout a ran penaos eo en em gemeret gand an hini goz. En hent-se, hiviziken, e c'hellin buan dastum danvez bras.

Pa voe peurzebret ar pred, ar C'hrist a yeas ac'hanno, gand e zaou ziskib goude beza aliet Porpant d'en em drei nebeutoc'h ouz an dastum arc'hant hag an dibri ha d'en em ziouall diouz ar geier. Met Porpant ne reas ket eur van evid e glevout. Mont a eure da Paris el lec'h m'edo ar Roue hag e lakeas embann, dre holl, e oa deuet, e ker, eur medesin bras hag a baree, hep louzou ebet, ha, war an taol, an holl boaniou daoulagad.

Antronoz, abred, an Doktor nevez a deuas urz d'ezan da vont da di ar roue. Ne jomas ket da vantri, mont a eure raktal, d'ar palez, lorc'h ennan. Ar roue a oa ouz e c'hedal hag a lavaras d'ezan:

— Klevet em eus lavarout e parec'h ar boan zaou-
lagad; va merc'h hena a zo, eur pennad a zo, gant
ar boan-ze, ha bec'h he deus o welout sklaer.

Ma c'hellit he farea ho pezo eun digoll kaer digan-
nen.

Porpant o vont da Baris

— Me a raio hervez ho lavar, Aotrou Roue, eme Bor-
pant, o stoui beteg an douar. Va c'hasit beteg ar
brinsez.

Kaout a eure ar verc'h klanv, en eur gampr tenval,
gourvezet war eur gador hir, eun tamm lien war
he daoulagad:

— Eur c'helou mat a zegasan d'it, eme ar roue,
d'e verc'h; setu aman eur medesin hag az lakaio,
hep dale, da welout sklaer.

— Ne vezin ket pell, dimezell, eme Borpant, gant
lorc'h; kemerout a eure eur meudad ludu, en oaled,
hag e frotas daoulagad ar brinsez gant al ludu-ze;
c'houeza e eure warno ha goudeze e reas warno sin
ar groaz, evel m'en devoa gwelet Jezuz, e-unan, oc'h
ober: — Digorit ho taoulagad, breman, emezan, d'ezi.

Siouaz, an hini glavy ne wele ket muioc'h: — Mar-
teze, eme Borpant, n'em eus ket frotet a-walc'h. Hag

Porpant o klask para merc'h ar roue

e kemeras ludu, met ar verc'h ne welas ket gwel-
lock. Kroget aoun ennan, Porpant a frotas kateloc'h
war valvennou ar brinsez hag houman, gand ar boan,
a en-em lakeas da lenva:

— Chomit a-zav, aotrou medesin, re a boan a rit
d'in ha va dallet ho peus breman, da vat. Kentoc'h,
e welen, skleur an traou; breman, ne welan mui netra
'n holl; n'oc'h nemed eun den fallakr ha va zad a
ouezo ho kastiza.

— : Ya ! ya ! va merc'h, bez dinech, war gement-se, eme ar roue, gand e gounnar; gwardou, krogit en denze ha stlapit-hen er prizon; warc'hoaz, kerkent ha goulou deiz, e vezo devet dirag ar palez.

Pa glevas eun hevelep barnedigez, Porpant a glas-kas lakat ar roue hag e verc'h da gaout truez outan, o konta d'ezo e istor, met a-raok m'en devoa gallet mont da benn edo diskennet en eun toull tenval, din-dan an douar, ha ne oa ennan nemed eur guchennig kolo d'ezan da c'hourvez warno.

An den reuzeudik z anezan, a oa eno, o selaou an euriou o seni hag o c'hedal klévet e hini ziweza. O veza ma n'en devoa fizians ebet ken, nemed e Doue, her pedas c'houekoc'h eget n'en devoa graet biskoaz da c'houlenn pardon outan eus e bec'hejou tremenet.

En eun taol, eur skleder a baras er prizon ha Porpant a welas dirazan ar zant e kave d'ezan beza desket gantan an doare da barea ar re zall :

— Me eo Jezuz Krist, emañ o pedi, emezan. P'eo gwir ec'h anzaves da bec'hejou ha p'eo gwir ez peus keuz d'ezo e kemeran truez ouzit. Bremaik, pa zihuno, ar brinsez a welo eo pare he daoulagad; anzav a raio e tle d'it ar gwelet, hag en hent-se, e lec'h beza laket d'ar maro, e vezi gopraet kaer, gand ar roue, hag ar gopr-se he devezo eun tamm mat muioc'h a dalvoudegez eged an hini edos o c'hedal kaout en da armel. Dizro d'az kêr, dioc'htu goude; bez eun den mat ha trugarezus hag, eun deiz a deuio, ez pezo digant va Zad, eur gopr mil gwech kaeroc'h eget holl goprrou ar bed-man.

Porpant a gouezas d'an douar ha ne welas naui den.

Gedal a eure goulou deiz, gant fizians, o pedi hag o trugarekaat an Aotrou Doue.

E gwirionez, diou pe deir eur goude, dor ar prizon a zigoras : ar roue e-unan eo a oa dirazan. — : Eur medesin bras out, emezan; keuz am eus da veza bet re brim dec'h; va merc'h a wel breman koulz ha peb

unan; az trugarekaat a ran en hon ano d'omp hon daou ha c'hoant am eus d'az tigoll eus an nozvez fall az peus tremenet aman.

Lakat a eure lemmel e ereou diwar zaouarn Porpant hag e roas d'ezan dilhad kaer ha nevez flamm; eur wech m'en devoe o gwisket her c'hasas da gambr e verc'h, her briatas d'hen trugarekât. Ar roue goude beza e laket da leina ouz e daol her c'hasas da gampr an tenzor hag a ginnigas d'ezan eur sac'had aour hag arc'hant, ar pez a c'hellje da zougen, met Porpant ne vennas kas gantan nemet 3.000 skoued hag ez eas en hent goude beza bet briatef, gant teneredigez, gand ar roue.

Eun eur goude, ar c'herne koz a oa e penn an hent da zont d'ar ger, pignet war eur marc'h eus ar re wella roet d'ezan gand ar roue, Plijadur en devoa oc'h en em gaout e Huelgoad hag e lec'h dere'hef gantan an arc'hant a oa deuet gantan eus a Paris, e kavas gwell her ranad etre ar ar beorien ha beteg e varo e reas d'e nesa ar muia ma c'helle a vad : Deuet e oa da anaout ar pez en devoa Hor Zalver da rei, en dizro, da gement hini a roje aluzen d'ar paour en e ano. ^

G. P.

Hervez ar studi pe hervez ar faltazi

War *Gannadig Treglonou* miz mezeven diweza, mignoned ar brezoneg a zo bet tamallet da wallgas ar brezoneg ha da lakat « *meur a hini d'hen dilezel* », o veza ma chenchont « *doare, ennan, da galz geriou.* »

Kalet hon eus kavet klevout kemend all, ha n'eo ket souez, p'eo gwir e lavared edomp o koll ar pezh amaomp dres o klask savetei.

Diskouezet hon eus, e *Feiz ha Breiz* miz gouere, dre desteniou ker sklaer hag an deiz eo red skriva eur brezoneg reiz ha nann eur brezoneg trefoet, ma fell d'eomp digeri d'ezan doriou ar skoliou ha, dre eno, astenn e vuhez, en amzer da zont.

E lec'h digemerout ar sklerijenn vadelezes a astennemp d'ezan ha paouez gand e damallou sebezus, *Kannadig Treglonou* miz eost a glask dispenn hor c'henteliou hag a rinkl diwar dachenn ar yezadur hag ar brezoneg evit koueza war eun dachenn hag eo difennet ouzomp bale warni gand eizvet gourc'hemenn Doue: klevit kentoc'h:

1. — *Kannadig Treglonou* a lavar: « En hor skridik ne zontomp ket muioc'h e *Feiz ha Breiz* eget en hor botekenta. »

N'eo ket ar wech kenta d'ezan da glask trabas ouz *Feiz ha Breiz*, en dek vloaz diweza-man; nag ar wech kenta, nag an eil, nag an trede: ar skridou a jom anat pelloc'h eged ar c'homzou.

P'eo gwir e sko war ar re a skriv « *graet* » ha « *daou waz* » ha p'eo gwir *Feiz ha Breiz* her gra, e sko warnan, anat eo, da nebeuta kement ha war ar c'helaouennoù a ra eveldan.

2. — *Kannadig Treglonou* miz eost en deus klasket dispenn, an eil goude eben, ar c'henteliou a zisklaerie dirazan *Feiz ha Breiz* miz gouere, met, kaer en deus bet poa-

nia, n'en deus diskaret hini, na kentel ar « *graet* » a dfeer skriva evelse, dre m'her goulenñ ar yezadur, ha dre m'eman ar c'hiz d'hen ober ouzpenn pemp kant vloaz a zo ha nann hepken, evel ma lavar ar *C'hannadig*, dre ma komzer evelse e Goueled Treger; na kentel ar « *gouel = fête* » hag ar « *gwel = vue* »; na kentel « *an daou waz* »; na kentel ar « *fazla = se tromper* » hag al « *lakaat unan bennak da fazla = tromper quelqu'un* »; n'en deus diskaret kentel ebet, ha n'eo ket souez rak diazezet e oant war studiou hir ha doun.

3. — *Kannadig Treglonou* a anzav n'eman ket e-unan o kemerout nebeud a breder gand an doare-skriva; her gouzout a reomp; met, da vihanan, ar re a skriv c'hoaz eveldan, ne 'z eont ket da gaout abeg, en o skridou, fuilhet e pevar c'horn ar vro, er re a ra gwelloc'h egeto ha mar-teze, end-eeun, e leveront, e goueled o c'halon, evel ar barz latin: *video bona, proboque; deteriora sequor!*

4. — *Kannadig Treglonou* a nac'h an traou hag a anzav an holl; kement hini en deus skouarn a oar e teu ar z da veza c'h e parreziou Arvor-Gorre-Leon hag evidoun-me n'em eus ket bet a ezom, da jom seiz miz e Sant-Nouga evit klevout R. P. Doue r'he fardono, o lavarout: « O ! Gwerc'hec'h ! »

5. — Gervel a ra en hon eneb testeniou tud ha n'o deus ket an distera gouiziegez war ar pezh e komzomp anezan.

Petra dalv barnedigez Mac'harit ar Gernevez pe Gatell ar Gergez, war draou ar yezadur hag a zo dreist o maner?

Komz a reont brezoneg, bemdez, gwir eo, met, daoust da-ze n'o deus ket muioc'h a zeskadurez, war ar brezoneg, eget n'am eus me war ar c'han, daoust ma kanan bemdez.

Goude ma vefe mil o lavarout eo ar gaou ar gwir, ne lakoc'h ket ar gaou da veza ar gwir, evid an dra-ze.

6. — Kaeroc'h a zo; c'hoant am bije da gredi e ya *Kannadig Treglonou* beteg nac'h ouz eur yez ar gwir da groui geriou nevez, rak tamall a ra d'in, en eun doare dismegantus, geriou nevez am bije savet: « *C'houi a lakai komz ho prezoneg er skoliou?...* » Paour-keaz mignon! Ni gawe deomp ho poa dija eun tam oad. It ta da goniz

er skoliou deuz « eun ibil penn-tan », eun ibil butum », eur « vaz-butum. »

Ma n' deus *Kannadig Treglonou* savet ar gerioù-ze e-unan, va gwella gourchemennou d'ezan; n'en deus ket bet a ezomm, m'oarvat, da derri kals e benn evid o c'haout, met evidoun-me n'em eus nag o c'havet, nag o implijet, nag aliet biskoaz den d'o implija; nag e skol vrezonek Kloerdi Kemper oun bet, en he fenn, epad ar bloaz 1901-1902 ha 1902-1903 hag e oa daou ugent kloareg enni neuze, nag er c'helc'hou-studi am eus bliñet, nag er c'hadoriou-prezeg oun bet o komz enno, nag el levrioù am eus savet, nag er *Feiz-ha-Breiz* a renan triouec'h vloaz a zo ne gavoc'h hevelep gerioù kouezet eus va fluenn pe eus va genou. Ma kav *Rener Kannadig Treglonou* daou dest da gomz a-du gantan etouez ar milieroù tud o deus va c'hlevet pe va lennet, e roin d'ezan, raktal, ha laouen bras da c'hellout kemerout eur pennad diskiñz, pelloc'h, kador *Rener Feiz ha Breiz* ha, gwella-ze d'ezan, ma c'hell ober, goudeze, em-lec'h, muioc'h a vad d'ar brezoneg eget n'her gran va-unan.

Ha ma ne gav test ebet hag hep mar ebet ne ray ket, penaos kompren ez afe da zevet ha da embann eun hevelep mojenn ?

7. — Embann a ra *Kannadig Treglonou*: « C'houi a lakai komz ho brezoneg er skolioù ! »

Eur gomz evelse ken nebeud n'eo ket bet kavet biskoaz e hini eus va skridoù. A-raok kaout abeg en eur skrid e vefe mat d'an abeger hel lenn piz ha nann ober an neuz d'hen ober hepken.

Youl am eus, ya, youl am eus, evit brasa mad va c'henvroiz, e vefe desket nann VA brezoneg, met HOR brezoneg, er skolioù, ar pezh n'eo ket henvel; ar brezoneg n'eo ket tra eun den hepken eo; ar brezoneg eo tra an holl ha d'an holl Vretoned eo teurel pled warnan ha lenn ar skridoù a vez savet ennan kentoc'h eged ar re a vez savet e galleg. An dra-ze a zo sklaer hag anat: piou a harpo ar brezoneg ma n'her gra ket ar Vretoned ?

8. — Renerien goz *Feiz ha Breiz*, eme *Gannadig Treglonou*, a zo talvoudus mont d'o skol met « da skol ar « graet » ? Biken. »

Renerien goz *Feiz ha Breiz*, ma vijent bet, en hol-lec'h,

o divije graet breman, ar pezh a reomp hon-unan; skrivet o divije ar brezoneg, nann, hervez o faltazi, met hervez o studi.

Petra eo komzou an den ?

Komzou an den eo dilhad e spered.

An den a dle gwiska gwella ma c'hell e gorf, hervez e renk, e vro hag e labour ha n'eus ket eur vamm, er bed kristen ha ne lavarfe d'he bugel: « Va mab, bez gwisket kaer ! » An dilhad n'eo ket an den int, met ton a roont d'an den :

Ar vodenn skao,

Pa vez gwisket, a vez brao.

An den a dle ivez, na petra 'ta, gwiska, gwella ma c'hell e spered, dreist holl p'her c'has da droia, etouez an dud, dre e brezegennou pe dre e skridoù: teurel a dle evez, war bep lizerenn, war bep ger, war bep komz ha war an doare gwella da erea e lizerennou, e c'herioù hag e gomzoù. Al lizerennou, ar gerioù, ar c'homzoù, n'eo ket sonjezonou int sur a-walc'h, met ton a roont d'ezo diouz ar boan a vez bet kemeret ganto: kempennomp i eta, atao, gand ar brasa evez; setu, dres, ar pezh a reas an Aotrou Trehiou, eskob nevez Gwened, e Keranna, da zeiz pardon bras mamm hor bro ha setu perag eo bet ententet gant Bretoned Leon, Treger ha Kerne koulz ha gant Bretoned Gwened.

Rak-se 'ta ne dleer ket kemerout evit « ranerez » evel ma ra *Kannadig Treglonou*, ar preder a gemeromp da skriva ervat hor brezoneg.

Ehana da skriva a eneb mignoned ar brezoneg a ra *Kannadig Treglonou*, hiviziken, emezan, ha gwella-ze: n'eo ket re abred; ya, gwelloc'h eget skei war vignoned ar brezoneg a zo da ober hag eo rei an dourn, d'ezo, el labour tenn a reont evit brasa mad ar vro ha ne vo morse re a dud o staga gantan.

Mignoned ar brezoneg ne leveront ket ne fazifent ket, eur wech bennak, en o skridoù, met, da vihanan, o youl eo mont atao war well, hag o ger eo :

Komzomp ha skriyomp holl e Breiz,

Brezoneg yac'h ha galleg reiz.

Y.-V. PERROT.

War roudou hon Tadou

*Dre daolennou eo en devoa
Mikael an Nobletz laket ar Vre-
toned da anaout o feiz;*

*Dre daolennou eo ivez en em
gemerout da lakat ar Vretoned
da anaout o Breiz.*

*Pez burzudus e tisklaerier ennan eun diverra eus
istor hor bro-ni.*

C'HOARIERIEN:

PRIMAEL: *eur manac'h koz.*

TUDI: *eur bugel unnek vloaz*

pe AZENOR: *eur verc'h unnek vloaz.*

I. TAOLENN

Lez ar Roue Arzur

TUDI

N'eus ket da lavarout nann! An dra-man a zo eun
torrpenn. Dizale e vo red kaout eur c'harrad leoriou
da vont d'ar skol: eur c'hatekiz, hennez evelato a zo
bihan ha neuze red eo anaout an Aotrou Doue; eun
Istor Zantel, hennez c'hoaz a zo taolennou ennan; —
eun Istor Frans gand eur bern anioù brezelioù e
ranker gouzout e pe lec'h hag e pe vloaz int c'hoarvezet;
peadra da veza laket e pinijenn, diou wech ar zizun;
ha levriou da zeski niveri, gallegat, labourat, hag evel
ma ne vije ket bet an hanter re an dra-ze setu ma 'z
eus c'hoant da zeski d'eomp Istor Breiz ha lenn ha

*skriba brezoneg. Eun dra vat eo deski d'eomp lenn ha
skriba ar brezoneg hon eus desket war varlenn hor
mamm; Met Istor Breiz a zo eul levr ha ne 'z a ket
d'in tamn ebet rak n'eus ennan nemet anioù koz
ha ne vezont ket klevet ken breman ha ne oant ana-
vezet nemet gant va mamm goz pe va mamm gunv.
Ar pennad hon eus da zeski a-benn ware'hoaz a zo
diwarbenn Morvan Lez-Breiz hag ar roue Nevenoe;
mantrus pegen diaes eo sanko an anioù-ze er penn;
mantrus eo!*

AR MANAC'H PRIMAEL

Gourc'hemennet eo bet d'in, n'ouzon ket perak, dis-
kenn, en deizioù-man, war zouar kunv Breiz-Izel, er
stumm an oa breman ez eus mil bloaz hag ouspenn
pa veven em feniti du-hont e traon ar menez.

Eun dudi eo evidon pleustri a-nevez douar va bro
hag e welan n'eo ket henvel a-walc'h ken enni an
traoù breman ouz an traou gwechall, pa oan o veva
dre aze.

Aman e oa eur c'hoad bras ha ne jom netra anezan
ken, kouls lavarout hag a-hont e welan eur gêr, el lec'h
ma ne oa gwechall nemet lanneier ha brugeier.

Ar pez a zo henvela ouz kentoc'h eo ar mór; ker
kaer eo breman ha gwechall pa edon dre aze oc'h ober
pinijenn. Gand ar mor, ma c'hellfe komz, eo e klefet
ar pez a zo a vraoa e Istor Breiz.

TUDI

Pebez kentel ziaes da zeski ha piou hen displego
d'in?

AR MANAC'H

Pa veven, va unan, dre aze, e traon ar menez, ar
baotred vihan ne veze ket roet a gentelioù tenn d'ezo
da zeski evelse: ne oa nemed eur skol vras er vro, hini
abati Lanndevenneg ha keleñnadurez ar venec'h a oa
ker sklaer ha dour stivell.

(*Tostat a ra ouz ar paotr bihan; heman a zav e benn,
a anavez ar manac'h hag a stou d'e zafudi.*)

AR MANAC'H

Petra eo al levr-ze 'ta a zo ganez hag a zo ken diaes
da zeski ma 'z eo tenval da benn ha ma venn an daelou
dout en da zaoulagad?

TUDI

Eul levr nevez adarre: *Istor Breiz*, eul levr diaes da
zeski, mantrus.

AR MANAC'H

N'out ket breizad?

TUDI

O! eo! ginidik oun eus ar barrez-man ha brezoneg
am eus desket war varlenn va mamm.

AR MANAC'H

Pe ano az peus?

TUDI

Tudi.

AR MANAC'H

Eun ano kaer a zo bet roet d'it, avat; ano eur zant
eus Kerne.

Hag ar pezh a gaves ken diaes-ze da zeski eo istor da
vro, istor da genvroiz, istor da dadou marteze?

TUDI

N'ouzon ket. N'eus ket bet komzet d'comp eus an
istor-ze c'hoaz a-raok an deiziou-man. Istor Frans, avat,
a zeskomp diou wech ar zizun.

AR MANAC'H

Mat eo deski Istor Frans, met eur breizad a zo red
dezan ivez anaout mat istor e vro, Istor e Vreiz.

TUDI

Ya! ya! Met tenn eo, hag hir.

AR MANAC'H

Sell tu ha tu ha ra zigoro Doue d'it da zaoulagad
ha da galon.

Sell ouz ar maeziou, ouz ar mor, ouz tour da iliz,
ouz kroaz an hent, ouz an oabl digatar.

Ha ne gares ket an holl draou-ze? Mat, an holl
draou-ze eo da vro, eur c'horn eus da Vreiz. Ha ne
vefes ket laouen ma klefes ano eus ar re a vevas, dre
aman, en da raok?

TUDI

O! eo, laouen bras avat, va Zad, met ar wech kenta
eo d'in da glevet ano eus a gemend all.

AR MANAC'H

Truezus eo, evelato, gwelout, c'hoaz, e Breiz, bugale
desket war gant ha kant tra ha ne ouezont ket eur ger
eus a istor o gouenn a voe ker kristen ha ken distak
diouz madou an douar ha ken troet ouz an Aotrou
Doue.

Ra vezo benniget kement hini a labouro, endra ma
c'hello da zeski ha da lakat deski da vugale Breiz
yez hag istor o bro.

Ra vezo benniget kement hini a lakay ar Vreto-
ned vihan da vale war roudou o zadou. Ya! en ano ar
seiz sant ra gouezo bennoz Doue puilh warno. Bugel
bihan, selaou aman ganen, ha karout a res da Vreiz?

TUDI

Ya! her c'harout a ran. N'em oa ket taolet kals a
ev ez outi, ken na eo hizio, met gwelout a-walc'h a
ran, her c'harin dal m'hen anavezin.

AR MANAC'H

Ya! p'hen anavezi, hier c'hari, a greiz da galon; azez
aze, war ar maen-ze, dirak ar mor. Ez an da ziskleria
d'it buhez hor Breiz, penn-da-benn, ha, gant skoazell
ar zent, e tiskouezin d'it, evel ma vefent beo, ar re

o deus, eus an eil kantved d'egile, gwiadennet steuenn he Istor.

Dre daolennou eo en devoa Mikael an Nobletz laket ar Vretoned da anaout o feiz;

dre daolennou eo ivez en em gemerout da lakat ar Vretoned da anaout o Breiz.

Gra sin ar groaz, paotrig ha selaou aman ganen.

AR MANAC'H

En ano an Tad, ar Mab hag ar Spered Santel, setu aman ar wirionez, hed-a-hed, diwar benn hor Breiz.

Hon tud koz n'int ket bet atao o chom, aman, er beg douar-man, a anved an Arvor, en amzer Hor Zalver; o chom edont, du-hont, pell, en tu-all d'ar mor doun, en eun enezenn vras ha pinvidik a anved neuze Breiz-Veur hag a anver hizio, alies a-walc'h, Bro-Zaoz, dre ma 'z eo perc'hennet al lodenn wella anezha gand ar Zaozon. Ar Vretoned a oa kristenien adalek an amzeriou kenta ha dal ma c'helljont lakat soudarded Rom, aet da glask ober o mistri en o enezenn, da zistrei d'o bro, e vevjont dishual ha digabestr dindan lezenn Hor Zalver Jesus-Krist.

Rouaned galloudek a oa en o fenn ha menec'h santel hag a veve, darn, a vilierou e manatiou bras dijauj, ha darn all, a-unanou, e penitiou kuzet, e gwasked ar c'hoadou, a bede evito hag a rae skol d'o bugale war skiantchou ar bed-man ha re ar bed all.

Siouaz, eun amzer a deuas hag e lesjont ar gwarizi hag ar gasoni da ober o reuz en o zouez; o fennou brasa n'oant ket evid en em glevout ken; brezel a raent an eil d'egil hag ar Zaozon fall, ouz o gwelout, dinerzet holl, dre an dizunvaniez a oa evelse etrezo, a deuas hag a skrapas diganto, a-nebeudou, o bro hag o danvez.

Meur a roue a stourmas outo; ar brudeta anezo eo Arzur, a veve, en e gastell, e Kerleon, gand e wreg, ar rouanez Gwennyvar, e varz Marzin, hag e vrezelou-

rien vrudet. Selaou, setu kan *Bale Arzur* ha sell, rak setu dirazout ar Roue Arzur ha tud e lez.

Ar gouel a zav hag epad ma tiskouezer an daolenn veo ar ganerien a gan Bale Arzur, tennet eus Barzaz Breiz.

Bale Arzur

D'eomp, D'eomp, d'eomp, d'eomp d'eomp d'eomp d'ar
[gad
D'eomp kar, d'eomp breur, d'eomp mab, d'eomp tad,
D'eomp, d'eomp, d'eomp holl, d'eomp 'ta, tud vat.

Mab ar c'hadour a lavare,
Lavare d'e dad, eur beure,
:« Marc'heien a gerz war ar bre. »

N'oa ket e c'her laosket a-grenn,
Ma trouzkrozas ar youc'hadenn,
Hed ar meneziou, penn-da-benn.

:« Kalon 'vit lagad, penn 'vit brec'h,
« Ha laz 'vit blons, ha traon ha krec'h.
« Ha tad 'vit mab ha mamm 'vit merc'h!

« Mar marvomp 'evel ma 'z eo dleet
« D'ar gristenien, d'ar Vretoned,
« Morse ne varvimp re abred! »

II. TAOLENN

Ar Vretoned o tiskenn en Arvor

AR MANAC'H

Siouaz, n'eo ket ar re a vez ar gwir ganto eo a c'hounit atao, er bed-man. Met daoust da-ze e tleomp stourm, hep paouez, hag hep fallgaloni morse, 'vit ma teuo hor bro da gaout an trec'h war he holl enebou-rien.

Ar Zaozon digristen a en em daolas, war Vreiz-Veur, niverusoc'h ha gwasoc'h eget biskoaz: ar Vretoned a voe trec'het, da vat; neuze, hon tadou, kentoc'h eget plega-da lezennou o laeron a gemeras penn hent an harlu ha blieniet gand o menec'h hag o eskibien ha gouarnet gand o rouaned hag o zierned e treusjont ar mor bras hag e rejont o diskenn, dre aman, war zouarou goullou ha gouez an Arvor.

Kerita tra a rejont pa daoljont o zreid, war ar c'hoñ-douar-man, a voe e vadezi; e henvel a rejont Breiz, ano ar vro goz; n'o devoa gellet degas ganto nag aour, nag arc'hant, met beza o devoa eur yez pinvidik hag eur feiz virvidik ha pa vez lemm ar spered ha glan ar galon, a-bouez poania, e teuer atao a-benn d'en em denna.

Sell, Tudi, setu da dadou oc'h ober o diskenn war aochou an Arvor; paourkez tud, trec'het er brezelioù bras ha chomet kalonek evelato; abenn eun nebeud bloaveziou o devezo savet, dre aman, eur Vreiz nevez.

Ar gouel a zav hag e weler ar Vretoned oc'h ober o diskenn war aochou an Arvor.

III. TAOLENN

Ar Roue Judikael benniget gant Hor Zalver

AR MANAC'H

An dudou keiz harluet-se a gare o bro nevez; fizians o devoa e amzer da zont o gouenn; blieniet e oant gand ar zent.

Digraka a rejont ar c'hoadou; labourat a rejont an douar; ar venec'h a zavas, aman hag a-hont, ilizou ha manatiou a fuilhas war ar vro sklerijenn ha laouenedigez. Ar vistri; — an tierned, evel ma lavared neuze, — a lakeas an dud; pep-hini en e renk, evel e Breiz-Veur; savet e voe ivez eskoptiou breizek, gant gwir vretoned,

en o fenn evel sant Malo, e Aleth, Sant Brieg; e Aber-ar Goued, Sant Tugdual e Lanndreger, sant Paol, e Kastell ha sant Kaourintin, e Kemper ha Breiz vihan, hor Breiz-ni, Tudi, a voe diazezet, da vat.

Ar bloaveziou hag ar c'hantvedou a dremen buan dindan lagad an Aotrou Doue. Breman ar Vretoned a zo bras o galloud, en o bro nevez; en dra m'edont c'hoaz, en o gwir wella, o peur-renka pep tra enni, strolladoù Franked digristen a deuas eus ar Germania, — a anver breman an Alamagn, — hag a en em daolas war Vro-C'hall; ober a rejont o mistri d'ar C'hallaoued, evel m'o devoa graet, en araok, ar Romaned, ha ne zalejont ket da emebi ivez ouz hon tud koz.

Kenta Breizad a rankas stourm outo eo Gwerog, tiern Gwened; a-bouez digeri mat e zaoulagad ha brezelekaat, hep paouez, e viras outo da lakat o zreid, war zouar Breiz.

Ar roue bras, sant Judikael, a stourmas outo kement all, ha gant sikour Doue, e voe trec'h d'ezo.

Karet e oa gand an holl rak eur breur e oa evid an dud paour hag eun tad evid ar Vretoned. Doue a vennas diskouez d'ezan, er bed-man, zoken, pegen tost e oa d'e galon.

Eun dervez m'edo o tistrei eus ar brezel, war e varc'h du, ec'h en em gavas e tal eur ster hag e kavas eno eun den lor, en devoa c'hoant da veza treizet. An dud lor n'eo ket brao tostaat outo, en aoun da dapa o c'hlenved spegus. Judikael, roue ar Vretoned, a ziskennas diwar e varc'h, a gemeras an den lor etre e zivree'h hag hen treizas, hep donjer ebet; mat, Hor Zalver e-unan, kuzet dindan doareou eun den lor, eo en devoa treizet evelse. Digouezet en tu all d'ar ster, Judikael hen anavezaz hag a stouas dirazan betek an douar. Jezuz her bennigas ha gantan pobl Breiz en he fez. Ar burzud bras-se a lakeas ar roue da zilezel e garg, dem-goude, ha da vont da vanac'h da C'hael, el lec'h ma varvas, e benn war galon Hor Zalver, d'ar 16 a viz

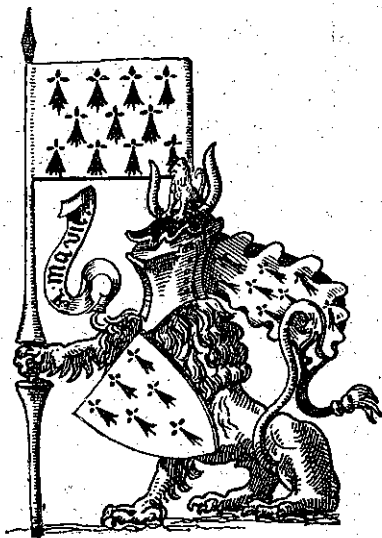
kerzu 652. Ped hen, alies, bugel bihan, evit silvidigez Breiz.

Ar gouel a zav hag, e weler Hor Zalver o venniga Judikael endra ma kan ar ganerien an daou goublad a zo aman warlerc'h, war an ton: Jésus, peger bras vé.

Na pebez dudi eo,
Gwelout ar zent ez-veo,
Beuzet holl e Doue
A vez o gwir Roue.

An holl eledigou,
War o eskelligou,
En dro d'ezo laouen
A gan o c'hanaouenn.

(Da gendelc'her).

Feiz ha Breiz

Prezegenn graet gand an Aotrou 'n Eskob Duparc

e oferenn Bleun-Brug Douarnenez d'ar 4 a viz

Gwengolo diweza

MES FRÈRES,

Avant la clôture du Bleun-Brug, je veux lui donner pour protecteur et pour inspirateur le prêtre qui fut, il y a 300 ans, l'apôtre de Douarnenez, et qui, avec son disciple, le P. Maunoir, a plus fait qu'aucun prêtre d'aucun siècle pour continuer l'œuvre de nos vieux Saints et pour sauver l'âme bretonne, *Dom Michel Le Nobletz*.

Il l'a sauvée en restaurant en elle cet *esprit breton* dont vous voulez être les mainteneurs. Et il a restauré et épuré cet esprit breton en le pénétrant d'une foi plus éclairée et plus profonde.

J'ai entendu, à Rome, les juges de l'héroïcité de ses vertus déclarer, dans des conversations publiques, que son apostolat a égalé celui des missionnaires les plus puissants et les plus saints de l'Eglise primitive.

I. — Si, pour conquérir les Bretons, il faut un Breton authentique, Breton par le sang, par la langue, par l'âme, voici l'apôtre sans rival.

Dom Michel est de vieille souche bretonne, et de famille noble solidement chrétienne. Interrogez les habitants de Plouguerneau.

La langue qu'il parle est le breton. Il l'apprend sur les genoux de sa mère. Et c'est dans cette langue que la Sainte Vierge l'entretiendra elle-même.

D'ailleurs, mes Frères, en ce temps-là, on parlait breton dans toute la Basse-Bretagne, dans les châteaux et les presbytères comme dans les villages. C'était la langue du pays, et, dans les maisons où se formaient les jeunes clercs, on apprenait le latin, non pas par l'entremise du français, mais par l'entremise du breton, et on le savait très bien. Dom Michel, dans le manoir familial, avait parlé le breton dès sa petite enfance. Et, comme il avait une intelligence très vive, avec une âme d'artiste, il se perfectionna facilement plus tard dans l'usage de sa langue maternelle, surtout quand il commença son apostolat. Il apporta alors en chaire une langue pure de toute expression scolastique et ordinairement dépourvue des citations latines qui encombraient les sermons de l'époque: il s'appliqua donc à parler dans le style même du peuple, et pourtant mieux que le peuple, gardant la note simple du prêtre catéchiste, mais évitant de tomber dans la trivialité, qui n'eût pas convenu à la dignité de son ministère. Il disait, un jour: « J'aime le rustique discours et le rude langage » (1). Il savait bien que la vraie manière d'entrer en contact avec

l'âme du peuple, c'était de lui parler sa vraie langue, telle qu'il aime à l'entendre sur les lèvres des autres. Il n'atteignait sans doute pas la perfection que recherche et qu'obtient aujourd'hui un groupe d'écrivains décidés à donner au breton une pureté académique. Mais il réussissait à la parler comme le paysan de son temps. Le prêtre qui arrive à manier ainsi la langue bretonne séduit réellement son auditoire et finit par triompher parfois des hostilités les plus tenaces. Un paysan était en guerre avec son recteur. Or, le recteur parlait si bien le breton que, chaque fois qu'il montait en chaire, son ennemi, amateur de beau langage lui aussi, était au premier rang de ses auditeurs, et, en rentrant chez lui après l'office, il ne manquait pas de dire: « Eh bien, je vous assure, quand il prêche, je me passerais bien de dîner pour rester l'entendre, tant il y a de charme dans sa manière de dire. » Ainsi, grâce au charme et à l'harmonie de la langue, grâce au naturel de la diction et à l'élan oratoire, la vérité passait, la vertu entraînait, et l'âme se renouvelait. C'était aussi le premier moyen d'action de Dom Michel sur l'âme bretonne.

II. — Mais la langue et la manière de dire ne suffisent pas à expliquer le succès d'un orateur populaire.

Presque partout Dom Michel avait à vaincre une instinctive opposition à sa campagne de relèvement religieux. L'ignorance était générale, les superstitions fréquentes, le démon puissant. Les gens du peuple, eux-mêmes commençaient souvent pas repousser le missionnaire. Ils avaient peur d'une instruction religieuse plus complète,

(1) Vie du Vénérable Dom Michel Le Nobletz, p. 232.

parce qu'ils reculaient devant le devoir de la conversion totale. Comment s'y prit-il pour éveiller les indifférents et vaincre les opposants?

D'abord, il fut un Saint (1), je le dirai brièvement en terminant. Et les Saints, avec l'aide de la Sainte Vierge, disposent toujours, dans une large mesure de la grâce de Dieu, à laquelle rien ne résiste.

Mais je ne cherche pas encore ici l'explication surnaturelle des succès du grand missionnaire. Les succès apostoliques, qui ont toujours une cause humaine. Quand un orateur populaire sait retourner l'âme de son auditoire, c'est qu'il a, dans sa sensibilité, quelque chose qui vibre à l'unisson de ceux qui l'écoutent, et dans son enseignement quelque chose qui s'adapte bien à leur tempérament. Pour séduire l'âme bretonne, il faut avoir soi-même l'âme bretonne.

Le jour de mon sacre, dans la chaire de la Basilique de Sainte-Anne d'Auray, un de mes amis, faisant l'analyse psychologique du tempérament breton, concluait que notre peuple est dans son ensemble « idéaliste et mystique : sa raison est souvent dans son cœur : c'est un être de sentiment ». Il connaît trop bien son histoire pour nier que la Bretagne, aux heures providentielles, ait eu ses hommes d'Etat, ses hommes de guerre, ses hommes d'affaires, ses hommes de lettres, qui ne le cèdent en valeur et en activité à aucun des personnages de leur époque. Nous savons tous par expérience que le Breton, soit des campagnes, soit

(1) Le mot *saint* est pris ici dans un sens large et ne préjuge en rien le jugement de l'Eglise sur le Vénérable Dom Michel.

du littoral, a, dans tous les genres de travaux qui l'absorbent, un sens pratique très aiguë, et qu'il ne boude, à l'occasion, devant aucune des inventions modernes. Mais dans ses plus durs labeurs manuels, comme dans ses œuvres les plus purement intellectuelles, le Breton demeure au fond idéaliste, mystique, et sentimental.

Dom Michel s'est conformé à ses tendances, dont il était lui-même tout pénétré.

Je ne vous en donnerai pas pour preuve la tête de mort que Yan Dargent lui a mise en main, dans une peinture de la cathédrale de Quimper, tandis qu'il prêche les fins dernières à des paroissiens bretons. L'idée de l'au delà nous est familière. Tous nos missionnaires savent combien la pensée de la mort nous émeut en Bretagne, sans nous troubler. Nous accueillons la dernière heure avec soumission, et l'habitude d'y penser nous aide à vivre chrétiennement.

Vivre chrétiennement, c'est tout le programme de Dom Michel pour son peuple. A ce peuple idéaliste il ne prêche qu'un idéal : Notre Seigneur et l'Evangile. Tout idéal qui ne se ramène pas à celui-là est faux, et il vous entraînera aux pires utopies, y compris celles dont Douarnenez n'a pas cessé de souffrir. L'esprit breton puise toute sa sève dans l'idéal chrétien. Le vénérable Le Nobletz rapporte donc tout à Dieu dans sa prédication. Il ne néglige pas plus le dogme que la morale. Mais il les prêche sans raideur janséniste, avec une tendresse de père, et il cherche tous les moyens d'atteindre à fond les âmes.

C'est ici que la connaissance du tempérament breton lui est utile. On peut dire qu'il est entré

dans l'intime de l'âme populaire. Il la voit simple et droite, tournée du côté du Ciel, hésitant peut-être à s'ouvrir, un peu mélancolique mais curieuse et méditative, sensible aux beaux récits et aux impressions religieuses, capable enfin de tous les genres de dévouement. C'est donc par l'imagination et le cœur qu'il faut la prendre autant que par la raison. Voilà, mes Frères, l'origine de ces tableaux symboliques, de ces cantiques doctrinaux ou moraux, et de tout cet enseignement catéchistique où les femmes du peuple elles-mêmes portaient en son nom la parole, et qui lui permit de dégager l'âme bretonne de l'ignorance religieuse où elle allait perdre sa vie surnaturelle et l'esprit de sa race surélevé par l'Eglise.

III. — Les *tableaux* de Dom Michel ne remplaceraient jamais les paraboles de l'Évangile, qui sont le fond de son enseignement comme du nôtre. Mais ses tableaux, inspirés d'ailleurs des moralistes de son temps, sont ingénieux, saisissants, et prêtent à toutes les explications que réclame un enseignement religieux complet. Des tableaux du même genre sont encore en usage dans toutes nos missions. Je les ai entendu expliquer dans une des paroisses de Lorient, où des esprits très cultivés s'y intéressaient autant que les ouvriers. Rien ne pique la curiosité, rien ne fait réfléchir, rien n'émeut comme le commentaire qu'en donnent nos orateurs bretons. Lorsque jadis, maître Michel, sa baguette en main, grave ordinairement, parfois un peu ironique, mais préoccupé avant tout d'échauffer la piété, d'accentuer la note morale, faisait comprendre à ses marins, à ses paysans, comme à de grands enfants, le catéchisme par

l'image, ceux mêmes qui ne savaient pas lire se délectaient à sa parole. Il y avait de quoi. Dans ses images, trois siècles d'avance, il leur montrait l'avantage du percement de l'isthme de *Panama* et s'en servait comme d'un symbole pour leur apprendre le plus court chemin vers la perfection. D'autres fois, il conduisait les *chevaliers errants* du péché, à travers toutes les étapes du vice, jusqu'à la contrition par l'Amour de Dieu. Il les arrêtait souvent devant la *Croix* de Notre Seigneur et leur signalait les routes qui, de la base de la Croix, rayonnaient vers le Ciel, en même temps qu'il leur apprenait à fuir les persécuteurs, les hérétiques, les idolâtres, les vicieux, en enfer. Il leur expliquait le symbolisme chrétien de l'*armure* des chevaliers et le sens spirituel des *châteauforts* qu'ils habitent. Il leur racontait la maladie et la mort d'un sieur *Nigot*, nouveau riche, et c'était l'occasion, en le préparant à voir son juge, de dire leur fait à tous ceux qui l'entourent, sans oublier l'homme d'église. Il avait fait dessiner quarante tableaux du même genre, et l'auditoire ne se lassait pas de les entendre interpréter, en une langue précise, mordante et chaude, par l'apôtre breton, champion de Dieu et sauveur des âmes. Il voulait ainsi graver la vérité dans les cœurs par l'image, et c'est en vertu du même principe qu'il avait conseillé au P. Maunoir de conclure ses missions par de longues processions du Saint-Sacrement, où l'Hostie Sainte était précédée de groupes variés de figurants, représentant la Passion et les grands mystères de la foi. On eût dit une série de tableaux vivants, où les fidèles eux-mêmes avaient leur rôle. La foule, composée de milliers de personnes, suivait en chantant et en-

tendait au reposoir l'allocution finale, destinée à fixer les âmes dans les sentiments de contrition et de ferme propos que le missionnaire ne perd jamais de vue.

IV. — Mes Frères, l'amour des âmes est ingénieux. Tous les arts lui sont utiles. Dom Michel avait le souffle poétique. Il le mit au service de l'Évangile. Les Bretons aiment à entendre chanter et à chanter eux-mêmes. Ils peuvent, hélas ! quand ils sont dévoyés, se laisser entraîner aux chansons qui démoralisent. Mais, par tempérament, ils aiment les beaux chants religieux et les mêlent volontiers à toute leur vie, aux heures joyeuses comme aux heures tristes. Un prêtre-poète peut, par des chants populaires, rapprendre aux ignorants toute la doctrine, aux pécheurs toute leur morale, aux catholiques tout leur devoir. Le moyen est irrésistible. L'âge mûr y est aussi sensible que l'enfance. Allez suivre nos missions, nos retraites, nos pèlerinages. Le charme agit comme il y a trois siècles. Dom Michel en a été l'initiateur. Ne l'appellez pas un barde. Le mot a pris une nuance qui ne fut jamais la sienne. Ne parlez pas de génie. Sa poésie n'y atteint pas. Mais dites qu'ici encore il fut apôtre. L'apôtre pour toucher au sublime n'a pas besoin des ailes du génie. Il lui suffit de celles de la prière. Il croit, il aime, il veut faire partager sa foi et son amour. Et prenant l'âme du chrétien de Bretagne, sans l'arracher à sa naïveté sincère, il l'élève d'un seul essor jusqu'aux pensées des grands Saints et du divin Jésus lui-même, et il lui fixe dans le cœur autant que dans la mémoire toutes les vérités essentielles, toutes les leçons morales nécessaires. Nous ne possédons pas le texte

authentique de ses cantiques bretons. Le temps les a mutilés, dispersés, interpolés. Mais jugez-en par l'*Adoromp oll*, et dites-moi s'il ne vous a pas fait éprouver, aussi bien dans nos paroisses que dans nos grands pardons, une impression plus enivrante encore que celle des plus beaux chants nationaux, quand, à l'heure où le Saint-Sacrement prend possession de l'autel avec une solennité qui figure celle du jugement dernier, le peuple, d'une seule voix enthousiaste et recueillie, fait monter vers Dieu, par son chant à l'allure majestueuse, l'hommage de toute la création. C'est le chant national de la Patrie du Ciel.

V. — Mais Dom Michel ne pouvait accomplir seul un apostolat si complexe, et le clergé de l'époque était souvent plus disposé à le gêner dans son œuvre qu'à lui offrir son concours. Le temps n'était pas encore venu où son disciple Maunoir pourrait grouper sous sa direction jusqu'à mille volontaires du même clergé, prêts à le suivre dans ses diverses missions et à adopter sa discipline.

Dom Michel recourut alors aux méthodes de Notre Seigneur et aux méthodes des prêtres d'aujourd'hui. Il appela autour de lui les saintes femmes. Personne ne songe à s'étonner que le prêtre, dans certaines paroisses, accablé par un trop lourd ministère, suscite, pour l'aider, des catéchistes. Ce n'est pas seulement au Japon, en Chine, aux Indes, ou dans le centre africain, que les catéchistes sont nécessaires. Il en faut tout autant dans les pays chrétiens que dans les pays païens, et Rome n'en a pas moins besoin que Paris. Faites venir les héritières du zèle des saintes femmes de l'Évangile. Quand vous avez su rendre chère au cœur des

femmes chrétiennes la cause que vous voulez voir triompher, votre succès est certain.

Il fait donc appel à sa sœur, Marguerite Le Nobletz. Il découvre et il forme Domnat Rolland, Claude Le Bellec, Anne Keraudren, Jeanne Le Gall. Il leur met en mains ses cantiques, ses tableaux. Elles apprennent à chanter, à expliquer. C'est une touchante émulation. Dans les grandes réunions, elles se prêtent aux interrogations du missionnaire. Leur exemple entraîne les auditeurs timides, qui répondent à leur tour. Leur apostolat double ainsi le sien. Elles composent bientôt une sorte de collège apostolique féminin, auquel Dom Michel lèguera le précieux héritage de ses cartes peintes et de ses cahiers, trésor spirituel que nous possédons encore et dont la Congrégation des rites a apprécié le caractère sacré et la valeur apologétique.

C'est ainsi que Dom Michel marqua de son empreinte les paroisses où il put séjourner. La Bretagne doit à son action personnelle et à celle du Père Maunoir le maintien dans toute sa pureté de l'esprit breton qui fait encore sa force et qui vient de la religion autant que de la race.

VI. — Mais laissez-moi vous dire maintenant que, si Dom Michel a remporté cette difficile victoire par sa connaissance de l'âme bretonne, il l'a gagnée plus encore par sa sainteté personnelle.

Ce fils de noble avait dans les veines du sang des Saints de Bretagne. Dès sa jeunesse, bien gardé par sa famille, mieux gardé encore par la Sainte Vierge, il tourne son héroïsme en ascétisme, se roulant sur les épines, se couchant dans la neige pour combattre le vice impur. C'est un esprit brillant et sûr. Son père l'envoie étudier à Bordeaux,

chez les Jésuites d'Agen. La Sainte Vierge l'en récompense en lui donnant les trois couronnes de l'*apostolat*, de la *chasteté*, du *mépris du monde*. C'est alors que les honneurs le recherchent. Il les refuse avec éclat. « Adieu, monde ! » Mais, s'il méprise le monde, le monde le lui rend bien. « Chassé par son père, logé par sa nourrice, méprisé par ses proches, raillé par les villageois, nourri comme un paysan », il ne se décide à accepter la prêtrise que sur l'ordre de son directeur, et, à peine prêtre, il mène pendant un an une vie de reclus dans son ermitage de Tréménach, mangeant une fois le jour sa bouillie d'orge à l'eau grise, tout occupé de prière, de mortification et d'étude, et passant pour un fou. Ce fou, sans changer de régime, allait employer toute sa vie à convertir les prétendus sages. Toute sa vie il aura des détracteurs, même dans sa famille, même parmi les prêtres, et parfois il sera suspect aux évêques. Aucune carrière ne sera plus cruellement marquée du caractère de la Croix. Aussi la Croix lui procurera ses plus beaux triomphes. Il finira par transformer l'âme de son père et de sa mère et par entraîner ses deux sœurs dans la voie de la perfection. De Plouguerneau il courra vers Morlaix et le Tréguier, il fera voile vers Ouesant, Molène, l'Île de Batz et la pointe Saint-Mathieu, en attendant l'Île de Sein. Quimper le verra trois ans et ne saura pas le comprendre. Mais un jour, la Sainte Vierge le fixera à Douarnenez pour vingt-cinq ans. Ce sera vingt-cinq ans de bataille. Toujours combattu par le démon, comme un vrai Curé d'Ars, jamais sûr de l'opinion publique, toujours menacé par des esprits faux ou méchants, il trouvera un solide appui et un généreux concours chez des âmes d'élite, et il finira par s'impo-

ser à tout le peuple, qu'il entrainera aux vertus chrétiennes. Chassé de Douarnenez par l'autorité ecclésiastique, mal informée, il se suscitera, à force de prières, un successeur, le P. Maunoir. Il le dirigera, il le formera. Il usera ses dernières forces dans un apostolat de compatriotes et d'amis, priant pour le salut des pécheurs, pour les naufragés; il mourra dans l'amour de Dieu, à travers une triple agonie, après s'être fait lire ses cantiques bretons par Jeanne Le Gall, laissant à sa famille, pour tout héritage, « un beau rien », dans un grand coffre. Il a été prophète. Il a fait des miracles. Mais ce ne sont pas ses miracles qui ont opéré ses conversions. C'est sa sainteté. Il n'a jamais compté sur lui-même. Il a mis la Sainte Vierge de moitié dans tout son apostolat. Elle peut seule arracher à Dieu tous les pardons. Mais la Sainte Vierge a dit à son missionnaire : « Mortifie-toi ! » Un missionnaire sait d'avance que ses pécheurs n'expieront jamais suffisamment leurs fautes. Il prend sur lui l'expiation. Il couche sur le plancher. Il boit de l'eau. Il se nourrit de mets grossiers. Il meurt à lui-même pour vivre à Dieu. Voilà la vie qu'il a menée, publiquement, pendant cinquante ans. Et voilà jusqu'où il a aimé l'âme bretonne.

Ne laissez pas périr l'âme bretonne. Elle a coûté si cher à nos Saints.

Dom Michel vous dirait : « Aimez de plus en plus la Bretagne. Aimez-la avec sagesse, en union avec la France, selon les vues de la Providence. Ne séparons pas ce que Dieu a uni. — Nourrissez vos âmes de son histoire, toujours douloureuse, souvent glorieuse. Etudiez-la, non pas pour apprendre à haïr des frères que jadis nous avons combattus

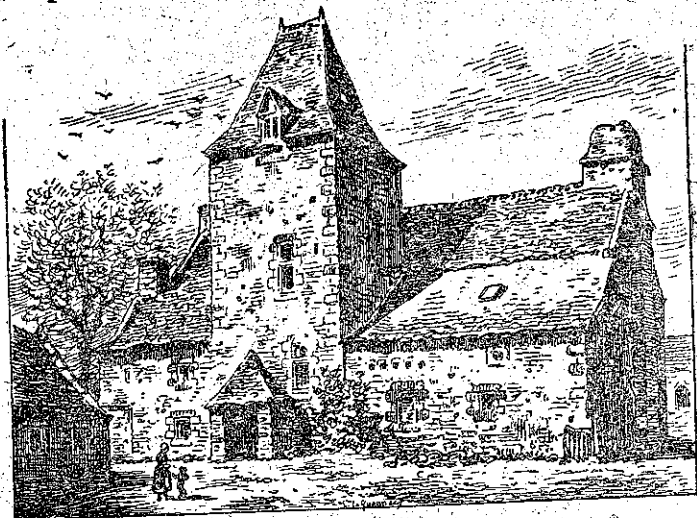
loyalement, mais pour nous glorifier des grandes œuvres accomplies avec eux pendant quatre siècles, et pour faire sortir des divisions anciennes et présentes des leçons d'union pour l'avenir. — Attachez-vous à sa langue, qui devient par vos efforts chaque jour plus pure et plus riche. Gardez-la vivante dans vos familles, vivante dans vos églises, vivante dans vos écoles. — Apprenez surtout à tous les Bretons à demeurer bien fidèles à leur religion et à reconquérir toutes les libertés auxquelles elle a droit. »

Pesketaerien e porz Douarnenez

Maner Lezoualc'h

Demdost da vourc'h Goulien, harp e hent bras Kleden-Kap-Sizun, eman maner koz Lezoualc'h kuzet adre kein e vogeriou koz goloet a ilio. Hervez eun-enklask graet, er bloaz 1623, aotroned Lezoualc'h, oa brasa aotroned a oa gwechall e bro ar C'hap.

Maner koz Lezoualc'h

Judikael Autret oa perc'henn ar maner-ze, er bloaz 1427; an ti a weler breman a zo bet savet, wardro ar bloaz 1530, gant e vab-kunv, Yann Autret, aotrou Lezoualc'h hag e wreg Kastel ar Picart, e weler o armou unanet (teir varrenn kammigei-

let evel ar c'hoummou hag eur penn leopard) kizellet war aoter vaen chapel sant Laurans Lannourek harp eno.

O mab hena Yann Autret a zimezas da Vari Goatanaer, pennherez Lezergue hag a voe tad Renan Autret a oa kabiten, en hano ar roue, e parreziou Goulien, Kleden ha Plogoff pa voe lazeta gant ar Re Unanet.

Dem-goude, al laer bras Fontanellan, endre m'edo o redet ar C'hap, a deuas gant e laeron da Lezoualc'h; terri a eure an arrebeuri; laerez a eure ar pezh a oa diouz e zoare; stlepel a eure er vann diellou an ti hag evit peurober e reuz e lakas an tan er maner.

An torfed-ze ne viras ket ouz Glaoda Autret, mab Renan da c'houlenn ouz Fontanellan, pevar pe bemp bloaz goude, beza paeron mab bihan an hini a oa bet lazeta gant ar Re Unanet. Filhor al laer bras Fontanellan a deuas da veza an istorier brudet Gien Autret, aotrou Messirien, e Kerfeunteun, el lec'h m'emaer breman o sevel kloerdi bras Kemper ha Leon.

Gien Autret a veze o chom, peurliesad; e Lezergue, e Erge-Gaberic; ac'hano e skriva da dud gouizieka Paris ha meur a lec'h all hag en e liziri e kaver pajennadoù talvoudus evid istor hor bro-ni. Darn eus e liziri a zo bet skrivet e Lezoualc'h, « eul leo, emezan, diouz penn-ar-bed », da lavarout eo diouz Beg-ar-Raz.

Mervel a eure e Paris, er bloaz 1660; maner Lezoualc'h a voe goudeze perc'hennet gant an Aotroned de Charmoy, Bot Talhouet, Milon ha Mascarenne de Rivière.

Pa deuas an Dispac'h, edo ennan an A. Anton Mari Mascarenne de Rivière hag e wreg Loieza

Renea Rospiec, dimezet er bloaz 1783; o daou e kemerjont hent an harlu. Er bloaz 1793 e lavared oa o maner neiz ar veleien ha n'oa ket bet falvezet ganto toui ha kazarn holl enebourien an Dispac'h er C'hap; o c'habiten oa an Aotrou Rospiec tad an Itron de Rivière ha gouarner koz kanton Pont-e-Kroaz.

Lezoualc'h a voe laket e gwerz gand ar C'houarnamant, er bloaz 1794 ha prenet gant Yvon Urcun, eus a C'houlien.

Aotroued Lezoualc'h a oa eul lez-varn en o maner ha tri bost-kroug o devoa gwir da gaout, war gre'henn Kersolouarn, e tu dehou an hent a ya eus a Lannourek da voure'h Goulien.

Evel perc'henn al Lez-varn-ze aotrou Lezoualc'h en devoa gwir da gaout eur pesk war zeiz eus ar re a veze tapet, war aochou ar barrez; gwir en devoa ouspenn da besketa ha da zec'ha e besked e aod al Loc'h, e Plogoff. Mortoloded al listri a deue da aod al Loc'h da ziskarga o fesketaerez o devoa peb a leonveg, er bloaz, ivez, da rei d'ezan.

Diaraog ar maner koz a oa warnan prenecher bras nemed eo bet lammet kuit ar c'hroaziou mein a oa enno. En adre ez eus eun tour karre, braoik a-walc'h, hag ennan eman an dereziou.

An dud koz a lavar en devoa Fontanellan kuzet e denzoriou en eun hent dindan zouar e weler ar penn anezan e traon ar siminal a zo e tu dehou an ti. Eun dervez, eun den yaouank hag en devoa c'hoant da veza pinvidik a vennas gwelout petra a oa en toull-ze. Goude beza baleet, eur pennad, diouz tro e zourn, ec'h en em gavas en eur zal e oa enni eun tamm sklerijenn. E kreiz ar zal-ze e oa eur pikol pezh kilhog, n'en devoa ket a zoare

da veza gwall zrouk hag a en em lakeas da gana pa welas an den yaouank o tont er zal. Ar paotr goude beza gwelet e oa leun ar varrikenn a beziou moniz rous a gendalc'has gand e hent hag a en em gavas en eun eil sal e oa enni eur varrikenn, eur pikol pezh kaz ouz he difenn. Peziou arc'hant eo a oa er varrikenn-ze. Ar c'haz n'oa ket drouk, da

Ar c'hilhog o tiouall e varrikennad voniz rous.

welout, hag ar c'hanfart ha mont pelloc'h hag en em gaout en eun trede sal e oa enni eur varrikenn eun naer vras ouz he difenn.

An naer a lezas ar paotr da garga e c'hodellou a beziou aour met p'edo o vont da dec'hout e tis-kouezas d'ezan dre he sutadennou edo o vont d'e flemma ma ne laoskje ket er varrikenn ar pezh en devoa kemeret anezi. Diskarga a eure eta e c'ho-

dellou. Fiziants en devoa da c'hellout tremen gwelloc'hik diouz ar c'haz ha p'en em gavas, en eil sal, e leunas e c'hodellou a beziou arc'hant. P'edo o vont kuit ar c'haz a en em lakeas d'her skrabat kement ha da viaoual ker krenv ma rankas resteurel kement pezh en devoa kemeret.

Ar c'haz o tiouall e varrikennad arc'hant.

« Emichans, emezan, ne rin ket a dro wenn, evelato; ar c'hilhog a vezo brokusoc'h eged an daou loen-all ! » hag e kemeras e zamm a vouniz rous.

Pa vennas mont er mæz, ar c'hilhog, gand e veg, a zispennas e zilhag hag e groc'hen ha n'hen lezas

ket da vont kuit a-raok beza restaolet e bez diweza. Ar paourkez den a oa leun wad e gorf hag e zilhag e truilhou, p'en em gavas er mæz. N'eo ket bet dare d'ezan, e c'hellit kredi, dizrei ken da glask tenzorion Lezoualc'h.

G. P.

Bez e oa tri vreizad bihan

Bez e oa tri vreizad bihan, gwisket kaer, hag a gomze galleg.

Pinvidik mor ha sklêr, evel dour stivell, eo ar brezoneg, met ne oa na pinvidik, na sklêr a-walc'h, d'an tri vreizad bihan-man.

Tri vreizad bihan e oant hag e tougent hanoioù du-dius:

Gwennaël Arzur oa hano ar c'henta, Tudi Alan, hano an eil hag Iltud ar Morvan, hano an trede.

E gwazied ar c'henta e rede, marteze, gwad ar roue Arzur, an hini a stourmas kement da virout ouz ar Zaizon da ziskar e vro; an eil a c'helle kaout etouez e dadou koz an hini a stourmas ouz an Normaned; an trede a c'helle beza unan eus bugale gunv enebour bras ar C'hallaoued.

Tri vreizad bihan e oant hag e komzent galleg hag ez aent ebioù d'ar c'hestell koz ha d'an ilizou meur savet gand ar Vretoned gwechall hag e lavarent ez agent da veleien hag edont o vont da c'houlenn digor, d'ar c'henta manati breizek digoret e Breiz-Izel, war skouer manati koz Lanndevenneg.

Oc'h en em gaout e tal an nor e kavjont an Tad, war an treujou, hag e tennjont o zokou d'ezan: :

— Doue r'ho pennigo, va bugale, eme heman.

— *Bonjour, mon Père, emezo.*

— Pe hano ho peus?

— *Je m'appelle Gwennael Arzur, eme ar c'henta; et moi Tudi Alan, eme an eil; et moi Iltud Le Morvan, eme an trede.*

— C'houi a zo tri vrezad bihan, war o meno, pe-rak ez it, neuze, e galleg, ouzin?

— Gwelloc'h e vije d'eomp, sur a-walc'h, mont ouzoc'h e brezoneg, met-du-man ez aer atao e galleg.

— Du-ze ez aer, atao, e galleg?

— Ya, hon tud a gomz galleg ouzomp dalc'h mat.

Ha kerent ar vugale-ze a zo Bretoned, Bretoned hag a glemm dre ma 'z int gwasket gand ar C'hallaoued ha dre ma ne zigorer ket, buan a-walc'h, doriou holl skoliou Breiz d'ar brezoneg, hag evit difenn o gwiriou e komzont galleg, en o c'her, hag e lezont o bugale da gomz galleg ken etrezo! Na pebez dallentez!

Ma fell d'eomp e kendalc'hfe Breiziz da vale war roudou o zadou, ez eo red d'eomp lakat brezoneg e pep lec'h, en ilizou, er patronachou, er skoliou, war zeiz alaouret hor bannielou, war vein galet hor beziou, war baper gwenn hor skridou ha dreist-holl, war deod lemm hor bugaligoù.

Kaer hon devezo sevel levriou ha skoliou brezonek, ma komzer galleg, d'ar vugale, war barlenn o mamm, er gêr, e vezo bec'h o tont a-benn da ober Bretoned vat anezo, er skol, diwezatoc'h.

Ar vugale vremen eo ar ouenn da zont; ma komzont ha ma skrivont galleg, atao, ken etrezo, a benn eun nebeud bloaveziou aman e c'helloc'h lavarout: Gouenn Arzur, Morvan hag Alan a zo graet ganti; n'eo ket war dachenn ar brezel eo he deus bet he lamm gwas, met war barlenn ar mammou ha war leureun ar skoliou! Eno eo ez eo bet trec'het da vat!

Yann an Eskob.

Diwarbenn Mikael an Nobletz

Mementote præpositorum vestorum qui vobis locuti sunt verbum Dei.

Dalc'hit sonj eus ar re a zo bet lakaet en ho penn da brezeg d'eoc'h komzou Doue. V. B. K.

Mikael an Nobletz n'eo ket bet eskob e Kemper, n'eo ket bet person e Douarnenez. N'oa nemet eur beleg denet aman war ali ar Werc'hez d'ober vad d'an eneoù. Met ar beleg-se en deus graet e Douarnenez traou bras meurbet. Epad tost da 25 vloaz en deus labourret aman hep damanti evit gloar Doue ha silvidigez e vreudeur. An amzer wella eus e vuhez en deus roet d'ho tud koz, ha pa rankas kuitaat, n'oa mui nemet eun den dinerzet, skuizet gand al labour, ar pinijennou en doa graet.

Kelennet en deus an dud war ar relijion, kelennet ar re vras, kelennet ar re vihan, desket d'ezo o c'hatekiz, diskouezet d'ezo petra eo ar vuhez kristen ha petra a c'houlenn Doue digand ar re o deus c'hoant d'en em gaout e gloar peurbadus an Nenv. Dont a eure a-benn da drec'hi ar gizioù fall, boaza a reas an dud da veva santel, santel en o c'homzou, santel en o oberou, da garet hepken ar pez a zo mat da dereat. Ken doun e plantas grizioù ar feiz e Douarnenez, mar deo chomet ar feiz-ze en he zav, krenv ha start, daoust d'ar barrou avel dirollet a bep tu.

E gwirionez, n'heller ket komz eus Mikael an Nobletz hep komz ive eus Douarnenez, hag an daou c'her-ze, Mikael an Nobletz ha Douarnenez, a zo unanet etrezo ker mat ma ne vezint morse dilliammet.

Dalc'hit sonj, V. B. K., eus ar misioner en deus labourret en ho pro. N'en deus klasket nemet eun dra, santellaat an eneoù, ober d'an dud karet ha servicha Doue, dilezel ar pec'hed ha kement a zoug d'ar pec'hed. E gentelioù, talvoudus gwechall, a zo ken talvoudus en deiz a hirio.

Penaos ec'h en em gemeras evit trei an dud ouz Doue? Her gouzout a rit. E holl ijin, e holl boan a lakeas da zeski d'ezo gwirioneziou ar feiz. An dra-ze da genta. Evit karet Doue evel m'eo dleet, e ranker gouzout pe-tra en deus graet evidomp, pegement en deus hor c'ha-

ret; ret eo anaout Jezus-Krist, en deus tremenet e amzer war an douar oc'h ober vad d'an dud, en deus roet e vuhez evidomp, en deus lezet ganeomp e Iliz, e zakramanchou, a gendalc'h da veva en hon touez er zakramant meulet ra vezo eus an Aoter... Kaout a ra d'eo c'h marteze eo anavezet ar gwirioneziou-ze gand an holl en hor bro. Nann, siouaz! nag hirio nag e amzer Mikael an Nobletz. Truezus eo gwelet pegen dizesk eo lod eus an dud, ha n'eo ket souez. Eun tammig katekiz a zo desket d'ezo araog ober o Faskou, d'an oad ne gomprenont ket c'hoaz kalz a dra, ha da c'houde, netra ken. An nebeut katekiz o doa desket a zo huan ankounac'haet, ha deuet da veza bras, n'ouzont netra, kouls lavaret.

En amzer Mikael an Nobletz ez oa c'hoaz nebeutoc'h a zeskadurez war ar relijion. Stank oant ar re ne anvezent pedenn ebet. Eur vez oa. Mikael a c'hoanteas sklerijenna tud Douarnenez war an traou a dle gouzout pep kristen, hag e labour a gasas da benn gant sikour gras Doue ha sikour ar merc'hed a galon a gavas da rei an dourn d'ezan, merc'hed santel a rankan lavaret eur ger diwar o fenn.

Ha sonjet hoc'h eus eur wech bennak, V. B. K., er pez o deus graet ar merc'hed evid Iliz Jezus-Krist? Hor Zalver, evit sevel e Iliz, a zibabas daouzek abostol. Met, ha na welit ket e voe sikouret adaleg ar penn kenta, gant merc'hed santel, evel Martha hag he c'hoar Mari, a roe d'ezan digemer en o zi pa dremene dre o bro, a aoze boued d'ezan ha d'e ziskibien? Epad e Basion, ha ne welit ket merc'hed santel eus Jerusalem o vont d'e heul heb aon ebet, betek menez Kalvar, o chom eno en o zav, e kichen ar groaz, tost d'ar Werc'hez Vari?

Goude ar Pantekost, pa gomansas an Iliz d'en em skigna a bep tu, an Ebestel a fizias e merc'hed ar garg da entent ouz ar re glanv, ar re baour, ha mar doa avielerien, ez oa ive avielerezed.

Pa zirollas ar brezel d'an Iliz a-berz impalaered Roum, ar merc'hed kristen a zalc'has mat. Gwelet a reomp mam-mou o kennerza o bugale, oc'h alia anezo da vont dispont d'ar maro, da zellet ous an Nenv, el lec'h em'an Jezus ouz o gortoz. Gwelet a reomp merc'hed, yaouank c'hoaz, bugale lod anezo, o c'houzanv ar poaniou krisa hag ar maro zoken, eurus ha laouen, rak m'edont o vont da gaout Jezus, o gwir Fried. Lennet hoc'h eus buhez santez

Agatha, santez Lusia, santez Agnez, santez Sesilia, ha santez Blandina, eur sklavourez, a voe lakaet d'ar maro e Lyon.

Divezatoc'h, pa zeuas ar peoc'h d'an Iliz, e voe savet Breurieziou Leaned, met ive Breurieziou Leanezed en em vode evit pedi a-unan; a rae skoll, a entente ouz ar re baour, ar re glanv, hag ar vad o deus graet a-dreuz ar c'hantvejou, Doue hepken her goar.

Mont a ra misionerien da brezeg an Aviel d'ar broiou pell, met mont a ra ive Leanezed, hag a villierou en deiz a hirio. It d'ar Chin, d'an Indez, d'ar Japon, da vroïou an Afrik devet gand an heol, da vroïou an hanter-noz eus an Amerik, e kreiz an erc'h hag ar skorn, e pep lec'h e kavot Leanezed er misionou, hag eno e reont skol d'ar vugale, katekiz d'ar re vras; entent a reont ouz ar re glanv, ha pa ne vez beleg ebet war al lec'h, e roont ar Vadiziant d'ar re a zo dare da vervel.

Mikael an Nobletz a anavezet petra a c'heller gedal digant merc'hed kristen. Gervel a reas da zont da labourat da Zouarnenez e c'hoar Mac'harit. Dont a reas, hag, evel he breur, ec'h en em roas holl da dud Douarnenez. Beteg he maro e labours aman. Ijinus oa evel he breur d'ober katekiz, da zisplega an taolennou, gouzout a rae tremen diouz an holl, hag ouspenn, dre he buhez santel, he fedennou, he finijennou, e touge an dud da garet ha da zervicha Doue evel di. Enor d'ezhi hag anaoudegez vat!

Merc'hed all, eus Douarnenez ar reman, a zikouras Mikael an Nobletz; evel Domnat Rolland, Klaodina ar Beleg, Anna Keraudren. Daoust m'oant dimezet ha m'o doa da labourat en o zi, e kavent an tu, evelato, da zisplega an taolennou, da zeski o c'hredennou d'an dud, da welet ar re glanv, da lakat digas d'ezo o zakramanchou diweza, d'o zebelia goude o maro.

N'eo ket hep poan e teuas Mikael an Nobletz a-benn da lakaat sklerijenn an Aviel da lugerni e Douarnenez, met ne ehane tamm ebet; eus ar mintin beteg an noz e labouré; bemdez e rae eur brezegenn e chapel santez Helena, ha da c'houde e rae katekiz, e tisplege an taolennou; en tiez ha war ar blasenn e kelenne an dud; pa gave pesketaerien o kempenn o rouejou, ez ae d'o c'haout, e komze d'ezo eus ar besketaerez hag e kave tro da lavaret d'ezo eur ger bennak diwarbenn ar relijion.

Evelse e teue buan gwellaenn e tud Douarnenez. An eneoù a en em zantellae, ar gizioù fall a veze dilezet, ar gelennadurez kristen a en em skigne bemdez muioc'h mui. Ar vugale, d'o fevar bloaz, a ouie o fedennou hag ar misterioù brasa eus ar relijion. E pep ti ez oa eur chapel gant skeudennou Hor Zalver, ar Werc'hez, ar zent, gant dour benniget; ar pedennou a veze lavaret mintin ha noz. Eur c'halz a glevé an oferenñ bep mintin, ha niverus oa ive ar re a gommunie bep miz pe zoken bep sizun.

Mikael a zeskas d'ezo ive kaout eur garantez vras evid ar Werc'hez, patronez Douarnenez. O vont en eun ti, e lavarent : « *Ave Maria* », ha tud an ti a responte : « *gratia plena*. »

Tud Douarnenez a veze breman anavezet e pep lec'h dre o doare vat, o stumm santel. Pennou kristen o devoa, ha gand hevelep pennou an dud a vez ato kaer da welet.

Boazet oant bet gand o misioner da gana kantikou a oa enno eun diverra eus ar relijion. Ar c'hantikou a ra vad d'an ene, frealzi a reont ar galon, nerz a roont d'ar c'hristen da gerzout dre an hent mat. Ar vugale hag an dud vras a gane gant plijadur ar c'hantikou-ze. « Sant Jerom, eme an Tad Maner, a lavar en e skridoù pegement a blijadur en devoe en Douar santel o klevet kana bemdez kantikou en enor d'an Dreinded, d'ar Werc'hez, d'an Elez ha d'ar zent. Petra en devije lavaret o klevet, nann en Douar santel, met en eur vro goloet gwechall a spern, kana meuleudi Doue war an douar, war ar mor, en deiz hag en noz ? »

Ar mesaer o tiwall e zenved, ar vamm o luskat he bugel pe o neza, al labourer en e bark, ar pesketaer en e vag, an holl a gane kantikou, m'oa eun dudi.

Menoziou santel a jome evelse er sperejou ha tud Douarnenez a en em zantellae bemdez; ar feiz, ar garantez, an holl vertuzioù a greske en o zouez.

Siouaz ! N'eus netra padus er bed-man. Pa zonjomp nebeuta, hol labour a zo freuzet; pa zonjomp nebeuta, ar maro a zeu d'hor skei pe eun darvoud bennak a zigouez warnomp; kuitaat a rankomp ar vro a oa stag hor c'halon outi, dilezel an dud a garemp, mont da glask lojeiz e lec'h all.

Mikael en dije c'hoantaet chom e Douarnenez beteg e

varo, e kreiz ar vartoloded, e vignoned, met dont a reas d'ezan eul lizer a-berz viket vras Kemper, da lavaret d'ezan distrei d'e vro, da eskopti Leon. « Prezeget hoc'h eus d'ar re all ar zentidigez. Roit d'ezo breman skouer ha sentit hoc'h-unan. It da eskopti Leon ha na zistroit mui da eskopti Kerne. »

Kalet oa al lizer. Met Mikael ne glaskas ket dizenti. Mont a reas d'an daoulin, hag e pokas d'al lizer gant doujans; ne lavaras ket eur eneb ar viket vras na den all, n'en em glemmas ket. « Peurc'hraet eo va labour er vro-man, emezan. Mont a rankan d'al lec'h m'oun galvet gant Doue. »

Dastum a reas buan e dammig stal, hag en deiz-ze zoken e klaskas eur vag d'e gas da Gong-Leon.

An holl, en eur lenva, a yeas d'e ambroug beteg ar porz, hag ar misioner, daoust d'an daelou a zivere eus e zaoulagad, a gavas nerz awalc'h evit rei da glevet e gentelioù diweza. « Va bugale ger, en em garit etrezoc'h; karit ar re o deus kasoni onzoc'h; benniget ar re a daol malloz warnoc'h; grit vad d'ar re a ra droug d'eoc'h ha pedit evito, ma vezot evelse dishenvel, nann hepken diouz ar re n'o deus ket a feiz, met ive diouz ar gristenien laosk ne fell ket d'ezo kregi a dro-vriad e kroaz Hor Zalver. Ar wech ziweza eo d'eomp d'en em welet war an douar-man, va bugale ger, met en em gaout a raimp unanet e Baradoz Doue, el lec'h m'omp galvet gand Hor Zalver ker mat ha gand e Vamm, a zo ive hor Mamm d'eomp holl. »

Mat, en eur echui va frezegenn, me a lavaro d'eoc'h ive, tud Douarnenez... Dalc'hit sonj ato eus ar c'hentelioù en deus roet d'ho tud koz Mikael an Nobletz. Kerzit dre an hent diskouezet gantan. Grit fae war ar bed, e vadou, e blijadureziou. Deskit ar c'hatekiz hag hen deskit d'ho pugale. Karit ar retrejou, ar misionou, ar prezegennou, ha tennit ho mad anezo. En em ziwallit diouz fals doktored ar bed a c'hoantafe ho touella. Dalc'hit d'ho feiz, ho prasa tenzor, difennit ar feiz-ze ouz mevelien an droukspered a glask he mouda, grit holl gwella ma c'hellot evit ma kendalc'ho da lugerni en ho pro sklerijenn an Avel. Evelse-bezet-graet. »

(Prezegenn graet d'an 2 a viz Gwengolo, e chapel sant Mikael, e Douarnenez epad gouelioù diweza ar Bleun-Brug), gand an A. Uguen, person Plougastel.

Bleun-Brug 1929

Tri gouel kaer, eus ar re gaera, en deus graet ar *Bleun-Brug*, e kerz an hanv-man: e c'houel bras e Douarnenez d'ar 4 a viz Gwengolo dindan renadur an A. Duparc, e zaou c'houel bihan, e Pont-Scorf d'an 28 a viz gouere, dindan renadur an A. Trehiou hag e Pempoull, d'an 19 a viz gwengolo, dindan renadur an A. Bellec, vikel vras Sant Brieg.

Pont-Scorf

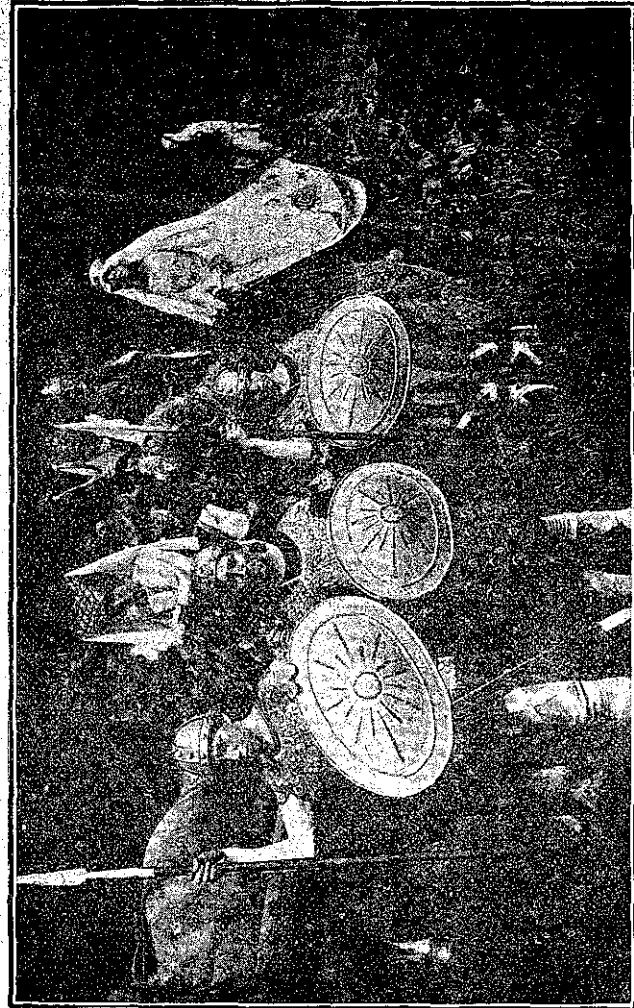
Loeiz Herrieu a skriv diwarbenn gouel Pont-Scorf :
« Eur gouel kaer a zo bet... tud a-vern.

« Ha pa lavarín e oa bamet eun darn ha pa livirín e oa evurus an darn vuia ha pa livirín em oa gwelet an dour e daoulagad meur a vreizad koz hag o deus, int ivez, labouret muia m'o, deus gellet da virout ouz hor bro da veza galleget, ha pa livirín kement-se, ne livirín nemed ar wirionez. Komzou an Aotrou 'n Eskob a gouez, evel eur barrad glao habask ha kaer, war eur pez douar labouret a-bell zo ha ne c'hortoze nemed ar banne gliz klouar-ze evit lakaat da ziouan greun hadet abaoe pell amzer. »

Pempoull

Gwelet hon eus hon unan gouel Pempoull : Peziou evel *Helena*, an *diou c'hoar*, *Enor d'al labourer* a die ober tro Vreiz, hag a zo eun testeni splann eus al labour vat graet evir ar brezoneg, gant skoazell ar gazetenn « *Breiz* », e Gouelo hag e Treger.

Evel ma skriv hor mignon mat Erwan ar Moal, a zo gwir : « Gwelet hon eus c'hoaz, dre ar c'honkourioù, n'eo ket eur maro-mil-den tenna ivez ar vugale, an dud yaouank da lenn ha da zisplega brezoneg. Ar sorc'henn c'hallek a zo, kentoc'h, eur spountailh, ha ne vezer ket pell evit hen gouzout, pa greder sellet, e gwirionez, pelec'h eman he harp hag he galloud. Netra ken, nemed en hon dizeblanted hag en hon leziregez. »

Karr ar roue Arzur
o pignat eus a Zouarnenez de Gerlouarnek

Douarnenez

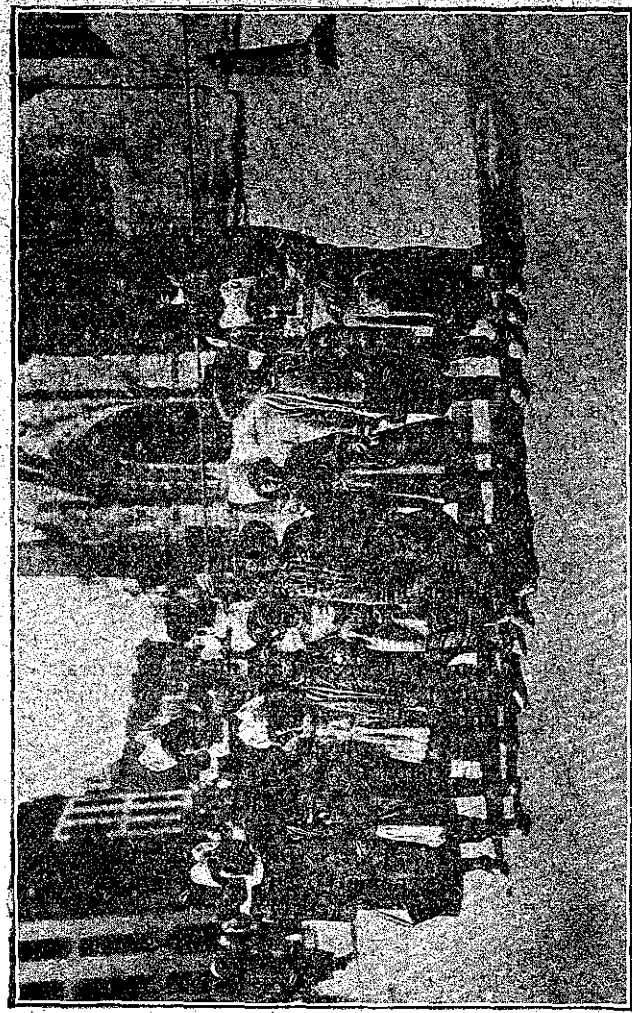
Cl. Sevellec

Ar Bleun-Brug war bez an A. Horellou
d'an 2 a viz Gwengolo.

rak ar vad o deus graet d'ar re o deus o c'hlevet a c'hel-
lint da ober ivez d'ar re o lenno.

Deiz Feiz, renet gant an A. Perennes, a zo bet heuliet
penn-da-benn gant 220 a dud a zo bet o pardona e Lokro-
nan, e Kergoad e Mene-Hom, e Santez Anna ar Palud hag
o pedi war bez an A. Horellou, e Kerlaz ha war hini an
A. Laennec e bered Ploare : ouspenn pemp kant den a
oa bodet diouz ar pardaez, epad prezegen an A. du
Fretay, eno, endro da vez gouziieka medesin marteze a
zo bet biskoaz.

Deiz Breiz, renet gant an A. Joncour, viket vras, heu-
liet penn-da-benn gant eun daou c'hant bennak a dud,

Korollerien vihan Pont-Aven,
renet gant an A. hag an I. Emil Cuff.

a voe eus ar re dalvoudusa evid amzer da zont hor bro. An A. Cornic, Rener meur ar *Bleun-Brug*, en devoa, en e brezegenn, d'ar zul da noz, merket ar pal a zo dleet d'eomp tizout. Prezegerien studiadegoù ar meurz o deus diskouezet d'eomp fraes pegeit emaoomp c'hoaz diouz ar pal-ze, nann evit hol lakaat da fallgaloni, met evit diskouez eo red da gement hini a zo gwad brezad o redet, en e wazied, rei dourn raktal, ma fell d'eomp a-grënn savetei ene hor Bro.

Deiz Feiz ha Breiz. Oferenn ar *Bleun-Brug* a voe lavaret en deiz-se, da unnek eur, raktal goude kenstrivadegoù ar *Bleun-Brug* gant an A. Auffret, person Douarnenez, dirak an Aotrou Eskob Duparc, en dro d'ezan an A. Juncour, vikel vras, an A. Garrec, dean chaloned Gwened, an A. Buleon, person iliz-veur Gwened, an A. Pouezet, person an Oriant, an AA. Le Roy, J.-R. Gueguen, Uguen, Cornou, Perennes, Lquet, Coatarmanach, hag eur bern tud, leun chek an iliz ganto.

En oferenn-ze eo e reas an A. Duparc ar brezegeun a voulomp en niverenn-man hag e ro enni Mikael an Nobletz da skouer ha da batron d'ar *Bleun-Brug*.

Douarneneziz o deus graet d'ar *Bleun-Brug* al laouena digemer a outed ober ha n'eo ket evit rei mel hel lavarant, met evit disklaeria ar wirionez eun hag eun.

Breiz a oa deuet d'o gwelout gant he frezegerien, he c'hanerien hag he c'hoarierien : lid hag enor a zo bet graet d'ezhi evel d'eur rouanez, d'ar merc'her, dreist-holl, pa dreuze, dindan ar bleuniou hag an erminigou, eur mor tud evit mont da Gerlouarneg, el lec'h ma oa etre eiz ha dek mil den, hep gaou ebet, o selaou disklaeria pajennoù kaera he istor.

La grande ignorance bretonne

Daou zervez goude *Bleun-Brug* Douarnenez, e tigouezas ganen, eus a Vro-Gerne, al lizer mat-man a embanan, ger evit ger, evel ma 'm eus hen bet :

X... le 6 septembre 1929.

Monsieur l'Abbé,

Je voudrai connaître les conditions à remplir pour être admise dans le Bleun-Brug dont je désire faire partie.

Enl lodenn eus an dud a oa e Kerlouarneg

Je suis bien Bretonne de cœur quoiqu'il n'en paraisse rien à l'extérieur, hélas ! ne portant pas la coiffe et ne parlant guère breton ; mais ce n'est pas de ma faute. Je ne puis sans me singulariser porter un costume que ma mère elle-même ne portait pas. Quant à la langue, c'est plus triste. Cédant aux préjugés si répandus, mes parents ne me parlaient jamais breton, jamais ; à l'école et en pension encore moins ; parmi mes relations personne ne parlait cette langue, personne. Résultat : à 20 ans je ne savais que quelques mots bretons comme bara, amann... Impossible pour moi de construire même une seule phrase. Lorsqu'on parlait breton devant moi je n'y comprenais absolument rien ; rien aux sermons et aux cantiques ; j'ignorais même où commençaient et finissaient les mots. Et, croyez-moi, je n'exagère pas le moins ; vivant en Basse-Bretagne, le Breton était pour moi exactement ce que le Chinois est pour vous. Et j'aimais mon pays, la langue de mes ancêtres que j'aurais été si contente de parler : je ne le pouvais pas ; j'ai souffert de cela ! Mais je n'ai pu me résigner à ignorer toujours ma langue ; et puisqu'hélas le Breton était pour moi une langue étrangère, je l'ai étudiée comme une langue étrangère : dans les livres. Que de peines, que d'efforts suivis de découragements ; combien de fois n'ai-je pas jeté le manche après la cognée et abandonné l'étude pour la reprendre ensuite. Maintenant j'ai fait beaucoup de progrès ; je comprends une bonne partie du langage courant ; je peux construire des phrases de plus en plus nombreuses, mais que d'efforts encore à accomplir pour parler couramment et correctement ! Que de peines m'auraient été évitées si on m'avait quelquefois parlé breton dans mon enfance ! Je dois dire à la décharge de mes parents et à celle de leurs semblables, qu'ils ne se rendent pas compte de la grande ignorance bretonne à laquelle ils nous vouent ; ils subissent aussi l'influence de préjugés répandus partout dans leur entourage.

Mon mari lui, vrai Breton aussi de cœur, connaît mieux sa langue que moi ; mais il a été aussi victime de préjugés à l'école. Ses maîtres couvraient de ridicule ceux qui parlaient breton en leur suspendant au cou un médaillon représentant une vache bretonne. — J'espère que mon ignorance de la langue ne sera pas un obstacle à mon

admission dans le Bleun-Brug ; mon mari aussi désire en faire partie. Veuillez donc je vous prie nous faire connaître, au plus tôt, les conditions d'admission.

Biskoaz n'em eus gwelet dizelei ker mat gouli an divrezonega, na disklaeria iker fraes an droug a ra ar c'hlenved-ze, der ar vro, evel ma 'm eus hen graet o lenn al lizer-man ken doanius diouz eun tu ha kel laouen diouz eun tu all.

Dilhad ar c'horf n'eo ket da feurel kement-se, en holl a evez outo ; evit dilhad ar spered, avat, n'eo ket henvel ; ar re-ze a rankomp da virout, kousto ar pez a gousto, ha dilhad ar spered eo ar brezoneg.

Koll hor brezoneg a vefe koll hor perziou gwella ha setu perak, n'em eus ket a aoun ouz hen lavarout chom hep deski brezoneg da vugale Vreiz, ez-vihanik, a zo ober outo eur gaou ker bras ma rank ar gerent her gra beza dall.

Gouelioù ar Bleun-Brug, da vihana, tamm ha tamm a daol sklerijenn, war ar vro, hag a ro d'ar Vretoned diau ket youl da gerzout a-nevez war roudoù o zadou.

Kement-se a welomp bep bloaz ha kement-se a vez evidomp ar gwella digoll a oufemp gedal goude eur bloaveziad labour.

Muioc'h a levez a vez en nenv, eme Hor Zalver, evid eur pec'her a ra pinijenn eged evit naontek ha pevar ugent den mat hag a gendalc'h da vale war hent ar baradoz ; evel-se ivez, muioc'h a levez a vez e Breiz evid eur breizad dianket a zizro war hent e vro eged evit naontek ha pevar ugent breizad mat a gendalc'h da vale war roudoù o zadou.

Y.-V. PERROT.

Priziou ar Bleun-Brug

I. — *Kenstrivadeg ar prezeg*

1. — Kristof Pensec, Querrien.
2. — Moris Bernard, Saint-Philibert.
3. — Yann Courtet, Penquesten.
4. — Josef Poulichet, Languelan.

II. — *Kenstrivadeg ar gomz-plen*

1. — Fransez Jaffres, Folgoat.

III. — *Kenstrivadeg an displega*

1. — Mari Herry, Folgoat.
2. — Josefina Martin, Folgoat.
3. — Stephan Boucher, Plougerne.
4. — Paulina Bodennec, Folgoat.
5. — Gabriel Roudot, Plougerne.
6. — Per Garrec, Landudal.

a) *Strolladou a beder mouez*

1. — Kanerien Rekouvrans (Brest).
 2. — Kanerien Kerber.
- Meneg. — Kanerien Kraozon.

b) *Strolladou a deir mouez*

2. — Kanerien Guisriff.

c) *Strolladou a ziou vouez*

1. — Kanerien Kerber.
 2. — Kanerien St-Thegonnec.
 3. — Kanerien Gwisriff, ha Plouzeniel.
 4. — Kanerien ar Folgoat ha Sant Vaze (Kemper).
- Menegou. — Bannalec ha Plougerne.

d) *Kanerien a-unanou*

- Soprani* : 1. — Martha ar Boule'h, Rekouvrans.
2. — Roger Rouzic, St-Vaze, Kemper.

3. — Augustina Jaouen, Plouzeniel.
 4. — Jann Derrien, Guisriff.
- Alti* : 1. — Martha Eyraud, Rekouvrans.
2. — Mari Henry, Folgoat.
- Tenors* : 1. — Louis Petton, Rekouvrans.
Barytons. — 1. M. Bodet, Guisriff.
Basses. — 1. — M. Le Gall, Rekouvrans.

e) *Kanerien poblus*

- M. Le Rouge, Douarnenez. ?—
August Abiven, Plouzeniel.
Anton Uguen, Plouzeniel.

E penn lez-varn ar c'han edo an A. Mayet, ograouer iliz-veur Kemper, an dimezell G. de Kermenguy, eus a Gleder; an A. Guillermit, ograouer iliz sant Louis, Brest; an A. Boucher, kelenner ar c'han e skolach sant Euzen, e Kemper; an A. Herve, ograouer e iliz sant Vaze e Montroulez. An A. Gontran Arcouet, ar muziker bras, brudet dre holl, o tremen an hanv e Treboul, a oa deuet ivez da gemerout e renk etouez ar varnerien. E penn lez-varn ar prezeg hag an displega edo an A. Uguen, person Plougastel; an A. Coetmeur, kelenner e kloerdi bras Gwened; an A. Bihan, kelenner, e kloerdi bras Kemper, an A. Roparz Hemon, Rener *Gwalarn*; an A. L. Herrieu, Rener *Dihunamb* hag an A. F^e Even eus a Lannreger.

V. — *Kenstrivadeg ar vugale*

D'ar merc'her vintin, ar vugale ive o doa priziou da c'hounit. Ha dont a rajont, tost da zaou-ugent, paotred eus Plouzeniel, eus ar Folgoad, eus Landudal; merc'hed eus Plouzeniel c'hoaz hag eus Kerfeunteun.

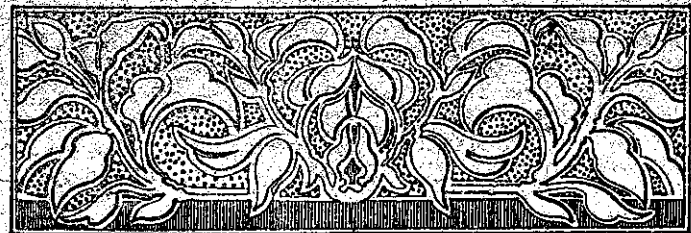
Pevar dra a rankent ober : dirag an O. chaloni Grill hag an O. Gouriou, mestr-skol e Kraon, lenn eur pennad e *Feiz ha Breiz* ha dibuna eun tamm bennak eus ar werz : *Ar Roue Galon ha ker-Is*; respont d'ar goulennou a veze graet outo gant an O. Gueguen, person ar Folgoad hag an O. Saout, kure e Kerfeunteun, war vuhez sent Bro-Gerne. Kaourintin, Gwennole ha Ronan ha kana eur ganaouenn vrezonek dirak an O. Cœcaign, kure e Plouâret hag an O. Coadou, kelenner e Pont-e-Kroaz.

Gant bugale Plouzeniel ez eas ar maout dreist holl evit ar c'han. Setu amañ ar prizioù :

- Paotred :
1. Abiven Auguste, Plouzeniel.
 2. Pouliquen Louis, Plouzeniel.
 3. Uguen Antoine, Plouzeniel.
 4. Martin Joseph, Folgoad.
 5. Simon Antoine, Plouzeniel.
 6. Uguen Jean-Louis, Plouzeniel.
 7. Kerbourc'h Pierre, Landudal.
 8. Riou René, Landudal.
 9. Kerbourc'h François, Landudal.
 10. Prigent Jean-Louis, Plouzeniel.
 11. Hémon Pierre, Landudal.
 12. Hulin Robert, Folgoad.
 13. Quéméner Jean, Landudal.
 14. Corbé Ambroise, Folgoad.
 15. Pennarun Yves, Landudal.

- Merc'hed :
1. Sylvie Guillou, Plouzeniel.
 2. Renée Le Gall, Kerfeunteun.
 3. Maria Simon, Plouzeniel.
 4. Léontine Rouzic, Plouzeniel.
 5. Marie Bideau, Plouzeniel.
 6. Bernardine Guillou, Plouzeniel.
 7. Jeanne Le Floc'h et Maria Le Brun, Kerfeunteun.
 9. Hélène Guillou, Kerfeunteun.
 10. Louise Le Bec, Kerfeunteun.
 11. Marie Viol, Kerfeunteun.
 12. Marie-Jeanne André, Kerfeunteun.
 13. Yvonne Even, Kerfeunteun.
 14. Marguerite Daoudal, Kerfeunteun.
 15. Catherine Benot, Kerfeunteun.
 16. Louise Scotet, Kerfeunteun.
 17. Yvonne Guézennec, Kerfeunteun.
 18. Jeanne Nihouarn, Kerfeunteun.

Prizioù ar vugale a zo bet roet holl gant an A. Henriot, Lok-Maria-Gemper, ha gant Feiz ha Breiz hag Emgleo Sant Iltud.

KELEIER AR MIZ

An douristed

Breiz a zo kaer he Argoad ha kaeroc'h c'hoaz he Arvor ha setu perak e teu enni, bep bloaz, berniou touristed da dremen an hanv hag an hanv-man ez eus bet muioc'h c'hoaz, sur a-walc'h, eget biskoaz.

En o zouez e oa tud a zoare, ne c'helle den kaout abeg enno, hag a deue da glask ar yec'hed pe an ehan war hon aochou: eur blijadur oa rei digemer d'ezo; met, gwelet ez eus bet ivez re all, deuet eus kostezioù Bro-C'hall, hag e sav klemmou, en o eneb, a bep tu, mantrus; keme-ret a raent Breiziz evit tud diwezat ha pep tra e Breiz a oa d'ezo, an douarou labouret koulz hag an aochou; an noz koulz hag an deiz; hor zent koz, o-unan, e Gwimiliâu hag e Lambaol hag e lec'h all, pa vezent diouez o doare, ha pa c'hellent o dougen, a veze sammet-en o autoioù ha kaset ganto da lec'hioù ha ne welint den ebet ken enno o taoulina dirazo.

En hon ilizou ec'h en em zalc'hent evel en eur c'ho-c'hu. Eur pardonar hag a yeas da bedi Itron Varia ar Sklerder, en he chapel goant, du-hont, e kichenik Perröz-Gwireg, antronc'z ar pardon bras, a skrive e « Breiz », hizio ez eus pemzek deiz.

« Edomp eno daoulinet o lavaret hor chapeled, pa c'hoarvezas, adregomp, Gallaoued, paotred ha merc'hed kemmesket.

Va merc'h vihan, a oa em c'hichen, a lavaras d'in :
— Tad, sellit 'tal ar plac'h he deus bleo ruz a zo o yu-
tuna!

Hag, e gwirionez, eur pennadig a oa, e seblante d'in
e oa c'houz ar maged butun. Sellout a ris outi ha da
gredi eo, e oa du va lagad rak an itron goz a dlee beza
ar vamm a lavaras d'ez:

— *Eteins ta cigarette, Poupou!*

Hag ar verc'h:

— *Mais, mémé, les curés font bien de la fumée dans
leur messe!*

E Karanteg, eme Aotrou O. V. eo bet gwelet an douris-
ted, o pignat e tour chapel Itron Varia Gallot, da gana
traou hudur pe o chom da c'hoariellat teurel bili er
c'hustod a zo a-zioc'h an nor dal pe zoken o vont eus an
aod, jolori vras ganto, da eva, d'an ostaleri, en eur wis-
kamant henvel mil ouz hini Adam hag Eva a-raok o
fec'hed, ma ranke an dud onest tec'hed en o raok.

Tud evlse, ha goude ma vefe an aour o tistribilha
diouz o bizied, ar c'henta ma vezint aet, diwar-douar
Breiz, eo ar gwella!

E lec'h gounid, n'eus nemet koll war goll da gaout
ganto.

Harluet epad 260 vloaz

En hanv tremen e tigouezas, er Sued, 900 Suedad
hag a oa tec'hed o zud koz eus o bro er bloavezh 1670.

Eun toulladig koueriaded n'oa ken anezo c'hoaz
neuze hag o devoa graet o diskenn, e Dagoe, war ao-
chou an Esthonia, a oa stag, en amzer-ze ouz ar Sued:
chom a rejont eno da c'hounit o bara.

Er bloaz 1721, ar Rusia a berc'hennas Dagoe ha
Suediz, adalek neuze, a voe eur verzerenti o buhez. Eur
mestr o devoa hag a rae d'ezo ker gwas ha ma veze
graet da sklaved Rom, en amzer Hor Zalver.

Er bloaz 1780, Katell, impalaerez vras ar Rusia, a
roas urz d'o mestri da lezel eun tammig kabestr ganto
met heman e lec'h plega a stlapas raktal Suediz di-
war e zouarou. Tec'hed a rankjont diouz Dagoe; bale

a rejont epad nao miz hag ez ejont da jont d'an Ukra-
nia; an hanter anezo a varvas, en hent, gand ar skuiz-
der hag an dienez.

Er bloaz 1792 ne oant mui nemet 200; en deiz a hizio
int 900 hag o veza ma ne c'hellont mui beva e peoc'h
gant lezennou an dispac'herien a ra o reuz, er Rusia;
eur pennad a zo, o c'henyroid a zo deuet war o sikour
hag o deus klasket d'ezo douarou e c'hellint beva di-
warno.

Tra gaer: daoust pegeit a zo int tec'hed diouz o bro
ha daoust peger garo eo bet evito hentchou an harlu
o deus dalc'hed start da yez, da feiz ha da c'hiziou ar
Sued; chomet int ar pez ma oa o zud en o raok ha p'o
deus laket o zreid war zouar Kristianstad o deus kavet
eno d'o digemerout o beleg a rankas tec'hout warlene
a-raok an dispac'herien rus hag a zigoras hent d'ezo da
zizrei da vro goz o zadou.

*
*

Miret o deus o yez hag o feiz!

Daoust hag a-benn 260 vloaz amañ e vezo gellat la-
varout kement all eus ar Vretoned a ya d'an Dordogn?

Eur beleg o deus: met petra raer evit o lakat da vi-
rouf o yez?

Ar yez n'eo ket ar feiz eo, sur a-walc'h; met eur
c'houdeoren eus ar re wella eo eviti hag eur wech
lammet ar c'houdeoren-ze, gwezenn ar feiz ne zaleo
ket da veza suilhet ha diskaret gand ar gwall amzer.

An dimeziou etre bugale Vreiz ha re an Dordogn,
dre ma stankaint, a heurvougo ar brezoneg er vro-ze
ha setu perak, daoust peger brao e c'hellfe beza o
doare, evid ar pez a zell ouz madou ar bed-man, em
eus truez ouz ar Vretoned a ya di ha truez am bezo
outo keit ha ma ne gavin ket unan bennak da c'hellout
lavarout d'in: « Bezit dinec'h, koulz Bretoned e vezo
ar re-ze hag ar re a zo chomet e Breiz-Izel! »

Kals arc'hant a zo bet dispignet evit digeri hent an Dordogn d'ar Vretoned, met petra a zo bet graet evit klask dere'hel er vro ar re a zo bet tec'hel?

Da zeiz pardon santez Anna, e kavis, e Keranna, unan eus ar re a gar, ar muia, ar Vretoned, hag a ra ar muia evito hag e lavare d'in: « Breiz a zo gouest da « vaga he holl bugale ha zogen, goude ma vijent bet « an hanter niverusoc'h e vije douar a-walc'h d'ezo, « enni, c'hoaz, da c'hellont kaout e bara brao bras! « Treuzit Breiz, eus an eil mor d'egile pe eus an eil « ker vras d'eben, hag e kavoc'h boaeou douar ec'hon « e lakoc'h diou ha teir eur d'o zreuzi ha ne weloc'h « enno nag eun ti nag eur penn kristen.

« An douarou-ze, sur a-walc'h, n'eo ket douarou eus « ar re wella int holl, met daoust hag an douarou a « hanvomp breman douar mat a zo bet douar mat « atao? Ma vefe roet an douar-ze, *evit netra*, epad « marc'had nao blpaz d'an hini a garfe o labourat, « daoust ha ne vefe ket meur a hini hag a gafe gwel- « loc'h lakat e c'houezenn da goueza war an douar- « ze, — *douar e vro*, — eget mont warlaeziou etouez « tud ha n'o deus nag e yez, nag e feiz?

« Nag a diegeziou a zo e Leon, Treger ha Kerne ha « ma vefent rannet, dre an hanter, a rofe an hanter « muioe'h a ed hag a jatalerez eget breman? met pen- « nadureziou ar Vretoned ne droont o daoulagad ne- « met warzu Pariz; ne glevont ket mouez Breiz! »

Komzou ar Gwenedour gouiziek-se a zo komzou fur ha dleet e vije tenna talvoudegez anezo evit brasa mad hor Feiz hag hor Breiz.

Y. V. P.

Feiz ha Breiz

Doue 'lakas an doan e kalon ar Breton !

Ped ac'hanoc'h n'anavezont ket an den kalonek, ar Breizad rik-se, e hano Y. P. Calloc'h ? Hini, emi-chañs.

Hogen, ped ac'hanoc'h, ivez, o deus bet an eurvad da lenn e varzonegou kaer ? Kalz eus hol lennerien n'anavezont nemet ar re strewet amanahont dre « Feiz ha Breiz ». Hogen, n'eo ket d'ar pal-se e fell d'in dont : c'hoant am eus hepken da gomz d'eoc'h eus unan eus e varzonegou, unan eus ar re gaera bet awenet biskoaz da spered *Bleimor Groe*, ar *Gedour* santel: *Tristidigez ar C'helt*, bet embannet e « Feiz ha Breiz » miz Ebrel 1926. D'an ampoent ne raen van ebet ouz ar gwerziou kaer-se, hogen, dec'h, o furc'ha, ez oun kouezet war eur bern Feiz ha Breizou koz, ha me raktal da drei ar follennou ha d'o lenn, na petra 'ta. Ma ! morse barzoneg ebet a-dra-sur n'he deus graet d'in meiza kement hag houmañ.

Calloc'h a gomz eus « doan ar Breton », eus « tristidigez ar C'helt ». Klaskomp en em zilusia er-maez eus ar milendall stignet war-dro al lavar-se.

Evel ma lavar Calloc'h, en e varzonez, e c'hellan lavarout gant kalz eus va lennerien :

Yaouank oun, n'em eus ket c'hoaz gwelet ugent hañv.

Aesoc'h ne vo ken d'in marteze diskouez doareou an dristidigez-se — nann ar perak, met ar penaos — rak taget oun gant ar « c'hleñved » (?) -se ivez; gantañ e vez taget ar re yaouank troet war-du ar spered, rak emaint

*En oad ha ne sonjer, nag e bez nag e maen,
Nag e ster ar vuhez ker founnus o tremen...*

D'am meno, ez eo an doan-se an awen a ziskenn e spered an den hag a laka holl gerdin e galon da dridal; n'eo ket atao ar re a weler o kantren, izel o fenn, eo a vez awenet. Nann! anavezout a ran hag a vefe lavaret dizeblant eus an natur, eus ar paour reuzeudik, ha koulskoude ma c'hellfer lenn e strad o c'halon, na pebez burzud. Anavezout a ran, evel-se, eur c'heneil d'in hag a dremen evit beza rust, kriz zoken; hogen ar pez a ouezer nebeutoc'h eo ez eus ennañ danvez eur gwir varz; ha deizioù a zo pa c'houez warnañ an awen, pe gentoc'h pa lez e galon da c'hourc'hemenn d'e spered, e skriv war ar paper, e gwerzennou hag a rafe mez da veur a werzaouer a vicher, *evitañ e unan*, trivliadou e ene. Dre her pedi hag aspedi em eus gellet o lenn, ha souezet oun bet: seblantout a rae d'in kavout enno eun hekleo eus mouez va c'halon.

P'eo ken stank kement-se, unan bennak a rank beza komzet diwar-benn-se? Ya, n'eo ket hepken, nag unan, na daou, na tri, hogen, hogos holl ar re o deus komzet a-zivout Breiz, Breiziz pe ar Gelted!

Daou rumm a zo anezo.

Ar rumm kenta a lavar: ar Gelted, huñvrierien habask ha moredu a chomfe adalek ar mintin betek an noz da zic'henaoui ouz ar mor o lipat eur garreg. Hogen pa vez ret nerz-kalon e vezont atao a zivar-lerc'h. Ar re a gomz evelse eo briz geltiegourien an 19^{vet} kantved.

An eil rumm a lavar: tristidigez ar Gelted, doan ar Vretoned, eur fentigell ha netra ken; sellit ha n'eus ket kement a draou fentus diwanet e Breiz hag e lec'h-all; hol lennegezh pobl a zo eul lennezh da c'hoarzin ha netra ken. An huñvrierien-se n'eus bet morse anezo nemet e penn skrivagnerien c'hallek an 19^{vet} kantved.

Efin z eus eun trede rumm (Calloc'h a zo ennañ) hag a lavar: evit ar rummad kenta: sorc'hennou savet war eur wirionezh; evit an eil rumm: ne sell ket piz a-walc'h; e kalon pep Breizad ez eus eun elfenn d'rist, abalamour da se, marteze, eo joaus lennegezh Vreiz; setu petra ra blaz ha c'houekder ar c'hoarz vreizek. Calloc'h en deus kavet danvez an doan vreizad.

EUN DRA BENNAK ATAO 'ZO DIANK D'AM C'HALON!

Setu en eur werzenn kalon eur ouenn, p'o deus skrivet romanterien pajennadoù ha pajennadoù evit klask diluzia kement-se.

Kement-se a ro testeni d'hon istor a-bez. Kement-mañ a zo skrivet, engravet doun e kalon pep hini ac'hanomp, tud an Hanternoz, dounoc'h c'hoaz e kalon pep hini ac'hanomp, Gelted ha dounoc'h c'hoaz e kalon pep unan ac'hanomp, tud yaouank virvidik:

EUN DRA BENNAK ATAO 'ZO DIANK D'AM C'HALON.

Holl dud an Hanternoz o deus eun tamm bennak eus an doan-se. Gwelit ar barzonegou saoz, alaman savet en 19^{vet} kantved; bez' eus dioutañ zoken e Bro-C'hall (Lamartine). Hogen n'eo ket glan; teñval eo; en em drei a ra e soñjou du ha kañvaouüs.

E-barz ene ar C'helt eo kalz glanoc'h, diverzusoc'h alies zoken.

Ar C'helt eo den an Dreistelez.

Eun huñvreer eo, hogen eun huñvreer kadarn ha pennek, naren habask.

Daoust pegen trubuilhus eo ar vuhez, re eeün eo evitañ c'hoaz.

Perak ec'h en em strinke gwechall hor gourdadou d'ar brezel, noaz hag hep skoued, ma n'eo ket evit klask eur stad eyurusoc'h er gwad hag er maro. Pennou hor bro, da lavarout eo hon tud kosa betek an Dispac'h ha betek vremañ : Ar Vretoned o tiskenn en Arvor, leviet gant o sent; Lez-Breiz, Gwionvarc'h, Nevenôe, Janed Flamm, an Dukez Anna, ar Balb hag e « vonedou ruz », Pontkalleg, ar Rouari, ha nouspet all a stourmas evit kaeraat ha gwellaat stad ar vro, gwellaat stad an den, pep hini diouz e zoare. Dre ar bed ar Gelted a zo bet atao er penn kenta evit digeri hent d'ar menozioù ledan; evit difenn an dud reuzendik Hor marvailhou koz ker sasun, lennegezh koz Kembre hag Iwerzonn a ziskouez splann kement-se c'hoaz : enklask ar marz, an dreistdeneliezh dre an huñvre. Ar gwir Gelt en deus diou vuhez da ren : e vuhez a zen, plen evel buhez pep hini, hogen, eur vuhez all, froudennus, uhel pe izel, hervez planedenn pep hini. Er garantez e klask an Dreistelez; eur garantez speredel, relijiel eo e hini, nann bedel.

— Hizio kement-se a zo maro evit mat e kalon ar Vretoned a lavaro meur a hini.

— Nann ! n'eo ket maro c'hoaz, ne varvo ket ; mar deo morgousket e kalon kalz, e kalon meur a hini ez eo dihun mat ; eun hejadenn hen dihunfe e kalon ar re all; ar Brezel-Bras en deus graet kement-se (kaer a vo lavarout, an darn vrasa eus ar soudarded, dreist-holl ar Vretoned, n'ouient ket perak ez aent d'an emgann. Stourm a raent, da glask mad o c'halon, netra ken). Chomet eo dihun ennomp-ni; hon eil buhez a zo evit Breiz. Mont a reomp evel tud dall, o veiza koulskoude, war an hent-se, rak :

Eun dro bennak atao 'zo diank d'hor c'halon.

Er broiou keltiek all ez eo heñvel; selaouit mouez ar gevredigezioù brôadel e Kembre, e Bro-Skos ha zoken e Kerne-Veur. Ho pezet koun eus ar youc'hadenn skiltrus a savas diwar douar Iwerzonn adalek 1916 betek 1922. O klask pal an Peurvad eman an dud-se.

Me ivez a lavar d'eoc'h.

— Kendalc'homp da glask war an douar-mañ an Dreistelez, ar Peurvad, ar Peurvoud !...

... Hogen setu amañ respont Calloc'h.

O va Doue, ar pez a vank d'am c'hoantou den, c'houi eo...

ha sed amañ perak :

... Rak er bed-mañ ne reomp nemet tremen Rak n'eo ket evitañ, mañ graet hor c'halonou...

Hervezañ n'eus, moarvat, a wir levezet nemet er maro, e Doue :

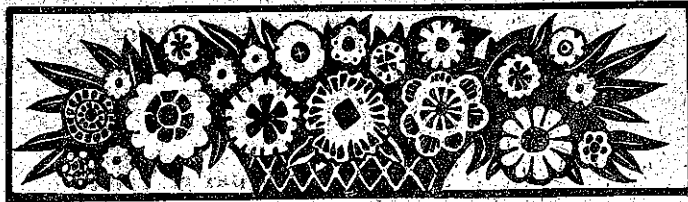
*Met pa welimp o tont karrig gwenn an Ankou,
'Vit hon dougen, du-hont, ganeoc'h 'barz en neñv
Neuze vo levezet e kalon ar breton ?* [don,

c'houi her goar, bremañ, barz Groe, pa n'hoc'h mui, nemet e koun, ar Bleimor pe ar Gedour bras war sav evit ar vro.

Ho korf a zo kouezet ha breinet e pri an talbenn, hoc'h ene a zo nijet da Varadoz Doue, hogen, an Awen a c'houeze warnoc'h a c'houez ivez warnomp ha setu perak : o stourm hag o kana hag o leñva e reomp hon hent war ar Glen. Hogen :

EUN DRA BENNAK ATAO 'ZO DIANK D'AM C'HALON.

Geldwin DEWI.
(28/9/29).

Diwarben ar gwiniz

Gant plijadur e lakeomp dirak daoulagad hol lennerien, an alioù mat en deus roet n'eus ket pell d'e genvroiz, rener unan eus Kelc'hou studi brezonek bro-Leon.

VA MIGNONED,

Pedet oun bet da lavarout d'eoc'h eur ger bennak diwarbenn ar gwiniz. Pep hini ac'hanomp a oar pegement a drouz a zo savet en hor bro, er bloaz-man, diwarben priz an ed. Gouzout a rit, kourieriated, va mignoned, ma chom ar gwiniz er priz a vez kinniget d'eomp anezan, ne zigollo ket a-walc'h al labourer douar, ken ker ha ma koust al ludi hag an tempsiou all. Red e vefe d'eomp e werza katz kéroc'h evit gounid eun dra bennak. Goulskoude ar gwiniz estranjour, gwiniz ar broiou all, rentet er millioù, a vez paet 80, 85 ha betek 90 lur ar c'hant. Hogen hor gwiniz-ni, kraz mat, a dalv keit ha gwiniz n'eus forz peseurt bro. Leal e vefe d'eomp eta e werza keit.

Met, bez ez eus eur rummad tud ouz hor suna hag ouz hol laérez, hanvomp an dud se « sunerien ». Int-i, hep mar ebéd, eo o deus diskaret ar « c'hour » war ar gwiniz. Bernioù ed o deus prenet ha magajennet, hag a-benn eun nebeut mizioù e talvezo betek 80 lur ar c'hant. Ha setu penaoz, eur wech all muioc'h, ez ay gounidegez al labourer douar gant « sunerien » gant tud diskorpul ha disleal, goude ma vo bet kouer o poania epad ar bloaz. Red eo d'eomp, mignoned, evit ma wellaio ar vicher en em zizober diouz an dud-se, mirout outo d'hol laérez, kousto pe gousto. Eno eo e rankimp en em gaout.

Penaoz ? Petra vefe mat, dioustu, da ober evit mirout ouz priz ar gwiniz da ziskenn izelloc'h, hag evit hen lakaat da zevel ? Da genta e vefe red mirout ouz ar greun estren da zont er vro, pegwir hon deus a-walc'h hon unan. Da c'honde, e vefe red mat ehana da werza ha gortoz eur pennad ken a-zavo ar « c'hour ».

— Ya, a lavarou lod, ehana da werza, gedal eur pennad mat eo. Met, hag an hini en deus ezomm eur gwenneg bennak, penaoz e c'hedo ? Aze eo eman an dalc'h e gwirionez. Evit gedal e ranker gellout gedal !

Eur penn-tiegez, n'eus fors pe hini eo e stad, pe haour pe binvidik, a c'hell mankout an arc'hant gantan e poent pe boent. Kellou en deus bet, mizou en deus bet en tuman pe en tu-hont, kempenn en deus graet e arreburi, chenchet en deus doare d'e draou ha kant ha kant tra all.

Setu ma rank gwerza. Marteze n'eus hini eus e chatal e tro da veza gwerzet, hag a heñd all eman ar gwiniz a stok-varc'had. Petra d'ober ?

Emgleo ar syndikajou, « Office Central » Landerne a deuio neuze war zikour ar c'houer. Rei a ray d'ezan an arc'hant en deus ezom, gant ma lakayo e c'hreun e GWARANTIAOCH. Setu aman eur ger bennak diwarbenn an dra-ze.

Kef da bresta Landerne, a bresto arc'hant d'an neb a garo, war e winiz ; ne roio avat nemet 35 lur arc'hant war 100 lur winiz. An hini eta en defe c'hoant kaout 1.000 lur arc'hant a ranko kaout 3.500 lur winiz.

Ne vo ket prestat euspenn 7.000 lur arc'hant da zen ebéd, n'eus forz pegement a winiz en defe. Evel just ar prester en devezo eun tamm interest da baea, met arabad spounta, an interest ne vo nemet 4 gwenneg dre gant lur ha bep miz — pe mar karit, eiz real dre vil lur winiz, bep miz.

Ar re a blijfe d'ezo an divizou-se a c'hell en em glevout gant Syndikat o farrez, lavarout war begement a winiz hag evit pegeit o deus c'hoant kaout arc'hant.

Ar syndikat eo a zo karget da zigemerout hanoioù ar re o defe c'hoant « gwaranti » o gwiniz, ha d'o c'has da Landerne.

Met aman, lealded dreist pep tra ! Arabad eo, evel just, e teufe unan da rei e hano, m'en deus gwerzet e winiz

a-raok, pe ma n'en deus dalc'het nemet e lostennachou. Ne dalvezo da netra d'ezan klask trompla pa waranto ar greun, rak hen diskouez a ranko, evit ma vo gellet gouzout ha bez en deus e gwirionez ar gount. Ar re a bresto arc'hant war o gwiniz en doare m'em eus displeget d'eoc'h, a jomo daoust da ze, libe da werza o greun pa blijo ganto, pa gavint priz mat evito, nemet e ranko kemenn ha diskleria d'ar Syndikat e vennoz ha restouler d'ezan an arc'hant prestet.

Marteze meur a gouer a gavo chastreus lezenn ar « *warantiach* »; goulskoude e c'hell beza talvoudek kenan da veur a hini. E broioù zo ez a mat kenan en dro, evel en Argentine hag en Ostrali. Eno pa vez echu an eost, pep hini a zigas e hed d'eur vagajenn vras hantvet eur « silo ». Dioustu e vez roet arc'hant d'ar re a zigas o greun di, demdost ar pez a dalv o gwiniz. Pa vez gwerzet ar greun, a-benn 4, 6 pe 7 miz, e vez rannet adarre ar gouñidoù, da lavaret eo ar pez m'eo bet gwerzet an ed ouspenn. Pep hini en devez hervez an niver a c'hreun en doa digaset d'ar vagajenn. Hag evelse e werz holl labourerien douar ar vro-se, o ed ar memez priz; holl er priz hirra.

Mat, perak ne ve ket graet an hevelep tra en hor bro-ni ? Aes eo kompren, m'hon dije bet ar bloaz-man eun emgleo da werza hor greun, m'hon dije bet eur silo dre rann-vro, sklaer eo ne vije ket kouezet priz ar gwiniz ken izel hag hon dije gellet e werza eur priz dereat. Pa vije deuet ar vilinerien veur da c'houlenn gwiniz da brema e vije gellet lavaret d'ezo : « Gwiniz ho pezo, met gant ma paeoc'h ar priz-man-priz » ha ranket o dije plega, m'hel lavar d'eoc'h.

En em unanomp eta, koueriated, va mignoned, evit stourm a-zevri ouz ar « zunerien » a zo o veva diwar hor c'houst, hag a gendalc'ho da lartaat muioc'h mui bemdez, keit ha ma n'en em glevimp ket evid enebi outo.

LEON AN HOUR,
rener kelec'h-studi Plouzeniel.

Tiegezh breizad ha tiegezh kristen

Kristof PENSEC

Cl. Honoré
Kemperle.

a c'houezas kenta priz ar brezegerezh e Bleun-Brug Douarnenez.

Pa 'z omp deuet aman ken niverus hirio, pep hini ac'hanomp en deus bet en e galon eul laouenedigezh vras,

o welet ez eus c'hoaz en hor bro kalzig a dud hag o deus sonj e ruilh en o gwazied eur gwad breizat. Kalz a dud omp aman, ha meur a hini, en despet d'o c'hoant, n'o deus ket gelllet dont d'en em unani ganeomp evid enori hor bro hag he meuli, hag evit difenn he feiz hag he yez. Ha pa ho kwelan aman bodet en dro d'an Aotrou 'n Eskob, e teu sonj d'in eus an amzer e veze sant Kaourintin ha sent koz Breiz-Izel o lastum hon tadou evit o c'helenn, ha meuli ganfo Doue hag ar vro, evel ma reomp hiro.

Met siouaz ! An dud a zo aman, hag ar re all a zo ganeomp a galon, n'int nemed eur flac'hadig kollet, koulz lavaret, etouez ar re all, evel er broiou gouez ar gristenien etouez ar baianed. Ar wir Vreiziz, hirio an deiz, a zo rouez; an darit vrasa eus bugale Breiz o deus ankounac'haet o mamm. Ha kalz, en ho parrezioù, ho peus klevet marteze evel-doum-me, pa ho peus lavaret d'ezo e teuec'h d'ar Bleun-Brug, o c'houlenn, souezet, diganeoc'h : « Ar Bleun-Brug ? Petra an diaoul eo an dra-ze ? » Truez varno !

Koulz-koude, pa 'm eus o c'hlevet, ha gwelet penaos e choment sebezet, ez eus deuet sklerijeñ em spered. Rak an dud-se, ha tud all eveldo eo a vez klevet ken alies oc'h en em glemm eus stad hon tiegeziou en hon amzer : « Ar vugale, emezo, ne zoujont mui d'o zad; ne lakont man da glevet ar vamm; poan vras a vez alies evit o c'has d'an ofereñ ». En tiêz-ze, ne vez enno komzet nemed galleg, koulz lavaret, eo e vez gwelet ivez ar pezh am eus gwelet breman da viz a zo :

Ar mab a zo erru eus ober e zervich. N'en em blij mui er ger; klevet e vez bepred o fall-gomz eus ar vro, eus e labour, eus e gerent-zoken. Hag eun dervez e lavar : « Ne joman mui en toull-man; war an trimar ez an. » Hag an tad, an daelou en e zaoulagad : « Kit, emezan gant kounnar, ne ouezoc'h ket piou en deus ho maget. » Ha setu ar paotr aet da Bariz evel ma oa aet e vreur, hag an tad chomet e-unan da duriella e damm douar. Ha pet eus hon tiegeziou a zo er stad-se ?

Breman e welan eus pe lec'h e teu an droug. Stad hon tiegeziou a zo evel hennez abalamour n'int ket tiegeziou breizat. Ne vez mui komzet brezoneg enno; ne vez ket,

eur wech zoken, desket d'ar vugale petra eo Breiz, losket e vez da vont kuit gizioù hon tadou koz, ha ganto ez a kuit Breiz, ar feiz, hag an tiegeziou. Rak Breiz a c'helle lavaret d'an tad-ze evel ma lavar hen d'e vab : « Kea, ne ouezes ket piou en deus da vaget ! » Penaos neuze, e kerzo ar vugale war an hent eun, pa ne 'z a ket ar gerent o-unan drezan ? Hon tiegeziou eta o deus ezomm bras, evit beza peurc'hraet, da veza tiegeziou breizat.

Gwelit kentoc'h hoc'h unan. Evit petra en em unan an tad hag ar vamm dre liammou sakr ar briedelez ? — Evit sevel eun tiegez, n'eo ket 'ta, da lavaret eo evit sevel bugale e karantez Doue hag ar vro, hag evit-se, o c'helenn war bep tra, roi nerz d'o spered hag euna o bolontez evit ober anezo tud a galon ha tud a goustianz, gouest da renta servich d'ar vro. Ar c'henta tra da ober, a dra zur, eo sevel eur bugel e karantez Doue, ober anezan eun den a feiz, ha gwelloc'h c'hoaz, eur c'hristen mat. Koulz-koude; pa o devezo ar gerent graet an dever-ze, ne vezo ket c'hoaz, en despet d'ar pezh a gred kalzig a dud, peurc'hraet ganto o dever. Eur c'hrouadur a vez marteze eun den a feiz, eun dra bennak a vank d'ezan bepred ma ne gar ket e vro. Rak, evel ma lavare d'eomp an aotrou 'n Eskob en e lizer-koraiz er bloavezh tremenet : « Mat, ha dleet end-eun eo da bep den karout e vro »; hag eur gwir gristen ne laosk dever ebet a gostez. Hon tiegeziou eta ne c'hellint beza peurc'hraet nemed pa vezo euno lakei, e kalon ar vugale, da heul karantez Doue, karantez Breiz-Izel.

Met penaos e vezo eun den gouest da garout eur vro ma n'he anavez ket, pa ne glev morse komz anezi, ha dreist holl pa ne oar ket he yez ? Rak ar yez eo ene ar vro; ne c'heller anaout eur vro ma ne ouezet ket he yez. Ha pegwir ar brezoneg eo yez Breiz, ne c'heller ket he c'harout ma ne ouezet ket ar brezoneg.

An Tad Santel ar Pab a lavare d'an 23 a viz c'houevrer 1928, d'an A. Prud'homme, eskob Prins Albert, er C'hanaada, ar c'homzou-man : « Netra, ne lak eur hobl d'ho karout kement ha gouzout he yez. » Hag evidoun e kav ganin, pa oar eun den prezeg e yez eur vro, en deus dioc'htu en e galon eun tamm karantez, bras pe vihan, evid ar vro-ze. Red eo eta komz brezoneg en hon tiegeziou. Eun dra souezus eo henman : da heul ar Bre-

zoneg ez a ar feiz, rak abaoe ar penn kenta, ar feiz hag ar yez a zo diou c'hoar en hor bro, unanet atao etrezo, hag ar parrezioù emañ ar feiz o wannaat emañ eo ar parrezioù a zo o trei war ar galleg. N'ho peus nemed teurel eur zell endro d'eoc'h hag a lavaroc'h holl evelvoud.

Hirio an-deiz an holl Vreiziz a vezo c'hoaz tostoc'h an eil d'egile, abalamour hon amzer a zo eun amzer griz evit Breiz. Bro C'hall a labour par ma c'hell evit ma teuio Breiz da veza ankounac'haet. Ar galleg en hor bro a zo olaza ar brezoneg hag ar feiz. Abalamour da ze hon tiegeziou en em skoulmo c'hoaz gwelloc'h, evit mirout ar brezoneg hag ar feiz, evit difenn o gwirioù, o skolioù, ha kement tra a zo talvoudus d'o bro.

Evelse e welit va c'henvroiz karet, pa vezo hon tiegeziou tiegeziou breizat e teuint d'en em skoulma gant ar gwella liamm a zo er bed-man goude ar relijion. Hag anezo o tnan eo en em skoulmint, rak gwelet a raint e vezo ret evit silvidigez o gouenn.

Aes e vezo da dud Breiz en em anaout. Rak, eun tiegez breizat a vez bepred eun tiegez a feiz, e lec'h ma ro an tad hag ar vamm ar skouer vat d'ar vugale; eun tiegez a zo ennan doujans evit Doue hag e lezenn. An holl a bed ar aotrou Doue, an holl a vez en oferenn.

En eun tiegez breizat ne vez komzet nemed brezoneg ois ar vugale. Desket e vez d'ez o fedennioù hag o c'ha tekiz e brezoneg, boazet e vezent da gana e brezoneg, da « zenti » e brezoneg. Er ger, e vez etre daouarn an tad ar « C'hourrier » pe ar « Gazetenn », ha « Feiz ha Breiz », pe eur gelaouenn vrezonek bennak. Lennet e vez bepnoz buhez ar zent e brezoneg, hag etre daouarn ar vugale e vez lakët marvailhoù brezonek.

Ne dlefed morse e Breiz lenn ha roi da lenn nemed kelaouennoù brezonek, rak dre ar c'helaouennoù e vezo kresket ar wir Vreiziz, dre ar c'helaouennoù e teuio hon tiegeziou da vezan tiegeziou breizat. Hag eurus e vefen, ma 'm befe, dre va zammig prezegenn, desket d'eoc'h pegement a ezomm o d'eus da veza evelse, ha pegement e c'hounezint pa en em skoulmint etrezo. Labouromp holl eta, ha bepred evit ma vezo hon tiegeziou tiegeziou breizat. Hag, evel m'eo bet hon tud koz :

« Ra vezo pep hini ac'hanomp breizat, dre holl, bepred, beteg mervel ! »

K. PENSEC.

Ar vuol blomm

Ti Wennaël e Konk.

Gwechall, en amzer ma oa menec'h e abati Lok-Ma-ze Penn-ar-Bed hag ous-penn kant lestr kenwerz e porz Konk, e oa o chom, e kichenik ar ger vihan-ze, eur paour kez liorzer hanvet Gwennaël.

Gwreg ha bugale en devoa ha gouñit a rae o bara hag e hini o vont da labourat, diouz an deiz, liorzou tudhentil ha marc'hadourien kêr.

Eun dervez m'edo o kempenn eun disheglenn, graet gant gwez roz, e liorz unan eus pinvidika paramantourien Konk, an Aotrou Fontenay, he-man hag her c'hare kals dre ma n'oa ket eul laer e amzer a deuas da gomz gantan eur pennad; truez a gemeras outan o klevout pegement a boan en devoa o sevel e bemp krouadur hag e c'houlennas outan :

— Livirit d'in, didroidell, Gwennaël, pegement a arc'hant ho pije ezomm evit beza en hoc'h aes ?

— E feiz, aotrou, eme al liorzer, o sec'ha ar c'houezenn a bizenne, war e dal, ma 'm bije kant skoued e vijen pinvidik, a gav d'in. Gand an dra-

ze e c'hellfen prena eun dachennad zouar emañ
o klask kaout eur pennad a zo; he mogeria a rafen,
tro-war-dro, hag e rafen anezi eul liorz eus ar re
gaera a labourfen gant va gwreg; ha va bugale;
gwerza a rafen va legumach ha va bleuniou; sevel
a rafen yer, houidi ha koulmed da werza hag a-

An A. Fontenay
a ro 100 skoued da Wennael

benn eun nebeud bloaveziou aman em befe eun
tammig peadra.

— Mat, eme ar marc'hadour, c'hoant am eus
d'ho lakat euruz; p'eo gwir ez a mat an traou
ganen e fell d'in ober d'eoc'h eun aluzen; setu
aman kant skoued a roan d'eoc'h ha breman, lakit
i da dalvezout, gwella ma c'helloc'h.

Gwennael, e c'hellit kredi, a oa laouen, er par-
daez-se, o listrei d'ar ger; ne lavaras ger ebet d'e
wreg, rak houman n'oa ket evit he zeod; malf he
deveze atao da lavarout; d'he amezeien, kement
tra he deveze klevet.

— Ne livirin netra d'am gwreg ken na m'bezo
gwelet perc'hen an douar.

Da c'hortoz, o veza ma ne oa ket kals a doullou
kuz en o zi, e kuzas e yalc'h dindan eur bern truil-
hou a oa bet taolet e traon an ti, gant e wreg, da
c'hedal ma tremenje ar pilhaouer. Heman, siouaz,
a deuas dioc'htu, en dervez warlerc'h, dem goude
ma oa aet Gwennael d'e labour. Ar wreg a oa aze-
zet, war an aolec, gant he c'hrouadur bihanna hag
e lavaras d'ar pilhaouer ober eur zell ouz an truil-
hou he devoa laket a gostez evitan. Ouz o dibrada
ar C'herne a gouezas war ar yalc'h, met ne voe
ket dare d'ezan lavarout hano anezi. Kinnig a eure
pevar real evid ar bern hag e tec'has ac'hano
gant holl beadra ar paourkêz deveziour.

Pa zizroas Gwennael, diouz ar pardaez, en devoa
gwelet perc'hen an douar hag e oa en em glevet
gant an, war deiz ar brenedigez. Mont a eure da
glask e yalc'h ha laouen e oa o sonjal er blijadur
en divije e vaouez pa lavarje d'ezi an nevezentiou.
Mantret e chomas pa welas e oa aet an truil-
hou ac'hano hag e arc'hant da heul. Ar wreg, pa
glevas petra a oa digouezet her gourdrouzas dre
ma n'en devoa ket bet a fizians a-walc'h enni.
Gwennael a glaskas tizout al laer met heman a oa
tec'het den ne ouie e pe du. Penaos redet, war e
lerc'h, betek Lokevred ha marteze pelloc'h?

Eun nebeud derveziou, goudeze, Gwennael a
zizroas da labourat liorzou an Aotrou Fontenay.
Heman, dal m'her gwelas a c'houlennas outan, kel

laouen ha tra : — A ! 'tal laket ze peus va c'hant skoued da dalvezout ha prenet ez peus ganto da dachenn ?

— Siouaz ! aotrou, eme an deveziour, an daerou, en e zaoulagad, ker paour hag er zizun dremenet oun adarre. Eur gwall dra a zo c'hoarvezet ganen.

Hag e kontas taol ar pilhaouer o prena evit pevar real eur berniad truilhou hag o kas gantan e gant skoued da heul. Ar marc'hadour sebezet a gemeras truez outan hag o welout e boan-spered e lavaras : — Asa, n'es ket d'en em jala kement-se gand ar c'holl-ze ! Koll arc'hant n'eo ket holl ar vuhez eo ; en em zével a c'heller atao. A bouez skrabat va ziretennou e kavin, sur a-walc'h, kant skoued all d'it e lec'h ar re a zo bet laeret diganez gand ar c'hoz Kerne boud-ze. Deus d'o c'herc'hat, emberr, a-raok ma 'z i d'ar ger ha taol evez warno, a-vat, en taol-man !

Ha setu Gwennael frealzet holl ! Labourat a eure, kalonekoc'h eget biskoaz, evid eur mestr ker mat ; goude e zervez e voe roet eur yalc'had arc'hant d'ezan adarre hag ez eas, d'ar gêr, laouen e galon ; kel laouen e oa zoken ma evas eur banne gwin ha ma prenas eun nebeud madigou da gas gantan d'e vugale.

Diskennet e oa evid an dra-ze, en eun ostaleri, e oa enni eun toullad mortoloded hanter vezo, leun o godellou a arc'hant, o c'hoari ar c'hartou. Chom a eure da zellout outo hag e kemeras plijadur o welout peger buan e c'helled gounit arc'hant en hent-se. Ha setu hen hag en em lakat da c'hoari e-unan : eur skoued a lakas en taol hag e c'hounezas pevar ; mezvet gand e vanne gwin ha gand e chans ha touellet gand ar vortoloded e c'hoarias

c'hoaz ; lezet e voe da genta da c'hounit hag eur wech m'edo a-zevri, gand ar c'hoari, ha bet eur banne bennak d'ezan c'hoaz, ar vartoloded, gand ar merkou a oa er c'hartou ha n'oa ket heman evit gwelout, a c'hounezas hep taol hag en eun eur e oa rinset ganto e yalc'h hag, o veza ma klemme, hen taoljont er maez eus an ostaleri a daoliou dourn hag a daoliou treid.

Gwennael gand e vez hag e gounnar a vennas mont d'en em veuzi, met ar zonz eus e dud a viras outan da gas ar menoz fall-ze da benn. Dizrei a eure d'ar ger hag e kavas eno e wreg nec'het o klask gouzout perag e oa ken diwezad, en dervez-se. Lavarout a eure d'ez petra a oa digouezet gantan ha penaos en devoa kollet e arc'hant, hep gellout tamall e goll da hini all ebet nemet d'ezan e-unan. E wreg, a glaskas mirout outan da fallgaloni : poan a-walc'h he devoe o klask dont a-benn eus he zaol.

Er zizun warlerc'h en devoa mez oc'h en em ziskouez d'an Aotrou Fontenay ; red e voe d'ezan, evelato, konta d'ezan ar pezh a oa en em gavet gantan.

— Paourkez den, eme ar marc'hadour a oa gantan eur marc'hadour all, n'oun ket pinvidik a-walc'h evit gellout kenderc'hel da rei d'it, eur yalc'had, er zizun, a lezes da goueza etre daouarn ar bilhaouerien laer hag ar vortoloded vezo.

An Aotrou Douc, anat eo, ne fell ket d'ezan e teufes d'en em binvidikât dre va aluzenou. Sellit, eme ar marc'hadour o trei ouz e vignon, m'ho peus eun dra bennak da rei d'ar paourkez den-ze roit hen d'ezan ha marteze en devezo muioc'h a chans gantan, eget n'en devez gand ar pezh a roan me d'ezan.

Egile a c'houllias e c'hodellou, en eur c'hoarzin:
 — N'em eus ket eur gwenneg warnoun, emezan,
 rak ankouanac'haet em eus va yalc'h, er gêr; met
 set aman ar pezh emañ o paouez kaout.
 Hag e tiskouezas, eur voul blomm, eun toull en he

Gwreg ar pesketaer o tont
 da c'houlenn eur voul blomm.

c'hreiz, henvel ouz ar re a stag ar besketaerien
 ouz o rouejou evid o lakat da veza pouneroc'h:
 — Diaes e kavan rei ken nebeud all a dra d'ar
 paourkêz den-ze, met gwelloc'h eo d'ezan keme-
 rout ar voul-ze, evelato; marteze e teuio da veza

pinvidik diwarni; Doue a ra ar pezh a gar.
 Gwennael a gasas gantan ar voul blomm hep
 feurel an distera evez outi. Dizro d'e gêr her roas
 d'e vugale da c'hoari.
 Edont o vont d'o-gwele pa glevjont unan ben-
 nak o skei, war an nor: eun amezogez oa, gwreg
 eur pesketaer.

— Soaz, emezi, da wreg Gwennael, va gwaz en
 devoa sonj da ober tro vat, en noz-man, met o
 paouez gwelout eman e vank eur voul blomm ouz
 e roued hag a-walc'h eo evit koll e besketaerez.
 N'hon eus hini a re ebet en hon ti hag ar staliou
 breman a zo serret. Ma ho pijs unan, e rafec'h eun
 aluzen gaer d'omp ouz her rei d'in, rak heb eur
 voul evelse, va gwaz a ray tro wenn, hep mar ebet.

— Koueza dreist, a rit, avat, eme Katell, gwreg
 Gwennael, rak va gwaz en deus kavet unan hizio
 hag a oa gand ar vugale o c'hoari aze, bremaik.
 Dres, setu-hi a-hont er c'horn-tro; kemerit-hi, ha
 gwella-ze d'eoc'h ma ra vad d'eoc'h.

— Bennoz Doue, d'eoc'h Katell, eme Zoaz; va
 gwaz a vezo laouen bras bremaik. Ar gwella pesk
 a deuio gantan ho pezo evit ho lein warc'hoaz.

Antronoz, Gwennael a oa aet d'e labour hag e
 wreg a labouré er gêr pa skojud, a-nevez, war an
 nor. An amezogez eo a oa deuet da zegas eur pesk
 paket gant he gwaz er roued kempennet gand ar
 voul blomm. Katell a vennas raktal aoza ar pesk
 abenn merenn; pa 'z eas d'e zigeri e kavas, en e
 vouzellou, eur walenn velen, eur berlezenn luger-
 nus en he c'hern. Kemerout a eure ar berlezenn
 evid eun tamm gwer hag ar walenn evid eun tamm
 keuvr hag her stlapas d'he bugale da c'hoari.

Pa zizroas Gwennael, d'ar gêr, diouz ar pardaez,
 e c'houlennas ar walenn ouz he bugale da ziskouez

d'ezan. An devezour n'en devoa ket gwelet kals a aour ha nebeutoc'h c'hoaz a berlez. Evelato e lavaras :

— Marteze, sell, ar walenn-se a dalv eur gwen-neg bennak; warc'hoaz, dres, e tleañ mont da labourat da di Yann al Lapous, an orfeber hag hen diskouezin d'ezan; en hent-se e ouezin petra dalv.

An orfeber a oa eur christen mat hag eun den onest; anez e vije bet aes d'ezan laerez Gwen-nael, met leal e voe en e genver; goude beza sellet piz ouz ar walenn e lavaras d'ezan :

— Pinvidikoc'h egedoun-me oc'h gand ar walenn-ze rak ar berlezenn a zo outi a dalv 100.000 skoued, da nebeuta.

Duk Breiz pe roue Frans hepken a c'hell prena braoigou evelse. N'oun ket evit her prena diganeoc'h met ho sikour a rin d'he gwerza ha da c'hortoz, e prestin arc'hant d'eoc'h, diwarni, ar pezh a geroc'h.

Gwennael hanter gollet e benn gantan a redas da gas ar c'helou d'e wreg ha d'an Aotrou Fontenay a gavas o tiviz gand e vignon, an hini en devoa roet d'ezan ar voul blomm. Sebezet e chomjont pa glevjont ar pezh a oa degouezet hag e weljont, dre eno, peger brao e oar Doue dont war zikour e vugale. Kinnig a rejont o gourc'hemennou da Wennael da veza bet kement all a jans hag hen alia a rejont da ranna e gavadenn gand ar pesketaer, ar pezh a oa en e spered ha kerkent ha ma voe kavet eur prener e roas d'e amezog an hanter eus a dalvoudegez ar walenn. A-walc'h a beadra a jomas gantan c'hoaz evit beza brudeta liorzher a oa war-dro Lok-Maze penn-ar-bed, hag e liorzou a dalveze kement ha re ar Seite, e Prätguic, e kichen Kastell-Paol.

G. P.

E tal ar bez

(abenti gouel an arzav-brezel, 11 a viz du)

1

An trec'h-en deus, me oar, kurunet hon tudou!
Eun dervez heb e bar edoug an amzeriou,
Ranket-en deus plega dirag o burzuñou
Ha teurel war o bez palmez an enoriou!

2

Met, en o zremenvan, mar dint marvet a-bez
Ma ne jom war o lerc'h nemet eun tamm hano,
Gand eur meudad poultremm a zindan eur men-bez,
Peseurt vad a dennint eus enoriou tano?

3

Merkit 'ta pep hano gand ar gizell, er sklent, —
Savit d'o relegou 'r padusa bolzenn vein —
Kanit o meuleudi, — prezegit war an hent, —
Petra dalv-ze, ma ne dint mui nemet traou brein?

4

Ha pe forz a reomp-ni, p'hon deus kollet hon tud?
N'eo ket storlok a roïo d'comp hor re lazet!
Ba!... lenvomp, hep fiziñs, da heul eur brezel yut
Grit kaonv, gwragez, ha c'houi gouelit, mammou
[gloazet!

5

Eürus ar gerent, a zell dreist ar garnel
El lec'h m'eo goudoret eskern o zudou keiz,
Hag a wel o pignat eneoù divarvel
D'an nenv, a zigemer ar gristenien a-feiz!

6

Eürus ar re-ze, rak a-dreuz o c'hette
Da c'hedal eur Doue, merket gand an nadoz,
Fiziñs o deus aman, pegwir emaoch du-ze
O soudarded maro, laouen er baradoz!

Yann Varc'heg, an dijentil direol

E bloaveziou kenta ar XVI^{vet} kantved, p'edo an dukez vat, Anna Vreiz, o paouez mervel, e Blois, d'an 9 a viz genver 1514, ne oa ken brud e Lesneven ha tro-war-dro, nemed eus buhez direol ha taoliou fall eun dijentil yaouank eus a vaner Gwikkelle, e hano Yann Varc'heg.

E dud a oa tud a zoare hag a skouer vat hag e penn kenta e amzer n'oa ket nemeur a dra da la-

varout anezan; bet e oa bet o vrezelekaat, en hali, gant ar roue Loeiz XII, e kompagnunez, sendar-ded an Aotrou Rieu. Pa zizroas ac'hano e oa troet, evel eun all, en e lec'h deuet e oa da veza falla den a oa o vale e Breiz-Izet. Mare e oa e dud ha mestr e oa war e zanvez; en em lakaat a eure raktal d'o foran; ne denne penn ebet ken eus an ostaleriou; eun toullad aignoned a veze atao ouz e heul o lipat banneou diwar e goust:

An neb en deus arc'hant hag a ro
A gav mignoned e pep bro.

Pa veze tommet mat d'ezan gant ar gwin Bourdel pe ar gwin Aunis en deveze evet, en o serr, ne veze ket ledan a-walc'h an hentchou ken d'ezan da zont d'ar gêr hag e klaske trabas ouz kement hini a en em gave gantan.

Meur a hini a veze oc'h en em glemm anezan ouz barnar bras Lesneven, Yvon Pinart, aotrou ar Goasglaz, e Gouelo, eun doktor war al lezenou, met heman ne grede ober netra da aotrou Gwikkelle, kement a aoun en devoa raozan.

Yann Varc'heg ne veze ket e-unan atao oc'h ober e droiou fall; eun toullad lamponed a veze ouz e heul, evel Mauris hag Yvon Varc'heg, e vreudeur, Yvon ar Gall, lezhanvet Huytraz, Herve ar Galliou, — eun druilhenn hag e lavare aotrou ar Penhoat, e Sant Fregant n'en divije ket heb ezomm anezan ha goude ma vije kinniget d'ezan 1.000 lur d'e gemerout, en e di, — Thomas Kerzu, Yann ar Mestr, Goulc'hen Maubihan hag all. Peurliesha e veze o troia, pignet war gem e varc'h Mounmouz, eul loen ha war a lavared n'en devoa aoun rak netra hag a gare e vestr muioc'h egetan e-unan. An dud a oa deuet ha pa ouieat edo o vont da dremen en eun tu bennak a dec'he en e raok, rak diwar an dour zoken e oa lec'h da ziuall outan.

Setu aman darn eus e droiou fall. Eun dervez, e foar Follgoad, Alan Dribara, eur marc'hadour eus a Lesneven a oa eur staliad danvez dilhad nevez gantan war ar blasenn; Yann Varc'heg, o tremen ebïou d'ezan, hag o welout e vezer, a zavas c'hoant gantan da gaout danvez eur bragez nevez, war dermen; Lan a anaveze Aotrou Gwikelle hag a lavaras d'ezan e oa maro Termen hag e oa bet lazef gant ar c'habiten Fall-da-baea; Yann Varc'heg gant ar ger-ze a zavas ar gwad d'e benn hag a roas diou stavad d'ar marc'hadour a voe ker badaouet ma vennas koueza a-stok-korf d'an douar.

Met an taol-se n'oa netra e-skoaz an taoliou all a c'hoarias da dud all. Mark Kerliver, eun dijen-til, en devoa bet kals muïoc'h a dro d'en em glemm c'hoaz, rak Yann Varc'heg a-raok e deurel d'an douar en devoa skoet kement gantan m'en devoa toullet e benn d'ezan, ha roget e zilhad hag e laket leun-wad.

Tanguy Bilwenn, beleg hag aotrou Kerourïou, e Plouider, a voe stlejet gant Yann Varc'heg a-zibouez e vleo ha pladet dindan e dreid. Eskumuniget e voe aotrou Gwikelle goude an taol yudazerez-se, met an eskumunigenu-se ne reas ket kalz a dra d'ezan, rak dem-goude, e bourc'h Lanhouarne, da zeiz ar foar, e sko betek ar gwad hag e c'hlaz eur beleg all, an aotrou Alan Balanant hag, e Lesneven, e sko, ker gwas, gant an Aotrou Jalm Botorel, kure an Itron Varia, unan eus ilizou koz kêr, ma rankas, goudeze, chom pell hag hir war e wele. Eskumuniget teir gwech evid ar bazadou-ze en devoa roet, Yann Varc'heg, e lec'h dont ennan e-unan, ne reas nemet mont war wasaat. Eun dervez e vennas laza e vreur Mauris hag eur wech all e treuzas korf e vreur Yvon gant eun taol kleze hag ar gouli a oa kêr bras ma oa souezet an dud ouz e welout o parea.

O veza m'en devoa bet d'en em glemm eus unan eus archerien Lesneven, Yann Jaffrez e hano ar Marc'heg her gwallc'hlazas hen hag e wreg.

Eur wech all ec'h en em gavas gant Gwilhou ar Yaouank, eun dijen-til eus a Blouzeniel, hag e roas d'ezan eun taol kleze en e gostez, her glazas kement ma rankas chom war e wele ha ma vennas mervel diwar ar gouli-ze.

Mac'harit ar Masson, gwreg Herve ar Goff a voe ker skoet gantan ma kollas ar c'hrouadur edo o tougen.

An troiou a rae evit c'hoarzin ne veze zoken nemet yudazerez enno. Eun dervez, goude beza bet oc'h eva gant e vevel Yvon ar Gall, e lakeas e staga ouz eur ber bras a oa er gegin hag e drei dirag an tan, epad keit ha keit all, ma vennas heman koll e vuhez. N'en devoa tamm doujans ebet evit hini eus e gerent. Skei a eure kement gant e contr Mark Kerasker ma voe hanter lazef gantan.

Ker gwas all a reas da Zalaün Balanant gwaz e vagerez ha da wreg al Lukas a oa bet kummer gantan. An tri-ze a rankas mont, goude ar roustadou bazadou o devoa bet, da gaout an Aotrou Yvonnét Grant Soleill, medesin e Lesneven; hentan evit beza ententet outo a yeas da c'houienn e bae digand aotrou Gwikelle; digemeret fall e voe hag e lec'h arc'hant ne voe roet d'ezan nemet gwall-gomzou ha gourdrouzou.

Er bloavez 1518, pa deuas ar roue Fransez I hag e wreg, ar rouanez Glaodina, merc'h hon dukez Anna da bardona da Follgoad, e miz here, Yann Varc'heg a gredas mont da glask trabas ouz ar zoudarded a oa oc'h heul ar roue ha goude beza evet meur a bicherad gwin ganto, aet adarre anezan e-unan, dre nerz ar pezh en devoa evet, e c'hlazas meur a hini anezo a daoliou kleze.

Eul levr a c'hellfed da ober ma vije c'hoant da rei da anaout holl dorfejou ar mezvier divalo-ze. Eul ger hepken diwarbenn ar re vrassa.

Eun dervez ma oa aet da Zizun, gwisket e maouez, e tiskennas e ti Alan Vodenan ha goude bezza roet eur zaead vazadou d'ar wreg, e kasas gantan kement tra a oa diouz e zoare.

Eun dervez all e redas warlerc'h eur plac'h yaouank fur, hanvet Mac'harit Kernec'h, betek maner Trefalegen, e Lanhouarne, hag e skoe warni en dra c'helle daoust ma youc'he homman evit ma teujed war he sikour.

Skei a eure gand eur plac'h yaouank all, hanvet Odern Polart, a daoliou dourn, hag he stleja a eure a-zibouez he bleo ouz he brouda gand e c'hentrou.

Eur zadornvez, e marc'had Landerne, e skoas hag e c'hlasas eun dijentil, eus an Drenneg, Yann Goadelez, a varvas nebeud amzer goudeze.

E marc'had Landerne ivez, eur wech all, e trouc'has, gand eun taol kleze, eun dourn da Yvon Simon, eun dijentil eus a Zirinon hag e faoutus penn eun dijentil all eus a Irvillac, Roparz Coetrehiou, adalek kern ar penn beteg an helgez hag evel ma oad aet da gerc'hat, Per ar Predour, medesin Landerne, da gaout an daou zen glazet, Yann Varc'heg, endra m'edo henman o poania, gwella ma c'helle, war o zro, a skoas war e benn gant dournell e gleze, a ziframmas e varo hag a jachas ker krenv war unan eus e ziskouarn m'hen distagas diouz e glopenn.

An holl, dre ar vro, o devoa aoun raozan hag e ker Lesneven, an dud en o ziez, ha prenet an noriou warno, a grene o klevout hano eus e dorfejou.

Eun dervez e tiskennas e ti Yann Wilhou hag ec'h en em lakeas d'e skei hen hag e wreg ker

gwas ma kollas houman ar c'hrouadur a zouge. Eun nozvez e klaskas mont e ti Yvon Gellec, hag o veva ma oa prenet mat an noriou ec'h en

em lakeas da skei warno ha war ar prenecher a daoliou mein ha da lavarout eur hern traou divalo diwar benn gwreg ar C'hellec a oa koulskoude eur vaouez ha ne oa netra da damall d'ezi.

Eun nozvez all e klaskas mont e ti Herve Lazennec hag evel ma oa prenet an nor e klaskas he zerri o lakat e ailhoned da vounta warni gand eur c'harr bras hag o veza ma ne deue ket a-benn na d'he divarc'ha na d'he zerri, e laoskas, gand e wareg, dre brenestr ar gampr, meur a denn en

ti hag ar wreg hag eur bugel bihan a oa en he c'hichen a voe tost d'ezo beza lazet.

Pa deue da varc'had Lesneven e ranke en em ganna ouz unan bennak ha neuze e veze en c vleud.

Eun dervez, e kavas Gwilhou Gersauson, aotrou ar Penhoat, e Sant Fregant, en eun ostaleri e Lesneven hag e klaskas trabas outan war zigarez m'en devoa lavaret, en eun tu bennak, ne veze nemet aillioned ouz e heul. Emgann a zavas etrezo hag an eil a groge e bleo hag e fri egile. Darn eus an dud a oa, war al lec'h, dreist holl, person Meslan, e bro Wened, a grogas e Yann Varc'heg hag her stlapas er maez eus an ti, met Yvon, breur Yann, a en em daolas, gand e gleze, war Wilhou Gersauson; heman a oa er gegin hag a gavas eno eur ber ruz tan; her c'hemerout a eure hag hep dale e enebour a dec'has, en e raok.

Gwreg Yann Varc'heg he-unan, Mari Gernezne, a dape fest ar vaz, alies a-walc'h ivez; Amis Brezal zoken, eun dimezell hag a oa deuet d'ar maner, da zerc'hel kompagnunez d'an itron, ne veze ket graet kals bravoc'h d'ezi eget d'ar re all.

Eun dervez koulskoude ar muzul a deuas da veza barr ha gwalemm ar c'hastiz a gouezas war gein an torfetour. Pell a oa n'oa ket evit gouzanv e amezog, Herry, aotrou Penmarc'h, a oa kals pinvidikoc'h ha kaeroc'h e vaner eged e hini.

Eun dervez ma ouie ervat edo e ti Yvon Ropartz, e kichen chapel sant Gweltas, e Gwiseny, e klaskas digeri an nor evit rei eur freskad d'ezan.

D'an 12 a viz here 1523 ec'h en em gavas gand aotrou Penmarc'h a oa o tizrei eus a varc'had Lesneven; her pedi a eure da vont betek e vaner, da Wikelle; aotrou Penmarc'h hen heulias, hep difizians; dal ma oa en em gavet en ti, Yann Varc'heg a gemeras e gleze da skei gantan, a drouc'has e vez

meud ha tri bez all eus e zourn kleiz, a doullas e henn, e tri lec'h hag hel lezas hanter varo war leur ar gegin. Aotrou Penmarc'h goude ar gwall daoliouze a jomas eur pennad hep kaout e skiant vat. E wreg, Gwilhamet Gerloagen, a reas prosez da aotrou Gwikelle hag a c'houlennas ma vije kastizet, en e gorf, ha ma roje d'ezi 10.000 lur d'he digoll eus ar gaou he devoa graet ouz he gwaz. Herry Benmarc'h a deuas e skiant vat d'ezan adarre hag o welout ar c'heuz en devoa Yann Varc'heg d'ar gwall daoliou en devoa roet d'ezan her pardonas. Ar c'heuz-se a c'helle beza gwirion ha diwar an dour aotrou Gwikelle a c'helle karout aotrou Penmarc'h, met eur wech m'en deveze evet eur banne bennak, n'oa ket gwasoc'h den egetan.

D'an 12 a viz genver 1527, ar galkenn a en em gavas e kastell Penmarc'h, wardro 10 pe 11 eur diouz an noz; an aotrou a oa o lavarout e bedenou a-raok mont d'e wele; war bennou e zaoulin edo dirak skeudenn ar Werc'hez: « Va c'habiten, eme Yann, deuit ganen da Wikelle, rak tud a zodeuet d'am gwelout hag ec'h askoanioc'h ga-neomp. »

Herry Benmarc'h a lavaras n'edo ket e chal da vont, e oa skuiz hag en devoa ezomm mont da gousket; met egile ne roas peoc'h ebet d'ezan hag ez eas d'e heul, en desped d'ezan, hep gouzout edo o vont d'ar maro. Pignat a eure war e varc'h hag e kemeras adrenv e gein da vont gantan e gemener Fransez an Deredeuc, a oa neuze o c'hwriat, er maner, hag en devoa goulennet mont gantan, — ar pezh a ziskouez pegen dilorc'h e oa neuze tud chentil Vreiz; — e baotr marchosi a yeas da heul hag e tigouesjont gand Yann Varc'heg, e Gwikelle. E gwirionez, eun daoliad vat a dud a oa eno; bez' ez edo aotrou ar C'hurru, e Milzac, aotrou Lansilin, e Plouider, o gwraez ha meur a

hini all. Debri a rejod oranjez gant sukr, per, poazet er gwin; eva a rejod dreist holl hag ar gwin a zavas da benn Yann. Staga a reas da lavarout komzou flemmus da aotrou Penmarc'h; herman a welas dioc'htu e oa mall d'ezan chacha e skasou gantan; sevel a reas dioc'h taol ha mont a eure er maez hep ranna eur ger. Edo o vont da bignat war e varc'h pa deuas Yann Varc'heg da skei eun taol arbalastr gantan, dioc'h an adrenv, a reas d'ezan koueza, a-stok korf, d'an douar. Foll, gand e gounnar ha gand e evach, Yann a zarc'hoas eun taol, ker pounner, gantan, war e benn, ma strinkas e empenn er maez eus e glo-penn; en aoun ne vije ket maro a-walc'h c'hoaz; goudeze, e skoas gantan ivez eiz hag hanter kant taol kleze ha gand an draze c'hoaz e youc'he warnan : laer, lounker, krener, ar pezh n'oa ket gwir, rak aotrou Penmarc'h en e yaouankiz a oa bet e brezelioù an Itali hag a oa eur brezelour dispont; stourmet en devoa ivez ouz ar Zaozon ha roet armou ha stern d'ar zoudarded karget da ziouall an aochou.

E lec'h kaout keuz da veza graet eun hevelep taol, Yann Varc'heg a zistroas d'an ti, lorc'h ennan, e gleze leun wad en e zourn hag a lavaras d'an dud a oa ouz e daol : « An Aotrou a zo aet ha ne zizroio ket ken; o paouez ober ar pezh a glasken ober pell a zo emañ. »

Hag e c'houre'hemennas da aotrou Lansilin kemerout ar goulou ma welje ha maro mat oa Herry Benmarc'h hag e lavare d'ezan zoken : « Ma ne deuit ket e rin d'eoc'h ar pezh emañ o paouez ober d'ezan. »

Hag e troas hag e tistroas ar c'horf maro : « A ! n'oun ket deuit a-benn eus va zaol 'ta ? »

Kelou a voe kaset dioc'htu, na petra 'ta, da Benmarc'h ha tri eus a vevelled ar maner, klezeier

ganto, hag eur manac'h gwenn eus a abati Beaurport, a oa oc'h ober e gest, e Leon, ouz o heul, a yeas da Wikelle; pa weljont korf maro o mestr leun wad ha goloet a c'houliou ec'h en em lakejont da lenva : « Hor mestr paour, emezo, a zo bet lazet ! » Yann Varc'heg ouz o gwelet a laoskas eun taol arbalastr warno, en eur youc'hal : « Bremaik, m'ho kaso ac'helese, ne vezo ket pell ! »

Epad ma kaset ar c'horf, en eun ti e kichen, da c'hortoz e zistrei da Benmarc'h, ar muntrer a lakas eur paotr bihan da zigas d'ezan e varc'h Mourmouz betek dor chapel sant Velle; pignat a eure eno warnan hag e tec'has ac'hano d'an tan rus.

Mont a eure betek Landerne da c'houledd digemer digant menec'h sant Fransez o devoa gwir da zigeri o zi d'an dorfetourien hag eur wech ma vèzent en o minihi ne c'helled ket tapa peg enno ken. Yann a oa bet meur a wech c'hoaz en ti-ze.

Ar venec'h hen digemeraz, hep difizians, met pa glevjont pebez torfed estlammus en devoa graet, her stlajont evelato er maez eus o zi.

Senesal Leon, war goulenn kerent aotrou Penmarc'h, a lakeas kloza an torfetour e prizon Lesneven.

E brosez ne badas ket pell rak testou a zavas en e erc'h a gantchou. Eur miz goude, d'ar 17 a viz c'houevrer e voe douget ar varnedigez en e eneb.

Yann Varc'heg, aotrou Gwikelle, a voe dibennet, a daoliou bouc'hal, war blasenn kêr; e vrec'h zehou a voe trouc'het ivez dioutan hag e gorf a voe staget ouz eur peul, e kichen douvez ar c'hastell, a-wel d'an holl. E benn a voe staget ouz eur peul all, ha laket, a-wel d'an holl, war hent bras Karaes da Blougerne, war hent Callac, dirak bali e vaner.

Kement a oa en e di a voe kemeret gand ar C'houarnamant.

Ha setu penaos e varvas Yann Varc'heg. Ne jo-

mas war e lerc'h nemed eur verc'h dimezet da Charlez ar Forest, aotrou Kerarrouz e Plouyann; evelse eo e teuas aotroued Kerrarrouz da ber-c'henna maner Gwikelle-ha, war o lerc'h e kouezas gand aotroued ar Park ha Lesguern. Beteg an Dispac'h, e weled, war a leverer, e kichenik ar chapel el lec'h ma 'z eus c'hoaz eur skaon goz hag a zoug skoued al Lesguerned hag ar Varc'heien, eur wezenn zero goz e voe staget ouz he skourrou, hervez ar re goz, penn an torfetour milliget. Pa anavezet e istor ne c'heller ket mont, hep fromma, en e vaner, chomet c'hoaz, en deiz a hizio, evel ma oa en e amzer. Mein ar porz eo ar re a zo bet ru-ziet gant gwad Herry Benmarc'h. Ar gegin a zo atao evel ma oa breman ez eus pevar c'hant vloaz pa vennas Yann Varc'heg mont ebarz war e varc'h Mourmouz a rinklas hag her gwallc'h-lazas; goude m'en divije bet e lazet ne vije ket bet kals a zroug.

Na pebez kentel a zo da dennan eus buhez direol Yann Varc'heg; na pegen izel e tiskenn ar mezhvier pa ne stourm ket ouz e dech; ha nag a ziskar a zeu ennomp, Bretoned, dre ma ne fell ket d'eomp stourm ouz ar vezventi, ni hag a vije, eme an A. Brossais de Saint Marc, arc'heskob Roazon, kenta pobl a zo war an douar ma ouesjemp tremen ebiour chapeliou ar bod-ilio heb ober enno hon diskenn.

G. P.

WAR ROUDOU HON TADOU

IV. TAOLENN

Nevenoe, kenta roue Breiz

Eleiz a aotroued all a renas war Vreiz, pe gentoc'h war eun rann pe rann eus a Vreiz. Aman, demdost, e veve ar roue Grallon, Aotrou Ker-Is ha Kemper, mignon sant Kaourintin ha sant Gwenole. E verc'h Dahut, ar verc'h fall, eo a voe penn-abeg da Ger-Iz da veza beuzet, gand ar mor, e kounnar.

Ar Franked koulskoude, a deue, niverusoc'h niverusa, da zailha war Vreiz.

Ar Roue Morvan a glaskas o fellaat hag evit gellout dont a-benn eus e daol ec'h en em glevas gant tierned all ar vro... Er wech kenta e voe trec'h, met trec'het e voe goudeze ha mervel a eure, e kreiz ar stourmad, ar c'hleze en e zourn, en eur lavarout:

« Malloz d'an drubarded; rak ma 'z eo trec'het Breiz, i eo a zo bet penn-abeg! »

Met, setu pelloc'h an hini a zo bet dibabet gant Doue da adsevel Breiz, an trec'hour bras, ar roue meur Nevenoe; gant skoazell sant Konvoyon, abad Redon, Nevenoe a reas d'an diavezidi mont war o c'hiz. Da genta, evit gwelout penaos dont a-benn anezo, e plegas d'ar Franked ha dre garantez evid e vro e c'houarnas Breiz en hano an impalaer.

Gouarnet gant furnez, Breiz a deuas da veza pinvidik ha Nevenoe, dre guz, a zavas eun arme.

Pa varvas an impalaer Loiez, e dri mab a rannas ken etrezo e rouantelez. Nevenoe, neuze, ne falvezas ket gantan anaout galloud Charlez ar Moal war e vro. Embann a eure ne oa nemed ar Vretoned hag o divije gwir da welout war hor Breiz.

Sevel a eure brezelourien; ar Franked hag o impalaer a deiras da glask ober d'ezo plega; kann a zavas e Ballon ha, da bardaez an eil deryez stourm, ar Franked a oa ouz torgenn ha Charlez ar Moal hanter gollet e benn gantan, kement a aoun en devoa bet, a oa tec'het, en eur redadenn, betek ar Mans.

Nevenoe, war goulenn sant Konvoyon, a gasas eur c'hannad da Rom da gaout ar Pab, hag e voe kurunet, evel roue Breiz, dem-goude, e iliz-veur Dol.

Her gwelout a ri, va mab, gand e dierned hag e vrezelourien, e eskibien hag e venec'h, e bried Arc'hantael hag e guzulier bras sant Konvoyon, en e gichen, e gleze ouz e gostez, e vaz-roue en e zourn, e gurunenn aour war e benn, evel ma oa d'an deiz, meurbed kaer, ma voe sakret roue war Vreiz a-bez ha ma kane ar venec'h en e enor: *Salve, pater patriæ, ave rex Nominoe.*

Ar gouel a zav hag e weler Nevenoe, ar gurunenn aour war e benn, ha tud e lez en dro d'ezan, endra ma kan ar ganerien koubladou tennet eus Droug-Kinnig Nevenoe Barzaz Breiz.

An aour yeotenn a zo falchet,
Brumenni, raktal, en deus grêt.
Argad!

An ozac'h meur o vont en hent,
Gantan, war e lerc'h, e gerent

Petra zo c'hoarveet a nevé?
Petra glaskit diganen-me?

Deut-omp da c'hout hag hen zo reiz:
Doue en nenv ha tiern e Breiz?

Doue zo, en nenv, a gredan,
Ha tiern, e Breiz, mar her gellan.

An neb a venn hennez a c'hall,
An neb a c'hall a gas ar Gall.

A gas ar Gall, ha ter a sko
Da beurwalc'hi gouli ar vro.

An Nevenoe en deus grêt
Pez ne ray biken tiern ebed.

V^o TAOLENN

Breiziz o tes'hout a-raok an Normaned
a gas ganto relegou o Sent

AR MANAC'H

Erispoe, mab Nevenoe, a zogas kurunenn rouaned Breiz, warlerc'h e dad ha goude Erispoe, Salaün, ar merzer, eo a renas hor Bro.

Neuze, krabanou an Normaned, trec'het ar C'hallaoued ganto, a gouezas war hor Breiz; Alan veur, gwad Nevenoe en e wazied, a zalc'has penn d'ezo hag o stlapas diwar e zouarou; met goude e varo e tizrojont hag e rejont eur reuz spontus dre holl; tud chentil ar vro, hag ivez, ar venec'h, a dec'has; kas a rejont ganto relegou sent Breiz, re zant Herve, ar barz, re zant Weltas, ar burzuder, re zant Gwennofe, an abad, re zant Kaourintin, an eskob, re zant Salaün, ar merzer, re zant Judikael, ar roue hag an Normaned a reas o renkou e Breiz.

Ar gouel a zav hag e weler ar Vretoned o vont d'an harlu, o kas ganto relegou o Sent, endra ma kan ar ganerien:

Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

Asperges me hyssopo et mundabor, lavabis me et super nivem dealbabor.

uditui meo dabis gaudium et lætitiã et exultabunt ossa humiliata.

Mistri brasa hor yez

Rener *Kannadig Treglonou* a embanne e komzou dichek ha sklokus, e miz cost diweza, ec'h ehane peñloc'h da glask trabas ouz ar re a venn skriva brezoneg reiz, met, n'en deus ket dalc'het d'e c'her; e niverenn miz gwengolo e sko warnomp adarre hag e hini miz here e ra kemend all: anat eo n'eo ket evid e dech.

E kannadig miz gwengolo e ro d'omp da anaout zoken eun nevezenti frommus: « Mont a raimp tort! » emezan. M'oarvat en deus bet c'hoant da lavarout: « Dont a raimp da veza tort! » A drugarez Doue, ar walenn a gastiz-se n'eo bet kouezet c'hoaz war e gein, met e gomz a ziskouez splann n'eo ket ar gerioù hepken eo a c'hell beza skrivet fall, ar frazennoù ivez, alies a-walc'h, ha goude ma vefe skrivet reiz kement ger a zo enno, a c'hell beza savet a-dreuz pa ne heulier ket piz holl lezennou ar yezadur.

E niverenn miz here, Rener *Kannadig Treglonou* a ra kaeroc'h c'hoaz; pa ne ouie ket petra da lavarout ken, eus e benn e-unan, eo aet da glask en hon eneb testeni gallek an Aotrou Koll-e-hano, eun all hennez, sur a-walc'h, hag en deus studiet kement al latin hag ar gregach ma n'en deus ket bet amzer da staga a-zevri gand ar brezoneg en deus hanter zesket war varlenn e vamm. Daoust da-ze ec'h en em gav ker gouest warnan hag ar re a zo bemdez, hanter kant vloaz a zo ouz e studia evel an Aotrou Ernault hag ar re all a zo gand an Aotrou-man e penn Akademi ar Brezoneg.

Setu aman, ger evit ger, ar respont a zegas d'omp, mistri brasa hor yez da enebourien ar « *graet* »

Sant-Brieg, ar 16 a viz Here 1923.

AOTROU HA KENVREUR KER,

Lennet em eus e bodadenn hor « Breuriez-Veur ar Brezoneg » ho lizer diwar-benn ar ger *graet*. Penaos e

skriva, pe evel-se *graet* pe *great*? Setu aman hor respont.

Graet eo ar furm reiz, n'eo *great* nemed eun distresadur anezi. Diwarbenn stumm hag istor an distresadur ze e kavot diskleriadur el levriou-man gand an aotrou Ernault: — « Dictionnaire Etymologique du breton-moyen » (da heul « Le Mystère de sainte Barbe »), pajenn 301; — « Glossaire moyen-breton »; dreist-holl pajenn 358 e dibenn ar ger *Lech*, ha pajenn 523, er ger *Quea*.

Graet, graet eo kosa doareou a gaver er brezoneg-krenn. Ar furm *great* a weler o tiouan hag oc'h en em sila tamm-ha-tamm er skridou. Hogen e tlee beza anavezet evit doare trefoet eur c'horn-bro, rak n'he digemeret nemed a-boan er skridou a geennadurez savet d'an holl. Sellout, da skouer, ouz katekiz Keranpuil (er Rev. Celtiq. XLV, N° 2-3). *Graet* a gavan er pajennoù 212, 232, 234, 238, 240, 244; 264 (gant *graer*); ne gavan *great* nemed eur wech, ha c'hoaz evel reizet kerkent gant *graet*: *Bezet great pe ez vezo graet*, pajenn 240. Hevelep tra evit ger-etre (participe) ar verbou en -aat: *laquaet* pp. 212; 216, 222; *estrenhaet*, *estranhaet* pp. 228, 230; *pellhaet* p. 242; hag evid ar gerioù all en *ae* (*ea* e Leon): *laez* p. 210; *Kaer a Paris* p. 234; *maez*, *faezher*, *faezet* (skrivet dre *ae stag-ha-stag*) pp. 228, 223, 234.

Mar sellomp ouz stad ar yez-vreman (ar gwenedeg lakaet er-maez), e welomp n'eo en em skignet an distresadur nemed en eur gevrenn hepken a vro-Leon.

Hogen aman, evel ma ouzoc'h, e sellomp evel eun dra ret-tre da silvidigez ha da vuhez ar brezoneg kaout eur yez skrivet unvan ha reiz, na vezo ket rannyez trefoet eur c'horn-pe-gorn a Vreiz, hogen ar yez a zeskadurez, a sevenadurez hag a lennegez evid an holl vrezonegerien. Setu perak ec'h aliomp ar skrivagnerien da skriva *graet* (hag ivez *lakaet*, *laez*, *maez*, hag all) doareou koz ha reiz, kentoc'h eget *great* (*lakeat*, *leaz*, *meaz*, hag all) doareou trefoet Goueled Leon.

Digemerit, aotrou ha Kenvreur ker, hor gwella gourc'hemennou.

F. VALLEE,

Sekretour « Breuriez-Veur ar Brezoneg ».

KELEIER AR MIZ

Maro Rener « Breiz wrezus »

An A. Guyen Croizé, diazeour tiez meur ar « Biographe » e Pariz, Lill ha Brusell, ha Rener « *Breiz wrezus, La Bretagne ardente* » a zo marvet en e 45 bloaz hag a zo bet sebeliet e bered Karnel an Oriant, d'ar 27 a viz gwen-golo diweza.

Daouzekvet mab eur boutaouer eus a Langoelan, oa; e kloerdi santéz Anna Wened e reas e studi ha deuet e oa, dre e ijin, e spered hag e labour, da veza pinvidik mor.

Stag e oa a-zevri da labourat evit Breiz hag e varo ha n'edod ket war c'hed anezan, a zo bet eur c'holl evid hor bro.

An Aotrou 'n Estour, Rener *Bleun-Brug* Gwened a lavaras eur ger, war e vez, hag an A. Jaffrennou a lennas eur weiz, a glozas evel hen:

Miromp e zonzj el Levr-Envor
Lec'h eo merket roll hag istor
Labourerien vat an Arvor.

Falc'h an Ankou zo d'all ha foll
Esperans vras zo aet da goll
Gant Guy Croizé evit Breiz holl.

Ra vo digoret dor an ne,
Da vab boutaouer Gemene
Ra vo gwenvedik e ene.

Istor Breiz ha brezoneg er skoliou

En e « *Courrier de Basse-Bretagne* », embannet e *Nouveliste de Bretagne* an 21 a viz Here, Taldir a bouez adarre evit ma vezo desket yez Breiz hag Istor Breiz er skoliou: « *Du moment que ces deux histoires (Celle de Bretagne et celle de France) ont été distinctes pendant 1000 ans je ne vois pas au nom de quel immortel principe on obligerait nos enfants à apprendre tout de l'une et à ignorer tout de l'autre.* »

Hag ar pezh a-leverer eus an Istor a c'heller da lavarout eus ar yez: perak kement a breder gand unan ha kement a ruz-war eben; met mistri ha mestrezed skol a zo c'hoaz, savet war varlenn Bretonezed, hag a gred int bet krouet ha laket er bed evit peurlouga ar brezoneg e genou ar Vretoned vitan. An dud-se eo mez ar vro!

Brezelourien ar brezel bras

Mouez ar brezelour a lavar d'eomp e kred e teuo a-benn da lakat ar C'houarnamant da rei 1.200 lur retred, er bloaz, da vrezelourien ar brezel bras, adalek o 55 bloaz.

Dleet eo, sur a-walc'h, o digoll, evelse, eun tammik, eus an amzer o deus tremenet e servich ar vro, endra m'edo ar re all a oa chomet er ger o fastum danvez.

Kemm a vezo gellet da lakat zoken etre ar brezelour a zo bet er brezel epad 50 miz hag an hini n'eo bet, en tan, nemed epad daou pe dri miz.

Kaner Leon

Kaner brudeta Bro-Leon, Emil Cuffe hag e bried, a zo, en deiziou-man, oc'h ober eun dro e Goueled-Leon. D'an 20 a viz Here edo e Plouguerne ha, sur a-walc'h, ma 'z eus bet muioc'h a dud ouz e zelaou, e kerioù all Breiz, e Paris hag e Vienna, n'en deus ket bet muioc'h a blijadur o kana, e nep lec'h, eget n'en deus bet e iliz Plouguerne el lec'h ma voe boazet ha desket da gana p'en devoa eiz pe nao bloaz, gand an Aotrou Seac'h, breman ez eus pemp bloaz war nugen. E gwasked koadou Lezveal a walc'h o zreid e dour mor an Aber-Ac'h hag e kan ker flour enno an eostig-noz, eo e tremenas bloaveziou laouenna e vuga-leach.

D'e zek vloaz pa zistroas da Gastell-Paol, parrez e c'hinivelez hag e vadiziant, e kavas eno war e hent an A. Conq hag ar *Bleun-Brug*; oc'h heul Tehodor Botrel e kavas e parrez koant Pont-Aven, Jann Alanic, ar ganerz vat, a deus da veza e bried hag a oar breman hen harpa ker brao, en e vicher a ganer Breiz.

Ra c'hellint kenderc'hel o daou, epad pell hag hir amzer, da lakat brud da goueza war ganaouennou hor bro

ha mar d'eo red d'ezo o zrei e galleg p'o c'hanont dirak tud ha ne ouezont ket hor yez, r'o c'hanint, atao, da vihana, er yez m'int bet savet, p'o c'hanint e Breiz-Izel. Lavarout a raer ha gwir eo :

Pa roer eun troatad d'ar c'hi e kemer daou pe dri;

Mat, ar galleg a ra kement all; en em ziuall a rannomp eta ouz ar c'hanaouennou, peziou ha prezegennou gallek rak ma tigoromp re, en holl, an nor d'ezo emaoimp beuzet ganto: *qua data porta, ruunt.* „

Ar re o defe c'hoant da glevout an A. Cueff o kana, en o farrez, n'o deus nemet skriva d'ezan, war eün, da Bont-Aven; n'o devezo ket a geuz da veza bet ouz e zelaou; eun eil Botrel ha barrekoc'h eged ar c'henta eo rak brezoneg mat a oar hen koulz hag e bried.

Votadegou Kemper

Disul diweza, 20 a viz Here, edo ar votadeg evid ar senedourien e Kemper. An daou fars; da nebeuta, eus ar re a oa o voti a oa *Brétoned* vat; votet o deus evit briz *Vretoned*; *kristenien* hag a vez, hep sul, en oferenn; votet o deus evit tud ha ne vezont na wardro iliz, na wardro beleg; *labouerien-douar* a vez epad ar zizun o poania war ar maeziou; votet o deus evit tud ha n'int ket bet biskoaz krog e pao eun alar.

Penaos o deus gellet ober kement all?

Pe dre fallagriez pe dre zallentez?

Kredi a ran eo dre an eil hag eben.

Pobl Breiz a zo eur bobl dihentchet, dre ma me ne veza ket roet d'ezi ar gelennadurez a zere outi; diaes eo d'ezi koueza izeloc'h eget n'eman breman.

Y. V. P.

Feiz ha Breiz

An Tad Abgrall

Vihel vras an Tonkin

1854 An Tad Abgrall 1929

Bretoned a zo o chom e Breiz hag a ra enor d'o bro, a drugarez Doue; hiniennou all a dec'h diuti

hag a laka brud war o hano hag, ar pezh a zo gwella, santelezh war o ene : etouez ar re-man ha gand ar regenta eo red henvel an Tad Abgrall, marvet, e bro Annam, d'an 19 a viz gwengolo diweza.

Yann Fransez Abgrall, mab da Alan ha da Vari Jann Willou a zo bet ganet d'ar 15 a viz meurzh 1854, e Kerloarec, e Lambaol-Wimiliau hag a voe badezet en dervez warlerc'h, gand an aotrou Treger, person koz ar barrez. Diouz an noz, an tad a skrivas, e brezoneg, war bajenn *Buhez ar Zent*, ar 15 a viz meurzh, ar geriou-man : *Yann Fransez Abgrall a zo bet ganet e miz meurzh 1854.*

Alan Abgrall hag e bried o devoe nao grouadur ; abaoe m'eo maro Yann-Vari, dean chalonied Kemper (1), a veze hanvet *ar breur bras* gand e vreudeur hag e c'hoarezed ha Yann Fransez, *ar breur bihan*, eus an nao-ze ne jom mui beo nemet tri : Mari Anna, *ar c'hoar vras*, a skrivas traou ker kaer e *Feiz ha Breiz*, Perrina, leanez en Naoned ha Jann he deus bet pevarzek krouadur.

Yann Fransez a dremenas e vloaveziou kenta e Lambaol ; d'e zaouzek vloaz ez eas da di an Aotrou Abgrall, eun eontr d'ezan, a oa person e Lannilis. Daou vloaz e chomas eno : ac'hanne ez eas da Bont e-Kroaz el lec'h m'edo e vreur bras oc'h ober skol.

Pa ehane ar skol e tremene e amzer pe e Lannilis pe e Kerloarec hag eno e kave e vammig muia karet hag e kemere plijadur o tiouall ar chatal e kreiz sioulder ha kaerder ar maeziou.

Beleget e voe d'an 10 a viz eost 1878 ; d'an 13 a viz meurzh 1879 e voe hanvet da gure e Kemperle ;

(1) Marvet e Kemper d'an 10 a viz mezeven 1926.

daou berson a anavezaz eno : an Aotrou Quemeneur, eus a Vilizag, hag an Aotrou Peron ; endra m'edo eno eo e reas anaoudegez ivez gand an Aotrou Duparc, a dlee dont da eskob, diwezatoc'h, da Gemper ha gand mab aozer ar *Barzaz Breiz*, an A. Per Gervarker.

Pell a oa en devoa c'hoant da vont da brezeg ar feiz d'ar broiou pell ; goude beza bet seiz vloaz en e barrez e kimiadas diouti. Keuz a voe d'ezan ; an-holl her c'hare ; n'en devoa netra evitan e-unan ; daou vloaz goude ma oa aet kuit, eur baourez koz pevar ugent vloaz, hen hanve atao *va mab vihan*, a reas diou leo, war he zroad, evit mont da bardona evitan.

Goude beza bet bloaz e Paris, e kloerdi ar Misionou a ziavaez bro, e teuas d'ar gêr da gimiada diouz e dud.

D'ar 25 a viz meurzh 1887, e pignas e kador iliz Lambaol he setu aman geriou diweza e brezegenn d'e genvroiz : « N'oc'h ankounac'hanne morse ; pa vez pi-
» gnet an ale'houeder, e barr an nenv, e sell c'hoaz
» daoust pegen pell bennak e vez dioutan, ouz douar
» karet, Breiz-Izel ; evelse, me ivez pa vezin kollet
» du-hont, er broiou pell, a jomo troet atao, va spe-
» red ha va c'halon, warzu kristenien ar barrez-man.
» Kenavo, iliz va badiziant, kenavo, kerent ha mi-
» gnoned ; en em welout a raimp adarre, dirak tron
» Itron Varia Lambaol : Kenavezo ar baradoz ! »

Araok kuitaat, evid atao diouz e barrez, ar misio-
ner a bokas da leur e iliz hag ez eas, ambrouget,
gand e gerent hag e vamm, da gemerout an tren da
Landivisiau. Gouzout a rae, ar vamm gaez, ne wel-
je ket ken he mabig, er hed-man, diwar an dervez-
se !

D'ar 24 a viz ebrel 1887, an Tad Abgrall a bignas war al lestr « *Océanien* » hag epad peder zizun e reas hent gantan. Diwarnan eo e kasas e gimiad di-

weza d'e vamm, dre al lizer karantezus-man a embannomp, ger evit ger, evel m'eo bet skrivet :

War ar mor bras, 3 a viz mae.

Mamm, mamm, mamm,

— Ar c'hrouadur bihan pa gommans da gozeal ne oar lavarout nemed eur ger : mamm, mamm, netra nemet mamm; met er ger-ze, nag a garantez !

Mamm, evel ar c'hrouadur bihan pa goumians da gaozeal, ne 'm eus ivez nemed eur ger da lavarout! d'eoc'h : mamm, mamm, mamm, met er ger-ze e lakan tout va c'halon.

— En eur lavarout hano e vamm ar c'hrouadur bihan a gemer plijadur o pokat d'ezi ha ne ehan d'hen ober: leiz e galon e pok d'ezi.

Mamm, evel ar c'hrouadur bihan, me a bok d'eoc'h ivez, leiz va c'halon.

Eur pok a wir garantez a roan d'eoc'h, unan pezaou!

— Allazig a ra ivez ar c'hrouadur bihan d'e vamm. Mamm, me ra allazig d'eoc'h ivez; mamm! a! mamm!

— Pegen eürus e vez ar vamm pa wel he c'houadurig o c'hoarzin; pa her gwel laouen ha drant.

Mamm, va c'halon me a c'hoarz hag a drid; n'oun ket bet ken eürus, morse: digorit eta ho kalon d'ar joa pa 'z eo ken eürus ho mabig.

— Pa wel he c'hrouadur kousket sioul ha trankil, en e gavel, ar vamm a ya dienkreiz d'he labour ouz e lezel dindan skoazell an Itron Varia hag e Ael mat.

Mamm, me a zo etre diwrec'h an Aotrou Doue, evel eur c'hrouadur en e gavel; lusket oun etre e ziwrec'h ha va c'halon a zo evel kousket kement a beoc'h a zo enni; bezit eta dienkreiz ganen: diouallet mat eo an hini a zo diouallet gant Doue, gand ar Werc'hez Vari ha gant e Ael mat.

Alo! Mamm! eur pok all a roan d'eoc'h, unan ivez d'am zad. Allazig a ran ivez d'eoc'h eur wech all: mamm! a! mamm.

Kenavo, mamm! yec'hed d'eoc'h, mamm! Eur pokig d'in mamm!

Ho mabig, Y. F., Misioner.

D'an 20 a viz mae, an Tad Abgrall a en em gavas e Saigon. Pevar dervez goudeze e pigne war an « Arethuse » hag ec'h en em gave d'an 28 a viz mae e Hai-Phong; eun nebeud derveziou goudeze edo e penn e hent, e Xa-Doai, el lec'h m'edo viket vras Vinh o chom.

Kaset e voe da genta da Doug-Trang, da zeski yez ar vro ha c'houec'h miz goude e voe hanvet da berson e Vinh, peder leo diouz Xa-Doai.

Peder zizun goude e kasas al lizer-man d'e dud :

Vinh, 1 genver 1888.

Va zad ha va mamm,

Eur gerig hepken evit souheti d'eoc'h er bloavez mat. Er mintin-man em eus lavaret an oferenn evidoc'h holl. Setu va derou mat, Doue da rei d'eoc'h yec'hed hag eürusted da c'hedal eürusted ar bed-all. Me a zo yac'h atao hag eürus hag esperans am eus ivez da veza eürus, er bed-all. Va Doue! va zad ha va mamm, nag a blijadur a vezo oc'h en em uelout eno goude beza bet keit all dispartiet er bed-man!

Bloavez mat ivez da donton Yann; plijet gant Doue e rekompansi da veza poaniet kement all asamblez ganeoc'h da c'hounit bara d'eomp. Da va c'hoar vras ha da Janni e skrivan eur gerig e galleg. Doue da veza ganeoc'h holl. Kenavo. Pokat a ran d'eoc'h gand ar brasa karantez.

Ho mab, Y. F. Abgrall, misioner.

Staga a eure raktal, a-zevri, d'al labour ha n'eo ket ober an neuz da ober eo ; eun iliz nevez a zavas hag a voe benniget d'ar Yaou-Gamblid 1890 gand an Aotrou 'n eskob Pineau hag an iliz-ze ma oa kaer dre an danvez a oa aet d'hen ober a oa kaeroc'h c'hoaz dre an niver a dud, brasoc'h brasa bep bloaz, he daremprede.

Er bloaz 1891 e vadezas 400 den bras ; er bloaz 1894, an Aotrou Pineau her c'hemeras da vikel vras ; d'an 9 a viz eost 1903, e voe kaset da Huong-Phuong ; 27.000 kristen, rannet etre pemzek parrez, eur beleg eus ar vro, e penn pep hini anezo, a oa en e garg.

D'ar 5 a viz mae 1901 e fizied ennan kreisteiz an

An Tad Massardier

An Tad Abgrall

An Tad Bos

Tonkin hag e miz Genver 1914 kristenien an Thuan-Nghia, e hanter-noz Bro Annam.

Klanv eur pennad a oa gant terzienn ar broiou tomm, an Tad Abgrall a zo marvet e Xa-Doai, d'an 19 a viz gwengolo diweza hep beza gellet gwelout, abaoe 42 vloaz m'edo en Indo-Sina, nag e vro nag hini eus e dud.

« N'em eus ket a c'hoant da zistrei d'ar ger, a skri-
» ve en unan eus e liziri, en aoun ne varfen gand
» an dudi o welout va bro ! »

Dirak Doue eman breman, e zaouarn leun a oberou mat ; ar feiz en devoa sunet gant laez e vamm a oa krenv a-walc'h da lakat ar menezioù da vale ; netra ne c'helle hel lakat da fallgaloni rak pennok e oa evel pep breizad ; dindan eur skeudenn en devoa graet gand e bluenn hag ec'h e em ziskouez warni pignet a-c'haoliad war eur marc'h ha troet warzu e benn a drevn e lec'h beza warzu e benn araok, e skrivas ar geriou-man : « Arabad eo d'eoc'h kredi, n'eo ket an hini a zonjit eo ar pennoka eus an daou-ze ! »

Ha pebez kalon aour a oa en e greiz ; e breder a oa gand e gristenien ; o c'harout a rae kement ma c'heller lavarout n'oa ket gouest d'o c'harout muioc'h.

Ha kement-se, ne vire ket outan da garout atao bro goz e dadou ; e spered a nije alies warzu he menezioù du, he lanneier alaouret he moriou glas hag he zouriou dantelezet ; graet en deus d'e vro hag heñ o chom meur a vil leo diouti, muioc'h a vad hag a enor eged eleiz, siouaz, a Vretoned hag a vev war he douar.

Heulia a rae piz al labour a reomp aman e *Feiz ha Breiz* evit difenn, kaeraat ha pinvidikaat hor brezoneg ha d'an 8 a viz c'houevrer, warlene, e tigase

d'eomp c'hoaz, e yez e vamm, « *gourc'hemenou kaloneka eur breizad koz, koz, pell, pell eus e vro, pell, pell a zo!* »

En deiz ma ne vezo ket ken touellet Breiziz ha ma 'z int breman c'hoaz, gand an traou a-ziavaezbro a gavont atao kaeroc'h eged o zraou o-unan, e la-

Ar pennek a eus an daou-se n'eo ket an hini a zozjit.

kint kimiad an Tad Abgrall d'e vamm dirak daoulagad bugale o skoliou, rak n'eus ket kals a skridou koantoc'h eget henez, e nep lec'h.

Y. V. PERROT.

G. S. — *Liziri an Tad Abgrall d'e vreur bras ha d'e c'hoar vras a vezo renket ha moulet, ar re gaera anezo, en eul tevr eman a-vreman an A. Perennès o kempenn. Da ugent real pe wardro e teui al levr-se; ar re o deus c'hoant d'e gaout-a zo pedet da gas o hanoiou, ar c'henta 'r gwella, da : M. le Chanoine Pérennès, aumônier de l'Hospice, Quimper.*

Buhez an Tad Julian Maner

(Kendalc'h)

1646

Ru skolach ar Jesuisted e Kemper

Mont a rae al labour war araokgant an Tad Maner. An Aotrou Louet, eskob Kemper, c'hoant d'ezan gounit buan e holl eskopti da Zoué, a bede an Tad Maner da vont e pep lec'h. Met evit startaat ar feiz er parrezioù o doa klevet, da genta, ar visionerien, e lavaras d'ezo prezeg adarre e Kemper, e Douarnenez hatro war dro. Ar pezh a voe graet.

Eus Douarnenez, an Tadou, a en em lakeas en hent evit mont d'ar zavheol eus eskopti

Kemper, e kostez Langonnet ; eno n'oa ket bet c'hoaz a vision. Kalz poan o devoe an daou Dad, met kalz joa ive, rak konta a reont e voe er bloaz 1646, 36.000 den o selaou o frezegennou ; eun niver bras a bec'herien kaledet a zistroas ouz Doue, a goveseas pec'hejou o buhez peun da benn ; kalz tiegeziou, e brezel an

eil ouz egile, a zisklerias dirak testou ober ar peoc'h hag en em glevet hiviziken.

E parrez Sant-Vayeu, hirio e eskopti sant-Brieg, an dud yaouank, da zul ha da c'houel, goude an ofisou, a rede da zansal hag a dremene al lodenn vrasa eus an noz oc'h ober pec'hejou. An Tad Maner a zigoras ar mision eur zulvez, goude ar gousperou. Kerkent ha ma pignas er gador, an dud yaouank a guiteas an iliz da vont etrezeg ar c'hoad da zansal, evel m'oant boazet. « Daoust hag emañ etouez tud c'houez ar C'hana-da? » a lavare ennan e-unan an Tad Maner. Met ne fallgalonas ket. Redet a reas warlerc'h an dud yaouank hag an Tad Bernard a reas ive; kana a rajont dirazo eur c'hantik brezonek. O klevet kana, ar gouezidi o devoe evel plijadur. Tostaat a rajont, an eil goude egile, ha pa voent holl bodet endro d'ezan, an Tad, gant douster ha madelez, a gomzas d'ezo eus o ene hag eus Doue. Gounezet e oant, hag ez ajont war e lerc'h d'an iliz.

Ar mision a voe kaer meurbet hag a zougas frouez. An dansou-noz a voe dilezet hag an dud en em droas evit mat ouz Doue. D'ar brosesion vras a glozas ar mision, ez oa wardro 6.000 den. Graet e voe goulennou ouz an dud yaouank war gwirioneziou ar relijion, hag e c'helljont respont difazi.

Goude Sant Vayeu, e miz gouere e voe graet mision e Mur, eur barrez brudet fall, leun a laeron enni, a dud hep relijion, gouest da veza muntrerien. Dizesk e oant war ar c'hatekiz, m'oa eun druez. Ar pennou bras eus ar barrez ne ouient ket petra eo mister an Dreinded.

Met madelez Doue a zo bras. Er barrez-ze, kement enni a bec'herien, an Tad Maner a voe selaouet gant ar brasa evez; re vihan oa an iliz evit digemeret an holl, hag e voe ret prezeg er maez, war ar blasenn. An Tad Maner, eur vaz wenn en e zourn, a zisplegas eno taolennou Mikael an Nobletz, hag an dud e zelaoue gant plijadur. Epad eiz dez penn da benn e padas ar mis-

sion, hag ar barresioniz, hep diskouez tamm skuisder, a jome en iliz ha tro war dro da zelaou ar prezegenou, da govez o fec'hejou, da bedi an Aotrou Doue.

An aotrou Louet, eskob Kemper, a zigouezas e Mur epad ar mision. Eun digemer kaer a voe graet d'ezan. An aotrou n eskob a zikouras ar visionerien, a gove-seas kalz tud, hag araok mont kuit e pignas er gador da drugarekaat an holl.

Eur brosesion eus ar re gaera a voe da echui. Er brezegenn ziweza a reas, an Tad Maner a gemeras ar groaz, hag ouz he diskouez d'an dud: « Setu aze, emezan, an Hini a zo bet stget ouz ar groaz gant hor pec'hejou. Sellit ha gwelit petra hoc'h eur graet. » An dud a zirollas da lenva, ha kement, ma ne c'hellas ket ar prezeger kenderc'hel da gomz ha ma rankas diskenn eus ar gador.

Da fin ar mision-ze, an Tad Bernard, re skuizet, a gouezas klanv. An Tad Maner e gasas da skolaj Gwened evit kemeret eun tamm ehan.

An Tad Maner, hen, ne felle ket d'ezan diskuiza. Mont a reas gant misionerien eus skolaj Gwened, an Tad Thomas, an Tad Rigoleuk, an Tad Huby, d'ober eur mision e parrezioù Klegerek ha Lignol. Daouzek beleg eus an eskopti a zikoure an Tadou Jezuisted. An dud a ziredas d'ar mision, hag an eneoù a voe kellenet, sklerijennet ha santellaet.

Eus Lignol an Tad Maner, gand unan eus e gevredour a yeas da c'hovellou bras Rohan, e koad Kenekan. Kalz tud a oa eno o labourat hag a veve hep tamm relijion ebet. O c'halonou a oa ker kalet hag an houarn a labourent. An Tadou ne c'helljont ober netra etouez an dud keiz-ze, Digouezet diwezat d'ar pardaez, e c'houlenjont eur gwele evit tremen an noz. Ne voe ket roet d'ezo eur gwele, ne voe ket roet zoken eun tam-mig plouz, hag e voe ret d'ezo mont kuit, e kreiz an noz hag an denvalijenn, da glask lojeiz en eun tu bennak all.

Distro da vro Gerne, an Tad Maner a brezegas e parrez Landelo. O veza ma ne ouie ket an aotrou persoun a vrezoneg, an dud a oa dizesk bras war ar relijion ha troet ouz ar pec'hed, hag e voe labour d'ober en o zouez. An Tad en devoe eno ar joa da welet ermitaj Zant Telo hag e vez toullet en eur roc'h. Sant Eozen, o tremen e Landelo, en devoa kousket er bez-ze, hag an Tad Maner en devoe tro da enori en lievelep amzer sant Telo ha sant Eozen. Hirio c'hoaz e we-ler e iliz Landelo kroaz mision an Tad Maner.

Goude Landelo, war goulenn an aotrou Louet, eskob Kemper, an Tad a glaskas ober mision e parrez Sant-Thurien. Siouaz! En eun doare spontus edo ar barrez en amzer-ze, rak ar veleien zoken a roe enni skouer fall. Epad tri dervez an Tadou a glaskas prezeg, met ar barresioniz, poulzet gand an aotrou persoun, o c'hasas kuit, hag e voe ret d'ezo ober evel ma lavar Hor Zalver d'e ebistel: « Ma ne fell ket d'an dud, en eur ger bennak, ho tigemeret, hejit poultrenn ho potou hag it d'eul lec'h all. » Y. U.

Buhez ar pevar mab Emon

Moulet evid ar seizved gwech gant harp an Itron Robert Mond, eur Vretonez ginidik eus a Vro-Dréger, dimezet e Bro-Zaoz gand unan eus kabitened vrasa an *Imperial Chemical Industries*.

Ar re a venn kaout al leor-ze, talvoudus evid anaput brezoneg an XVII^{vet} kantved, a zo pedet da gas o hano hag o arc'hant, 16 lur 75, d'an A. Camille Le Mercier d'Em, 36, rue des Casinos, Dinard. Bretagne. C/C 740 Rennes.

ER BLEU KELTIEK

Gwerziou ha marvailhou savet e yeze Gwened gant *Nathali de Volz-Kerhoent*, eun dimezell hag a oa zud koz o chom e Kastell-Paol.

Daou gent-skrid savet gant an Aotrou J. Buleon ha F. Jaffrennou a zo e penn al levr.

Ar *Bleu Keltiek* a vezo kavet da brena adalek vremañ evit 8 lur ar peze e *Keriltud*. Her goulenn ouz Rener an ti-ze: *M. Paul Raoul*, 11 Rue Algésiras, Brest. C/C 15.916 Rennes.

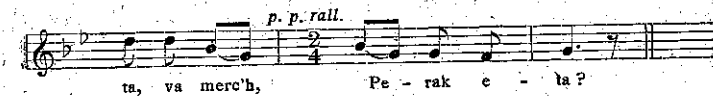
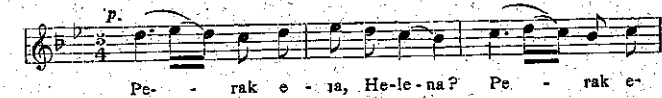
SON HELENA

Allegretto. Metr. ♩ = 104. Tenner eus *Recueil de Mélodies bretonnes* GUILLEM hag HERRIU.

AR VERC'H:

AR VAMM:

I

AR VERC'H

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
's eur boulanjer, n' gomzit ket d'in.

AR VAMM

Perak eta, Helena,
Perak, eta, va merc'h, perak eta?

II

AR VERC'H

Eur boulanjer a fouet e doaz
Hag a c'hell ober d'in ker gwaz!

AR VAMM

Ya! re wir eo, Helena,
Ya, re wir eo, va merc'h, ya! re wir eo!

III

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi
Eus eur c'higer n' gomzit ket d'in. (1)

IV

Eur c'higer 'zo kriz a galon
Am c'hemerfe e lec'h eul lon.

V

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
's eun tavarnour, n' gomzit ket d'in.

VI

Eun tavarnour a rafe d'in
Chom, heb ehan, e stal ar gwin.

VII

Mamm ma fell d'eoc'h va dimezi,
Eus eur c'harrer, n' gomzit ket d'in.

VIII

Gand e vinviou, eur c'harrer
A vouzarfe tud ar c'harter.

IX

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
's eur mansoner, n' gomzit ket d'in.

(1) Lakat komzou ar vamm ar « Perak, eta Helena »
hag ar « Ya! re wir eo Helena », bep eil, warlerc'h kou-
bladou ar verc'h evel m'int laket warlerc'h ar c'henta-
hag an eil koublad.

X

Eur mansoner, a ger da ger,
Vez' foueta pri. ouz ar voger.

XI

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
Eus eur c'halvez, n' gomzit ket d'in.

XII

Gand e vouc'hal vras ar c'halvez,
Am faoutfe, penn-da-benn, ken aes.

XIII

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
's eul labourer n' gomzit ket d'in.

XIV

Bepred er park gant labourer,
'vit eur vaouez, tenna micher.

XV

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
's eur c'hantonier, n' gomzit ket d'in.

XVI

Ar c'hantonier, o poania tenn,
A vec'h ma c'hounit e damm kreun.

XVII

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
's eur c'hemener, n' gomzit ket d'in.

XVIII

Eur c'hemener ne deo ket den,
Nemet kemener ne deo ken.

XIX

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
Eus eun toer n' gomzit ket d'in.

XX

An toer, war an toennou
Zo' risk da derri e vemprou.

XXI

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
A baotr ar gov, n' gomzit ket d'in.

XXII

Mab ar gov du ouz e vegin
A zo re zonzjerus e vin.

XXIII

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
's eur miliner n' gomzit ket d'in.

XXIV

Ar miliner eo laer ar bleud
A vo daonet beteg e veud.

XXV

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
's eur gwiader n' gomzit ket d'in.

XXVI

Eur gwiader, e peb amzer,
Ne oar nemet liva gevier.

XXVII

Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
Eus eur c'here, n' gomzit ket d'in.

XXVIII

Kement kere am eus gwelet,
Penn-da-benn a oa mac'hagnet.

XXIX

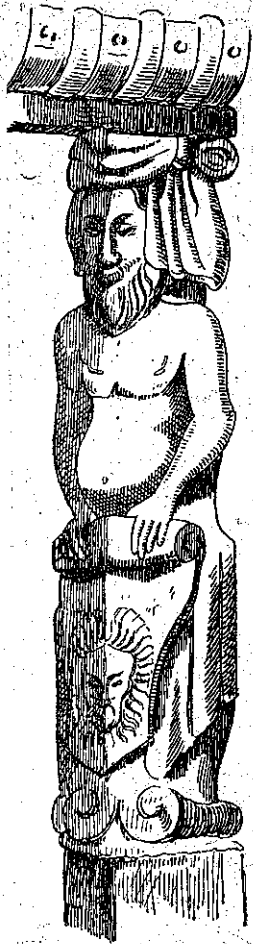
Mamm, ma fell d'eoc'h va dimezi,
A yab ar markiz, komzit d'in.

XXX

Mab ar markiz en deus arc'hant
Ma 'm goulennfe 'vefen kontant.

Chapel Paol e Gwimaeg

Skeudenn a weled gwechall
e chapel Sant Paol e
Gwimaeg.

Breman ez eus ugent vloaz bennak, e kaved, e tu an hanter noz da vourc'h Gwimaeg, e kichen *Beg-ar-Vri*, e weler diwarnan aochou Leon ha re Dreger, adalek Enez Vatz, betek Enez Veur, eur chapel savet en eul lec'h dudius.

N'em eus ket ankounac'haet c'hoaz ar blijadur-a reas ar gwel anezi d'in, goude ma 'm oa treuzet Kerbaol, ar geriadenn a zo bet roet d'ezi he hano, p'her c'havis, dirazoun, en eun taol, etouez ar geot hag ar strouez, en eun draonienn, e kreiz etre diou grec'henn, goloet a valan alaouret, oc'h en em zistaga, ker koantik ha tra, war ar pallefenn glaz, broudet-gant eonenn, astennet gand ar mor, e traon ar vri, gand he mogeriou melenet hag hanter c'holoet gand an traez, he zour bihan kosteziet hag he zoenn sklent kinviet e liou an aour hag an arc'hant.

N'ouzoun ket ha bet eo sant Paol o chom, dre eno, evel ma leverer, met eun dra a zo hag a zo gwir: n'anavezan korn ebet e Breiz-Izel hag a lakafe kement an den da bellaat diouz an dud all ha da dostaat ouz Doue ha ne vefen ket souezet ha goude ma vije bet chomet sant Paol da

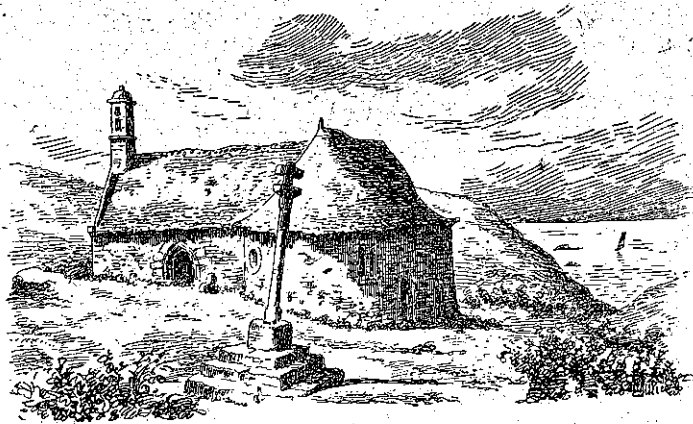
da veva, dre eno, eur pennad, evit trugarekaat an Aotrou Doue da veza graet ker kaer an douar.

Lavarout a raer e reas sant Paol, e Gwimaeg, eun tamm ar pez a reas e Enez Vatz; evel ma tremene, dre eno, Gwimaegiz her pedas d'o distroba diouz eun naervor a en em guze en eur c'heo, e Beg-ar-Vri hag a Iouinke kement den ha kement aneval a c'helle da dapout. Ar zant a yeas d'he c'hask d'he zoull kuz ha goude beza skoet eun taol baz ganti war he fenn e lakeas e stol en dro d'he gouzoug hag her chachas warzu ar feunteun dosta, da zouba he fenn ebarz, d'her beuzi; 'O veza ma ne varve ket, dillo a-walc'h, Paol her c'hasas da Veg-ar-vri hag her strinkas ac'hano, war he fenn er mor. An toull m' en em daolas ennan a zo hanvet evel e Batz: *toull ar Sarpant* hag ar c'houmimou a vound ennan, sebezus, pa vez gwall amzer. Dour ar feunteun m'oa bet soubet enni penn an aer a laz, a leverer, an holl chas klanv a deu d'hen eva eus a veur a leo tro-war-dro.

Ar chapel a voe savet war ar feunteun-ze, end-eeun, a rede, e kichen an nor gostez, dindan eur wareg a oa graet er yoger, e weled enni sant Paol hag e zragon hag eun Itron Varia a Druéz, daou benn den bihan, dindan he zreid, pennou Adam hag Eva, da gredi eo. O tiboueza eur skeudenn goz all, eur zant Jalm, marteze, e voen souezet o welout nao pe zek gwenneg o koueza eus toull an ibil a zalc'h ar skeudennou koad war o chichenn. Warlerc'h pe seurt pedenn e oa bet kuzet ar prof-se eno? Diaes eo gouzout.

Chapel sant Paol a oa neuze fall a-walc'h; met, abouez he renka, eun tamm, e vije bet chomet brao bras c'hoaz en he say. Siouaz, n'eus ket bet graet eun holl vad evit he derc'hel, en he say; n'eo ket bet lezet zoken he mogeriou hanter gouezet ha goloet a ginvi hag a ilio da gaeraat al lec'h-se ha da gomz ennan c'hoaz eus ar zent hag eus ar baradoz.

Tremenet oun bet, dre eno, tri pe bevar bloaz goude; hag oun chomet sebezet pa 'm eus gwelet ne jomeus ar chapel goz nemet diou pe deir garrigellad vein goloet a zrez hag a linad. An Alamaned hag a zo bet tamallet da veza tud gouez n'o divije ket graet gwasoc'h. Ne jome mui nag eun tamm treust, nag eur

Chapel Paol, e Gwimaeg

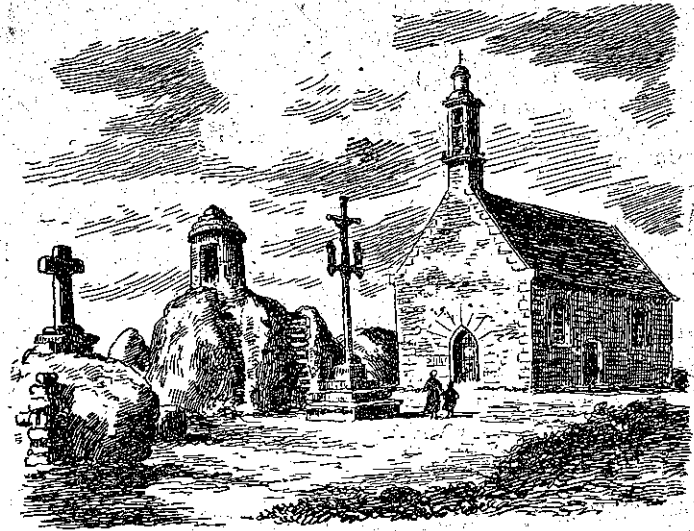
sklentenn, nag eur maen-ben. Skeudennou ar zent a oa bet devet nemed hini Itron Varia a Druez a voe kemeret, en he zi, gand eur vaouez koz eus a Gerbaol. Ar groaz a oa e kichen ar chapel he-unan a oa a-strons he c'horf, war an douar, a-dammou.

Daoust ha Bretoned ha kristenien e c'hellont beza an dud divalo o deus kredet en em garga eus eun hevel-lep labour?

Gwasa pez a zo ar pez a zigouez e Gwimaeg a zigouez e kant lec'h all; nag a dibidiou, nag a japeliou, savet en enor d'hor Zent koz gant hon tadou evit diskouez d'ezo o anaoudegez vat hag weler o koueza,

en o foull, pe o vont, a-dammou, gand al laer. Ar chapeliou-se a oa eienennou a feiz, er vro, ha, dre ma kouezont eo anat e kouez ivez ar feiz.

Den ebet ne vije rivinet o rei e brof da gempenn ar chapeliou-ze bet pleustret gant hon tud koz hag eo ker c'houek pedi enno.

Chapel Paol e Plouneour-Traez

Pa reder ar vro nag a draou bet savet, da gomz eus an amzer dremenet hag eus ar bed all, a gaver hag a lezer da goueza evel traou ha n'o defe mui perc'hen ebet!

E parreziou a zo, — parrezizou kristen, war o meno, — ne c'heller ket ober eun hanter eur vale heb kaout, war an hent, eur groaz pe eur chapel gouezet bennak. Parreziou evelse, sklaer hag anat eo, a zo ar feiz o laoskaat enno. Ar chapeliou a zo laosket da goueza:

an iliz parrez a zo renket braoik a-walc'h c'hoaz; met he zro a deui. Aesoc'h eo diskenn eget pignat ha pa vezer o tiskenn ne jomer ket en hanter 'n hent; mont a raer betek an traon.

E Plounéour-Traez, e kichennik Brignogan, ez eus eur chapelig all da zant Paol hag a-en em gavo ganti, dizale, ma ne gerer diquall, ar pezh a zo en em gavet gant hini Gwimaeg ha m'en deus bet tro Abostol bras Bro-Leon d'en em glemm eus Tregeriz, n'en deus ket kals a lec'h da veza lorc'h ennan breman, ken nebeud, gant tud e eskopti.

Fizians hon eus evelato, gant holl vignoned traou kaer hor bro, e teui, an deiz hag e vezo kempennet ha renket a-nevez Chapel-Paol, a-raok ma vezo re ziwezat hag e c'hello ar bardonerien pedi eno, adarre, dirak sent mein an amzer goz, sebeliet dindan an aoter, bloaveziou ha bloaveziou a zo; An deiz-se a vezo eun deiz laouen evid Arvor-Leon e roio ennan sant Paol, eus barr an nenv, e vennoz d'e Leoniz, gant muioc'h a deneredigez eget biskoaz. G. P.

DIHUNET OUT BREMAN VA BREIZ !

Ha gwir eo ?

Her c'hana a raer alies, met, daoust ha gwir eo ? Ya ! daoust ha gwir eo eman Breiz o tihuna eus he c'houk hir ?

Rener *Feiz ha Breiz* her gouezo, da vat, ma wel, er pemzek dez kenta-man, e lennerien divorfil ha kalonek o klask d'ezan en dro d'ezo, peb a lenner nevez.

E pep tiegez breizad e tlefed kaout *Feiz ha Breiz*; n'euz kelaouen vrezonek ebet kaeroc'h na marc'hadmatoc'h egetan. Evit her c'haout epad ar bloaz 1930 kas an hano ha priz ar goumanant 13 lur ma ne gemerer nemed eun niverenn ha 10 lur dre niverenn, ma kemerer da nebeuta pemp niverenn, — d'an A. Georgelin, *Administrateur du Feiz ha Breiz*, 4, rue du Château, Brest. C/C 44.40 Rennes. A-benn ar 15. a viz kerzu, da ziwezata.

WAR ROUDOU HON TADOU

VI^{vet} TAOLENN

Oferenn Yann Lanndevenneg e iliz-veur an Naoned

AR MANAC'H

An Aotrou Doue ma kastizas ar Vretoned, dre ma oant pec'herien, n'o dilezas ket, evelato, dre ma 'z eo trugarezus; degas a eure d'ezo breman ez eus mil bloaz, daou zen, Yann Lanndevenneg, eur manac'h santel. chomet, dindan guz, e Breiz, evit kennerzi ar bobl hag egile, eur brezelour, kalonek, Alan al Louarn, mab bihan Alan Veur, tec'het ez-vihanik da Vro-Zaoz.

Yann Lanndevenneg a zastumas eun toullad kouerriaded ha pa gavas d'ezan e oant prest e kasas kelou d'ar prins Alan, a c'helle kaout eun ugent vloaz bennek neuze, da zont d'en em lakaat en o fenn; a-bouez en em glevout mat o daou, ar manach hag ar prins, e teujont a-benn eus an Normaned; lamm a rejont d'ezo, e Plourivo, e Sant-Brieg, en Naoned hag e kement lec'h ma voe trec'het an Normaned e savjod kroaziou a weler c'hoaz hag a c'halver atao kroaz an Norman.

Goude stourmad an Naoned, Lan a c'hellas mont e ker, ha kenta tra a reas a voe digeri hent, dre an drez hag ar spern, da vont d'an iliz-veur hanter gouezet.

Yann Lanndevenneg a oferennas enni evit Breiz hag he bugale maro er brezel.

Ar gouel a zav hag e weler Yann Lanndevenneg o lavarout an oferenn, e iliz-veur an Naoned, endra ma kan ar ganerien: Gaudeamus omnes in Domino... sub honore sanctorum omnium.

VII^{vet} TAOLENN

Arzur Breiz laz et gant Roue Bro-Zaoz

AR MANAC'H

Bloaveziou ha bloaveziou a dremenas; gouarnet gant he frinsed a ouenn vreizat, Breiz a oa brao beva enni; an dudchentil, ar vourc'hizien hag ar goueriaded a en em gleve, rak an Duked o doa roet o frankiz d'an nebeud dam-sklaved a jome c'hoaz e Breiz hag a oa niverus kenan e broiyou all an Europ.

Evelato brezeliou a deuas hag ar Vretoned a gemeras perz enno. Evelse, eleiz anezo a en em unanas gant soudarded broiyou all an Europ hag a yeas, ar groaz ruz war o bruched, da glask diframma bez Hor Zalver eus a dre daouarn an dud divadez ha re all a roas dourn d'an Normaned da ober o diskenn e Bro-Zaoz.

Brezeliou all a deuas ivez, siouaz, hag a daolas tristedigez war ar vro, brezeliou hag e welet enno Bretoned o stourm ouz Bretoned, eur gostezenn anezo harpet gand ar Frans hag eben gant Bro-Zaoz. Eudon, aotrou ar Porhoed eo an hini a zifennas gwella frankiz Breiz, en amzer-ze. An diweza a gollas e vuhez er stourmadou-se a voe Arzur Vreiz, eur prins 15 vloaz, mab an Dukez Konstanza hag ar prins saoz Jaffrez. Eur gall a werzas Arzur da Yann, roue Bro-Zaoz, e contr hag e enebour touet hag hemañ, eun nozvez, hen lazas, gand eur c'hour-gleze hag a stlapas e gorf er mor.

Ar gouel a zav hag e weler ar roue Yann oc'h ober e daol fall endra ma son ar zonerien eun ton doanius meurbed.

Red eo studia a-raok skriva

War Gannadig Treglonou miz du, « un breton bretonnant » a skriv adarre, e galleg, eur bajennad hanter da lavarout pegen diskiant eo skriva laez e lec'h leaz ha da ziskouez eman skrivagnerien Feiz ha Breiz, hep gouzout d'ezo, a drugarez Doue, o koll ar brezoneg.

Eur ger hepken diwar benn ar ger laez.

Daoust ma 'z oun ginidik eus Goueled-Leon ne 'z an ket da embann evid an dra-ze eo brezoneg Goueled-Leon gwella hini a oufed kaout rak betek hen e iavared ha fizians am eus ez eo gwir atao: :

E parrez Taole, etre an daou dreiz eman gwella brezoneg 'zo e Breiz

E Goueled-Leon eman Brest ha ker Vrest ha levriou brezoneg trefoet ar XVII^{vet} hag an XVIII^{vet} kantved koulz ha kazetennou ha skoliou gallek an XIX^{vet} hag an XX^{vet} kantved o deus graet gaou bras ouz brezoneg Gouelediz-Leon: e genou eleiz anezo ar brezoneg n'eo mui nemed eun trefoedach ha netra ken!

Hogen ar skrivagner breizat pa gemer e bluenn a dle klask tremen n'eo ket hepken diouz lennerien ugent pe dregont parrez, met diouz lennerien kement parrez a zo e Breiz ha da genta, na petra 'ta, diouz re ar parrezioù e komzer, ar gwella, ar brezoneg enno!

Hogen, en darn vrasa eus ar parrezioù, ma ne leverer ket laez atao, e leverer, da vihanan, laez pe léz ha nann leaz ha zoken e Goueled-Leon pa astenner ar ger leaz ne jom a ebet ken ennan; an holl dre eno a lavaro: « Me a gar ar c'hafe laezok pe lezok », met hiñi ne glevoc'h o lavarout: « Me a gar ar c'hafe leazok. »

O lakat a e laez ne zigasomp nevezenti ebet e Breiz; ne reomp nemet skriva ar ger-ze evel m'her graer abaoe ma skriver brezoneg; ne reomp nemed ober ar pez a ra, abaoe an amzer goz, milionou ha milionou a dud

hag a gomz eur yez-dishenvel diouz hon hini. Sellit kentoc'h :

- E gregach, ar ger laez a zo skrivet..... yalactos.
- E latin, eo skrivet..... lac-tis.
- E galleg..... lait.
- E iwerzoneg (*irlandais*)..... mlacht.
- E kemraeg (*gallois*) (1)..... llaeth.
- E kerneveg (*cornique*)..... laith.

Piou a c'hell kaout souezus goudeze gwelout lakaat a en hor ger brezonek *laez*?

Ar yezou a en em gav ganto evel gand an dud: kals kerentiach a vez etrezo: perak ez afed da guzat ar gerentiach-ze?

Ha goude ma teufed zoken da ziskouez d'in ne le verer mui *laez*, e parrez ebet ken a Vreiz-Izel, e lavarfen c'hoaz eo red d'eomp evelato mirout an *a*, er gerze, evel m'her gra ar C'hallaoued en o ger *lait*; ar reman ivez e lec'h skriva laez: *lait*, o divije gellet e skriva: *les*, rak an daou c'her-ze, daoust ma vezont skrivet dishenvel a vez distaget henvel. Evelse, er gomzennman: « *Les vaches de Cornouaille donnent beaucoup de lait* », ar ger kenta hag ar ger diweza *les* ha *lait*, dishenvel a-grenn d'al lagad, a zo henvel mat d'ar skouarn. Ma vez skrivet ar ger diweza *lait* evel ma vez graet ha nann evel ma vez graet ar ger kenta *les* eo eta hepen evit diskouez ar gerentiach a zo etrezan hag ar ger latin *lac-tis*.

Mat, evel ar C'hallaoued, lezomp ivez an *a* en hor ger brezonek *laez*, ha goude ma n'hel lavarfemp ket, evit diskouez ar gerentiach a zo etre ar ger ze hag an hevelep ger er yezou keltiek all hag e yezou an darn vrasa eus broiou all an Europ.

Studiomp hor brezoneg; kement a ezomm hon eus da zeski e lenn evel da zeski e skriva: studiomp hor brezoneg dreist-holl a-raok her skriva; diwar ar studi-e savo sklerijenn ha diwar ar sklerijenn emgleo.

Y. V. PERROT.

(1) An th kemraek ha kernevek a vez lennet evel eur z.

Ar re a goll ar brezoneg

Eur skrivagner eus a Vro-Wened hag a anavez mat pevar c'horn Breiz-Izel a zigas d'eomp al lizer-man a laka pep hini en e blas hag ar bec'h e kreiz ar c'hравaz.

... D'an 13-a viz Du.

Aotrou ker,

Setu eta paotred « Kannadig Treglonou » droug bras enno! M'emian ar brezoneg war ziskar, eo, war o meno, abalamour d'ho « kraet », ha d'ho « lakaet »; ma 'z eo dilezet gant ar bobl, eo abalamour m'hoc'h eus hoc'h-unan dilezet ar « métathèse »!

Paour-kaez tud! libr int da gredi ar pezh a garont war ar poent-se, met ar re-all, d'am meno, a zo ken libr all, ha setu perak e teuan, me ivez, da lavarout d'eoc'h e berrgomzou ar pezh a sonjan.

Setu aman ar pezh am eus klevet ha gwelet n'eus ket pell zo.

Eun dervez edon en eur barrez e-lec'h ne vez komzet nemet brezoneg. Adorasion a oa ha setu aman ar pezh a oa skrivet war ar c'hadoriou-kofes: Monsieur le Recteur de X. — Monsieur X, Vicaire de P. — Monsieur le Recteur de Y. — Da 9 eur-e voe eur brezegenn, met a-raok e voe kanet eur c'hantik. Ar beleg a oa karget eus ar c'han, a lavaras eta d'an dud fidel kemer o leor kantikou: « Page-soixante quatre », emezan. — O welout evel-se ar veleien o lakat ar galleg e plas ar brezoneg, em eus sonjet an dramman: ma n'eo ket mat ar brezoneg euid ar veleien, perak eta e vefe mat evit ar bobl?

Eun dervez all edon c'hoaz en eur barrez a ziwar ar maez, hag e heulien an oferenn vintin. Goude an oferenn e savas c'hoant ganin d'ober eur sell ouz ar skeudennou a oa en iliz. En tu dehou d'an aoter e oa unan nevez livet:

« Notre-Dame du Perpétuel-Secours » a oa skrivet warni; met dindan al liou nevez ne oa ket diaes lenn ar c'homzou-man: Itron Varia a wir zikour.

Edon o vont er-maez eus an iliz droug ennoun o welout ar galleg evel-se o taerez e blas digant ar brezoneg, pa glevs an aotrou Kure o lavarout d'ar sakrist: « Jean, donne-moi les registres » ha d'ar c'horist: « Et toi, Pierre, n'oublie pas de venir à 10 h. » O klevout kement-all em eus sonjet adarre: ma n'eo ket mat ar brezoneg evid ar veleien, perak eta e vefe mat evit ar bobl?

Eur wech all c'hoaz edon e Brest e ti eul leorier hag e c'houlennan digantan an Testamant nevez e brezoneg, hag hen ha respont d'in n'en doa hini ebet da rei d'in: « Nemet c'hoant ho pefe, emezan, da gaout unan protestant. Re brotestant am eus, met re gatolik n'em eus ket: ar veleien, her gouzout a rit, a lenn atao an Testamant nevez e latin pe e galleg. Ha neuze ne studiont ket ar brezoneg hag abalamour da-ze int kalz troetoc'h gant ar galleg. »

O klevout ar marc'hadour-se, em eus sonjet eur wech c'hoaz: « Ma n'eo ket trôet ar veleien gand ar brezoneg, ma ne studiont ket ar brezoneg, int hag a zo galvet d'ober katekiz ha da brezeg e brezoneg, penaos eta ne gemerfe ket ar bobl skouer diwarno?

Aotrou ker, paotred ar « métathèse » a lavaro ar pezh a garint; studia ha rei skouer da genta, aze eman an dalc'h ha neketa lec'h all ebet, ha berr a-walc'h eo o fri, ma n'her gwelont ket. Neketa d'ar « graet » eta eo e ranker ober brezel, met d'al leziregezh ha d'ar c'hustum divalo o deus kalz re e-touez ar veleien da lakat ar galleg e plas ar brezoneg, pa n'eus lec'h ebet d'hen ober.

Studia ha rei skouer, ya, aze eman an dalc'h,... ha poënt bras eo hen diskleria!

Digemerit, Aotrou ker, va gourc'hemennou doujus.

M. S. F.

SKOL AN EMGLEO

Omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit. Sant Vaze, XII 25.

Kelted an Hen-amzer

I

'Vid ober berz eun dra 'zo ret
Na oufed re hen lavaret,
Eun dra ret-mat: en em glevet.

En em glevet! n'eo ket hepken
D'ober berz: da veva zoken;
Doue 'n deus hen desket d'an den.

« Pep broad tud, kouls ha pep tiegezh
Rannet o diabarzh gand an dizunvaniezh
A ya da goll », eme Jezuz en Aviel.

Breiziz, selaouit e gentel!

II

Pouezit ive, tud Vreiz-Izel,
Ar c'helennoù a ro Levr-meur an Danevell
A lenner ennan darvoudoù
Ken skedus, ken mantrus goude, ho kourdadou.
Ar Kelted gwechall-goz a oa eur ouïenn nerzus
Er peoc'h evel er gad doujet ha galloudus,
Ne zoujent-i, ar baotred krenv,
'Met na goueje warnê an nenv.
Kemeret 'voe eun deiz ganto kêr-Rôm;
Hag en o spered balc'h
E vennet beza sounn bepret, start ha dizalc'h.

Dizalc'h atao endeeun e tleent chom
 Diouz pep hual pa oant didrec'h en o emgleo,
 An holl Gelted a-stroll ; met 'n o c'hreiz emzilet
 An dizunvaniez villiget,
 Daoust d'o gwall-strifou dindan yeo
 Eur bobl urvan, ar Romaned,
 Hini a hini e kouejont.

Pelec'h eman, barzed keltiek an amzer-hont
 Ar gwerziou a zavjoc'h war roueed vrudet,
 Karanteziou tener ha kadourien dispont

Eus ar c'hantvejou tremenet
 A zonje d'eoc'h vijent meulet ha kanmeulet
 A oad da oad, bete diwez an amzeriou ?

Goude eun nebeudik rummou
 E oant ankounac'haet a-grenn
 Evid eul lennegez estren ;

Yez ho tadou zoken a voe siouaz !
 Duma, duhont, mouget e beg ho kourvibien ;
 Ha penn-da-benn d'an douar-bras
 Lavar al Latined hepmuiken a zonas.

III

E penn kenta istor trec'hourien ar Gelted
 E c'hoarvezas eun darvoud meur
 *Zo eur skouer dalvoudus d'imp c'hoaz : stourm
 [an tri breur.

Rom a vije da gêr-Alba sujet,
 Ma o dije ar Guriased
 *Vit mad o bro hag o hini
 En em glevet araok stourmi
 An tri Horas.

Ganin e voe danevellet
 An emgann-ze gwechall. Ra vo d'in aotreet,
 Pa 'z eo da Vreiziz kentel vat,
 Lakat dirag al lenner hegarat
 Eun tamm dimeus an diweza pennad.

Kriz vije 'r galon na ouelje
 E kêr-Alba neb a vije,
 O welet 'n hini 'voe roue
 Ha na oa ken netra neuze...

Unan 'oa muioc'h da glemm c'hoaz,
 Ar wreg koz, mamm an tri C'hurias,
 Hounnez a ouele hec'h-unan
 Hep den da rei d'ezi dizoan

En he zristidigez diroll ;
 Tec'het a rae diouti an holl,
 Pe zoken ober, meur a wech,
 Bepret an hevelep rebech :

— M'ho pijs laret d'ho paotred
 'N em glevet da chom unanet,
 Da chom unanet 'n em glevet,
 Ind ha ni ne vijemp trec'het ! —...

Hag en noz e wele arre
 Stourm he zri mab dre he hunvre ;
 Tousmac'h ar c'houeac'h, dispac'h ha freuz,
 Gwad ha taoliou a-hed, a-dreuz ;
 Ken e save he bleo gant heuz ;
 Ha d'he mibien en o gwall-reuz
 E youc'he e-kreiz he c'houesked :

— Breudeur ! breudeur ! 'n em sikouret ! —

(Da genderc'hel).

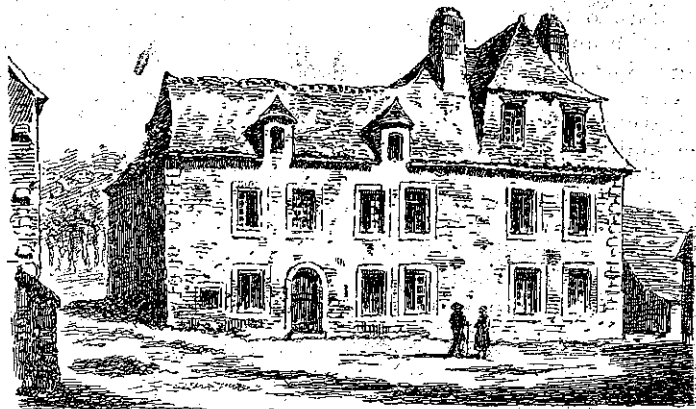
Emil ERNAULT.

Barz ar Gouéd

Rener Breuriez-Veur ar Brezorteg.

Oferenn ar beleg maro

Gwechall goz e oa o chom e kastell ar C'harz, e kichen Lok-Maria-Berrien, eun den piñvidik hag a oa piz ha drouk. Daou vevel en devoa, Tremeur ha Fransez, ha ne oant ket henvel an eil ouz egile, tamm ebet. Ar c'henta a oa troet ouz al labour ha mat ouz e vestr; an eil a oa lezirek, abegus ha fostenner.

Maner ar C'harz

Ar Mestr a gare Tremeur muioc'h eget Fransez hag hen diskoueze, a-wel d'an holl, a-wechou, ar pezh a oa a-walch evit lakat heman da gounnari. Kement a zroug a gemeras zoken ouz e gamarad ma klaskas an dro d'en em zizober anezan hag o veza ma n'en devoa ket a c'hoant e vije tamallet e varo d'ezan e kavas gwel lakat e vestr da ober e stal outan. Rei a eure da gredi d'e vestr e kolle Tremeur e amzer o pedi hag e ranke terri e gorf o labourat e-unan kement ha

daou endra ma veze heman oc'h oremusat : « Kae-roc'h a zo, emezan; a bep seurt brudou fall en deus laket da redet war ho penn; rei a ra da gredi d'an dud, ho peus tenzoriou renket e toullou-kuz, dindan ho maner. Ma teu eta laeron da ober rins, dre aman, eun nozvez bennak, n'ho pezo ezomm da damall nemed an hiñi a zo gouest zoken da zigeri an nor d'ezo evitan da c'hellout kaout e lod eus al laeronsi. »

An aotrou pa glevas kement-se, e lec'h kemerout difizians eus ar pezh a lavared d'ezan, a falvezas gantan, da genta, kas Tremeur, da vale, diwar e dro, met, dont a reas da gredi e raje kals muioc'h a zroug c'hoaz, d'ezan, goudeze, hag e oa gwelloc'h d'ezan e laza eged e lezel da redet : « Mat eo, emezan da Fransez. Kastiza a rin ar paotr-se, evel m'eo dleet; laka an dibr war va loen d'in; mont a ran da ober eun dro warzu men- gleuziou Huelgoat. Ha gand a ri n'es ket da lavarout eur ger eus an dra-man ken na zizroin ! »

An aotrou, a yeas betek mengleuziou tosta e vaner. E kichen an toull-mengleuz brasa e oa eun all, daou c'hant troatad dounder d'ezan, ha n'oat ket evit labourat ennan gand an dour. An aotrou a anaveze meur a hini eus ar vengleuzierien; o chacha a eure gantan a-gostez hag e lavaras d'ezo : « Ma fell d'eoc'h ober eun tamm-labour evidoun, e roin d'eoc'h peb a zournad mat a rac'hant. Eur mevel am eus ha n'eo nemed eun druilhenn; m'hen digaso d'eoc'h, warc'hoaz, dioc'htu goude lein, war zigarez kas eun tamm lizer d'ho mestr; kerkent ha m'her gwelloc'h krogit ennan hag, hep truez ebet, stlapit hen e puns ar vengleuz dilezet. En doareze e tistrohoc'h ar vro eus eun tamm mat a galken; Eur miz goudeze, den ebet ken ne zonjo ennan ha barnerien Keraez ne ouezint seurt ebet biken eus ar pezh ho pezo graet. Klevet eo? »

Ar vengleuzierien a oa holl, kouls lavarout, diavaezidi, tud ha ne gredent nag e Doue nag e diaoul; o ger a rojont da ober ar pezh a c'houlenned outo. Dizro d'ar

gêr, aotrou ar C'harz a c'halvas Tremeur hag a roas d'ezan eul lizer: « Warc'hoaz, dal ma vezo deiz, ez i d'ar vengleuz hag e roi al lizer-se d'ar c'henta mengleuzier a gavi war da hent hag e c'hedi ar respont a roio d'it ar mestr-mengleuzier. Kerz dillo, avat, rak ouz da c'hedal emæer. »

Kerkent hag an deiz, Tremeur a oa war zav hag a en em lakeas en hent hep kemerout amzer zoken da zebri e lein. O tremen ebiou eur chapel goz hanter

Tremeur o tremen ebiou ar chapel

zisto e kavaz d'ezan beza klevet son eur c'hloc'hig o tont anezi: « Souezus eo, emezan outan e-unan, e vefe lavaret an oferenn en eur chapel ken dilezet; ne vezo ket-kals a dud enni, sur a-walc'h, d'an eur-man; met p'eo gwir e kavan tro eo koulz d'in mont d'he selaon. »

Staga a eure e loen ouz eur wezenn hag ez eas er chapel. Eur beleg, askornek e benn, goullou toullou e zaoulagad, ar c'hroc'hen hepken war e eskern, dilhad-

oferenna dislivet war e gein, a oa, en e zav, dirak an aoter: « N'eus den ebet, emezan, hag a c'hellfe respont da oferenn ar *Requiem* evit diskuiz va ene? »

Tremeur a welas dioc'htu edo dirazan unan eus ar veleien geiz-se a zo hano anezo er marvailhou koz hag o deus lezet eun oferenn bennak da lavarout a-raok mont eus ar bed-man hag a rank o lavarout goude o maro, abarz beza digemeret er baradoz. Daoust pegent er lamme e galon, en e greiz, e trezas ar chapel; ez eas, war e zaoulin, e traon an aoter, hag e respontas an oferenn, eus e wella.

Edod gant gorre-Doue en oferenn pa glevas trouz eur marc'h o tremen: « Asa! emezan o klevout kement-se, daoust ha va loen a vefe en em zistaget da vont, war e giz, d'ar gêr? Neuze e vezin re ziwezat ha va mestr am gourdrouzo. Mat! gwaz-a-se. Mont a ran da jom aman beteg ar fin. »

Ar beleg a oa peurlavaret gantan e oferenn; trei a eure warzu Tremeur, laouen, evel ar Spered Santel: « Bennoz Doue d'it, va mah, emezan; dre ma 'z eo bet teurvezet ganez respont d'in va oferenn, e c'hellin, pelloc'h, mont d'ar baradoz; digollet e-vezi eus ar vad ez peus graet d'in; her gwelout a ri dizale; kendalc'h da vale war hent ar furnez, hag ec'h en em welimp c'hoaz er bed-all. Da c'hedal e pedin an Aotrou Doue evidout, bemdez. Kenavo. » Hag ez eas kuit.

Tremeur pa 'z eas er mæz a voe souezet o welout e oa chomet e loen stag ouz ar wezenn: « Eun all bennak, emezan, eo a zo aet ebiou, met an dra-ze ne zell ket kals ouzin. »

P'en em gavas er vengleuz, eur c'hart eur goude e voe souezetoc'h c'hoaz o welout al labourerien o c'hoarzin hag o youc'hal: « Dont a reas da welout 'ta, ha graet eo e stal outan? Mat, bez dinec'h ha lavar d'az mestr n'eo ket bet pell er boan. Dioc'htu m'eo en em gavet, aman, omp kroget ennan, daou e pep penn, ha daoust pegement e youc'he: « n'eo ket me eo! n'eo

ket me eo! » hon eus e stlapet aze, en toull-se, war e benn! Ne 'z ay den ebet d'e glask er puns-se. Lavar d'az vestr ez aimp emberr da c'houlenn hor goprou digantan. »

Strafuilhet gand ar pezh en devoa klevet, Tremeur a dec'has hep ranna eur ger. Gwelout a eure pebez taol Judaz en devoa klasket e vestr c'hoari d'ezan ha pebez digoll kaer en devoa bet digand ar paourkaez beleg en devoa respontet an oferenn d'ezan. E, enebour, gand ar vall en devoa da welet e veuzi, a oa en em laket en hent, dem goude ma oa loc'het e-unan, hag a c'hounezas warnan en dra m'edo o pedi er chapel, ha setu penaos e voe tapet Fransez, hen hag a oa o klask tapa Tremeur: « Ya! a lavare heman, goudeze, eur vad graet, ne vez morse kollet; hen anave-

Tremeur a ya da vanac'h d'ar Releg

zet am eus, a drugarez Doue, gwelloc'h eget n'eus fors piou! »

Goude an taol-se, Tremeur ne falvezas ket gantan dizrei da di ar mestr en devoa klasket e laza; mont a eure a-dreuz ar menezioù warzu ar Releg ha diouz ar pardaez e skoe war dor an abati hag e konte d'an abad ar pezh a oa digouezet gantan; ouz e glevet, an abad a welas e oa bet diouallet diouz an droug gand an Aotrou Doue, hag a ginnigas d'ezan chom eno da vanac'h gantan. Tremeur hen trugarekas hag a jomas eno da dremen ar rest eus e vuhez o ranna e amzer etre al labour el liorzou hag ar bedenn er chapel evitan, evid e dud hag evid e gamarad reuzeudik a voe kastizet ker kalet evid an droug a glaske ober d'ezan.

G. P.

KELEIER AR MIZ

Keriltud

Keriltud, kenta ti da werza leoriou Emgleo sant-Iltud, savet e kreiz brasa ker Breiz-Izel, ha digor abaoe ar 15 a viz gwengolo, a zo bet benniget d'ar 6 a viz du, da zeiz gouel sant Iltud, gand an Aotrou Moenner, person sant Loeiz.

Eun ti eo eta hag a vezo eun ti kristen hag eun ti breizat; kement-se a weler dioc'htu o vont e barz rak a-zloc'h an nor eman erminigou Breiz hag a bep tu d'ezi ar groaz keltiek.

Eun ti eo hag a zo bet laketa dindan paeroniaez Sant-Iltud kelenner Sant-Divi, Sant-Paol, Sant-Samson, Sant-Leonor, Sant-Magloar, Sant-Gweltas hag eun niver bras a

zent all c'hoaz a deuas da veza sklerijenn ha gened an Diou-Vreiz, dre o gouiziegezh hag o santelezh.

Kavet e vezo e Keriltud leoriou diouz doare ar re vihan ha leoriou diouz ar re vras, leoriou diouz doare ar skollou ha leoriou diouz doare ar patronachou, leoriou diouz doare ar bobl ha leoriou diouz doare ar re a venn studia o yez hag anaout istor o bro.

Evit kaout leoriou nevez eus a Geriltud, dre ar post, skriva d'ar Rener: *M. Paul Raoul, Keriltud, 11, Rue Algésiras, Brest. C./C. 15.916, Rennes.*

Ti ar Brezoneg

Diwar an 3 a viz du eo bet digoret ivez gant « *Gwalarn* » eun « *Ti ar Brezoneg* », e Brest, 39 bis, straed ar C'hastell. Digor e vezo bep sul ha bep yaou, etre dek eur ha kreisteiz.

Skol vrezonek a vezo graet en ti-ze, epad ar zizun; holl vignoned ar brezoneg o chom e Brest, pe o tremen drezi, a zo pedet start da vont da welout an ti-ze; degemer mat a vezo graet d'ezo.

Keriltud ha *Ti ar Brezoneg* a zo daou di hag a vezo evel eun astenn an eil d'egile; e Keriltud e vezo kavet leoriou met e *Ti ar Brezoneg* e vezo kavet eur mestr-skol ha kenteliou mat ha sklaer.

Evel a welit, e lec'h gedal e teufe unan bennak d'o save-
tei, ar Vretoned a zo stag, da vat, d'en em zavetei o-unan, hag eno eman ar pezh a wella o devoa da ober.

Soniou Feiz ha Breiz

Feiz ha Breiz a zo o vont da embann, en deziou-man, e drede levr *Soniou*; ouspenn tri bloaz a zo emañ ouz e c'hortoz; youl hon eus d'hen ober kals kaeroc'h c'hoaz eged an daou all ha setu perak e pedomp kement hini a anavez tra pe dra hag a dalv ar boan her renka el leor-ze d'hen digas d'eomp, ton ha komzou, abenn an 10 a viz kerzu da ziwezata.

Y.-V. P.

TAOLENN 1929

KENTELIOU

PAJENN

<i>Doue ra viro hor brezoneg</i> , gant Y. V. Perrot.....	1
<i>Ar Brezoneg en ti</i> , gant M. de Kermenguy.....	41
<i>Ar Briedelez</i> , gant J. Buleon.....	81
<i>Yez Mistral</i> , gant Emil Ripert.....	148
<i>Diou vouez</i> , gant Dir-na-Dor.....	151
<i>Eskob nevez Gwened</i> , gant E. ar Moal.....	161
<i>333 bloaz a zo</i> , gant Y. V. Perrot.....	165
<i>Eun eured e Douarnenez</i> , gant Y. V. Perrot.....	173
<i>An dra-man a zell ouzomp</i> , gant Yves de la Brière..	225
<i>An eost gwechall</i> , gant XX.....	324
<i>Prezegenn an A. Duparc</i>	361
<i>Diwarbenn Mikael an Nobletz</i> , gant Y. U.....	381
<i>Doue' lakas an doan</i> , gant Geldwin Dewi.....	401
<i>Tiegezh breizat ha tiegezh kristen</i> , gant Kristof Pensec.	409

ISTOR

<i>Itron Varia Benhors</i> , gant G. P.....	13
<i>Amzeriou kenta an Douar</i> , Yv. ar Floc'h.....	19, 53
<i>Iliz Lababan</i> , gant G. P.....	13
<i>An Tad Maner</i> , gant Y. U. 86, 144, 215, 268, 307....	334
<i>Itron Varia Gersent</i> , gant G. P.....	93
<i>Kloerdi Kemper</i> , gant G. P.....	121
<i>Itron Varia Gilinenn</i> , gant G. P.....	171
<i>Jann d'Arc hag ar Vretoned</i> , gant G. P.....	201
<i>Yann Vosco</i> , gant Y. V. Perrot.....	242
<i>Douarnenez</i> , gant G. P.....	284
<i>Kergelenenn</i> , gant G. P.....	331
<i>War Roudon hon Tadou</i> , gant Y. V. Perrot, 352,	433
<i>Maner Lezoualc'h</i> , gant G. P.....	374
<i>Yann Varc'heg</i> , gant G. P.....	422
<i>An tad Abgrall</i> , gant Y.-V. Perrot.....	441
<i>Chapel Paol</i> , gant G. P.....	458

MARVAILHOU

<i>Gwreg an heol</i> , gant G. P.....	21
<i>An itron tamallet e gaou</i> , gant Yann Gostarreun.....	30

<i>Troïou kamm Bilz, gant G. P.</i>	61
<i>Gwall droïou ar paotr Yann, gant G. P.</i>	101
<i>Marvailhou Tramor, gant Yann Gostarreun</i>	106
<i>An aotrou Broc'h, gant F. K. L.</i>	131
<i>Laez, viou hag amann, gant Melegan</i>	155
<i>Ar melen hag ar gwenn, gant G. P.</i>	181
<i>Arzur hag e varc'heien, gant Yann Gosterreun</i>	188
<i>An teir louzaouenn, gant Loeiz ar Floc'h</i>	195
<i>Ar Yuzeo' hag ar c'hristen, gant G. P.</i>	227
<i>Yvon Gimerc'h, gant G. P.</i>	249
<i>Yann e vaz houarn, gant Dewi</i>	291
<i>Kroaz ruz Keriti, gant E. A.</i>	314
<i>Por-pant, gant G. P.</i>	339
<i>An tri breizad bihan, gant Y. an Eskob</i>	379
<i>Ar voul blomm, gant G. P.</i>	413
<i>Oferenn ar beleg maro, gant G. P.</i>	472

SONIOU HA GWERZIOU

<i>Muzik ar bed, gant J.-L. L'Helgouac'h</i>	34
<i>Izol hag Elle, gant Telenn Iliz</i>	59
<i>An diweza rozenn, gant J.- L'Helgouac'h</i>	99
<i>Tina Goant, gant F.-V. an Uhel</i>	142
<i>Soazig, gant F.-V. an Uhel</i>	221
<i>Miz Mae, gant J.-L. L'Helgouac'h</i>	223
<i>Ar Roue Gralon, gant O. Souètre</i>	261
<i>E tal ar bez, gant J. Roudaut</i>	421
<i>Son Helena</i>	453

YEZADUR

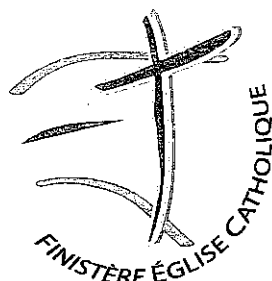
<i>Kannadig Treglonou, gant Y.-V. Perrot</i>	270
<i>Hervez ar studi pe hervez ar faltazi, gant Y.-V. Perrot</i>	348
<i>Misiri brasa hor yez, gant Y.-V. Perrot</i>	436
<i>Studia a-raok skriva, gant Y.-V. Perrot</i>	465
<i>Ar re a goll ar brezoneg, gant M. S. F.</i>	467
<i>Skol an Emgleo, gant Emil Ernault</i>	469

AL LABOUR-DOUAR

<i>Kenteliou, gant O. Chevillotte</i>	948
<i>Ar gwiniz, gant Leon an Hour</i>	406

BLEUN-BRUG

<i>Kenstrivadegoù Bleun-Brug 1929</i>	57
<i>Bleun-Brug Douarnenez 279, 281 321, 361, 386</i>	394

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé

Source : <http://catholique-quimper.cef.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

2011